

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Gintaras VALENTUKONIS
Vadybos studijų programos studentas (-ė)

**KALĖJIMŲ DEPARTAMENTO PRIE LR TEISINGUMO
MINISTERIJOS VEIKLOS STRATEGINĖS KRYPTYS PATAISOS
ĮSTAIGŲ REFORMOS KONTEKSTE**

Magistro darbas

Šiauliai, 2013

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Gintaras VALENTUKONIS

**KALĖJIMŲ DEPARTAMENTO PRIE LR TEISINGUMO
MINISTERIJOS VEIKLOS STRATEGINĖS KRYPTYS PATAISOS
IŠTAIGŲ REFORMOS KONTEKSTE**

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, Vadyba (N200)

Specializacija – Viešasis administravimas

Darbo vadovas:

prof. dr. Hendryk MALEVSKI

Teigiū, kad magistro darbas, kurį teikiu vadybos studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

SANTRAUKA

Gintaras Valentukonis

Kalėjimų departamento prie LR teisingumo ministerijos veiklos strateginės kryptys pataisos įstaigų reformos kontekste Magistro darbas

Magistro darbe suformuluotos Kalėjimų departamento prie LR teisingumo ministerijos strateginės veiklos kryptys, išanalizuota teorinė įkalinimo įstaigų problematika, strategijos formavimo šiose specifinėse įstaigose ypatumai, išsamiai išnagrinėti Kalėjimų departamento veiklą bausmių vykdymo srityje veikiantys išoriniai ir vidiniai veiksniai, suformuluoti strategijos Kalėjimų departamentui rengimo pasiūlymai. Vykdamas tyrimą išnagrinėti teisiniai, istoriniai ir statistiniai nusikalstamumo, bausmių skyrimo ir vykdymo rodikliai, išnagrinėtos priklausomybės, nustatyti prognoziniai rodikliai. Patvirtintas autoriaus suformuluotas ginamasis teiginys, kad Kalėjimų departamentas, siekdamas užtikrinti Pataisos įstaigų reformų tęstinumą ir savalaikį Vyriausybės planų įgyvendinimą, privalo vykdyti kryptingą, paremtą ilgalaikiu planavimu, veiklą, kurios pagrindinės vadybinės veiklos kryptys orientuotos į valdymo efektyvumo didinimą.

Autorius 2012 m. lapkričio mėn. skaitė pranešimą Šiaulių universitete vykusioje 12-oje E. Galvanausko tarptautinėje mokslinėje konferencijoje tema „Pataisos įstaigų veiklos reformavimas valstybės baudžiamosios politikos kontekste“. Taip pat su darbo vadovu prof. Hendryk Malevski, Šiaulių universiteto leidiniui „Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos“ pateikė straipsnį „Pataisos įstaigų veiklos reformavimas valstybės baudžiamosios politikos kontekste“ (straipsnis recenzuojamas).

SUMMARY

Gintaras Valentukonis

Strategic Trends of the Activities of the Prison Department under the Ministry of Justice of the Republic of Lithuania in the context of Penal Institutions Reform Master's work

In a Master thesis there are formulated strategic activities of the Prison Department under The Ministry of Justice of The Republic of Lithuania, analyzed theoretical issues of prisons, features of the policy-making in these specific institutions, a thorough examination of existing external and internal factors which influence activities of the Prison Department in a sphere of penalties enforcement, formulated drafting proposals for preparation of strategy of Prison Department. By implementing research, there were examined legal, historical and statistical rates of crime, sentencing and execution, dependencies were analyzed, prognostic indicators were determined. Author's formulated statement indicating that the Department of Prisons, in order to ensure the continuity of reforms in Correctional Institutions and timely implementation of the plans of the Government, is obliged to implement purposeful, based on long-term planning activities, which basic managerial activities are focused on the management efficiency, were approved.

Author delivered a speech at the University of Siauliai in 12th E. Galvanauskas international conference on "Reforming of Correctional institutions in the state's criminal law policy context" in November 2012. Furthermore, author together with the supervisor prof. Hendryk Malevski, provided article "Reforming of Correctional institutions in the state's criminal law policy context" to publication of Siauliai University "Economy and Management: Issues and Perspectives" (the article is peer-reviewed).

TURINYS

LENTELĖS	6
PAVEIKSLAI.....	7
ĮVADAS	9
1. KALĖJIMŲ DEPARTAMENTO VALDYMAS PATAISOS ĮSTAIGŲ REFORMŲ KONTEKSTE.....	13
1.1. Teorinė Lietuvos baudžiamosios politikos problematika	13
1.2. Istorinė pataisos įstaigų reformavimo apžvalga.....	15
1.3. Strateginis pokyčių valdymas Kalėjimų departamento veikloje.....	18
1.3.1. Pokyčių įgyvendinimas ir inovacijos	18
1.3.2. Strateginio valdymo viešajame sektoriuje ypatumai ir problematika	21
1.3.3. Tinkamiausia strategijos rengimo Kalėjimų departamento veiklai koncepcija	25
1.3.4. Strateginė analizė ir strategijos formavimo elementai.....	28
1.4. Lietuvos bausmių vykdymo sistemos reformavimas Baltijos jūros regiono ir ES valstybių pavyzdžiu.....	34
2. BAUSMIŲ VYKDYMO SISTEMOS VEIKLOS TYRIMAS	37
2.1. Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos valstybių situacijos kriminalinių bausmių vykdymo srityje analizė.....	37
2.2. Darnus bausmių vykdymo sistemos veiklos organizavimas.....	47
3. KALĖJIMŲ DEPARTAMENTO PRIE LR TEISINGUMO MINISTERIJOS VEIKLOS STRATEGINĖS KRYPTYS	53
3.1. Išorinių veiksnių analizė (PEST)	53
3.1.1. Politiniai veiksniai.....	53
3.1.2. Ekonominiai veiksniai	56
3.1.3. Socialiniai veiksniai.....	58
3.1.4. Technologiniai veiksniai.....	69
3.2. Vidinių veiksnių analizė	72
3.2.1. Teisinė bazė	72
3.2.2. Organizacinė struktūra.....	81
3.2.3. Žmogiškieji ištekliai.....	82
3.2.4. Planavimo sistema.....	90
3.2.5. Finansiniai ištekliai ir apskaita.....	91
3.2.6. Ryšių sistema, informacinės ir komunikavimo sistemos.....	93
3.2.7. Vidaus kontrolės sistema	95
3.3. Kalėjimų departamento stiprybės, silpnybės galimybės, grėsmės (SSGG).....	96
3.3.1. Stiprybės	96
3.3.2. Silpnybės.....	98
3.3.3. Galimybės	100
3.3.4. Grėsmės	101
3.4. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos strateginių krypčių formavimas bausmių vykdymo srityje	103
3.4.1. Misija, vizija, filosofija	103
3.4.2. Strateginis tikslas.....	103
3.4.3. Programa, jos įgyvendinimo tikslai, uždaviniai, priemonės ir lėšos.....	103
3.4.4. Stebėsena	105
3.4.5. Kalėjimų departamento veiklos strateginės kryptys	106
IŠVADOS.....	107
REKOMENDACIJA	109
LITERATŪRA	110
PRIEDAI	121

1	priedas STRATEGINIŲ POKYČIŲ MODELIS	122
2	priedas MOKYMOSI IR KONFIGŪRACIJOS STRATEGIJOS RENGIMO MOKYKLŲ PALYGINIMAS.....	123
3	priedas NUSTATYTINĖS METODOLOGIJOS PRIVALUMAI IR TRŪKUMAI	125
4	priedas ORGANIZACIJAI SVARBŪS VIDINIAI VEIKSNIAI.....	127
5	priedas ŠIAULIŲ TARDYMO IZOLIATORIUJE VYKDOMŲ SOCIALINĖS REABILITACIJOS PROGRAMŲ APRAŠYMAS	128
6	priedas. SKANDINAVIJOS ŠALIŲ BAUDŽIAMOJI TEISĖ IR PROCESAS	132
7	priedas GYVENTOJŲ SKAIČIUS EUROPOJE (2004 - 2011 M.)	142
8	priedas GYVENTOJŲ SKAIČIAUS POKYTIS EUROPOJE (%) 2004 – 2011 M.	144
9	priedas VIKTIMOLOGIJOS TYRIMO ANALIZĖ	146
11	priedas PAREIŠKIMAI EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMUI PAGAL VALSTYBES IR GYVENTOJŲ SKAIČIŲ	165
12	priedas ŽMOGAUS TEISIŲ PAŽEIDIMAI PAGAL STRAIPSNIUS IR VALSTYBES	167
13	priedas KALĖJIMŲ DEPARTAMENTO PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINGUMO MINISTERIJOS ORGANIZACINĖ VALDYMO SCHEMA	169

LENTELĖS

1 lentelė. Strateginio valdymo požymiai	22
2 lentelė. Kalinių skaičiaus pokytis, lyginant su prieš tai buvusiais metais	42
3 lentelė. Užregistruotų nusikaltimų skaičiaus pokytis, lyginant su prieš tai buvusiais metais	43
4 lentelė. Užregistruotų nusikaltimų ir kalinių santykio pokytis, lyginant su prieš tai buvusiais metais	44
5 lentelė. Įteikti mokslo baigimo pažymėjimai (diplomai)	49
6 lentelė. Socialiniai įkalinimų įstaigose laikomų asmenų ir socialinių priemonių vykdymo rodikliai	49
7 lentelė. Šiaulių tardymo izoliatoriaus 2010-2011 m. vykdytų socialinių reabilitacijos priemonių duomenys	50
8 lentelė. Mokymo centro išduotų mokymo renginių baigimo pažymėjimų skaičius	51
9 lentelė. Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2004 – 2011 m.	59
10 lentelė. Natūrali gyventojų kaita 2004 – 2011 m.	60
11 lentelė. Gyventojai nakvynės namuose 2004-2010 m.	62
12 lentelė. Sunkių nusikaltimų santykis su visais padarytais nusikaltimais (2004-2011 m.)	63
13 lentelė. I-osios instancijos teismuose gautos ir nagrinėtos baudžiamosios bylos (2004-2010m.)	65
14 lentelė. ŽIV/AIDS sergamumas 2006-2010 m.	66
15 lentelė. Valstybinių įstaigų ir įkalinimo įstaigų kompiuterizavimo rodikliai (2004-2010 m.) (%)	70
16 lentelė. Įkalinimo įstaigų užpildymas 2011 metais	79
17 lentelė. Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų personalo duomenys 2011 m.	84
18 lentelė. Kalėjimų departamento biudžeto suvestinė	91
19 lentelė. Programos „Bausmių vykdymo sistema“ 2011 m. asignavimų panaudojimas	93

PAVEIKSLAI

1 pav. SSGG analizės pagrindiniai klausimai	30
2 pav. Bendrosios organizacijos vizijos funkcijos	31
3 pav. Kalinių skaičius, tenkantis 100 tūkst. gyventojų	37
4 pav. Nusikaltimų skaičius, tenkantis 100 tūkst. gyventojų	38
5 pav. Užregistruotų nusikaltimų (nužudymų, smurtinių nusikaltimų, plėšimų, vagysčių iš gyvenamojo būsto, transporto priemonių vagysčių bei prekybos narkotikais) skaičiaus aritmetinis vidurkis 100 tūkst. gyventojų (2004-2009 m.)	39
6 pav. Nusikaltimų ir kalinių skaičių aritmetinių vidurkių santykis (2004-2009 m.)	40
7 pav. Kalinių skaičiaus, tenkančio 100 tūkst. gyventojų kaitos tendencijos 2004 -2009 m.	41
8 pav. Užregistruotų nusikaltimų, tenkančių 100 tūkst. gyventojų kaitos tendencijos 2004 -2009 m. 42	
9 pav. Nusikaltimų ir kalinių santykio kaitos tendencijos 2004 -2009 m.	43
10 pav. Įkalintųjų, užregistruotų nusikaltimų, teismų nuteistų asmenų laisvės atėmimu, nuo nusikaltimų nukentėjusių asmenų ir vidutinio Lietuvos gyventojų skaičiaus 2004 - 2011 m. su prognoze iki 2015 m. palyginamieji duomenys	45
11 pav. Istorinė bausmių skyrimo analizė	46
12 pav. Nuteistųjų išsilavinimas	48
13 pav. Besimokantys nuteistieji	48
14 pav. Bausmių vykdymo sistemos išlaidos (tūkst. Lt) 2004–2011 m.	56
15 pav. Bausmių vykdymo sistemos ir LR biudžeto išlaidų pokyčiai 2004–2011 m.....	56
16 pav. Bausmių vykdymo sistemai finansuoti skirta LR biudžeto išlaidų dalis (%) 2004–2011 m. 57	
17 pav. Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis šalies ūkyje 2010 ir 2011 m. ketvirčiais.....	57
18 pav. Nedarbo lygis (%) 2007–2011 m.	58
19 pav. Emigrantų, 2011 m. deklaravusių išvykimą, sudėtis pagal amžių	60
20 pav. Skurdo rizikos lygis iki socialinių išmokų, išskyrus pensijas, pagal amžių 2008–2010 m. (pajamas įskaitytos senatvės ir našlių pensijos, bet neįskaitytos kitos socialinės išmokos) %	61
21 pav. Užregistruoti nusikaltimai Lietuvoje 2004-2011 m.	62
22 pav. Nepilnamečių nusikalstamumas.....	63
23 pav. Besimokančių po bendrojo lavinimo mokyklos baigimo asmenų skaičius (2004-2010 m.), tenkantis 10 tūkst. Lietuvos gyventojų	65
24 pav. Sergamumas tuberkulioze 100 tūkst. gyventojų (1980 – 2007 m.)	67
25 pav. Sergamumo priklausomybės ligomis (besigydančių asmenų skaičius) statistika (2004-2010 m.).....	68

26 pav. Valstybės ir savivaldybių įstaigų naudojamos informacinių technologijų sistemos (2010 m.) (%)	69
27 pav. Informacinių technologijų plėtra viešajame sektoriuje 2004 – 2010 m. (%).....	70
28 pav. Skundų, pateiktų EŽTT, skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų.....	73
29 pav. Bausmių skyrimo ir vykdymo sistema.....	75
30 pav. Bausmių vykdymo sistemos teisės aktų hierarchija.....	77
31 pav. Seimo kontrolieriaus Romo Valentukevičiaus nagrinėtų skundų 2011 m. grupavimas	80
32 pav. Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų darbuotojų sudėtis.....	85
33 pav. Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų darbuotojų sudėtis pagal amžių (%).....	86
34 pav. Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių pareigūnų sudėtis pagal stažą pensijai gauti.....	87
35 pav. Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų darbuotojų sudėtis pagal išsilavinimą (%).....	88
36 pav. Įkalintų asmenų, darbuotojų ir vadovų santykiniai vidurkiai	89
37 pav. 1 nuteistojo išlaikymo kaštai.....	92

ĮVADAS

Tyrimo aktualumas ir problematika. Žmogaus teisių ir laisvių apsaugos problema atsirado pasaulyje paplitus humanistinėms tradicijoms. Tačiau tarptautiniu mastu ji imta kelti tik XIX amžiaus pradžioje, žmonijai ėmus aktyviai priešintis vergvaldystei bei prekybai vergais.¹ Vienas iš svarbiausių Lietuvos pataisos įstaigų reformavimo tikslų yra užtikrinti asmenų laikymo laisvės atėmimo įstaigose sąlygų atitikimą Lietuvos ir tarptautinių teisės aktų reikalavimams². Lietuvos Respublikos įstatymai bei poįstatyminiai teisės aktai rengiami derinant juos su Europos Sąjungos teise bei tarptautiniais teisės aktais, kuriuos ratifikavusi Lietuvos Respublika.

Tačiau vien tik teisės aktų suvienodinimas, perkeltant atitinkamas tarptautines teisės normas į nacionalinę teisę, dar nereiškia sąlygų suvienodinimo. Žmogaus teisių apsaugos sritis taip pat ne išimtis. Tai rodo ir buvusių įkalinimų asmenų pasitvirtinę skundai Europos Žmogaus Teisių Teisme dėl laikymo sąlygų Lietuvos įkalinimo įstaigose neatitikimo tarptautiniams (ypač Europos Sąjungos) standartams. Lietuvoje jau nuo pat nepriklausomybės atgavimo reformuojama bausmių vykdymo sistema, tačiau žmogaus teisių srityje dar ženkliai atsiliekama nuo Vakarų Europos valstybių.

Kaip teigiama Teisės instituto mokslo darbuotojų (M. Dobryninos, A. Pocienės, A. Čepo, S. Nikarto) parengtoje Išvadoje dėl rekomenduotinių laisvės atėmimo įstaigų dydžių³, Lietuva patenka į tų šalių grupę, kurios vykdo į nubaudimą, bet ne korekciją orientuotą baudžiamąją politiką.

Dėl bausmių vykdymo sąlygų Lietuva nuolat pralaimi atsakovams Europos Žmogaus Teisių Teisme.

Nusikalstamumo lygis Lietuvoje panašus kaip kitose Europos Sąjungos valstybėse, tačiau pagal kalinių skaičių, tenkantį vienam gyventojui lenkiame kone visą ES. Didelę įtaką nusikalstamumui ir visuomenės saugumui turi ir sąlygos įkalinimo įstaigose. Dažnai įkalinimo įstaigos tampa ne pataisymo, perauklėjimo priemone, o nusikaltėlių ruošimo „universitetais“. Ypač tai aktualu kalbant apie iki teismo suimtus asmenis, nes teismo dar neįrodyta, kad jis padarė nusikaltimą. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas konstatavo, kad teismai suėmimo skyrimą arba suėmimo terminų pratęsimą reglamentuojančias normas taiko tinkamai, tačiau daro ir klaidų⁴.

Suimtųjų ir nuteistųjų teises Lietuvoje, įkalinimo sąlygas, įkalinimą reglamentuojančių teisės aktų analizę, bausmių griežtumą, alternatyvias bausmes ir kitas teises, socialines bei

¹ Jokubauskas, M. (2006). Tarptautinių teisinių laisvės atėmimo bausmės režimo standartų įgyvendinimas Lietuvos Respublikos įstatymuose. *Jurisprudencija*, Nr. 6(84), p. 70-77.

² Išvada. Kalėjimų dydis [žiūrėta 2011-11-05]. Prieiga per internetą: http://www.tm.lt/dok/Isvada_kalej_dydis.pdf (žiūrėta 2011-10-04)

³ Ten pat

⁴ Išvada dėl rekomenduotinių laisvės atėmimo įstaigų dydžių [žiūrėta 2011-10-04]. Prieiga per internetą: http://www.tm.lt/dok/Isvada_kalej_dydis.pdf

psichologines problemas, susijusias su bausmių skyrimu ir vykdymu, rehabilitacija, socializacija ir kt. aspektais Lietuvoje nagrinėjo daug žymių mokslininkų (J. Dermontas (2002, 2005), V. Piesliakas (2008), M. Jokubauskas (2006), A. Laurinavičius (2002, 2011), A. Kiškis (2006), A. Nevera (2006), T. Mackevičius (2010, 2011), G. Navaitis (2002, 2006), G. Sakalauskas (2007, 2010, 2012), D. Usik (2010), I. Kuginytė-Arlauskienė (2007, 2008) ir daugelis kitų).

Tačiau Lietuvos mokslininkų darbuose dar mažai dėmesio skiriama vadybiniam aspektams, užtikrinant bausmių vykdymą, nagrinėjant planavimo, organizavimo, vadovavimo ir kontrolės bausmių vykdymo sistemoje klausimus. Vienas plačiau žinomų mokslinių darbų Lietuvoje kalėjimų vadybos tema yra A. Coyle (2002) vadovėlis „*Managing prisons in a time of change*“. London: International Centre for Prison Studies“.

Pastaruoju metu vis daugiau Lietuvoje dėmesio skiriama valstybinio sektoriaus veiklos efektyvumui, skaidrumui, taupumui. Tai pastebima ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos strateginiuose veiklos planuose, parengta ir pradėta įgyvendinti Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategija. Tačiau Teisingumo ministerija tik koordinuoja pagrindines su strateginėmis priemonėmis ir jų finansavimu susijusias priemones, o didžiausias krūvis visų įkalinimo ir probacijos įstaigų valdyme, jų veiklos organizavime, tenka Kalėjimų departamentui prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos (toliau – Kalėjimų departamentas). Tačiau nei Teisingumo ministerijos strateginiuose veiklos planuose, nei Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijoje Kalėjimų departamento vaidmuo įgyvendinant reformas neminimas. Taip pat jau keletas metų pastebimas „susilpnėjimas“ šios koordinuojančios įstaigos valdyme: nuolatinė didelė personalo ir įstaigos vadovybės kaita, nuolat keičiama ir vis nerandama optimali valdymo struktūra, Teisingumo ministerijai sustiprinus tiesioginę įtaką įkalinimo įstaigoms, silpnėja Kalėjimų departamento vaidmuo veiklos koordinavime ir pan.

Dar prieš įsigaliojant 2010 m. Strateginio planavimo metodikos redakcijai⁵, Kalėjimų departamentas buvo asignavimų valdytojas ir rengė strateginius veiklos planus. Sumažinus asignavimų valdytojų skaičių, Kalėjimų departamentas neteko šio statuso ir rengia tik metinius veiklos planus, kuriuose nebūtina vertinti išorinės ir vidinės įstaigos aplinkos bei atlikti daugumos kitų su strateginiu planavimu susijusių užduočių.

Dėl šios priežasties yra numatyta, kaip vystysis pati bausmių vykdymo sistema, tačiau nenumatyti pagrindinio jos vykdytojo – Kalėjimų departamento – ilgalaikiai tikslai ir veiksmai, įgyvendinant Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategiją ir kitus strateginius uždavinius viešojo saugumo užtikrinimo srityje.

⁵ LR Vyriausybės nutarimas „Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“. Nr. 827. 2002 m. birželio 6 d.// Valstybės žinios, 2002, Nr. 57-2312. Nauja nutarimo redakcija (nuo 2010-09-01) Valstybės žinios, 2010, Nr. 102-5279

Valstybinių įstaigų strateginio planavimo srityje Lietuvoje parengta gana daug mokslinių darbų. Šios srities problemas nagrinėjo E. Smilga (2005), J. Bivainis (2006, 2011), M. Arimavičiūtė (2005, 2007, 2010, 2011), J. Staponkienė (2003), S. Puškorius (2002), A. Astrauskas (2008), A. Balkytė (2010), A. Makštutis (2006) ir daugelis kitų mokslininkų. Tačiau būtent kalėjimų vadybos srityje mokslininkų interesų nėra daug. Dažniausiai apsiribojama vienos ar kitos problemos, susijusios su laisvės atėmimo bausmėmis, nagrinėjimu, tačiau atsiribojama nuo kompleksinio visos įstaigos, tuo labiau sistemos (kriminalinių bausmių, susijusių su laisvės atėmimu, vykdymo) veiklos nagrinėjimu.

Kadangi Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos⁶ įgyvendinime Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų vaidmuo, veiksmai bei kiti sėkmingą strateginių pokyčių įgyvendinimą lemiantys veiksniai nenumatyti, be atskiro šį Teisingumo ministerijos parengtą ir vykdomą strateginį dokumentą lydinčios ir papildančios Kalėjimų departamento veiklos strategijos sėkmingo ir sklandaus Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo tikėtis gana sunku.

Atlikta dokumentų ir teorinių šaltinių analizė suponuoja **tyrimo problemą**, kurią galima išreikšti probleminiais klausimais:

1. Su kokiomis problemomis susiduria Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos organizuodamas kardomojo kalinimo (suėmimo) ir teismų nuosprendžiais paskirtų kriminalinių bausmių vykdymą?

2. Kokios turėtų būti Kalėjimų departamento ilgalaikės strateginės veiklos kryptys, siekiant užtikrinti efektyvų, veiksmingą ir taupų kardomojo kalinimo (suėmimo) ir teismų nuosprendžiais paskirtų kriminalinių bausmių vykdymą ir įkalinimo įstaigų veiklos koordinavimą?

Tyrimo objektas. Kalėjimų departamento veikla.

Tyrimo tikslas. Suformuoti ir pagrįsti Kalėjimų departamento veiklos strategines veiklos kryptis.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti teorinę Lietuvos bausmių vykdymo problematiką.
2. Išskirti tinkamiausius Kalėjimų departamentui strateginio valdymo formavimo ypatumus.

3. Atlikti lyginamą Europos Sąjungos valstybių ir Lietuvos Respublikos veiklos analizę kriminalinių bausmių vykdymo srityje.

4. Atlikti Kalėjimų departamento išorinių, vidinių veiksnių ir SSGG analizę.

⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimas Nr. 1248 „Dėl laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plano patvirtinimo“. (Žin., 2009, Nr. 121-5216)

5. Suformuoti ir pagrįsti Kalėjimų departamento veiklos strategines kryptis.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros bausmių vykdymo ir strateginio valdymo temomis analizė.
2. Dokumentų, teisės aktų ir statistinių duomenų, susijusių su bausmių vykdymu Lietuvos Respublikoje ir Europos Sąjungos valstybėse analizė.
3. Aprašomoji statistinė, prognozinė ir koreliacinė duomenų analizė.

Ginamasis teiginys:

Kalėjimų departamentas, siekdamas užtikrinti Pataisos įstaigų reformų tęstinumą ir savalaikį Vyriausybės planų įgyvendinimą, privalo vykdyti kryptingą, paremtą ilgalaikiu planavimu, veiklą, kurios pagrindinės vadybinės veiklos kryptys orientuotos į valdymo efektyvumo didinimą.

1. KALĖJIMŲ DEPARTAMENTO VALDYMAS PATAISOS ĮSTAIGŲ REFORMŲ KONTEKSTE

1.1. Teorinė Lietuvos baudžiamosios politikos problematika

Lietuvos baudžiamosios politikos problemos sulaukė didelio dėmesio mokslininkų, nes situacija šioje srityje yra labai sudėtinga ir prieštarauja vyraujančioms Europos Sąjungoje tendencijoms. O. Fedosiuk (2012a) pabrėžia, kad „Baudžiamojo įstatymo neatitikimas minėtam (*ultima ratio*) principui gali būti vienas iš argumentų pagrindžiant jo prieštaravimą Konstitucijai ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatoms. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse neišvengta kriminalizavimo pertekliaus, abstrakčių ir pernelyg didelę interpretavimo laisvę paliekančių nusikalstamų veikų definicijų“.

T. Mackevičius ir M. Rakštelis (2010) teigia, kad „Laisvės apribojimą, kaip alternatyvą laisvės atėmimui, galima laikyti viena svarbiausių baudžiamosios teisenos naujovių ir viena pažangiausių kriminalinių bausmių, veikiančią kaip savotiška nuteistųjų resocializacijos priemonė“. Autoriai teigia, kad šios bausmės potencialas Lietuvoje neišnaudojamas.

T. Mackevičius (2005) nagrinėjo alternatyvių laisvės atėmimui viešųjų darbų taikymą praktikoje. Autorius teigia, kad „Lietuvoje nenaudotas šios kriminalinės bausmės potencialas, nes Lietuvos baudžiamojo įstatymo specialiosios dalies sankcijose akivaizdžiai vyrauja laisvės atėmimas, o viešieji darbai numatyti tik atskirose sankcijose“.

Kitame savo straipsnyje O. Fedosiuk (O. Fedosiuk, 2012b) pabrėžia, kad „Baudžiamųjų įstatymų leidyboje reiškiasi rizikinga tendencija, kai, siekiant efektyviau kovoti su neteisėtomis pajamomis ir korupcija, stengiamasi palengvinti kaltinimo institucijoms inkriminavimo ir įrodinėjimo našta, tam tikslui „aukojant“ pamatinius baudžiamosios teisės principus bei paliekant erdvę vykdyti beprasmius baudžiamuosius procesus dėl nepakankamo pavojingumo veikų, taikyti neproporcingą represiją nusikaltusiems“.

Atliktas Teisės instituto mokslininkų tyrimas parodė tam tikrą su bausmėmis situaciją Lietuvoje bei tam tikras tendencijas (S. Bikelis, 2010). Jie nagrinėjo baudžiamosios politikos orientavimą į su laisvės atėmimu nesusijusių poveikių taikymo priemones. Autorius siūlo naujus baudų apskaičiavimo mechanizmus, viešųjų darbų organizavimo mechanizme daugiau iniciatyvos priimti valstybės institucijoms ir savivaldybėms, neatsargaus, nesunkaus ar apysunkio nusikaltimo baudimą susieti su padariniais ir pan., t. y. mažinti nuteisimo laisvės atėmimo bausme skaičių.

Įvairiais aspektais laisvės atėmimo bausmių skyrimo reikalingumą, pagrįstumą, alternatyvių laisvės atėmimui bausmių skyrimo ir vykdymo galimybes tyrinėjo daugelis autorių: perspektyvinę probacijos sistemos ir nuteistųjų stebėsenos sistemą (S. Mesonienė, 2009), pateikiama konkrečių įteisintų bausmių pažintinė ir probleminė analizė (J. Kačerauskas, 2004), analizuojama teismų praktika ir jos įtaką žalos atlyginimo veiksmingumui taikant bausmes,

nesusijusias su laisvės atėmimu (M. Gavrilovienė, 2006), kaip tiksliai Lietuvos Respublikos įstatymai ir poįstatyminiai teisės aktai, reglamentuojantys diferencijuotas laisvės atėmimo bausmės vykdymo sąlygas ir šią bausmę atliekančių nuteistųjų elgesio taisyklės, atitinka Europos Tarybos patvirtintų Europos kalėjimų taisyklių bei kitų tarptautinių teisės aktų nuostatas (M. Jokubauskas, 2006), aktualizuojama bei sprendžiama baudžiamojo poveikio priemonių ar auklėjamojo pobūdžio priemonių subendrinimo su bausmėmis problema (A. Nevera, 2006), siūloma suburti skirtingų sričių specialistus (baudžiamosios teisės, teisės filosofijos, kriminologijos, psichiatrijos) ir parengti Lietuvos baudžiamajai teisei priimtinas kriminalinių bausmių skyrimo taisyklės (S. Arlauskas, 2007), analizuojama kai kurių Europos Sąjungos valstybių pažangi patirtis, atskleidžiami nacionalinės teisės normų bei jų įgyvendinimo praktikos neatitiktis tarptautinių elgesio su asmenimis, iš kurių atimta laisvė, standartų, tiriamos valstybės baudžiamosios justicijos politikos, šios srities teisės aktų bei baudžiamosios justicijos institucijų praktinės veiklos tobulinimo perspektyvos Lietuvoje, pateikiami galimi šių neatitikimų pašalinimo arba švelninimo būdai (D. Usik, 2010), daugelyje užsienio valstybių kilusias prižiūrimųjų asmenines ir socialines problemas padeda spręsti ne teisingumo, o analogiškos socialinės apsaugos, rūpybos institucijos (J. Dermontas, 2005), nustatė nusikalstamumo ir baudžiamojo teisingumo institucijų reakcijos į jį didžiausius statistinius pokyčius naujoje teisinėje aplinkoje bei įvertino šiuos pokyčius kriminologiniu ir teisės reformos tikslų įgyvendinimo aspektais (A. Kiškis, 2006) ir daugelis kitų. Daugelio autorių nuomone Lietuvoje per dažnai taikomos laisvės atėmimo bausmės, o per mažas dėmesys skiriamas alternatyvių laisvės atėmimo bausmių taikymui ir per retai jos skiriamos. Kai kurioms jų vykdyti (pvz. viešiesiems darbams) nėra sukurta reikiamų veiksmingų mechanizmų.

2012 m. Teisės instituto tyrime „Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai“ (G. Sakalauskas ir kt., 2012) įvairiapusiškai išnagrinėta Lietuvos baudžiamoji politika. Atskirų autorių, pagal nagrinėjamo klausimo specifiką, nagrinėjama Baudžiamosios politikos samprata (G. Sakalauskas), baudžiamosios politikos identifikavimo kriterijai (G. Sakalauskas), baudžiamosios politikos tradicijos Lietuvoje (G. Sakalauskas), baudžiamosios politikos tyrimai Lietuvoje (V. Kalpokas), baudžiamosios politikos tendencijos Europoje (S. Bikelis), baudžiamosios politikos formavimo (si) procesas Lietuvoje (A. Pocienė), baudžiamosios politikos įtaka nusikalstamumui (A. Pocienė), visuomenės požiūris į baudžiamąją politiką ir žiniasklaidos įtaka (V. Kalpokas) bei baudžiamosios politikos įgyvendinimo indikatoriai Lietuvoje (G. Sakalauskas). Tyrimo eigoje, sukauptos informacijos pagrindu, autoriai padarė tam tikras išvadas: per dažnai taikomos laisvės atėmimo bausmės, vis rečiau taikomas lygtinis paleidimas, kalinių skaičiaus mažinimo praktika (pvz. 2000 m. amnestija) Lietuvoje nepadidino nusikalstamumo, teismai „ignoruoja“ galimybes leisti teismo procese dalyvauti psychologams, sociologams (teisės aktuose numatytos galimybės, kad teismai priimdami sprendimus, kokią bausmę skirti, galėtų prašyti

socialinio tyrimo apie kaltinamąjį teisiamąjį - išvadų, kurios galėtų pasakyti, kas tai per žmogus, kokia bausmė jam iš tikrųjų galėtų suveikti) ir pan. Tai formuoja išvadą, kad Lietuvoje nėra bendros baudžiamosios politikos.

Mokslinių faktų, paaiškinimų, analizių šiuo atžvilgiu pakankamai daug, apie blogėjančią situaciją signalizuoja statistiniai duomenys, tačiau realių tolimesnių pokyčių, siekiant pagerinti situaciją nėra. Neramina tas faktas, kad keičiantis politinėms srovėms, vyriausybėms, valstybės valdyme keičiasi ir ilgalaikiai planai (strategijos). Kaip pavyzdį galima pateikti 2008 metais patvirtintos strategijos Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos iki 2033 m. (Žin., 2008, Nr. 40-1469) panaikinimą jau 2009 m. Naujas strateginis dokumentas - Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategija ir jos įgyvendinimo priemonių 2009-2017 metų planas (Žin., 2009, Nr. 121-5216) - numato patenkinti įkalintų asmenų didėjimo problemas – įrengti naujas, talpesnes ir modernesnes įkalinimo įstaigas. Tačiau jokiuose strateginiuose dokumentuose nesiekama alternatyvių laisvės atėmimo bausmių taikymo, nors, kaip jau minėta, Lietuva ir taip jau apie 2 kartus turi daugiau kalinių negu gali būti pagal ES vidurkį.

Tačiau tai ne vien įkalinimo įstaigų problemos. Seimo nutarimas „Dėl teisinės sistemos reformos metmenų ir jų įgyvendinimo“ buvo bene vienintelis dokumentas kompleksiškai sprendžiantys įvairių viena kitai nepavaldžių valstybės institucijų – teismų, prokuratūros, policijos, įkalinimo įstaigų ir kt. teisėsaugos institucijų reformos, sąveikos ir bendradarbiavimo klausimus. Po įvykdytos 2003 m. reformos, situacija praktiškai negerėja, o kiekviena teisėsaugos institucija dirba „pagal savo planus“: teismai teisia vis griežčiau, įkalinimo įstaigos planuoja „plėtrą“ ir t. t. Vyriausybės ir valdančios partijos neturi bendros ilgalaikės strategijos baudžiamosios politikos atžvilgiu. Kiekviena institucija mato tik savo sritį, trūksta apjungiančios politikos. Taip pat trūksta ir bendradarbiavimo tarp skirtingų teisėsaugos institucijų baudžiamosios politikos formavimo srityje.

1.2. Istorinė pataisos įstaigų reformavimo apžvalga

Pataisos įstaigos visu Lietuvos atkurtos nepriklausomybės laikotarpiu buvo nuolat reformuojamos. Pataisos įstaigose Lietuvai paskelbus nepriklausomybę dar kurį laiką buvo taikomi TSRS laikotarpiu priimti teisės aktai, į nuteistus bei suimtus asmenis buvo žiūrima pagal dar tarybiniais laikais įsigaliojusius stereotipus. Įkalinti asmenys buvo „auklėjami“ prievartiniu darbu, gana dažnomis griežčiausiomis nuobaudomis. Kaip ir tarybiniais laikais, buvo nustatomos gamybinės normos, kurių neįvykdęs įkalintas asmuo buvo baudžiamas, o už keletą pakartotinių normų nevykdymą skiriamos griežčiausios nuobaudos – uždarymas į karcerį ar drausmės izoliatorių. Karceriuose, drausmės izoliatoriuose maistas buvo patiekiamas tik kas antrą dieną.

Bendros įkalintų asmenų laikymo sąlygos pirmaisiais keliais Lietuvos nepriklausomybės metais neatitiko daugumos Europoje priimtų standartų.

Tačiau Lietuvai priėmus sprendimą integruotis į Europos Sąjungą (toliau – ES), situacija įkalinimo įstaigose pradėjo keistis į gerąją pusę. 1995 m. gruodžio 8 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė įteikė oficialų prašymą priimti į ES. Tais pačiais metais Lietuvos įkalinimo įstaigose apsilankė Europos Tarybos ekspertai, kurie įvertino kalnimo įstaigų būklę, kalnimo sąlygas ir nustatė gana daug žmogaus teisių pažeidimų. Būtent šis 1995 m. vizitas bei Lietuvos vizija tapti ES nare, lėmė žymesnius pokyčius įkalnimo sąlygų pokyčiams, keičiant valstybės požiūrį nuteistus bei suimtus asmenis. Atsižvelgiant į tai, kad siekiant narystės ES būtina atsižvelgti į Europos Tarybos ekspertų išvadas bei rekomendacijas, pirmiausia buvo pradėta reformuoti teisinę bazę: 1996 m. sausio 18 d. priimtas Kardomojo kalnimo įstatymas (Žin., 1996, Nr. 12-313), atlikti kitų poįstatyminių teisės aktų pakeitimai, tačiau liko galioti dar tarybiniu laikotarpiu – 1971 m. priimtas Pataisos darbų kodeksas (Žin., 1971, Nr. 20-142), kuriame numatyti Lietuvos Respublikos pataisos darbų įstatymų uždaviniai - užtikrinti tokį kriminalinės bausmės įvykdymą, kad tai būtų ne tik nubaudimas už padarytą nusikaltimą, bet ir pataisytų nuteistuosius, kad jie sąžiningai dirbtų, tiksliai vykdytų įstatymus ir gerbtų bendro gyvenimo taisykles, kad tai užkirstų kelią naujiems ir nuteistųjų, ir kitų asmenų nusikaltimams. Pagrindinis dėmesys siekiant pašalinti patikrinimo metu rastus trūkumus skiriamas įkalintų asmenų laikymo sąlygų gerinimui. Vien tik Šiaulių tardymo izoliatoriui finansavimas nuo 1995 iki 1998 m. padidėjo 47 % (nuo 5484 iki 8033 tūkst. Lt), o išlaidos remontui padidėjo net 294% (nuo 287 iki 844 tūkst. Lt) (Šiaulių tardymo izoliatoriaus veiklos ir Europos Tarybos ekspertų rekomendacijų vykdymo pažyma. 1999 m. Šiaulių tardymo izoliatoriaus dokumentų archyvas). Analogiškai keitėsi ir finansavimas kitose laisvės atėmimo vietose.

Lietuva buvo pakviesta pradėti derybas 1999 m. kartu su kitomis vadinamosios antrosios grupės valstybėmis kandidatėmis (Latvija, Slovakija, Rumunija ir Bulgarija)⁷. Su šiuo kvietimu prasidėjo pagrindinis atkurtos Lietuvos istorijoje bausmių vykdymo sistemos reformavimo etapas. 2000 m. vasario 14-23 d. Lietuvos įkalnimo įstaigas inspektavo Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (toliau - CPT) nariai (CPT 2000 m. vizito į Lietuvos Respubliką ataskaita). Patikrinimo metu Lietuvai pateikta visa eilė rekomendacijų, kokia kryptimi keisti situaciją įkalnimo įstaigose priartinant ją prie ES standartų. Viena iš pagrindinių akcentų Lietuvai CPT pateikė Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1992 m. spalio 29 d. rekomendacijos Nr. R(92)17 nuostatų (ypač 58 punkto dėl kalėjimų perpildymo ir kalėjimų populiacijos didėjimo) vykdymą.

⁷ Lietuvos kelias į Europos Sąjungą. Interaktyvus. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/lietuva/abc_of_the_eu/kelias_i_es/kelias_i_lt.htm>. Žiūrėta 2012-10-25.

Kaip teigiama Kalėjimų departamento internetinėje svetainėje, vykdamas teisinės sistemos reformą, 2000 m. rugsėjo 1 d. Lietuvos kriminalinių bausmių vykdymo sistema perduota iš Vidaus reikalų ministerijos valdymo srities į Teisingumo ministerijos valdymo sritį. Pataisos reikalų departamentui gražintas nepriklausomas Lietuvos tarpukario laikais turėtas pavadinimas – Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. Patvirtinamas Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statutas, vykdomos kitos priemonės, numatytos 1998 m. birželio 25 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Teisinės sistemos reformos metmenyse (Žin., 1998, Nr.: 61-1736). Šiame dokumente teigiama, kad „Reformos metu daugiausia dėmesio skiriama laisvės atėmimo bausmės vykdymui. Esminiai pakeitimai siejami su nuteistųjų klasifikavimu, skatinimo priemonių pagausinimu, profesinio rengimo ir mokymo perorientavimu“. Tačiau, nors metmenyse numatomi teismų, Prokuratūros, Advokatūros, Policijos ir kt. teisėsaugos institucijų reformavimas, bei Bausmių vykdymo sistemos kūrimas, visame dokumente pasigendama su bene svarbiausio Bausmių vykdymo sistemai akcento – laisvės atėmimo bausmės nuteistų asmenų skaičiaus mažinimo.

Vykstant reformai, 2003 m. priimti nauji su bausmių sistema susiję teisiniai dokumentai: Baudžiamasis, Baudžiamojo proceso ir Bausmių vykdymo kodeksais, Prokuratūros įstatymas. Pagrindiniame įkalinimo įstaigų veiklą reglamentuojančiame teisės akte – Bausmių vykdymo kodekse (Žin., 2002, Nr. 73-3084) išdėstyti nauji bausmių vykdymo principai: Teisėtumo, Nuteistųjų lygybės taikant bausmių vykdymo įstatymus, Humanizmo, Bausmių vykdymo individualizavimo ir visuomenės dalyvavimo nuteistųjų pataisos procese ir Teisingo ir progresyvaus bausmių atlikimo principai. Du paskutiniai ypač akcentuojami, nes būtent per juos formuojamas naujas požiūris į nuteistąjį ir jo elgesį laisvės atėmimo metu, atsižvelgiama į kiekvieno nuteistojo asmenybę.

Baudžiamasis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 89-2741) taip pat pateikė „naujovių“ – veikos pradėtos skirstyti į nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus. Naujas kodeksas numatė visą eilę alternatyvių laisvės atėmimui bausmių, tokių, kaip viešieji darbai, bauda ir laisvės apribojimas.

Su šia 2003 m. reforma esminis Bausmių skyrimo ir vykdymo reformos etapas pasibaigė, nes, po to buvo vykdomi tik „kosmetiniai“ pakeitimai teisinėje bazėje, Lietuvai įstojus į ES sumažėjo dėmesys įkalinimo įstaigoms ir situacijai jose, mažėjo šių įstaigų finansavimas, padengiant tik būtiniausias kaštus.

Tačiau tai ne vien įkalinimo įstaigų problemos. Seimo nutarimas dėl Teisinės reformos metmenų buvo bene vienintelis dokumentas susiejęs įvairias viena kitai nepavaldžias valstybės institucijas – teismus, prokuratūras, policiją, įkalinimo įstaigas ir kt. teisėsaugos institucijas. Po įvykdytos 2003 m. reformos, situacija vis blogėja, o kiekviena teisėsaugos institucija dirba „pagal savo planus“: teismai teisia vis griežčiau, įkalinimo įstaigos planuoja „plėtrą“ ir t. t. Vyriausybės ir

valdančios partijos neturi bendros ilgalaikės strategijos baudžiamosios politikos atžvilgiu. Kiekvienas mato tik savo sritį, nėra apjungiančios politikos. Juk Lietuva turi orientotis į ES valstybes, o ne eiti „policinės“ valstybės, kaip JAV ar Rusija pėdomis. O Lietuvai reikia lygiuotis į Vokietiją, Daniją, Švediją, Prancūziją ir kt. pažangias Europos valstybes.

Daugumos šio darbo 1.1 punkte minėtų autorių nuomone, bausmės griežtumas nedidina visuomenės saugumo, kalėjimas - nėra geriausia gyvenimo mokykla, buvusio kalinio „saugosi“ darbdaviai, kaimynai ir pan. (socialiniai ryšiai blogėja) ir t. t. Kalėjime dažnai „sukuriamė“ potencialų nusikaltėlių, turintį naujų, gana neigiamų socialinių ryšių, patirties iš kitų nusikaltėlių ir jų padarytų nusikaltimų.

1.3. Strateginis pokyčių valdymas Kalėjimų departamento veikloje

Kaip minėta anksčiau, Kalėjimų departamentas neturi ilgalaikio plano (Strategijos), pagal kurią būtų tolygiai, eliminuojant išorinius (ypač politinius veiksnius keičiantis Vyriausybei) veiksnius ar bent jau maksimaliai sumažinant jų poveikį kriminalinių bausmių, susijusių su laisvės atėmimu, raidai. Nors šiame darbe strategija ir nerengiama, tačiau atliekama išsami strateginė Kalėjimų departamento veiklos analizė ir pateikiamos strateginės vystymosi kryptys, kurios tiesiogiai įtakos Kalėjimų departamento ilgalaikės strategijos rengimą. Taip pat bus pateikiami pasiūlymai dėl pačios Kalėjimų departamento strategijos rengimo, todėl tikslinga išnagrinėti teorinius strategijos (ilgalaikio plano) rengimo aspektus. Kalėjimų departamento reformų sėkmė priklauso daugiau nuo ilgalaikių nuoseklių pokyčių, o ne nuo vienkartinį trumpalaikio poveikio priemonių, nenumatant veiklos tęstinumo ir kito reformų žingsnio.

1.3.1. Pokyčių įgyvendinimas ir inovacijos

Naujų galimybių ieškojimas bei veiklos kokybės, efektyvumo gerinimas, kai sumažėja turimi finansiniai resursai – artimoje ateityje taps dar aktualesni. Tačiau pasitaiko daug atvejų, kai begalės pastangų ir laiko ieškant išnaudojama perniek, tuomet susiduriama su darbuotojų pasipriešinimu, vengimu keistis. Todėl įgyvendinant strategiją yra svarbu išnagrinėti ir suprasti strateginių pokyčių įtaką organizacijos žmonėms⁸.

J. A. Stoner ir kt. (2005) strateginiu pokyčiu vadina planuotą pokytį, kuris nuo reaguojančių pokyčių skiriasi savo mastais ir svarba. Planuotų pokyčių tikslas yra parengti visą organizaciją ar pagrindinę jos dalį prisitaikyti prie žymių organizacijos tikslų ir kryptų pasikeitimų.

Be būtinų pokyčių neįmanoma modernizuoti ir bausmių vykdymo sistemos, kad ji atitiktų ES valstybėse taikomus standartus. Pokyčius kaip naujoves, įvairias technologijas, pertvarkymus,

⁸ Kaip praktiškai įgyvendinti strateginius planus. Metodinė medžiaga (2007). Ats. red. V. Tamaliūnienė. Europos socialinis fondas [Internete]. [Žiūrėta 2012-04-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.radviliskis.lt/files/teisine-informacija/strateginis-planavimas.pdf>>.

globalizaciją, organizacijos plėtimąsi ir vystymąsi įvardija S. Petschnig (2011). M. C. Shawm ir kt. (2010) pokyčius įvardija kaip pakeitimus, pavyzdžiui naujos vizijos sukūrimą, arba organizacijos adaptaciją besikeičiančioje aplinkoje. B. Laurentiu (2010) pabrėžia, kad organizacijos pokytis yra faktorius veikiantis planavimą ir organizaciją. Pokyčio metu yra reaguojama į makroaplinkos išorinius pasikeitimus.

Siekiant išsiaiškinti ką keisti atliekama situacijos analizė. Tačiau siekiant sėkmingai įgyvendinti strateginius pokyčius išaiškintų problemų sprendimo, inovacijų pritaikymo bei kitų veiksmų planų ar net strategijų gali nepakakti. Kaip teigia L. Mura (2011), reikia investuoti į žmogiškųjų išteklių plėtrą norint užtikrinti tinkamą pasiruošimą pokyčiams, kurie gali būti neprognozuojami. A. Šalčius (2011) papildo šį teiginį, teigdamas, kad kiekvienas darbuotojas turi savo „vertę“. Ji nusakoma darbuotojo sukuriama pridėtine verte.

Vienas iš dažniausiai mokslinėje literatūroje naudojamas pokyčio įgyvendinimo modelis yra K. Lewin nustatytinis trijų pakopų modelis (S. Stoškus, 2005). Šį modelį sudaro 3 pakopos:

1. Dabartinio požiūrio atšildymas.
2. Perėjimas į kitą lygmenį.
3. Naujo lygmens požiūrio užšaldymas.

G. Martin (2006) knygoje išskiriamas strateginių pokyčių proceso modelis, grindžiamas išsamiais tyrimais, nagrinėjant tarptautinių organizacijų problemas susijusias su kaita ir pokyčių agentais įvairiuose lygmenyse (1 priedas).

Šiame modelyje dėmesys telkiamas į sudėtingų įvykius, veiklą, kalbos praktiką, emocijas ir reakcijas, kurios padeda paaiškinti:

- ko reikia, kad būtų sėkmingas pokyčių valdymas organizacijose;
- kodėl dauguma pokyčių iniciatyvų retai būna sėkmingos.

Pasak R. C. Bull (2010), pokyčiai yra brangus procesas, nes skaičiuojamos laiko, pinigų, žmogiškųjų išteklių ir sąnaudos. Todėl daugelis žmonių vengia pokyčių ir įsitraukimo į juos. Bandytas mažinti žmonių pasipriešinimą savaime yra iššūkis.

Remiantis S. Valentinavičiumi (2006), inovacijos gali būti apskaitomos trijose srityse: mokslo, gamybos ir paslaugų veikloje. Inovacijos gamybos srityje visų pirma skirstomos į dvi grupes: technologines ir netechnologines. Technologinės inovacijos yra trijų rūšių: produkto, proceso ir inovacinė veikla. Valentinavičiaus nuomone, ši klasifikacija šiek tiek išplečia technologinių inovacijų ribas, nes ji apima ne tik produktus, procesus, bet ir inovacinę veiklą. Išsivysčiusiose pasaulio šalyse, kurios priklauso Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijai (EBPO – OECD), ji yra plačiai naudojama inovacinės plėtros ekonominei analizei.

Kaip teigia S. Gronum ir kt. (2012), moksle yra pakankamai įrodymų, kad inovacijų procesas ir atsirandančių naujovių rezultatai yra svarbūs ir lemiantys veiksniai, įtakojantys firmos veiklos rezultatus, pažymint, kad novatoriškos firmos lenkia neinovatyvias kompanijas.

Remiantis A. Lasagni (2012), inovacijos įmonėse buvo viena iš svarbiausių ekonominių tyrimų temų jau daugelį metų. Atvirumas inovacijoms tapo viena iš labiausiai diskutuotinių temų vadybos moksle. N. Postružnik ir M. Moretti (2012), cit. Rodrigues (2006), remiantis Europos Sąjungos Lisabonos strategija, inovacijos yra svarbios, siekiant konkuruoti su sėkmingomis, labiausiai išsivysčiusiomis pasaulio šalimis.

Bausmių vykdymas glaudžiai siejamas su techninėmis apsaugos priemonėmis, kitomis technologijomis, pvz. šiuo metu bandomomis įdiegti elektroninėmis apyrankėmis ir pan.

Remiantis M. Peschl ir T. Fundneider (2012), inovacijų procesas dažniausiai siejasi su technologine aplinka. Visa tai apima platų spektrą technologijų, kurios gali būti sugrupuotos nuo nemodernių technologijų, tokių kaip balta lenta, iki aukščiausio lygio technologijų, tokių kaip kompiuteriai, internetas, vizualizacijos priemonės, socialinė medija ir pan.

Remiantis P. Windrum ir P. Koch (2008), viešojo sektoriaus inovacijos yra tarsi raktas, prisidedantis prie nacionalinio augimo, individualių piliečių gerovės.

Vienas iš svarbiausių inovacijų įsisavinimo, pasipriešinimo inovacijoms mažinimo, būtinybės diegti inovacijas veiksnių yra nuolatinis organizacijos mokymasis (besimokančioji organizacija). Kaip teigia M. E. Ansari, H. Labbaf ir M. Masoudi (2011) organizacijos gebėjimas susidoroti su pokyčiais suteikia jau konkurencinį pranašumą. M. J. Marquardt (2011) teigia, kad besimokančioji organizacija išsiskiria savo sistemomis, principais, kurie būdingi organizacijai mokantis ir kuriant mikroklimatą viso kolektyvo vardan. B. Eid ir M. Waleed (2011) patikslina, kad besimokanti organizacija yra ta organizacija, kuri geba kurti, įgyti ir perduoti žinias, ir pakeisti savo elgesį atspindint naujas mokslo žinias ir įgūdžius.

E. R. Lyle (2012) savo straipsnyje išskiria tris svarbiausias besimokančios organizacijos charakteristikas:

1. Ji plėtoja tiek asmeninis - individualias, tiek kolektyvines žinias;
2. Mokydamasi žinias naudoja gerinti veiklos rezultatus (efektyvinti) ir padidinti konkurencinį pranašumą;
3. Ji nuolat stiprina savo pajėgumus per praktiką, prisitaikydama prie jos išorinės aplinkos.

S. Stoškus ir D. Beržinskienė (2005) atkreipia dėmesį į kokybės sistemas, nes siekiant sėkmingų organizacijos veiklos pokyčių rezultatų tikslinga taikyti visuotinės kokybės vadybos elementus visame pokyčių valdymo procese ir nuolat.

Kaip teigia V. Nakrošis ir R. Černiūtė (2010), toms įstaigoms, kurios neturi novatoriškų veiklos valdymo (įskaitant kokybės vadybos) priemonių taikymo patirties, galimybė gauti paramą

gali būti nepakankama priemonė ir lemti formalų tam tikro modelio įdiegimą bei nereikalingos administracinės naštos didinimą.

J. Rudževičiaus (2007) nuomone organizacija palyginama su medžiu, duodančiu vaisius, kur kokybė yra to medžio vaisiai: „Kaip ir vešliai augantis medis, organizacija turi turėti stiprias šaknis (vertybes, kokybės kultūrą), būti tręšiama, investicijos į infrastruktūrą, intelektinį kapitalą – darbuotojų kompetencijos ugdymą, naujausias technologijas, veiklos procesus, įvaizdį, santykius su klientais ir kt.), turi turėti sveiką ir stiprų šakas ir vaisius maitinantį kamieną bei šerdį (vadovavimas) ir vaisius brandinančias šakas (vadybos sistemą, kokybiškus procesus, infrastruktūrą ir kt.)“.

Kaip teigia N. Černiausienė (2011) Viešojo sektoriaus institucijose taikomi ir labiau paplitę kokybės vadybos metodai BVM, EFQM, BSC ir ISO.

Kaip teigia I. Segalovičienė (2006), pagrindiniai kokybės užtikrinimo elementai yra stebėseną ir vertinimas. Minėta autorė pabrėžia, kad Viešojo administravimo stebėsenos ir vertinimo sistemos indikatorius naudoti svarbu šioms pagrindinėms viešojo administravimo funkcionavimo sritims:

- Strateginis planavimas.
- Veiklos finansavimas.
- Veiklos prognozavimas ir veiklos įgyvendinimo sėkmės stebėseną.
- Veiklos rezultatų matavimas.
- Viešosios politikos programų marketingas ir viešieji ryšiai.
- Strateginis sugretinimas.
- Kokybės vadyba.

Apibendrinant galima teigti, kad Kalėjų departamentui vykdant ir planuojant pokyčius būtina atsižvelgti į 3 pagrindines gaires inovacijų taikyme: efektyvinti pokyčių valdymą, sukurti „besimokančią organizaciją“ ir diegti kokybės vadybos sistemas. Visi rezultatai, siekiant sėkmės pokyčių valdyme turi būti matuojami ir vertinami.

1.3.2. Strateginio valdymo viešajame sektoriuje ypatumai ir problematika

Kaip išnagrinėta ankstesniame skyriuje, viena pagrindinių pokyčių įgyvendinimo sėkmės garantų ir kokybiškas, nuolatinis, orientuotas į ilgalaikius tikslus, strateginis valdymas. Tačiau strateginis valdymas privačiame ir viešajame sektoriuose turi savo ypatumus. Siekiant tiksliau nustatyti strategines Kalėjų departamento veiklos strategines kryptis, būtina išnagrinėti viešojo sektoriaus strateginio valdymo ypatumus. Ypač atsižvelgiant į Lietuvos situaciją, todėl, kad bendra visam Lietuvos viešojo sektoriaus veiklos planavimo problematika būdinga ir Teisingumo ministerijos bei Kalėjų departamento strateginiam valdymui.

Kaip teigia, H. W. Volberda (2011) strategija yra integruotas ir suderintas išipareigojimų ir veiksmų rinkinys, skirtų plėtoti ir panaudoti pagrindines kompetencijas ir įgyti konkurencinį pranašumą. Teoretikų nuomone, strategija yra konkretūs veiksmai ar taisyklės konfliktoje situacijoje, kai reikia pasirinkti tam tikrą veiklą, ilgalaikį planavimą. Strategijos koncepcija yra visi minėti sąvokos elementai. Tačiau didelis dėmesys skiriamas santykiams tarp visos organizacijos ir jos išorinės aplinkos. P. Richard (1979) nuomone, dažnai pastebima, kad vieno žmogaus strategija yra kito taktika – tai, kas yra strategija priklauso nuo to, kuri pozicija yra pasirinkta.

R. H. Yarger (2006) teigimu, strategiją galima apibūdinti kaip skaičiavimą, neviršijant priimtinių rizikos ribų tikslams pasiekti, sukurti palankesnes sąlygas pasiekti norimų rezultatų.

Neužtenka vien tik parengti strategiją. Siekiant užtikrinti efektyvų, į ilgalaikius tikslus orientuotą įstaigos valdymą, nepakanka vien tik parengti veiklos strategiją. Nuolat besikeičianti aplinka verčia parengtą strategiją nuolat peržiūrėti, laiku koreguoti, organizuoti jos įgyvendinimą, vykdyti stebėseną ir pan.

F. R. David (2011) nuomone, strateginis valdymas gali būti apibrėžiamas kaip menas ir mokslas formuluojant, įgyvendinant ir vertinant funkcinis sprendimus, kurie leistų organizacijai pasiekti savo tikslus.

G. Gregory ir kiti (2010), išskiria keturis strateginio valdymo požymius (1 lentelė).

1 lentelė.

Strateginio valdymo požymiai

<i>Eil. Nr.</i>	<i>Strateginio valdymo požymiai</i>	<i>Strateginio valdymo įgyvendinimo specifika</i>
1.	Strateginis valdymas yra nukreiptas į bendrus organizacijos tikslus ir uždavinius	Pastangos turi būti nukreiptos į tai, kas geriausia yra visoje organizacijoje, o ne vien į funkcinę sritį
2.	Strateginis valdymas apima kelias suinteresuotąsias šalis sprendimų priėmimo	Suinteresuotieji subjektai yra asmenys, grupės ir organizacijos, įskaitant (viešąsias įmones) savininkus, darbuotojus, klientus, tiekėjus, vietas bendruomenę ir kt.
3.	Strateginis valdymas apima tiek trumpalaikę, tiek ir ilgalaikę perspektyvą	Vadovai turi išlaikyti organizacijos viziją, taip pat sutelkti dėmesį į ateities veiklos poreikius. Tačiau finansininkai gali daryti didelį vadovams spaudimą, kad būtų patenkinti trumpalaikiai veiklos tikslai.
4.	Strateginis valdymas apima kompromisą tarp efektyvumo ir veiksmingumo	Nors vadovai turi paskirstyti ir naudoti išteklius išmintingai, jie privalo nukreipti savo pastangas, siekiant bendrų organizacijos tikslų. Vadybininkai, kurie sutelkia dėmesį tik į trumpalaikį biudžetą ir uždavinius, gali nepajėgti pasiekti platesnių organizacijos tikslų.

Šaltinis: sudaryta pagal Gregory G., Dess G. T., Lumpkin, Alan B. Eisner (2010). *Strategic Management: Text and Cases*, 5/e.

M. Arimavičiūtė (2005) nurodo pagrindinius strateginio valdymo tikslus:

1. Nurodyti strateginę kryptį.

2. Nustatyti išteklių prioritetus.
3. Nustatyti meistriškumo standartus.
4. Prisitaikyti prie aplinkos ir pokyčių.
5. Sudaryti objektyvų veiklos kontrolės ir analizės pagrindą..

Kaip teigia, H. V. Volberda (2011) strateginis valdymas padeda įmonėms sėkmingai plėtoti ir įgyvendinti strategijas. S. Rickard (2006) teigia, kad strateginis valdymas padeda žmonėms, kurie yra tiek organizacijos viduje tiek už jos ribų, sutelkti dėmesį į organizacijos identitetą, numatyti galimybę organizacijai dabartinį potencialą skatinti ir plėsti, kad organizacija augtų ateityje.

G. Gregory ir kiti (2010), išskiria keturis strateginio valdymo požymius: strateginis valdymas yra nukreiptas į bendrus organizacijos tikslus ir uždavinius; apima kelias suinteresuotąsias šalis į sprendimų priėmimą; apima tiek trumpalaikę, tiek ir ilgalaikę perspektyvą bei apima kompromisą tarp efektyvumo ir veiksmingumo. E. V. Rodionova (2011) pabrėžia šio valdymo privalumus, teigdama, kad konkurencingesni vykdytys nedidelius, palaipsniškus, planuotus pakeitimus negu tie, kurie linkę vykdyti didelius vienkartinis pokyčius.

Yra tam tikros strategijos kūrimo klaidos, kurios dažnai lemia nesėkmę kuriant strategiją. S. Mezger ir M. Violani (2011) pateikia 7 pagrindines klaidas rengiant strategiją:

- 1) strategija nesugeba išnaudoti visų sukauptų žinių apie pranašumą;
- 2) strategija niekada nesako „ne“;
- 3) strategija sutelkiama tik į trumpą laiko tarpą;
- 4) strategija neįvertina konkurentų ir jų veiksmų;
- 5) strategija arba užsibrėžia per didelius tikslus, arba apsistoja tiesiog ties taktinės pažangos planavimu;
- 6) strategija negali būti įgyvendinta, nes ji neatitinka organizacijos galimybių;
- 7) strategijos taikymas nėra gerai suplanuotas.

V. Iljakov (2011) teigia, kad sėkmė įgyvendinant strateginius uždavinius, susijusius su naujovėmis, priklauso nuo kontrolės lygio, visos įmonės, kaip visumos, gebėjimų ir įgūdžių, elgesio principų ir valdymo stiliaus.

Per pastaruosius keletą metų, pasaulinės finansinės krizės laikotarpiu, Lietuvoje vis daugiau dėmesio koncentruojama į finansinius išteklius, taupumą ir vis mažiau kalbama apie darbuotojus, t. y. žmones, kurie ir yra pagrindiniai organizacijos veiklos „varikliai“. Kaip teigia A. Odden (2011) strategijos svarba organizacijoje yra susijusi su žmogiškojo kapitalo valdymo programos projektavimu.

G. A. Boyne ir R. M. Walker (2010) nuomone, viešajame sektoriuje strategija yra labiau suprantama kaip samprata, pagal kurią organizacijos tobulina vykdomą veiklą ir teikia geresnes paslaugas. Nors viešojo sektoriaus organizacijos dažnai yra monopolinės, jų veikimo laisvę riboja

politiniai, teisiniai ir kontrolės suvaržymai, t. y. viešojo sektoriaus organizacijų veikla yra reglamentuota.

E. Smilgos ir V. Laurėno (2005) nuomone viešajame sektoriuje pradedama naudoti verslo praktikoje patikrintus ir teigiamai užsirekomendavusius instrumentus. Vienas iš tokių efektyvių instrumentų yra strateginis planavimas, kurio taikymo viešajame sektoriuje tikslingumas pripažįstamas tarptautiniu mastu.

Anot G. A. Boyne ir R. M. Walker (2010), strategija viešajame sektoriuje reguliuoja vidinių ir išorinių veiklos suvaržymų poveikį.

M. Arimavičiūtė (2005) pabrėžia šiuos viešųjų institucijų strateginio valdymo ypatumus:

1. Didesnis jautrumas politikos ir politikų permainoms ir greitų rezultatų siekimas.
2. Bendradarbiavimo panaudojimas.
3. Platesnis ir įvairesnis vartotojų ratas.
4. Valstybės galios panaudojimas.
5. Tikslų ir finansavimo skaidrumas ir pranašumas.
6. Sudėtingesnė darbuotojų atsakomybė.
7. Rizikos vengimas.
8. Strateginių problemų sudėtingumas.

Kai kurie užsienio šalių autoriai (Ch. Walther-Thomas ir kt., 2000) bendradarbiavimą viešajame sektoriuje vertina kaip priemonę (kaip esminę integracijos/inkliuzijos sąlygą) leidžiančią siekti numatytų tikslų.

Anot P. Dettmer ir kt., (1999), išskiriami 4 bendradarbiavimo etapai: pasirengimas bendradarbiauti, dalyvių vaidmenų apibrėžimas, bendradarbiavimo aplinkos ir priemonių apibūdinimas ir nuolatinis vertinimas. Anot autoriaus labai svarbu sukurti visų susijusių asmenų bendradarbiavimą skatinančią, informacijos sklaidą ir tarpusavio pagalbą užtikrinančią veiklos sistemą ir numatyti formalius (planuoti susitikimai, posėdžiai, seminarai, konferencijos) ir neformalius (pokalbiai pertraukų metu ir pan.) bendradarbiavimo būdus, jų periodiškumą.

Strateginio planavimo sistema Lietuvoje nuolat tobulinama. 2011 m. gegužės 12–13 dienomis Vilniuje vyko tarptautinė konferencija “Viešasis valdymas Lietuvoje. Europos patirtis – ateities iššūkiams 2011 m.“. Joje Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko tarnyba pristatė pranešimą.

Minėtos konferencijos metu Lietuvos Respublikos Vyriausybė išskyrė pagrindinius trukdžius, kurie neleidžia sėkmingai vykdyti strateginio valdymo. Ta:

1. Vis dar didelė administracinė našta.
2. Daug planavimo dokumentų – virš 200.

3. Daug biudžeto programų (Vyriausybei atskaitingų institucijų biudžeto programų sumažinome nuo 230 iki 150).

4. Daug rodiklių (vidutiniškai apie 140 rodiklių ministerijai).

5. Ne visada žinome, ko nori piliečiai, paslaugų gavėjai.

6. Sunkiai identifikuojame prioritetus ir laukiamus rezultatus ir atsakomybę.

7. Trūksta lyderiavimo, strateginio mąstymo ir analitinių kompetencijų⁹.

Lietuva, kaip ir Jungtinė Karalystė, Švedija, Suomija ir kai kurios kitos valstybės pasirinko centralizuotą strateginio planavimo sistemą¹⁰.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2011 m. tarptautinėje konferencijoje pateikė „Esminius iššūkius ateičiai Lietuvos Respublikos strateginiame planavime“, pagrįstus naujausiomis Naujojo viešojo administravimo ir Naujosios viešosios tarnybos nuostatomis. Jame nurodoma, kad kultūros požiūrio keitimas išdėstytas gana perspektyviai, kas motyvuos veikti ne tik organizacijų vadovus, bet ir personalą, o ne kurti nereikalingus „popierinius“ dokumentus, kurių sukuriama vertė gana abejotina.

1.3.3. Tinkamiausia strategijos rengimo Kalėjų departamento veiklai koncepcija

Kalėjų departamente vyrauja hierarchinė valdymo struktūra (pagal A. A. Thompson ir A. J. Strickland (1990) klasifikaciją). S. Staniulienės (2008) teigimu, hierarchija – tai daugiapakopė organizacinė struktūra, kurios grandys, einant nuo viršaus į apačią, sudaro griežtai reglamentuotus pavaldumo ir priklausomybės laiptus. Hierarchijos pagalba siekiama įdiegti tvarką, įtvirtinančią pavaldumą. Griežtos hierarchijos principai ir didelis veiklą reglamentuojančių teisės aktų kiekis padeda organizacijoje palaikyti tvarką, kurioje optimizuojama funkcijų įvairovė, kaip ir kontrolė, pareigų paskyrimas, išteklių paskirstymas, žinių paskleidimas, komunikacija ir procesų valdymas.

Iš visų strategijos kūrimo mokyklų, Kalėjų departamentui, kaip statutinei, griežtai įstatymais ir kitais teisės aktais reglamentuotai valstybinei institucijai tinkamiausios būtų projektavimo (dizaino), planavimo ir valdžios strategijos rengimo mokyklos.

Tačiau, įstaigai tampant civiline institucija (mažinant statutinių valstybės tarnautojų etatų skaičių, horizontalėjant funkciniai valdymo schemai ir pan.), neatmestinos ir kitos strategijos rengimo mokyklos, kurios padėtų efektyviai spręsti „nusistovėjusias“ hierarchines problemas. Tuo labiau, kad Kalėjų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose pastebimas personalo kvalifikacijos augimas, vis didesnę personalo dalį sudaro darbuotojai, turintys aukštąjį išsimokslinimą, vykdomos intensyvios mokomosios ir personalo tobulinimo programos ir vis didesnę darbo dalis atliekama

⁹ Šiuoždinienė, J. (2011). *Strateginis valdymas Lietuvoje: ar turime rezultatus?* Tarptautinė konferencija Viešasis valdymas Lietuvoje. Europos patirtis – ateities iššūkiams 2011 m. gegužės 12-13 d. Vilnius

¹⁰ Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko tarnyba (2009). *Užsienio šalių ir Lietuvos institucijų veiklos rezultatų stebėsenos sistemų įgyvendinimo gerosios praktikos apžvalga*. Klaipėda: UAB „Klaipėdos banga“

naudojantis informacinėmis sistemomis. Dėl šių priežasčių, perspektyvesnės, negu minėtos, būtų mokymosi ir konfigūracijos įtakos strategijos rengimo mokyklos.

Kadangi, kaip pateikta 2 priede, mokymosi mokyklos trūkumai akivaizdžiai negalimi griežtai teisiškai reglamentuoti valstybinei įstaigai, tokiai kaip Kalėjimų departamentas (ypač tai, kad gali pasireikšti disciplinos trūkumu, koordinacijos nebuvimu ir pan., kas gali turėti itin skaudžias pasekmes praktinėje veikloje), tai geriausiai taikyti konfigūracijos įtakos strategijos rengimo mokyklą.

Pagal organizacijos bruožus, Kalėjimų departamentui, atsižvelgiant į H. Mintzberg ir kt. (1998) pateiktą konfigūracijos mokyklos klasifikaciją, geriausiai tinkama profesionali (kai didesnė valdžios dalis atiduota aukštos kvalifikacijos profesionalams – specialistams (gydytojams, mokslininkams ir pan.). Tačiau dėl vyraujančios hierarchinės sistemos, staigus perėjimas prie profesionalios decentralizuotos konfigūracijos įtakos strategijos rengimo mokyklos gali turėti neprognozuojamų pasekmių, nes personalas dar nelinkęs dirbti be „nurodymų iš viršaus“, todėl šiuo metu Kalėjimų departamentui rengiant strategiją labiausiai priimtina diversifikuota konfigūracijos įtakos strategijos rengimo mokykla.

Labiausia Kalėjimų departamentui tinkami yra analitinis, strateginio projektavimo strategijos rengimo modeliai. Kadangi strateginio projektavimo strategijos rengimo modelis koncentruojasi į sėkmės veiksnius, pranašumus konkurencinėje kovoje, atsisakant neefektyvių (nesėkmingų) elementų, tai toks požiūris rengiant Kalėjimų departamento strategiją negalimas, nes savo veikloje elementų pasirinkti organizacija (Kalėjimų departamentas) negali, nes ar tai sėkminga ar ne, funkcijos deleguojamos Vyriausybei ir jos visos turi būti vykdomos be išimties.

Atsižvelgiant į išdėstytą, Kalėjimų departamentui tinkamiausias analitinis strategijos formavimo modelis.

Pasak S. N. Hesse-Biber ir P. Leavy (2010), institucijos, įgyvendindamos strateginį planavimą, susiduria su metodinėmis problemomis, iš kurių bazinė – metodologijos parinkimas. Kaip vyraujantys skiriami du metodologiniai požiūriai: nustatytinis požiūris (prescriptive approach) ir plėtotinis požiūris (emergent approach).

Kalėjimų departamento ilgalaikiai veiklai planuoti labiausiai tiktų nustatytinė planinė strategijos kūrimo metodologija.

Pasak J. Bivainio ir Ž. Tunčikienės (2006), nustatytiniu požiūriu grindžiamos strategijos galutiniai tikslai apibrėžiami iš anksto, o strateginiai sprendimai priimami prieš strategiją įgyvendinant.

Nustatytinės metodologijos pranašumai ir trūkumai pateikti 3 priede.

Kaip teigia V. Kotelnikov (2011), nustatytine metodologija pagrįstos dizaino, planavimo, pozicionavimo ir dalinai verslininkystės strateginio valdymo mokyklos.

H. Mintzberg ir kt. teigimu (1998), planinės strategijos rengiamos oficialių planų pavidalu. Tai aukščiausių organizacijos vadovų suformuluoti ir paskelbti aiškūs ketinimai, kurie yra laikomi oficialiai kontroliuojamais užtikrinant griežtą ir nenukrypstamą strategijos įgyvendinimą. Tačiau, anot J. Andriuščenkos (2008), pastebima per pastaruosius keletą finansinės krizės metų, net ir valstybinis sektorius nėra apsaugotas nuo išorės veiksnių padarinių ir juos ne visada galima tinkamai prognozuoti.

Atsižvelgiant į tai, reikėtų atkreipti dėmesį į K. B. Mohd Noor (2008) pateiktą nuomonę, kad plėtotinis metodologinis požiūris naudojamas siekiant išvengti nustatytinio metodologinio požiūrio trūkumų. Strateginiai tikslai nustatomi pamažu, aiškėjant vidaus ir išorės padėčiai.

Anot R. Jonaičio (2011), plėtotiniu požiūriu pagrįstos strategijos galutinė tikslinė orientacija nėra žinoma iš anksto, tam tikri strateginiai sprendimai priimami nuolatos, visu strategijos įgyvendinimo laikotarpiu. Strateginė analizė, strategijos kūrimas ir jos įgyvendinimas yra glaudžiai susiję ir susipynę, nauji sprendimai priklauso nuo ankstesnių sprendimų įgyvendinimo rezultatų ir susiklosčiusių aplinkybių. Kaip teigia Hesse-Biber bei Leavy (2010), plėtotinė strategija pirmenybę teikia valstybės institucijų, verslo grandžių ir visuomenės institucijų bendradarbiavimui, strateginį valdymą vykdančių ekonomikos subjektų savivaldai.

Tačiau galima taikyti ir mišrų metodą. Jonaičio (2011) teigimu, įgyvendinta strategija – tai nustatytinės (suplanuotos) strategijos, kuri pavadinta apgalvota strategija, dalis ir plėtotinė strategija. Vienu ekonominių procesų strateginį valdymą tikslingiau grįsti nustatytinėmis, kitų – plėtotinėmis metodologinėmis nuostatomis. S. N. Hesse-Biber ir P. Leavy (2010) teigia, kad pasirenkant metodologines nuostatas, reikia atsižvelgti į tam tikrus veiksnius: 1) savireguliaciją ir valstybinį reguliavimą; 2) ilgalaikes tendencijas ir ciklišumą; 3) stabilumą ir krizes; 4) nacionalinius interesus ir tarptautinius apribojimus; 5) perimamumą ir politinius interesus; 6) sutarimą ir socialinius konfliktus.

K. B. Mohd Noor (2008) teigimu, kad įmonės sėkmingai plėstūsi joms reikia susidaryti strategines schemas, kurios turi būti lanksčios, turėti du svarbiausius požymius tai yra jos turi būti kompleksinės ir sukcentruotos. Kompleksiškumas padės organizacijai pakelti motyvaciją ir prisitaikomumą.

Dėl šios priežasties ilgalaikiai Kalėjimų departamento veiklai planuoti veiksmingiausia būtų nustatytinė metodologija, o tam tikrų sričių reformomis įgyvendinti geriau taikyti plėtotinę metodologiją, pagal kurią galima geriau prisitaikyti prie besikeičiančių aplinkos sąlygų.

1.3.4. Strateginė analizė ir strategijos formavimo elementai

Kadangi šiame darbe pagrindinis dėmesys skiriamas strateginių kryptių Kalėjimų departamento veiklai nustatymui, vienas iš svarbiausių elementų yra strateginė analizė. Tik detaliai išanalizavus Kalėjimų departamento aplinką, galima nustatyti vystymosi kryptis.

Pirmasis ir labai svarbus žingsnis formuojant įstaigos strategiją yra strateginė analizė. Kaip strateginio valdymo procesą pateikia M. O. Lewis (2011): strateginę analizę sudaro tikslai, išorinė bei vidinė aplinka. Taip pat strateginis formulavimas apima verslo, įmonės bei tarptautinius lygius. Strateginis ir įmonių valdymas, efektyvios organizacijos kūrimas bei strateginė lyderystė sudaro pačios strategijos įgyvendinimą.

Kaip teigia S. Vaitkevičius ir kt. (2005), strateginė analizė yra fundamentalus elementas, formuojant organizacijos strategiją. Autorių nuomone tik apibrėžus aplinką įmanomos ilgalaikės veiklos perspektyvos.

Objektyvi ir išsami strateginė analizė yra strategijos vystymo pamatas. Pasitelkiant kūrybiškumą, šios analizės dėka gali būti atrasta begalės pasirinkimų ir galimybių, kurios pasitarnaus ateityje, kuriant solidų ir sėkmingą strateginį planą.¹¹

Daugelio autorių nuomone, strateginė analizė padeda nuspėti kas gali įvykti ateityje, įvertinti kaip dažnai tai gali kartotis ir kaip paveikti įmonę ir pasiruošti tiems įvykiams.

Kaip teigia S. Vaitkevičius ir kt. (2005), strateginės analizės instrumentai strateginio planavimo procese vaidina svarbų vaidmenį, tačiau tyrimai šioje srityje vis dar yra fragmentiški. Organizacijos vengia rinktis tam tikrus instrumentus, nes nėra tikros, ar jų naudojimas leis išspręsti iškilusias problemas. Strateginės analizės instrumentų sudarymas leistų organizacijoms pagal vieningus kriterijus tarpusavyje palyginti strateginės analizės instrumentus ir objektyviau apsispręsti, kokius instrumentus pasirinkti sprendžiant iškilusią problemą.

Strateginės aplinkos analizė didžioji dauguma autorių nuomone skirstoma į išorės ir vidinius veiksnius.

Išorinės aplinkos veiksniai – tai sąlygos, kurių organizacija pakeisti negali, tačiau privalo jas įvertinti, kadangi jos daro poveikį organizacijos veiklai. Dažniausiai jie skirstomi į politinius, ekonominius, socialinius ir technologinius (sutrumpintai žymima PEST). PEST analizė yra naudinga priemonė siekiant suprasti rinkos augimą ar mažėjimą, poziciją bei verslo potencialias kryptis. Ši analizė yra tarsi verslo matavimo įrankis¹². Nors čia išskiriamas verslo požiūris į PEST analizę, tačiau ji ne mažiau svarbi ir valstybinio sektoriaus organizacijoms. Sėkminga valstybinių įstaigų veikla irgi ne mažiau priklauso nuo šių išorinių priežasčių.

¹¹ What is strategic analysis? [Žiūrėta 2012-03-17] Prieiga per Internetą <<http://www.3s4.org.uk/looking-out/what-is-strategic-analysis>>

¹² PEST market analysis tool, (2010). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-03-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.businessballs.com/pestanalysisfreemtemplate.htm>>.

Gana detalią vidinės ir išorinės aplinkos įtakos primant strateginius sprendimus schemą pateikė L. Gudonavičius ir A. Savanavičienė (2008). Joje įvertinamas aplinkos kompleksiško ir aplinkos dinamiškumo poveikis. Anot autorių, prieš pasirenkant sprendimų priėmimo modelį, svarbu įvertinti vidinę bei išorinę aplinką. Labai svarbu suderinti organizacijos stiprybes, silpnybes, galimybes bei grėsmes.

N. Acur ir L. Englyst (2006) pabrėžia, kad išorės veiksnių formuluotės turi būti kuo konkretesnės, kur įmanoma išreikštos kiekybine išraiška.

Išanalizavus išorinius veiksnius, būtina įvertinti organizacijos vidinius veiksnius, su kuriais bus vykdoma strategija. Čia labai svarbūs organizacijos ištekliai.

Vertinant vidinius išteklius, skirtingai nuo išorinių išteklių apibrėžimo, jau išsiskiria visa eilė nuomonių, ką vertinti (4 priedas).

Nors ir įvardijamos skirtingos pozicijos, tačiau visas šias nuomones bendrija personalas, o daugumoje ir organizacijos kultūra. Kaip teigia A. Bosas (2002), žmonės, net ir labai geri specialistai, dirbdami kiekvienas sau, tik už pinigus negalės patenkinti organizacijos poreikių įgyvendinant numatytą misiją ir tikslus. Organizacijos kultūra siekiant tikslų ne mažiau svarbi ir valstybinėse organizacijose.

Nepaisant skirtingų autorių pateikiamų vidinių veiksnių skirtumų, Strateginio planavimo metodikoje pateikiama dar kitokia vidinių veiksnių analizės forma. Remiantis minėta metodika turi būti išanalizuojamos šios sritys:

- teisinė bazė;
- organizacinė struktūra;
- žmogiškieji ištekliai (pareigybės, kvalifikacija);
- planavimo sistema;
- finansiniai ištekliai;
- apskaitos tinkamumas;
- ryšių sistema (informacinės ir komunikavimo sistemos);
- vidaus kontrolės sistema (taip pat vidaus audito sistema).

Kadangi Kalėjimų departamentas yra valstybinė įstaiga, todėl visų pirma jos veikla turi vadovautis įstatymais ir kitais teisės aktais. Dėl šios priežasties, rengiant strategiją būtina prisilaikyti Strateginio planavimo metodikos reikalavimų.

Išanalizavus išorinę ir vidinę organizacijos aplinkas, būtina apibendrinti rezultatus, išsiaiškinti organizacijos stipriąsias ir silpnąsias puses. Šiam tikslui pasiekti atliekama SSGG analizė.

J. Downey (2007) pateikia SWOT (SSGG) analizę apimančius pagrindinius klausimus.

<p style="text-align: center;">Stiprybės</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ką Jūsų organizacija daro geriau negu kitos organizacijos? • Kokie yra Jūsų unikalaus pardavimo taškai? • Kaip elgiasi konkurentai ir vartotojai suvokdami Jūsų organizacijos stiprybes? • Kaip elgiasi konkurentai ir vartotojai? 	<p style="text-align: center;">Galimybės</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kokie PEST analizės veiksmų pokyčiai turi teigiamos įtakos Jums ir jūsų verslui ar pan.? • Kokios yra dabartinės rinkos spragos, kurias galėtumėte užpildyti? • Kokias naujas inovacijas gali pritaikyti Jūsų organizacija?
<p style="text-align: center;">Silpnybės</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ką kitos organizacijos daro geriau nei Jūs? • Kokie elementai Jūsų organizacijai sukuria ar nesukuria vertę? • Kaip elgiasi konkurentai ir vartotojai suvokdami Jūsų organizacijos silpnynes? 	<p style="text-align: center;">Grėsmės</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kokie PEST analizės veiksmų pokyčiai turi neigiamos įtakos Jums ir jūsų verslui? • Koks konkurentų elgesys gali neigiamai veikti Jūsų veiklą?

1 pav. SSGG analizės pagrindiniai klausimai

Šaltinis: Downey, J. (2007). Technical Information Service. Strategic Analysis Tools Topic Gateway Series. No. 34

Pasak C. Porter ir W. D. Rees (2006), galimi tokie bendros įmonės strategijos plėtros sunkumai:

- Neišmatuoti misijos teiginiai.
- Racionalios diskusijos kliūtys.
- Interesų konfliktai.
- Organizacijos ir išorinės aplinkos sudėtingumo ignoravimas.
- Griežtų naujų struktūrų nustatymas sparčios kaitos sąlygomis.
- Apgaulingos organizacijos pajėgumų prielaidos.
- Bandytas pritaikyti kitų organizacijų struktūras ar strategijas.
- Per daug pasikliaujama kiekybiniais duomenimis.
- Mechanistinis strateginės analizės taikymas.
- Pernelyg centralizuotas požiūris į strategiją.
- Strateginiai sprendimai priimami per siauroje žmonių grupėje.
- Sukurti išsamią įmonės strategiją pasirodo sunku, todėl nusprendžiama nedaryti nieko.
- Ignoruojama sistemos teorijos sąvoka.
- Įgyvendinimas.

Atsižvelgiant į išvardintus veiksniai autoriai pataria kuriant strategiją remtis egzistuojančios praktikos stipriosiomis pusėmis, apgalvoti, koks pokytis būtų realus bei vadovautis į problemų sprendimą orientuotu požiūriu.

Vizija nusakoma autorių E. Ben ir kt. (2011), kur vizija yra realus, patikimas ir patraukus ateities organizacijos vaizdas, kaip organizacija turėtų atrodyti ateityje. Veiksminga vizija turi turėti tiek išorės ir vidaus aspektų.

2 pav. Bendrosios organizacijos vizijos funkcijos

Šaltinis: sudaryta pagal Ben E., Oghojafor A., Olayemi O. O., Okonji P.S. (2011). Enhancing Organization's Performance Through Effective Vision and Mission. University of Lagos, Akoka Yaba-Lagos, Nigeria

Nors rengiant strategijas, strateginius veiklos planus valstybiniame sektoriuje, dažniausiai vizija praleidžiama, vizijos nenumato ir Strateginio planavimo metodika, tačiau be vizijos sunku išsivaizduoti ko siekiama, kokią organizaciją mes norime matyti ateityje.

Parengus viziją, kitas etapas yra formuluoti organizacijos misiją.

Įvairūs autoriai misiją apibrėžia įvairiai: atspindi organizacijos veiklos prasmę ir požiūrį į išorinę aplinką, visuomenės interesus, socialinę atsakomybę, padeda suvienodinti skirtingas pažiūras ir nukreipti pastangas viena linkme bei racionaliau naudoti išteklius. (B. Melnikas, R. Smaliukienė, 2007), apibrėžia organizacijos tikslumą, rinkos veiklos apimtis ir konkurencinį išskirtinumą (Gedvilaitės-Moan ir Zakarevičiaus, 2010), reliatyviai nekintanti organizacijos tapatumo dalis ir gali daug prisidėti prie šios organizacijos narių suvienijimo bei motyvavimo (J. A. Stoner, R. E. Freeman, D. R. Gilbert, 1999), tai vienas ar keli sakiniai, kuriais nusakoma įmonės egzistavimo pagrindinis tikslas ir jos veikimo prasmė (V. Pranulis ir kt., 2000).

Autorių E. Ben ir kt. (2011) nuomone, misija yra aiškiai ir glaustai išreikštas pagrindinis organizacijos tikslas. Jame aprašoma tai, ką organizacija daro, kas ji yra, jos pagrindinis produktas ar paslauga ir jos vertybės. Misijos tikslas yra įkvėpti. Šis misijos apibrėžimas, kaip realiausiai tinkantis rengiant Kalėjų departamento strategiją, bus naudojamas šiame darbe.

Rengiant strategiją, su kiekvienu etapu vis konkretinamos užduotys ir vis siaurinama veiklos sritis. Misija yra svarbesnis ir konkretesnis elementas už viziją. Konkretesnės veiklos gairės apibrėžiamos formuluojant įmonės tikslus.

Strateginiai tikslai – bendresnio pobūdžio organizacijos tikslai, susiję su rinkos plėtimu, kokybės gerinimu, kliento aptarnavimo gerinimu, žmonių pasitenkinimo darbu didinimu ir t. t. (A. Vasiliauskas, 2002). Šiuo strateginių tikslų apibrėžimu ir bus vadovaujama rengiant Kalėjimų departamento strategiją.

Vasiliauskas (2002) teigia, kad iškeliant strateginius tikslus atsižvelgiama į septynis papildomus veiksniai:

- 1) padėtį kitų organizacijų atžvilgiu;
- 2) veiklos naujumą;
- 3) veiklos efektyvumą;
- 4) fizinius ir finansinius išteklius;
- 5) organizacijos struktūrizavimą;
- 6) darbuotojų valdymą;
- 7) socialinę atsakomybę.

B. Melnikas ir R. Smaliukienė (2007) nurodo, kad organizacijos pasiekti rezultatai turi atitikti jos strateginius tikslus. Todėl prieš patvirtinant strateginius tikslus reikia įvertinti jų visiško įgyvendinimo galimybes. Nevisiškai įgyvendinti organizacijos tikslai leidžia kilti abejonėms dėl organizacijos efektyvumo, reikalingumo ir pan.

Pasak R. L. Soriano (2010), organizacijos tikslai turi būti realūs, suderinti su žmonėmis, pasiekiami per tiksliai apibrėžtą laikotarpį ir turėti (kiek tai įmanoma) kiekybinę išraišką.

Tikslai naudingi dėl 3 pagrindinių priežasčių:

- 1) jie aiškiai išdėsto kas ir kada turi būti pasiekta;
- 2) kai tikslai išskirti, jie tampa veiklos vertinimo matais;
- 3) logiški tikslai naudingi kaip darbuotojų motyvatoriai.

Panašiai teigia ir G. Dess (2005), kuris teigia, kad tikslai turi būti išmatuojami, konkretūs, tinkami, realistiniai ir laiku (turi būti numatytas laikotarpis įvykdyti šį tikslą).

Pasak M. Carman (2011), vietoje to, kad ieškoti esamos strategijos gerinimo, reikia dar jos kūrimo procese apvarstyti įgyvendinimo perspektyvas. Šis autorius pateikia kelis būdus, kaip tai padaryti:

- Jei ateities vizija ar strateginė alternatyva yra plėtojama, komanda atliekanti strateginę analizę turėtų numatyti alternatyvos ar vizijos pasiekimo kliūtis (barjerus).
- Įgyvendinimo nuostatos gali atsirasti atliekant SSGG analizę.
- Veiksmų planai, kuriuose aiškiai nurodoma, kas yra siekiamybė, atsižvelgiant į sukurtos strategijos turinį. Tai turi būti fiksuojama asmens veiklos sutartimis.

Nustačius strateginius tikslus, jiems įgyvendinti rengiamos programos. Programa rengiama įvertinus aplinką ir išteklius, suformulavus misiją ir nustačius strateginius tikslus. Programos tikslas

turi nusakyti rezultatą, kurį norima pasiekti per tam tikrą laikotarpį.¹³ Tai per programos vykdymo laikotarpį užsibrėžtas siekis, rodantis vieno ar kelių uždavinių įgyvendinimo planuojamą rezultatą.

Pasak B. Prieto (2009), kiekviena strateginė programa yra įvairių smulkių projektų sujungimas į viena visumą. Šis autorius pabrėžia du aspektus, į kuriuos reikia atsižvelgti, norint tinkamai valdyti strategines programas. Pirmiausiai, tai pokyčiai organizacijoje. Kiekvienas strateginės programos valdytojas turi persvarstyti savo rolę programoje ir kaip keisis kitų organizacijos darbuotojų rolės. Vykdam strategines programas sudaromas sistemos procesas, t.y. kokia seka ir kas vyks bandant įgyvendinti strategijas. Taip pat strateginės programos valdymas apima nuolatinį tobulinimą, tai reiškia, kad visi veiksmai, procesai yra adaptuojamas atsižvelgiant į strategiją ir į organizacijos galimybes.

Kadangi Kalėjimų departamentas yra valstybės biudžetinė įstaiga, todėl rengiant strategiją būtina prisilaikyti teisės aktuose numatytų strateginio planavimo reikalavimų¹⁴. Strateginiams tikslams įgyvendinti bus parengtos programos, kurias sudaro:

- 1) bendroji informacija apie programą;
- 2) programos tikslai, uždaviniai, priemonės (projektai) ir planuojamos lėšos pagal finansavimo šaltinius. Programos tikslai, uždaviniai ir priemonės (projektai) išdėstomi prioriteto tvarka;
- 3) rezultato ir produkto vertinimo kriterijai ir jų reikšmės.

Kaip teigia M. Jeyarathnam (2008), tikslai yra iškeliami iš misijos formuluotės. Tikslai sudaro pagrindą visiems kitiems funkciniais sprendimams. Tikslai yra skirstomi į verslo, funkcinis ir veiklos tikslus. Tikslai ir strategija kartu sudėjus, paaiškina įmonės koncepciją. Tikslai nurodo organizacijos veiklą, kurią tikimasi realizuoti per tam tikrą laikotarpį..

Viešajame sektoriuje programų rengimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtinta Strateginio planavimo metodika¹⁵.

Rengiant programas, pirmiausiai reikia įvertinti visas galimas inovacijas visose srityse. Tai ypač svarbu vykdam pokyčius. Kaip tik Kalėjimų departamentą su pavaldžiomis įstaigomis ir siekiama reformuoti, kad bausmių vykdymas atitiktų ES valstybių standartus, todėl be inovacijų visose srityse apseiti neįmanoma.

¹³ Strateginių planų rengimo savivaldybėse tobulinimo rekomendacijos [žiūrėta 2012-04-16]. Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/url?sa=t&source=web&ct=res&cd=8&ved=0CBsQFjAH&url=http%3A%2F%2Fwww.vrm.lt%2Fuploads%2Fmedia%2FVRM_leidinys_1_.pakoreguotas.2008.08.25.pdf&rct=j&q=praktiniai+patarimai+rengiantiems+savivaldybi%C5%B3+pl%C4%97tros+ir+savivaldybi%C5%B3+veiklos+planus&ei=g7bNS4iZINSmsAbX3PHQDQ&usq=AFQjCNFwOn9BfH3mBoJz3n1vodJw_HHnXg>.

¹⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimas Nr. 827 „Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“. (Žin., 2002, Nr. 57-2312; 2010, Nr. 102-5279).

¹⁵ Ten pat

1.4. Lietuvos bausmių vykdymo sistemos reformavimas Baltijos jūros regiono ir ES valstybių pavyzdžiu

Lietuva turėtų orientuoti savo bausmių vykdymo politiką pagal į ES sudėtį neįeinantį, tačiau turintį gana tvirtą struktūrą ir požiūrį į nusikalstamumą ir baudimą - Baltijos jūros regioną. Anot G. M. Fiodorov ir V. S. Kornejevec (2009), Baltijos jūros regionas – specifinė tarptautinė teritorinė sistema. Specifiškumas yra dėl to, kad jos elementai - ir valstybės (tarptautinėse sistemose), ir valstybių administraciniai ir teritoriniai vienetai - yra regionai (suformuoti tarpvalstybiniu mastu). Šioje organizacijoje gana daug dėmesio skiriama darniam regiono vystymuisi, prevencinėms priemonėms, tokioms, kaip prekyba žmonėmis, organizuotu nusikalstamumu¹⁶. Į Baltijos jūros regioną įeina visos Skandinavijos valstybės, kuriose ypatingas dėmesys skiriamas žmogaus teisėms ir laisvėms ir šios šalys yra pirmaujančios ES žmogaus teisių užtikrinimo srityje. Todėl, Lietuvai nusprendus įgyvendinti Bausmių vykdymo sistemos reformą Skandinavijos šalių pavyzdžiu, pagalbos iš šių šalių sulauktų ne tik kaip ES narė, bet kaip ir Baltijos jūros regiono valstybė.

Plačiau kalėjimų sistema ir Skandinavijos šalių baudžiamosios teisės ir proceso apžvalga pateikiama MRU mokomojoje medžiagoje¹⁷ (6 priedas).

Skandinavijoje vyrauja du pagrindiniai tipai kalėjimų:

Taip vadinami uždari kalėjimai, ir atviros institucijos. Pastarosiose yra ¼ visų kalėjimuose esančių asmenų. Tokios institucijos yra laikinai įsteigti atviri kalėjimai, atviros atskiros sekcijos prie uždarų kalėjimų, darbo kolonijos. Šios institucijos laikinai sukuriama atlikti tam tikrus darbus. Režimas tokiose institucijose yra daugiau laisvas. Kaliniai gauna atlyginimu, kurie yra beveik lygiaverčiai gaunamiems laisvėje, iš kurių turi sumokėti mokesčius už kambarius ir patarnavimus.

Uždari kalėjimai: Centriniai kalėjimai ir Krašto kalėjimai.

Taip pat atskirai įkurtos ir specifinės įstaigos: Jaunimo kalėjimas, Kalėjimas – psichiatrinė ligoninė, Kalėjimas ligoninė ir naujos įstaigos, kurios skirtos reabilitacinei veiklai.

Asmenys, kuriems paskirta kardomoji priemonė kardomasis kalinimas, o taip pat asmenys, kurių nuosprendis apskūstas apeliacine tvarka yra taip pat laikomi kalėjime, tačiau turi visai kitą statusą. Jie neprivalo dirbti, mokytis, ar užsiimti kitokia veikla.

Kalėjimų departamentas pasinaudodamas Norvegijos parama, siekia priartinti Lietuvos bausmių vykdymo sistemą prie Skandinavijos standartų. Kaip teigiama Kalėjimų departamento

¹⁶ Baltijos jūros valstybių taryba (BJVT). Prieiga per internetą: <<https://www.urm.lt/index.php?1831863737>>. Žiūrėta 2012-09-23

¹⁷ Skandinavijos šalių baudžiamoji teisė ir procesas. Šaltinis. Mykolo Riomerio universiteto tinklapyje skelbiama medžiaga. [interaktyvus] [žiūrėta 2013-05-15]. Prieiga per internetą: <[34](https://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=43&ved=0CDUQFjACOCg&url=http%3A%2F%2Fwww.mruni.eu%2Fmru_it_dokumentai%2Fkatedros%2Fbaudziamosios_teises_katedra%2Fpaskaitos%2Fskandina_vijos_bt.doc&ei=-ZWYUbnUO4yv4QSD44DoBA&usq=AFQjCNEhjkrqHTIohqk1sgvD_HRHywvRTw>></p></div><div data-bbox=)

svetainėje „Priemonėms, padėsiančioms nuteistiesiems sparčiau integruotis į visuomenę, o kartu ir stiprinti Lietuvos žmonių saugumą, bus skirta per 31 mln. litų, iš kurių didžioji dalis – neatlygintina Norvegijos parama. Už šias lėšas planuojama rengti mokymus lygtinai į laisvę paleidžiamiems nuteistiesiems: jie bus mokomi, kaip greičiau susirasti darbą, kaip elgtis kritinėse situacijose, bus ugdomi psichologiniai ir socialiniai įgūdžiai. Taip pat planuojama vienoje iš pataisos įstaigų įsteigti narkotines ir psichotropines medžiagas linkusių vartoti nuteistųjų sektorių, ir taip sukurti sąlygas minimizuoti narkotikų prieinamumą, pagerinti šiems asmenims taikomos terapijos efektyvumą. Programoje numatyta sukurti 16 naujų kvalifikacijos kėlimo programų įkalinimo įstaigų ir probacijos tarnybų pareigūnams, kadangi nuteistiesiems taikomų pataisos priemonių efektyvumas labiausiai priklauso nuo su šiais asmenimis dirbančių pareigūnų turimos kvalifikacijos ir gebėjimo tinkamai taikyti įvairias elgesio korekcijos priemones“¹⁸.

Visas 3 Pabaltijo šalis, pagal padėtį Žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo srityje galima laikyti kaip atskirą regioną, kadangi jas labai glaudžiai vienija istorinis palikimas: kalėjimų sistema, juose susiklostę įpročiai, bausmių skyrimo praktika bei kiti rodikliai yra dalis TSRS GULAGO sistemos palikimo. Per visą nepriklausomybės laikotarpį Lietuva, Latvija ir Estija reformuoja Bausmių vykdymo sistemą ES pavyzdžiu. Tačiau rodikliai kitų ES valstybių atžvilgiu nedžiuginantys, visos 3 Pabaltijo valstybės pirmauja pagal kalinių skaičių, tenkantį gyventojų skaičiui. Tačiau ES šias problemas dažniausiai palieka spręsti pačioms valstybėms.

G. Petrakos (2012) teigimu, skirtingose regionuose yra pasirenkama skirtingi regioninės politikos formavimo deriniai, kurie atitinka kiekvieno regiono poreikius. Didelis kintamumas Europos ekonominėje erdvėje ir didelis kintamumas politikoje rodo, kad reikėtų vengti derinio „iš viršaus į apačia“. Jau dabar yra aišku, kad mažiau išsivystę regionai priklausys nuo ES regioninės politikos, siekiant remti jų plėtrą. Taigi, ne visada regioninė politika gali sumažinti nelygybę, kadangi ES ir jos valstybės narės negali arba nenori skirti didesnio finansavimo tikslams pasiekti. Žinoma, tai nereiškia, kad turimi išteklių buvo švaistomi arba naudojami neefektyviai.

Vykstant deryboms dėl ES regioninės politikos 2014–2020 m. laikotarpiui, kaip ir ankstesniame laikotarpyje, tiesiogiai nusikalstamumui mažinti ar žmogaus teisių bei laisvių užtikrinimui lėšų skyrimas nenumatomas. Tai daroma per kitas programas, pvz. finansuojant žmogiškųjų išteklių plėtrą, modernizuojant viešąsias paslaugas, mažinant skurdą (ES strategija 2020).

Taip pat, vykstant deryboms dėl ES strategijos 2020 savo idėjas dėl regioninės politikos 2014 – 2020 m. pateikė Komisija siūlo kovojant su skurdu bei didinant užimtumą (skurdas ir užimtumas yra pagrindiniai tiesioginiai su nusikalstamumo lygiu susiję rodikliai):

¹⁸ Teisingumo ministerija skelbia bausmių vykdymo sistemos modernizavimo pradžia. [interaktyvus] [žiūrėta 2013-05-15]. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=akt_news&id=4250>

- *Susijungti paskirstant lėšas siekiant „Europa 2020“ tikslų.*
- *Paraginti valstybės nares pasirašyti partnerystės sutartis.*
- *Dėmesys ištekliams.*
- *Mokėjimai priklauso nuo tam tikrų sąlygų.*
- *Apdovanoti geriausiai regionus, valstybės, kurios sėkmingiausiai pasieks sutartų tikslų ir kt. pasiūlymai¹⁹.*

Įvertinus situaciją, galima tikėtis, kad pasinaudojus ES 2020 lėšomis galima bus prie ES standartų priartinti ir Bausmių vykdymo sistemą. Būna tik tikėtis, kad Lietuva, o ir kitos Pabaltijo šalys, nepamirš panaikinti, pasinaudojant ES lėšomis, savo regioninio atsilikimo Bausmių skyrimo ir vykdymo srityje nuo kitų ES valstybių.

¹⁹ EU Cohesion Policy 2014-2020 [interaktyvus] [žiūrėta 2012-10-01]. Prieiga internete: <<http://www.euractiv.com/regional-policy/eu-cohesion-policy-2014-2020-links dossier-501653>>.

2. BAUSMIŲ VYKDYMO SISTEMOS VEIKLOS TYRIMAS

2.1. Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos valstybių situacijos kriminalinių bausmių vykdymo srityje analizė

Tyrimui pasirinkta 30 Europos valstybių. Valstybių pasirinkimą lėmė statistinių duomenų Eurostat duomenų bazėse pilnumas, nes ne visų valstybių duomenys, susiję su nusikalstamumu yra pateikiami. Kadangi Eurostat duomenų bazėse naujausi pateikiami duomenys yra 2009 m., palyginamajam Lietuvos ir 29 Europos valstybių duomenų tyrimui pasirinktas 2004 – 2009 m. laikotarpis.

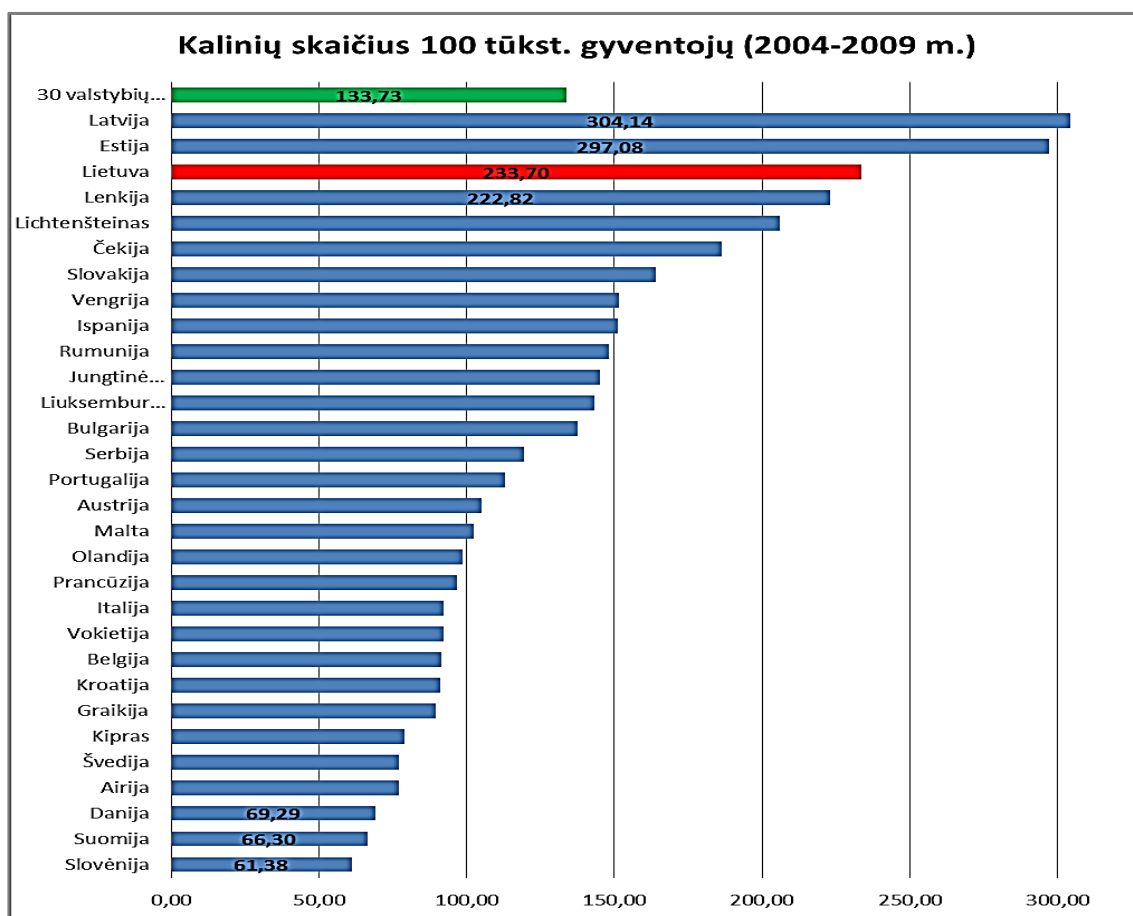
Kalinių (suimtųjų ir nuteistųjų) skaičiaus, tenkančio 100 tūkst. gyventojų (2004 – 2009 m.), apskaičiavimui panaudota formulė: $KV=K/(N/100\ 000)$, kur:

KV - kalinių skaičiaus aritmetinis vidurkis 100 tūkst. gyventojų (2004-2009 m.);

N- gyventojų skaičiaus aritmetinis vidurkis (2004–2009 m.);

K - kalinių skaičiaus aritmetinis vidurkis (2004–2009 m.).

Paveiksle pateikiamas 30 Europos valstybių rezultatai pagal kalinių skaičių, tenkantį 100 tūkst. gyventojų.

3 pav. Kalinių skaičius, tenkantis 100 tūkst. gyventojų.

Šaltinis: apskaičiuota pagal Eurostat duomenis

Kaip matyti iš diagramos, visos trys Pabaltijo valstybės pirmauja pagal kalinių skaičių, tenkantį 100 tūkst. gyventojų. Lietuvoje kalinių 100 tūkst. gyventojų tenka 1,75 karto daugiau, negu tyrimui pasirinktų valstybių aritmetinis vidurkis. O mažiausiai kalinių 100 tūkst. Gyventojų turinčias valstybes (Slovėniją, Suomiją ir Daniją) Lietuva lenkia net 3 – 4 kartus.

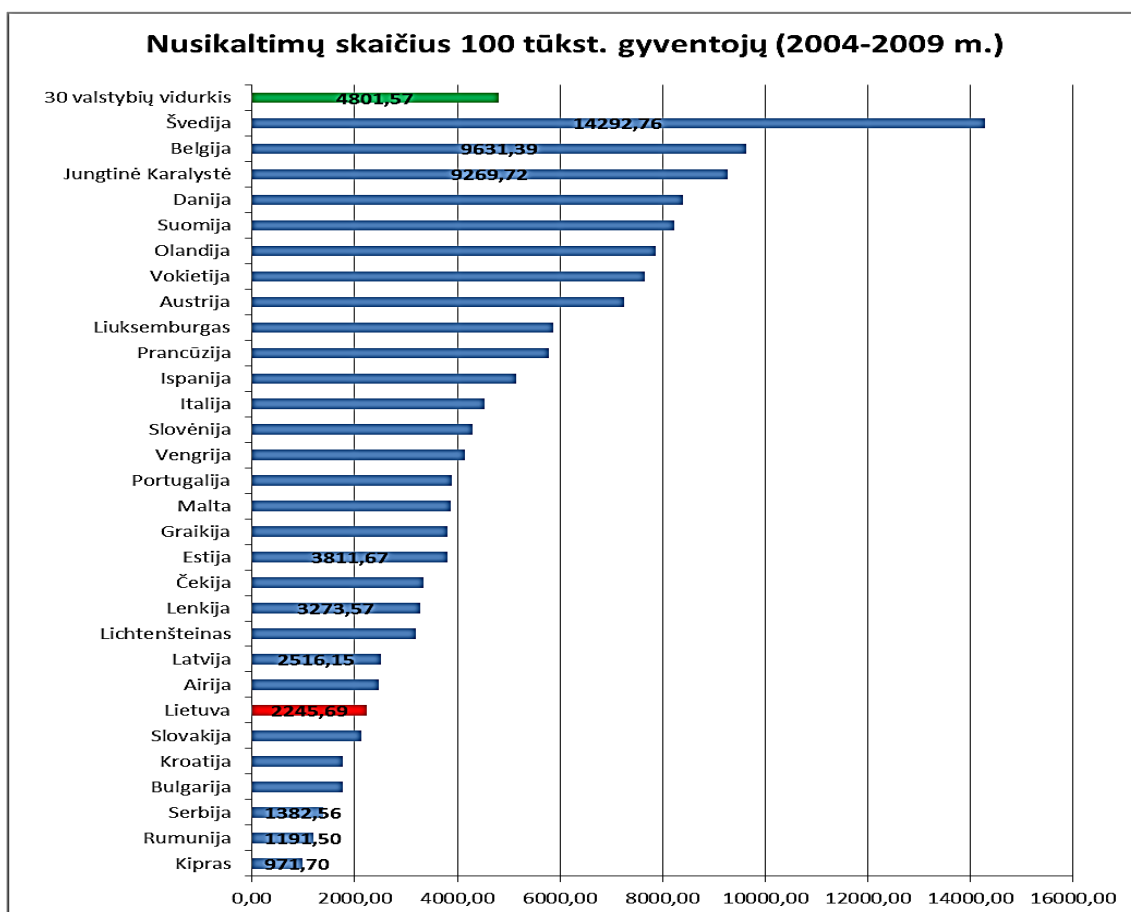
Siekiant išsiaiškinti nusikalstamumą tyrimui pasirinktose valstybėse, pagal Eurostat duomenis paskaičiuota nusikaltimų skaičius, tenkantis 100 tūkst. gyventojų. Paskaičiavimas atliktas pagal formulę: $NSV = NS / (N / 100\,000)$, kur:

NSV- nusikaltimų skaičiaus aritmetinis vidurkis 100 tūkst. gyventojų (2004-2009 m.);

N - gyventojų skaičiaus aritmetinis vidurkis (2004-2009 m.);

NS - nusikaltimų skaičiaus aritmetinis vidurkis (2004-2009 m.).

Nusikaltimų skaičius, tenkantis 100 tūkst. gyventojų pateikiamas paveiksle.

4 pav. Nusikaltimų skaičius, tenkantis 100 tūkst. gyventojų

Šaltinis: apskaičiuota pagal Eurostat duomenis

Oficialiais Eurostat duomenimis, Lietuva pagal užregistruotų nusikaltimų skaičių, tenkantį 100 tūkst. gyventojų, nėra pirmaujanti valstybė. Pagal bendrą užregistruotų nusikaltimų, tenkančių 100 tūkst. gyventojų, Lietuva 2,1 karto atsilieka nuo tyrimui pasirinktų valstybių aritmetinio vidurkio, ir, pagal šį rodiklį užima tik 7 vietą „nuo galo“.

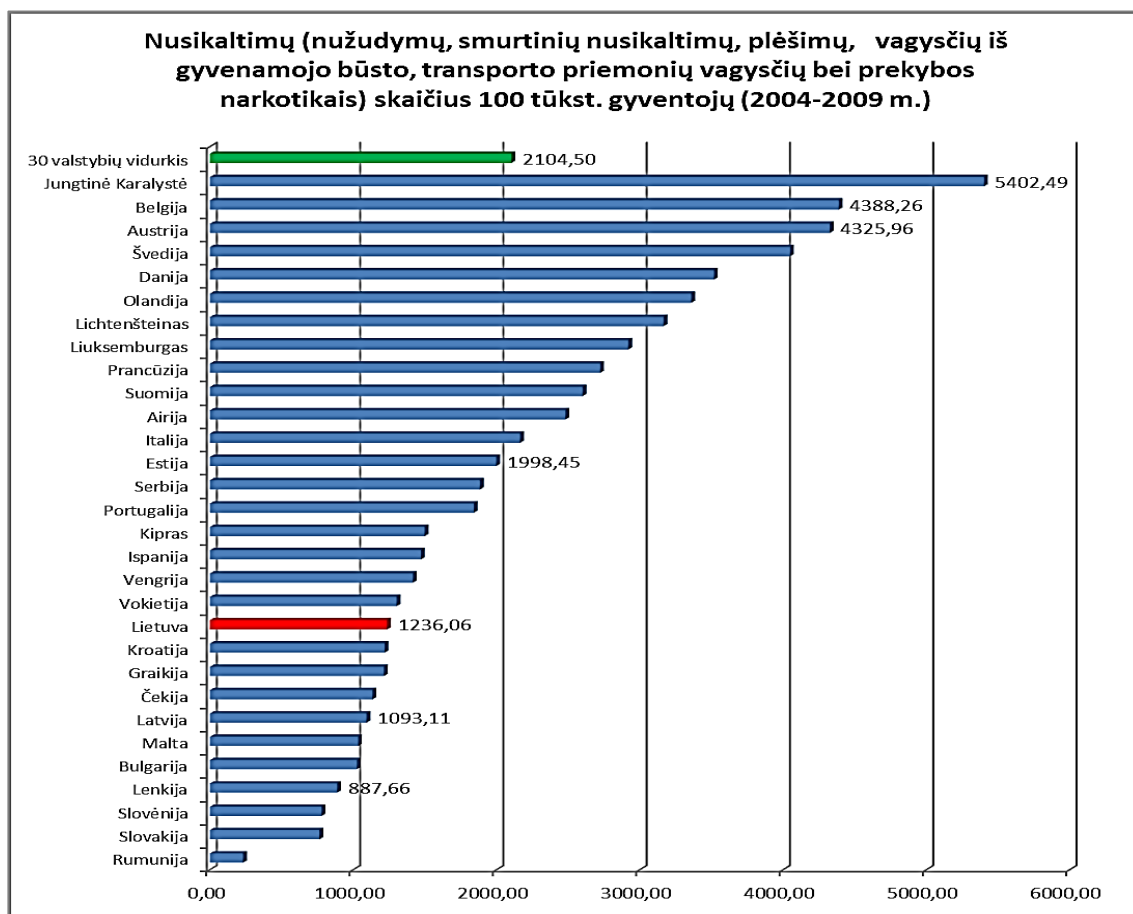
Kadangi atskirose valstybėse nusikaltimo sąvoka, nusikaltimais laikomų veiksmų, nusikaltimų registracijos tvarka bei kitos aplinkybės gali žymiai skirtis (pvz. Švedijoje realus nusikalstamumas tikrai nėra didžiausias iš tyrimui pasirinktų valstybių, tačiau dėl minėtų priežasčių pagal Eurostat duomenis, šioje valstybėje užfiksuojamas didžiausias nusikaltimų, tenkančių 100 tūkst. gyventojų, skaičius), todėl tyrimui pasirinkome (kiek tik buvo galima tai padaryti su Eurostat teikiamais duomenimis) nusikaltimų rūšis, kurios nusikaltimais laikomos visose tyrimui pasirinktose Europos valstybės. Tai nužudymai, smurtiniai nusikaltimai, plėšimai, vagystės iš gyvenamojo būsto, transporto priemonių vagystės bei prekyba narkotikais. Nusikalstamumo lygis, tenkantis 100 tūkst. gyventojų, paskaičiuotas pagal formulę: $NSV_1 = NS_1 / (N / 100\,000)$, kur:

NSV_1 - nusikaltimų skaičiaus aritmetinis vidurkis 100 tūkst. gyventojų (2004-2009 m.);

N - gyventojų skaičiaus aritmetinis vidurkis (2004-2009 m.);

NS_1 - nusikaltimų skaičiaus aritmetinis vidurkis (2004-2009 m.).

Užregistruotų nusikaltimų (nužudymų, smurtinių nusikaltimų, plėšimų, vagysčių iš gyvenamojo būsto, transporto priemonių vagysčių bei prekybos narkotikais) skaičiaus aritmetinis vidurkis 100 tūkst. gyventojų (2004-2009 m.) pateikiamas paveiksle.

5 pav. Užregistruotų nusikaltimų (nužudymų, smurtinių nusikaltimų, plėšimų, vagysčių iš gyvenamojo būsto, transporto priemonių vagysčių bei prekybos narkotikais) skaičiaus aritmetinis vidurkis 100 tūkst. gyventojų (2004-2009 m.)

Šaltinis: apskaičiuota pagal Eurostat duomenis

Kaip matyti ir iš šio paveikslo, Lietuva tarp tyrimui pasirinktų 30 Europos valstybių atrodo gana kukliai. Nusikaltimų (nužudymų, smurtinių nusikaltimų, plėšimų, vagysčių iš gyvenamojo būsto, transporto priemonių vagysčių bei prekybos narkotikais), tenkančių 100 tūkst. gyventojų, skaičiumi Lietuva nesiekia net minėtų 30 valstybių aritmetinio vidurkio (nusikaltimų skaičius sudaro vos 0,59 pasirinktų 30 valstybių aritmetinio vidurkio). Pagal šį rodiklį Lietuva užima tik 20 vietą.

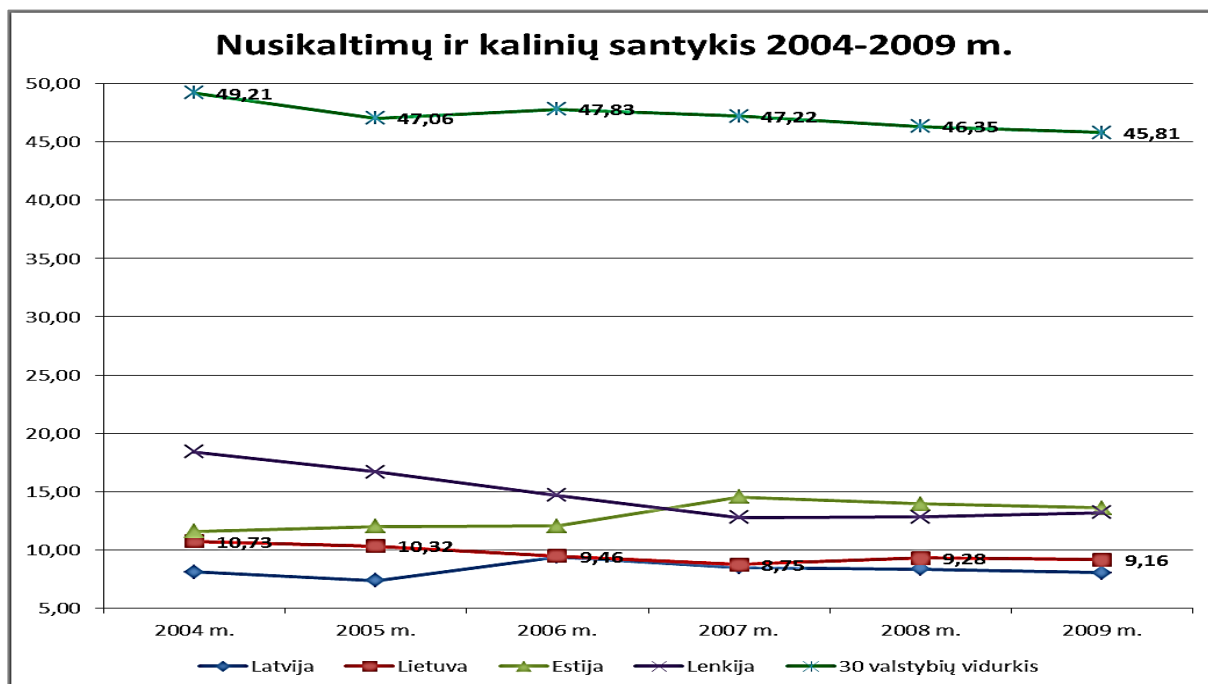
Nors ir pagal šią klasifikaciją negalima užtikrinti, kad nusikalstamumo sąvokos, nusikaltimų registravimas ir kitos aplinkybės suvienodintos, suvienodintos, tačiau teigti, kad pagal užregistruotų šių prie sunkių ir vidutinio sunkumo priskiriamų nusikaltimų (nužudymų, smurtinių nusikaltimų, plėšimų, vagysčių iš gyvenamojo būsto, transporto priemonių vagysčių bei prekybos narkotikais) skaičių, tenkantį 100 tūkst. gyventojų, Lietuva nėra viena iš didžiausių nusikalstamumo pasižyminčių valstybių.

Ko nepasakysi apie kalinių skaičių, tenkantį 100 tūkst. gyventojų. Nagrinėjant Lietuvoje vykdomąją baudžiamąją politiką, toliau pateikiami paskaičiavimai, kuriuose nagrinėjamas užregistruotų nusikaltimų ir kalinių santykis. 4 paveiksle pateikiamas nusikaltimų ir kalinių skaičių aritmetinių vidurkių santykis (2004-2009 m.), paskaičiuotas pasinaudojus Eurostat, pagal formulę: $NSK=NS/K$, kur:

NSK- nusikaltimų ir kalinių skaičiaus aritmetinių vidurkių santykis (2004-2009 m.);

K - kalinių skaičiaus aritmetinis vidurkis (2004-2009 m.);

NS - nusikaltimų skaičiaus aritmetinis vidurkis (2004-2009 m.).

6 pav. Nusikaltimų ir kalinių skaičių aritmetinių vidurkių santykis (2004-2009 m.)

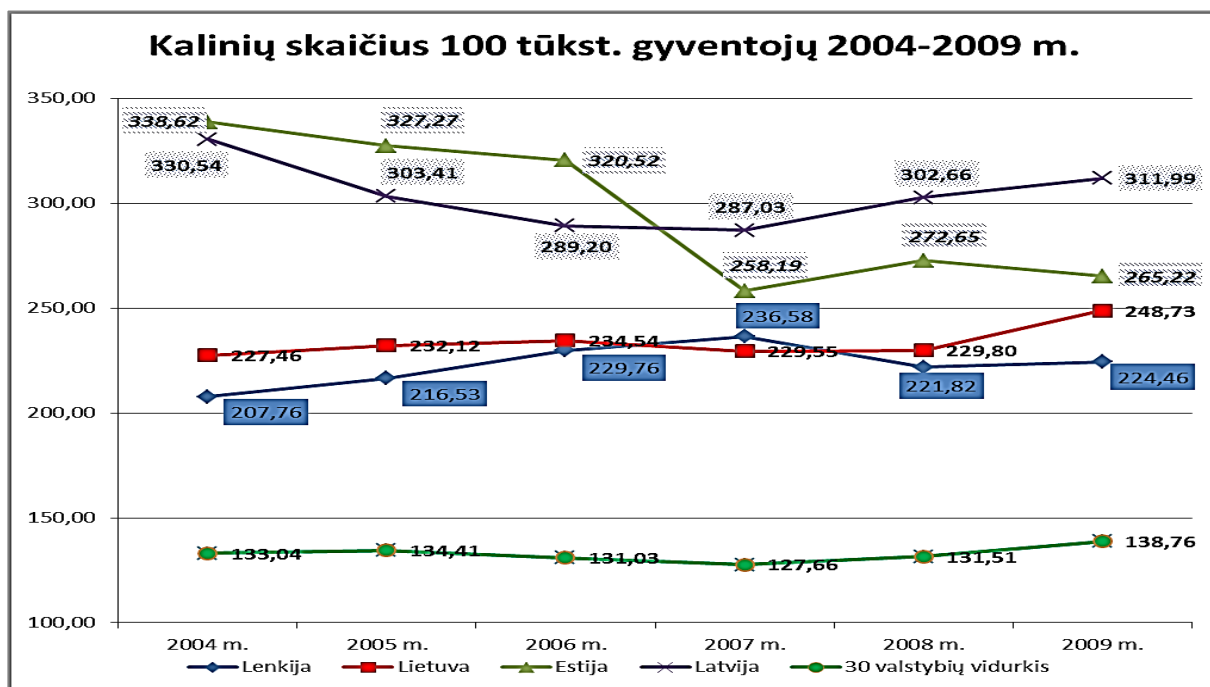
Šaltinis: paskaičiuota pagal Eurostat duomenis

Kaip matyti iš paveiksle pateiktų duomenų, Lietuva pagal nusikaltimų ir kalinių santykį žymiai atsilieka nuo daugumos Europos valstybių. Lietuva 4,97 karto pagal šį rodiklį lenkia tyrimui pasirinktų valstybių aritmetinį vidurkį. Lietuvoje beveik 10 (vidutiniškai - 9,62) užregistruotų nusikaltimų tenka 1 kalinys, kai pavyzdžiui Danijoje vidutiniškai tik 122 užregistruotiems nusikaltimams tenka 1 kalinys. Interpretuojant gautus rezultatus galima teigti, kad Lietuvoje laisvės atėmimo bausmė, lyginant su Danija, taikoma 12 kartų dažniau. Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus, dažniau už padarytus nusikaltimus laisvės atėmimo bausmė skiriama tik Latvijoje ir Rumunijoje.

Atitinkamai įvertinus tyrimui pasirinktų valstybių statistinius duomenis pagal nusikaltimų ir kalinių skaičių, pagal 30 valstybių minėto rodiklio aritmetinį vidurkį Lietuvoje 2004 – 2009 m. vidutiniškai turėjo kalėti 4541 kaliniai (suimtieji ir nuteistieji), kai realus šio laikotarpio įkalintų asmenų vidurkis Lietuvoje skaičius buvo 7935 įkalinti asmenys, t. y. 1,75 karto arba 75% daugiau.

Siekiant identifikuoti su bausmių skyrimo politika susijusių rodiklių kaitos tendencijas, tyrime palyginami 2004 -2009 m. artimiausių Lietuvai kaimyninių Europos Sąjungai priklausančių valstybių (Latvijos, Estijos ir Lenkijos) duomenų kaitos rodikliai.

Paveiksle pateikiamas kalinių skaičiaus, tenkančio 100 tūkst. gyventojų kaitos tendencijos.

7 pav. Kalinių skaičiaus, tenkančio 100 tūkst. gyventojų kaitos tendencijos 2004 -2009 m.
Šaltinis: paskaičiuota ir sudaryta pagal Eurostat duomenis

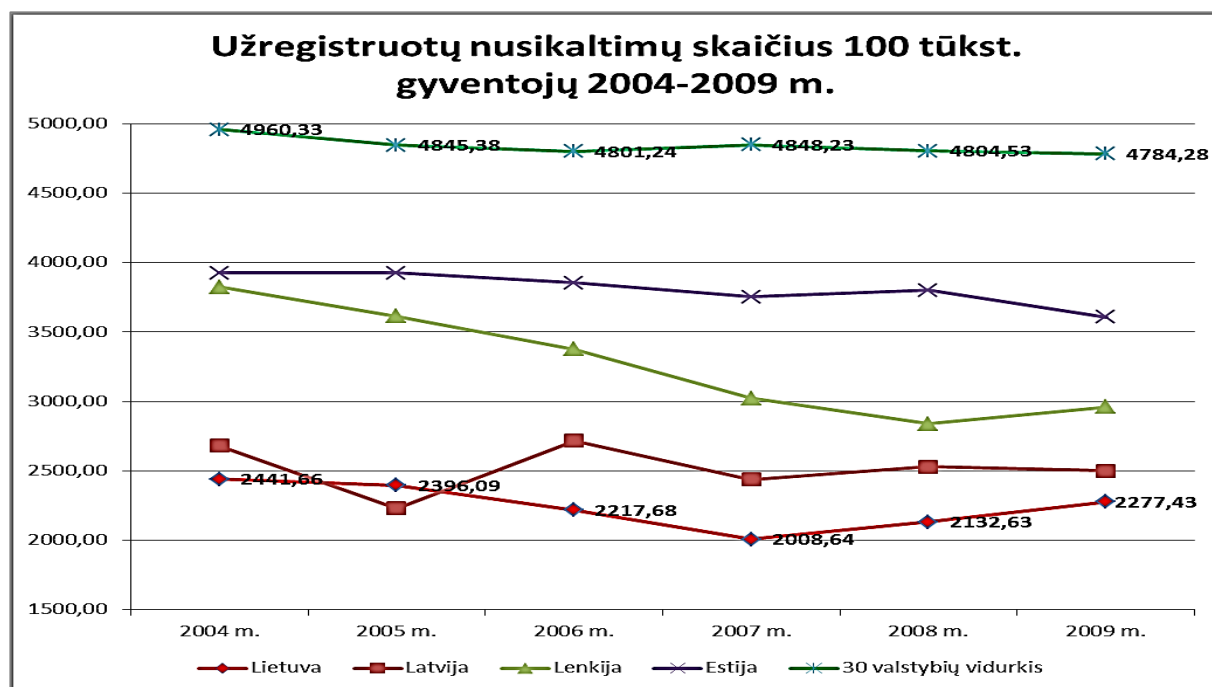
Kaip matyti iš pateikto paveikslo, kalinių skaičius, tenkantis 100 tūkst. gyventojų, 2007-2009 m. Lenkijoje ir Estijoje stabilizavosi, tačiau Lietuvoje ir Latvijoje kalinių skaičius turi ryškia tendenciją didėti. lentelėje pateikiamas kalinių skaičiaus pokytis (%), palyginant su prieš tai buvusiais metais.

Kalinių skaičiaus pokytis, lyginant su prieš tai buvusiais metais

Valstybė	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	Vidutinis pokytis 2004 - 2009 m.
Lenkija	4,22	6,11	2,97	-6,24	1,19	1,37
Lietuva	2,05	1,04	-2,13	0,11	8,23	1,55
Estija	-3,35	-2,06	-19,45	5,60	-2,72	-3,66
Latvija	-8,21	-4,68	-0,75	5,44	3,08	-0,85
30 valstybių vidurkis	1,03	-2,51	-2,57	3,02	5,51	-0,40

Šaltinis: paskaičiuota ir sudaryta pagal Eurostat duomenis

Kaip matyti iš lentelės, palyginus su kaimyninėmis valstybėmis, Lietuvoje kalinių skaičius didėjo sparčiausiai. Nors 2009 m. beveik visose Lietuvos kaimyninėse valstybėse (išskyrus Estiją) ir bendrasis kalinių skaičiaus, tenkančio 100 tūkst. gyventojų, 30 tyrimui pasirinktų Europos valstybių vidurkis, didėjo, tačiau ypač spartus kalinių skaičiaus augimas (net per 8 %) pastebėtas Lietuvoje.

8 pav. Užregistruotų nusikaltimų, tenkančių 100 tūkst. gyventojų kaitos tendencijos 2004 - 2009 m.

Šaltinis: paskaičiuota ir sudaryta autoriaus pagal Eurostat duomenis

Kaip matyti iš pateikto paveikslo, užregistruotų nusikaltimų skaičiaus vidurkis 30 tyrimui pasirinktų valstybių 2004 – 2009 m. mažėjo kasmet vidutiniškai beveik po 1 %. Latvijoje, Lenkijoje ir Estijoje nusikaltimų skaičius, tenkantis 100 tūkst. gyventojų, 2006 – 2009 m. stabilizavosi, o Lietuvoje nuo 2004 iki 2007 m. mažėjo, tačiau po 2007 m. pradėjo didėti. Iš aplinkinių ES valstybių (Lenkijos, Latvijos ir Estijos), Lietuvoje 2007 – 2009 m. laikotarpiu buvo pastebimas didžiausias užregistruotų nusikaltimų, tenkančių 100 tūkst. gyventojų, didėjimas.

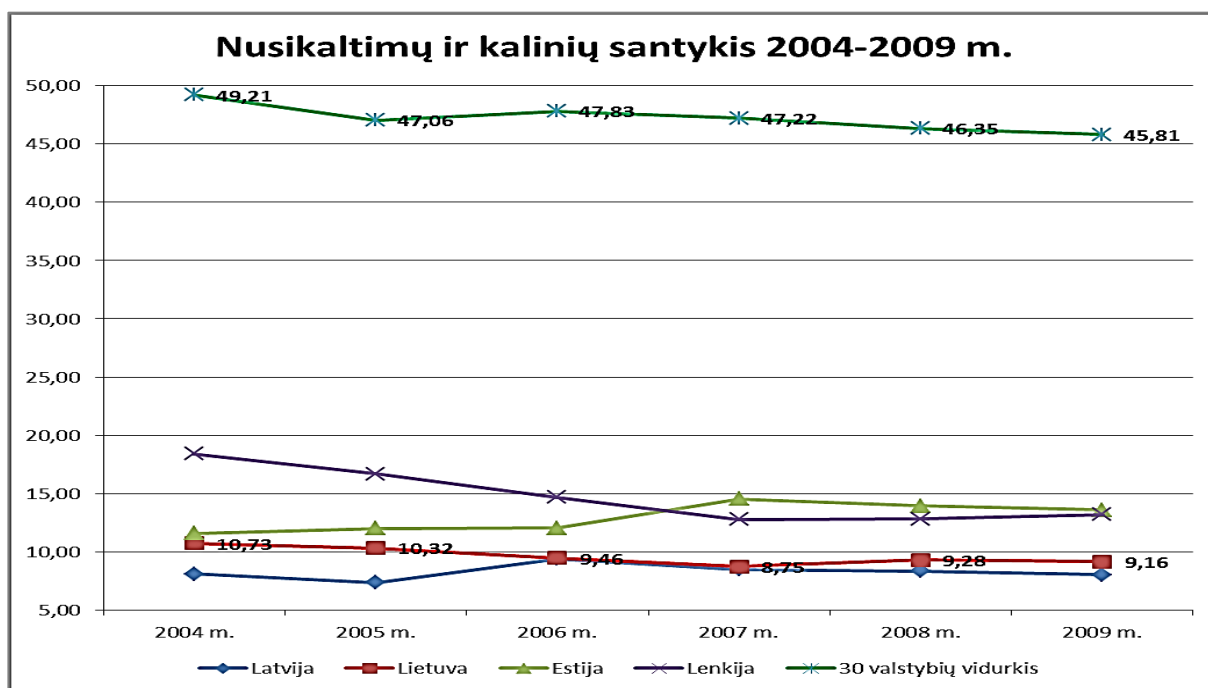
Užregistruotų nusikaltimų skaičiaus pokytis, lyginant su prieš tai buvusiais metais

Valstybė	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	Vidutinis pokytis 2004 - 2009 m.
Lietuva	-1,87	-7,45	-9,43	6,17	6,79	-0,96
Latvija	-16,81	21,80	-10,24	3,81	-1,20	-0,44
Lenkija	-5,52	-6,63	-10,40	-6,13	4,34	-4,06
Estija	0,01	-1,84	-2,65	1,31	-5,10	-1,38
30 valstybių vidurkis	-2,32	-0,91	0,98	-0,90	-0,42	-1,71

Šaltinis: paskaičiuota ir sudaryta autoriaus pagal Eurostat duomenis

Kaip matyti iš lentelės duomenų, tiek tyrimui pasirinktose valstybėse (30 valstybių vidurkis) tiek ir Lietuvoje bei kaimyninėse valstybėse bendra 6 metų (2004 – 2009 m.) tendencija yra nusikalstamumo mažėjimas, nors per 2008 -2009 m. Lietuvoje ir Lenkijoje pastebimas užregistruotų nusikaltimų didėjimas.

Nagrinėjant kitą rodiklį (nusikaltimų ir įkalintų asmenų santykį) (pav.), matyti, kad šis santykis tiek pasirinktose 30 valstybių (pagal bendrą aritmetinį vidurkį) tiek ir Lietuvoje bei kaimyninėje Latvijoje, Lenkijoje ir Estijoje 2006 -2009 m. stabilizavosi ir kinta gana nežymiai. Tačiau, kaip jau minėta anksčiau, pastebimas (ypač Latvijos ir Lietuvos atveju) atotrūkis nuo tyrime nagrinėjamų valstybių vidurkio, pagal bausmių skyrimo politikos griežtumą. Lietuva ir 3 kaimyninės ES valstybės (Latvija, Estija ir Lenkija) išsiskiria už padarytus nusikaltimus dažnu laisvės atėmimo bausmės skyrimu.

9 pav. Nusikaltimų ir kalinių santykio kaitos tendencijos 2004 -2009 m.

Šaltinis: paskaičiuota ir sudaryta autoriaus pagal Eurostat duomenis

Kaip matyti iš lentelės, per 6 metus (2004 – 2009 m.) nusikaltimų ir kalinių santykio rodikliai pagerėjo tik Latvijoje ir Estijoje. Didžiausias laisvės atėmimo bausmių taikymo padidėjimas pastebimas Lenkijoje ir Lietuvoje, nors per nagrinėtą laikotarpį bausmių griežtėjimas pastebimas ir pagal bendrą tyrime nagrinėtų 30 valstybių aritmetinį vidurkį.

4 lentelė.

Užregistruotų nusikaltimų ir kalinių santykio pokytis, lyginant su prieš tai buvusiais metais

Valstybė	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	Vidutinis pokytis 2004 - 2009 m.
Latvija	-9,37	27,79	-9,56	-1,55	-4,15	0,52
Lietuva	-3,84	-8,40	-7,46	6,06	-1,33	-2,50
Estija	3,48	0,23	20,85	-4,06	-2,44	3,01
Lenkija	-9,34	-12,01	-12,99	0,12	3,11	-5,18
30 valstybių vidurkis	-4,38	1,65	-1,27	-1,85	-1,16	-1,04

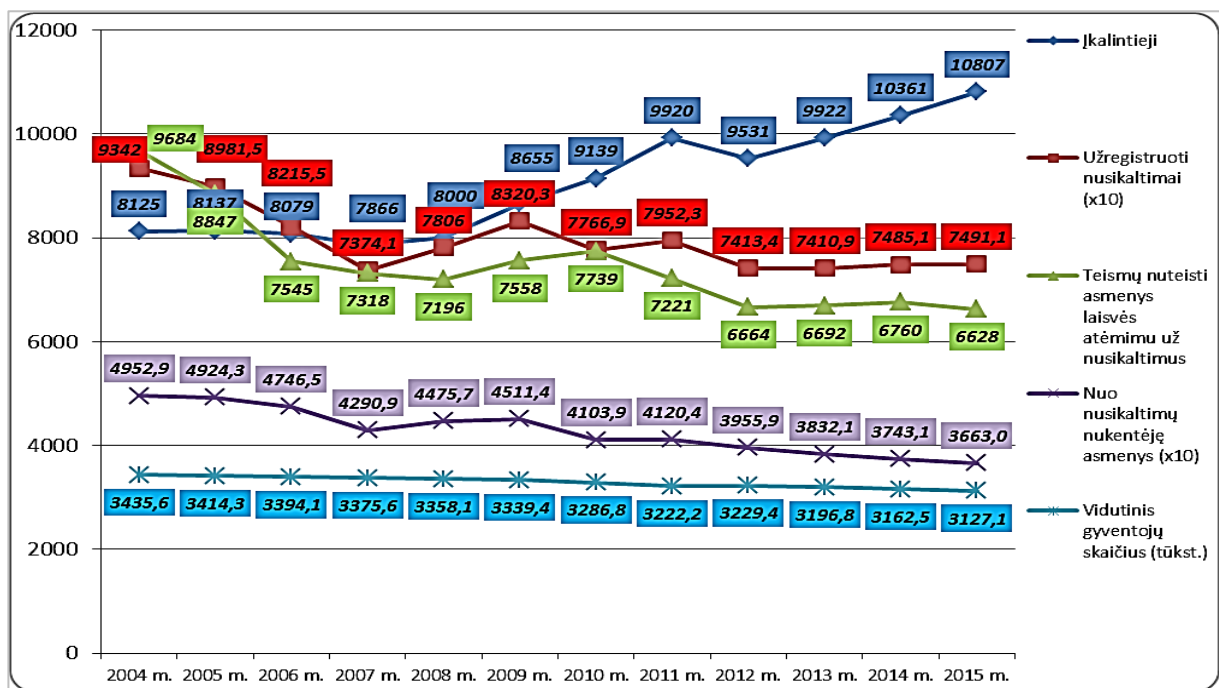
Šaltinis: paskaičiuota ir sudaryta autoriaus pagal Eurostat duomenis

Pagal lentelėje pateiktus duomenis galima teikti, kad Lietuvoje kasmet (2004 – 2009 m. laikotarpiu) vis dažniau buvo taikomos laisvės atėmimo bausmės (atsižvelgiant į nusikaltimų ir kalinių santykį – kasmet šis rodiklis padidėdavo vidutiniškai po 2,5%).

Nagrinėjant su bausmių skyrimo politika susijusius duomenis Lietuvoje, pasinaudota Lietuvos statistikos departamento 2004 - 2011 m. duomenimis, paskaičiuojant prognozę 2012 - 2015 m. pagal tiesinę TREND funkciją dvigubų kvadratų metodu, pasinaudojant Microsoft Excel 2010 funkcija TREND.

Žemiau esančiame paveiksle pateikiami įkalintųjų, užregistruotų nusikaltimų, teismų nuteistų asmenų laisvės atėmimu, nuo nusikaltimų nukentėjusių asmenų ir vidutinio Lietuvos gyventojų skaičiaus 2004 - 2011 m. su prognoze iki 2015 m. palyginamieji duomenys.

Kaip matyti iš šio paveikslo, užregistruotų nusikaltimų skaičiui išliekant palyginus stabiliam, nežymiai mažėjant teismų nuteistų asmenų skaičiui, mažėjant nuo nusikaltimų nukentėjusių asmenų skaičiui bei mažėjant gyventojų skaičiui Lietuvoje pastebimas gana žymus įkalintų asmenų (suimtųjų ir nuteistųjų) skaičiaus didėjimas. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad teismai ne tik per dažnai, palyginus su kitomis tyrime nagrinėtomis Europos valstybėmis, taiko laisvės atėmimo bausmę, bet ir skiria gana griežtas su ilgu įkalinimo laikotarpiu susijusias bausmes. Taip pat dar viena priežastis, kuri gana dažnai nagrinėjama tiek nacionaliniu tiek ir ES lygiu yra nepakankamas priešlaikinio paleidimo taikymas.

10 pav. Įkalinųjų, užregistruotų nusikaltimų, teismų nuteistų asmenų laisvės atėmimu, nuo nusikaltimų nukentėjusių asmenų ir vidutinio Lietuvos gyventojų skaičiaus 2004 - 2011 m. su prognoze iki 2015 m. palyginamieji duomenys

Šaltinis: paskaičiuota ir sudaryta autoriaus pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, naudojant Microsoft Excel 2010 TREND funkciją

2002 m. sausio 1 d. duomenimis²⁰ įkalinimo įstaigose buvo laikomi 11566 asmenys. Nuo 2003 m. įkalinimo įstaigose laikomų asmenų dėl įvykdytos baudžiamosios sistemos reformos pradėjo mažėti, tačiau, atsižvelgiant į TREND funkcija paskaičiuotus tyrimo rezultatus matyti, kad 2015 – 2016 m. įkalinimų asmenų skaičius gali pasiekti buvusias reikšmes.

Pasinaudojant SPSS programa, apskaičiuota koreliacija tarp įkalinųjų, užregistruotų nusikaltimų, teismų nuteistų asmenų laisvės atėmimu, nuo nusikaltimų nukentėjusių asmenų ir vidutinio Lietuvos gyventojų skaičiaus. Išnagrinėjus koreliacijos duomenis, pastebėtas labai stiprus, neigiamas, statistiškai reikšmingas ryšys tarp vidutinio įkalinimų asmenų skaičiaus ir vidutinio gyventojų skaičiaus (tūkst.) ($r=-0,908$, $p=0,01$). Tarp kitų kintamųjų koreliacijos ryšių neužfiksuota. Atsižvelgiant į šiuos rezultatus galima interpretuoti, kad mažėjant gyventojų skaičiui didėja įkalinimų asmenų skaičius, t. y. vis didesnis Lietuvos gyventojų procentas atlieka laisvės atėmimo bausmę.

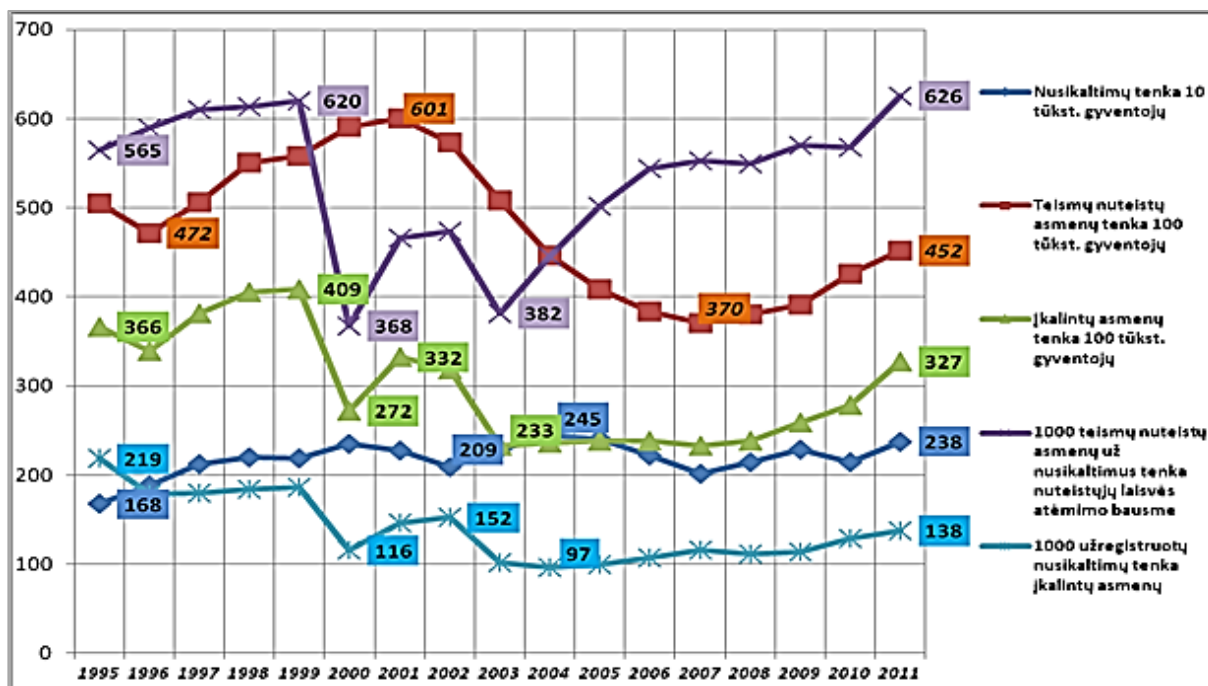
Lietuva nepriklausomybės laikotarpiu jau vieną kartą keitė baudžiamąją politiką. 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojo nauji Baudžiamasis, Baudžiamojo proceso ir Bausmių vykdymo kodeksai. Įgyvendinant šiuos teisės aktus Lietuvoje žymiai sumažėjo įkalinimų asmenų. Tačiau vien iki 2012 m. birželio mėnesio pabaigos naujas Baudžiamasis kodeksas turėjo 40 pakeitimų²¹ (žiūrėta). Per 2003 -

²⁰ Nusikalstamumo prevencijos centro Automatizuota statistinė informacinė sistema. Žiūrėta 2012-10-03. Prieiga per internetą: <<http://www.nplc.lt:8000/asis/>>

²¹ Aktuali Baudžiamojo kodekso redakcija 2012-10-05. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=430120>. Žiūrėta 2012-10-05

2012 m. laikotarpį pakeista ir papildyta nemažai straipsnių, iš kurių dalis susiję su bausmių griežtinimu.

Žemiau pateiktame paveikslėlyje pateikiama istorinė bausmių skyrimo ir vykdymo situacija 1995-2011 m. Duomenys apskaičiuoti pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis. Siekiant rodiklius parodyti ne Statistikos departamento duotąja reikšme, o susieti su nuolat besikeičiančia Lietuvos demografinė situacija, paskaičiuoti rodikliai, tenkantys konkrečiam gyventojų skaičiui (10 tūkst., 100 tūkst. gyventojų), taip pat išvesto santykinės reikšmės (teismų praktikos ir įkalintų asmenų skaičiaus ir pan.).

11 pav. Istorinė bausmių skyrimo analizė

Šaltinis: paskaičiuota ir sudaryta autoriaus pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis.

Paveiksle pateikiama statistinė situacija, susijusi su bausmių skyrimo ir vykdymo sistemos rodiklių raida 1995-2011 m. Kaip matyti iš paveikslo, ryškiausiai reformos rezultatus atspindi 2003-2004 m. laikotarpis, šiuo laikotarpiu ženkliai sumažėjo įkalintų asmenų (net 43 %), iki pat 2007 m. laipsniškai mažėjo teismų nuteistų asmenų, mažėjo teismų nuteistų asmenų laisvės atėmimo bausmė, 57 % sumažėjo nusikaltimų ir įkalintų asmenų santykis. Tačiau 2009-2011 m. situacija žymiai pablogėjo. Rodiklių reikšmės pradėjo grįžti į pradinę, priešreforminę, padėtį. Tai ypač gerai atspindi didėjantis įkalintų asmenų skaičius. 2011 m. užfiksuota šio rodiklio reikšmė beveik pasiekė 2002 m. lygį. Situacija blogėja.

Apibendrinant atliktą tyrimą, galima teigti, kad:

1. Lietuvoje, palyginus su kitomis Europos valstybėmis (išskyrus Rusiją ir kitas postsovietines valstybes (be Latvijos ir Estijos)) per dažnai skiriama laisvės atėmimo bausmė, neteikiant prioriteto alternatyvių su laisvės atėmimu nesusijusių bausmių skyrimui.

2. Lietuvoje nėra susiklosčiusios ilgalaikės bausmių skyrimo politikos strategijos, todėl vienkartinė bausmių vykdymo politikos reforma 2003 m. neužtikrino nuolatinio ir ilgalaikio bausmių vykdymo sistemos suvienodinimo su kitomis ES valstybėmis ir ES vykdoma politika bausmių vykdymo klausimais.

3. Lietuvoje vykdoma bausmių skyrimo ir vykdymo politika palaipsniui didina įkaltintų asmenų skaičių, taip palaipsniui grįžtant į priešreforminį (iki 2003-05-01) laikotarpį. Tuo ne tik bloginamos įkaltintų asmenų laikymo sąlygos, perpildomos įkalinimo įstaigos, bet ir neefektyviai panaudojamos valstybės lėšos. Įkaltintų asmenų didėjimas didina valstybės išlaidas. Planai statyti naujas įkalinimo įstaigas imponuoja dar griežtesnių bausmių taikymui, o ne bausmių švelninimui ir alternatyvių laisvės atėmimui bausmių skyrimui.

4. Lietuva yra viena iš pirmaujančių valstybių Europoje pagal įkaltintų asmenų skaičių, nors pagal padarytų nusikaltimų skaičių atsilieka nuo pirmaujančias pozicijas užimančių valstybių. Įkaltintų asmenų skaičius Lietuvoje neadekvatus padarytų nusikaltimų skaičiui.

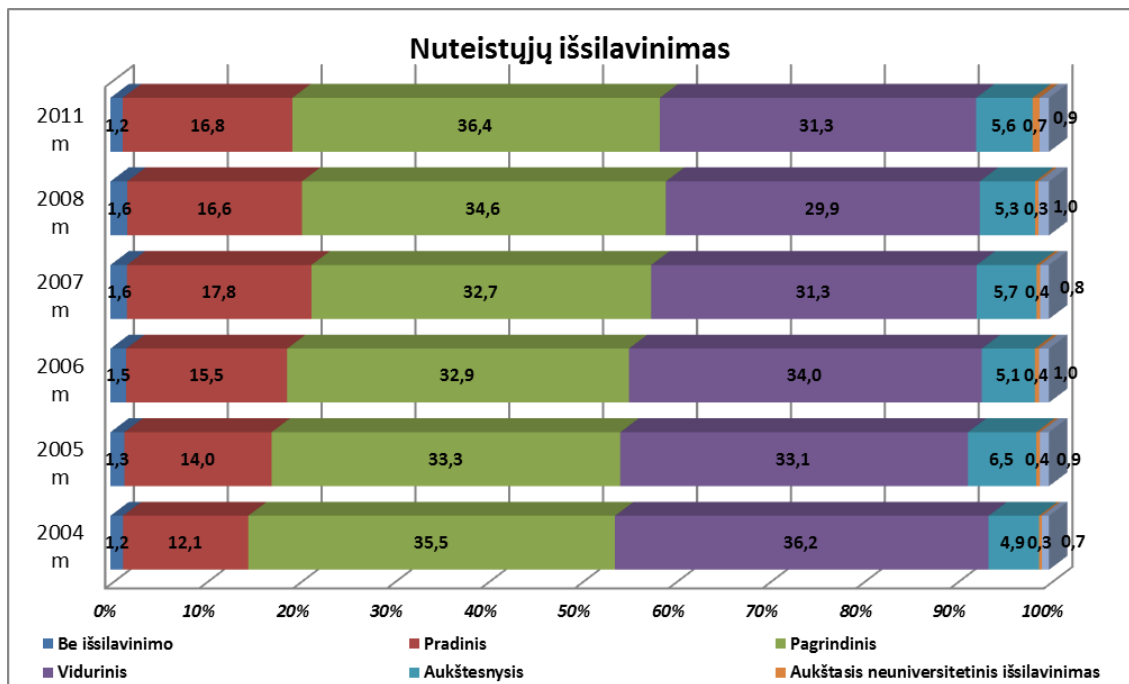
5. Pagal palyginamuosius statistinius duomenis, Lietuvoje turėtų būti suformuota aiški ir ilgalaikė bausmių skyrimo ir vykdymo politika, kuri užtikrintų Lietuvos pozicijų šiuo klausimu suvienodinimą su kitomis ES valstybėmis. Dabartiniu metu Lietuvoje daug dėmesio skiriama naujų įkalinimo įstaigų statybai, kai tuo pat metu nekalbama apie įkaltintų asmenų mažinimą.

6. Bausmių skyrimo ir vykdymo politika neturi ir negali būti vienos ar kelių atskirų tarpusavyje mažai susijusių institucijų (pvz. Teisingumo ministerijos, teismų) formavimo ir įgyvendinimo priemonė. Bausmių skyrimo ir vykdymo sistemos reformavimui reikalinga tvirta, aiški ir ilgalaikė sisteminė valstybės pozicija, kuri garantuotų Lietuvos priartėjimą žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo srityje prie kitų ES valstybių.

2.2. Darnus bausmių vykdymo sistemos veiklos organizavimas

Pataisos įstaigoms nepakanka vien tik vykdyti laisvės atėmimo bausmes, tačiau vienas iš pagrindinių uždavinių yra įkaltintų socialinė integracija į visuomenę, kuri apima nuteistųjų socialinės atskirties mažinimo galimybes, nuteistųjų užimtumo veiklos plėtimą, socialinių ryšių tarp nuteistųjų ir kitų įstaigų stiprinimą, nuteistųjų santykių su vaikais stiprinimą, savanorių veiklą įkalinimo įstaigose ir t. t.

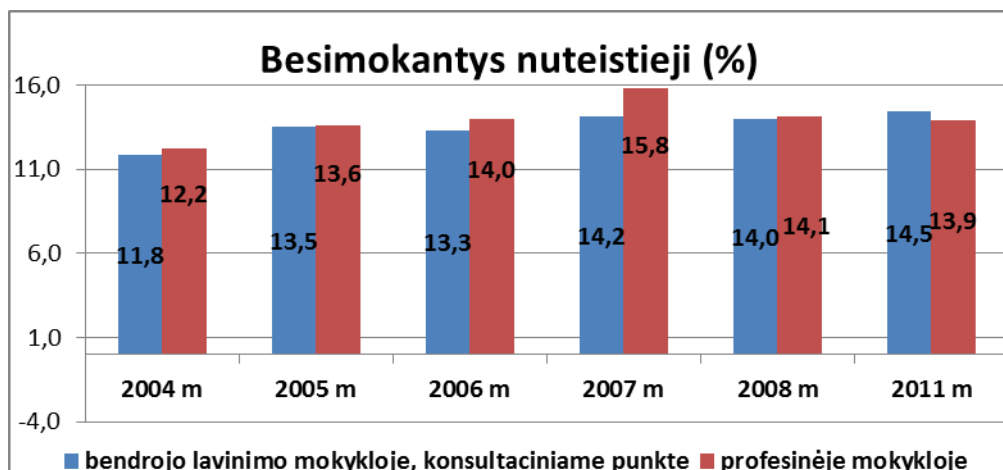
Įkalinimo įstaigose intensyviai vykdomos socialinės reabilitacijos priemonės (programos), kuriose dalyvauja ne tik įstaigų personalas ir jose laikomi asmenys, bet ir Darbo biržos, kitų valstybinių, verslo ir visuomeninių organizacijų atstovai. Vienas iš svarbiausių bausmių vykdymo sistemos darnos su visuomene elementų yra socialinių priemonių vykdymas įkalinimo įstaigose. Žemiau esančioje lentelėje pateikiami pagrindiniai socialiniai nuteistųjų ir įkalinimo įstaigose vykdomų socialinių priemonių rezultatų rodikliai.

12 pav. Nuteistųjų išsilavinimas

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Kalėjimų departamento ir Nusikalstamumo prevencijos centro Lietuvoje duomenis

Kaip matyti iš pateikto paveikslo, didžiąją dalį įkalinimo įstaigose laikomų asmenų sudaro neturintys net viduriniojo išsilavinimo. Turintys aukštąjį išsilavinimą sudaro tik vos daugiau kaip 1% visų laikomų asmenų. Analizuojant nuteistųjų išsilavinimą laiko atžvilgiu matyti, kad neturinčių viduriniojo išsilavinimo nuteistųjų skaičius įkalinimo įstaigose didėja. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad dažniausiai nusikaltimus daro mažai išsilavinę asmenys ir šis rodiklis linkęs didėti. Visuomenė, investuodama į piliečių išsilavinimą, užtikrina ne tik aukštesnį valstybės konkurencingumo lygį, jos narių gerovę, bet ir didina visuomenės saugumą.

13 pav. Besimokantys nuteistieji

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Kalėjimų departamento ir Nusikalstamumo prevencijos centro Lietuvoje duomenis

Kalėjimų departamentas deda pastangas nuteistųjų išsimokslinimo problemas kompensuoti, suteikdamas galimybę mokytis specialybės ir įgyti išsilavinimą, kad išėję į laisvę būvę nuteistieji galėtų integruotis į darbo rinką ir pradėti sąžiningą gyvenimą. Kaip matyti iš

pateikto paveikslo, nuolat mokosi specialybės ir įgyja išsilavinimą apie 14% nuteistųjų. Siekiančių išsilavinimo nuteistųjų skaičius, nors ir nežymiai, tačiau kas metai vis didėja. Taip pat kiekvienais metais apie 5-7 nuteistuosius siekia ir aukštojo mokslo.

5 lentelė.

Įteikti mokslo baigimo pažymėjimai (diplomai)

Dokumentas	2004 m	2005 m	2006 m	2007 m	2008 m	2011 m
viduriniojo išsilavinimo	70	24	43	51	50	109
pagrindinio išsilavinimo	90	71	119	90	121	183
profesinės mokyklos	686	686	852	912	871	1059
aukštojo mokslo baigimo diplomai	-	-	-	-	-	2

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Kalėjimų departamento ir Nusikalstamumo prevencijos centro Lietuvoje duomenis

Kaip matyti iš pateiktos lentelės, išsilavinimą įsigyjančių asmenų daugėja. Tai ypač pastebima tai, kad nuo 2008 m. iki 2011 m. daugiau kaip dvigubai asmenų įgijo vidurinį išsilavinimą. Taip pat didėja ir siekiančių įsigyti pagrindinį išsilavinimą bei įsigyjančių specialybę skaičius.

6 lentelė.

Socialiniai įkalinimų įstaigose laikomų asmenų ir socialinių priemonių vykdymo rodikliai

Eil. Nr.	Rodiklis	2004 m	2005 m	2006 m	2007 m	2008 m	2011 m
Socialinės reabilitacijos priemonės							
1	Įstaigoje vykdomos nuteistųjų socialinės reabilitacijos programos						167
2	Nuteistųjų socialinės reabilitacijos programose dalyvaujančių asmenų skaičius, išskyrus dalyvaujančius privalomose programose	3576	5095	4122	3795	3643	4330
3	Organizuoti kultūros ir sporto renginiai įstaigos mastu	1180	1347	1300	1285	1346	1442
4	Įstaigose veikiančios nuteistųjų organizacijos	5	6	7	7	7	3
5	jų veikloje dalyvaujančių asmenų skaičius	94	180	147	167	176	51
6	Visuomeninių ir religinių organizacijų suteikta praktinė pagalba (atvejai)	1643	1612	1753	1660	1462	2336

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Kalėjimų departamento ir Nusikalstamumo prevencijos centro Lietuvoje duomenis

Kaip matyti iš lentelės, įstaigose gana intensyviai vykdomos socialinės reabilitacijos priemonės, kurių bendras tikslas mažinti socialinę atskirtį tarp įkalintų ir laisvėje esančių asmenų, išėjusius į laisvę integruoti į visuomenę ir darbo rinką, sumažinti recidyvų skaičių ir t. t.

Kaip pavyzdys pateikiamos vien tik Šiaulių tardymo izoliatoriuje vykdomos socialinės reabilitacijos priemonės²². Išsamesnis Šiaulių tardymo izoliatoriuje vykdytų socialinės reabilitacijos programų turinys pateiktas 6 priede.

Lentelėje pateikiami suvestiniai duomenys apie 2009 – 2010 m. Šiaulių tardymo izoliatoriuje vykdytas programas.

7 lentelė.

Šiaulių tardymo izoliatoriaus 2010-2011 m. vykdytų socialinių reabilitacijos priemonių duomenys

Eil. Nr.	Programos pavadinimas	Dalyvavusių skaičius			
		2010 m.		2011 m.	
		Suimtųjų	Nuteistųjų	Suimtųjų	Nuteistųjų
1.	Nuteistųjų socialinės adaptacijos programa.		58		49
2.	Nuteistųjų pataisos programa.		67		58
3.	Nuteistųjų integracijos į visuomenę programa.		67		19
4.	Asmenų kuriuos rengiamasi paleisti iš laisvės atėmimo vietų teisinio ir socialinio švietimo programa.		27		19
5.	Nuteistųjų laisvalaikio užimtumo programa.		47		51
6.	Alkoholio, rūkymo ir narkomanijos prevencijos programa.	75	79	67	116
7.	Suimtųjų (nuteistųjų) fizinio aktyvumo skatinimo programa. (nuo 2011 m. Suimtųjų laisvalaikio užimtumo programa).	1368		1452	
8.	Nuteistųjų arešto bausme socialinės adaptacijos programa.		266		230
9.	Nuteistųjų arešto bausme pataisos programa.		266		230
10.	Nuteistųjų arešto bausme rengimo paleidimui iš areštinės programa.		266		216
11.	Nuteistųjų arešto bausme laisvalaikio užimtumo programa.		205		230
	Iš viso:	1522	1269	1519	1218

Šaltinis. Parengta autoriaus pagal Šiaulių tardymo izoliatoriaus 2010-2011 m. veiklos duomenų apžvalgą

Atsižvelgiant į socialinio darbo, vykdomo įkalinimo įstaigose duomenis, galima teigti, kad socialinis darbas vykdomas gana intensyviai. Įkalintiems asmenims suteikiama visokeriopa pagalba, siekiant juos kuo daugiau integruoti į visuomenę. Bendradarbiaujant su įvairiomis visuomeninėmis organizacijomis, verslininkais, mokymo įstaigomis, valstybės įmonėmis bei valstybinėmis įstaigomis siekiama efektyvesnio teigiamo poveikio nusikaltusiems asmenims ir jų tolimesniam likimui.

Tačiau, nors ir vykdoma gana daug ir intensyvių priemonių, nėra sukurta atitinkamo mechanizmo, kaip įvertinti socialinio darbo efektyvumą. Tai turėtų būti įvairių institucijų (Darbo

²² Parengta autoriaus pagal Šiaulių tardymo izoliatoriaus 2010-2011 m. veiklos duomenų apžvalgą

biržos, savivaldybių, Policijos ir t. t.) renkami duomenys, susiję su išėjusiais į laisvę asmenimis. Turint tokius duomenis galima būtų ne tik daryti atitinkamas išvadas, bet ir efektyvinti socialinį darbą, surasti optimalų veiksmingiausią variantą, taikyti pačias efektyviausias priemones.

Personalo mokymas

Kalėjimų departamento personalui skiriamas ypatingas dėmesys. Ypač aktualus pagrindinių darbuotojų, tiesiogiai dirbančių su įkalintais asmenimis kvalifikavimo klausimas. Personalo kvalifikacijos kėlimui, įvadiniam mokymui įkurtas Mokymo centras. Pagrindinis Mokymo centro veiklos tikslas - atsižvelgiant į strateginius Lietuvos kriminalinių bausmių vykdymo sistemos uždavinius ir pažangią užsienio šalių patirtį, rengti Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų ir valstybės įmonių pareigūnus, valstybės tarnautojus ir darbuotojus, gebančius profesionaliai vykdyti savo pareigas²³.

Įvadinis mokymas

Šiuo metu (2012-08-27 – 2012-12-06) Mokymo centre vykdomi 540 akademinė valandų (3 mėn.) trukmės įvadinio mokymo kursai pagal Laisvės atėmimo vietų jaunesniųjų pareigūnų įvadinio mokymo kursų mokymo programą, patvirtintą Kalėjimų departamento direktoriaus (2010-07-02 Nr. V-170), 38 prižiūrėtojams (2 mokymo grupėms). Vykdamas Probacijos tarnybų pareigūnų įvadinio mokymo kursų mokymo programą, patvirtintą Kalėjimų departamento direktoriaus 2012 m. rugpjūčio 30 d. įsakymu Nr. V-286, Mokymo centre (2012-10-01 – 2012-10-19 ir 2012-11-05 – 2012-11-23) organizuojami 110 akademinė valandų (3 sav.) trukmės įvadinio mokymo kursai į tarnybą priimtiems probacijos tarnybų pareigūnams (2 mokymo grupėms)²⁴.

8 lentelė.

Mokymo centro išduotų mokymo renginių baigimo pažymėjimų skaičius

Metai	Įvadinis mokymas	Kvalifikacijos tobulinimas	Iš viso
2000	118	89	207
2001	147	30	177
2002	106	106	212
2003	346	368	714
2004	340	2159	2499
2005	237	1707	1944
2006	1321	1921	3242
2007	454	2108	2562
2008	300	1327	1627
2009	179	1073	1252
2010	191	1618	1809
2011	171	1424	1595

²³ Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Mokymo centro nuostatai. Prieiga per internetą: <<http://kdmc.lt/lt/veikla/nuostatai>>

²⁴ Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Mokymo centro statistiniai duomenys. Prieiga per internetą: <<http://kdmc.lt/lt/veikla/statistika>>

2012	92	1219	1311
<i>Iš viso:</i>	4002	15149	<i>19151</i>

Šaltinis: sudaryta pagal Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Mokymo centro statistinius duomenis. Prieiga per internetą: <<http://kdmc.lt/lt/veikla/statistika>>

Iš viso nuo 1999 m. lapkričio 22 d. iki 2012 m. rugsėjo 30 d. Mokymo centras bausmių vykdymo sistemos personalui išdavė 19151 įvairių Mokymo centro organizuotų mokymo renginių baigimo pažymėjimų.

Kaip matyti iš pateiktos lentelės, Mokymo centro pagrindinę renginių dalį įkalinimo įstaigų pareigūnams sudaro kvalifikacijos tobulinimo renginiai.

Pataisos įstaigos Lietuvos teritorijoje išsidėsčiusios netolygiai, todėl, siekiant veiklos efektyvumo būtina optimizuoti jų tinklą. Tai buvo numatyta ir Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijoje. 7 priede pateiktas laisvės atėmimo vietų išdėstymo optimizavimas pagal regionus.

3. KALĖJIMŲ DEPARTAMENTO PRIE LR TEISINGUMO MINISTERIJOS VEIKLOS STRATEGINĖS KRYPTYS

3.1. Išorinių veiksnių analizė (PEST)

3.1.1. *Politiniai veiksniai*

Europos Sąjungos 2020 m. strategija²⁵. Strategijoje vienas iš 5 pagrindinių tikslų yra socialinės įtraukties tikslas. Jį sudaro 3 iniciatyvos:

1) „Judrus jaunimas“ – iniciatyva, kuria siekiama gerinti jaunimo įsidarbinimo galimybes, padedant studentams ir stažuotojams įgyti patirties kitose šalyse bei gerinant mokymosi ir stažavimosi Europoje kokybę ir patrauklumą.

2) „Naujų įgūdžių ir darbo vietų kūrimo darbotvarkė“ – iniciatyva, kuria siekiama suteikti naują impulsą darbo rinkos reformoms, padedant žmonėms įgyti būsimoms profesijoms reikalingų įgūdžių, kurti naujas darbo vietas ir peržiūrėti su užimtumu susijusius ES teisės aktus.

3) „Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi platforma“ – iniciatyva, kuria siekiama paremti visais lygmenimis vykdomą darbą, kad būtų įgyvendintas vienas pagrindinių ES tikslų – pasiekti, kad iki 2020 m. bent 20 milijonų žmonių išbristų iš skurdo ir integruotųsi visuomenėje.

Šio tikslo įgyvendinimas ir tinkamas Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų įsisavinimas turės didelės reikšmės ir visuomenės saugumui. Tai padės ne tik mažinti nusikalstamumą, bet ir padės integruoti buvusius kalinius į visuomenę, darbo rinką.

Lietuvos Pažangos Strategijos 2030 projekte²⁶ atskirų priemonių žmogaus teisėms užtikrinti, visuomenės saugumui didinti ir kitoms priemonėms įgyvendinti tiesioginių tikslų nenumatyta, tačiau viena iš pagrindinių vizijos 2030 sričių yra „Sumanus valdymas – atviras ir skatinantis dalyvauti (atvirumas), rezultatyvus, atitinkantis visuomenės poreikius ir užtikrinantis geros kokybės paslaugas valdymas (atsakomybė), kompetentinga ir priimanti kryptingus strateginius sprendimus valdžia (kūrybingumas)“. Šioje vizijoje Lietuva kelia gana ambicingus tikslus – įsitvirtinti stipriausių (kone visose srityse) ES valstybių dešimtuose. Didinant valstybės valdymo efektyvumą bei įsisavinant ES fondų paramą, atsiranda galimybių ir bausmių vykdymo sistemos modernizavimui bei priartinimui prie daugiausiai šioje srityje pasiekusių ES valstybių standartų.

²⁵ Strategijos „Europa 2020“ tikslai. Europos Komisijos svetainė. [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/europe2020/reaching-the-goals/targets/index_lt.htm>

²⁶ Lietuvos Pažangos Strategijos 2030 projektas. [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.lietuva2030.lt/>>

Didžioji dauguma ES Kalėjimų taisyklių²⁷ ir kitų tarptautinių teisės aktų žmogaus teisių įgyvendinimo srityje nuostatų jau perkelta į nacionalinę teisę, tačiau ne visos vykdomos. Ypač netinkamai vykdomos teisės aktų nuostatos, susijusios su buitinių kalinimo sąlygų užtikrinimu: gyvenamojo ploto norma, materialiniu aprūpinimu, sanitarinėmis sąlygomis ir pan. Dėl šių pažeidimų Lietuva nuolat pralaimi bylas Europos Žmogaus Teisių Teisme (EŽTT) ir Lietuvos teismuose, taip pat ir kiekvieno CPT (Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą) inspektavimo metu Lietuvai pateikiamos pastabos dėl netinkamų kalinimo sąlygų sudarymo.

Kaip teigiama Europos Parlamento svetainėje²⁸ „Parlamentas ragina sukurti ES baudžiamojo teisingumo erdvę, parengiant minimalius kalėjimų ir sulaikymo sąlygų standartus ir bendrą kalinių teisių rinkinį. 2011 m. birželio 14 d. Komisija paskelbė žaliają knygą dėl ES baudžiamojo teisingumo teisės aktų taikymo laisvės atėmimo srityje. Joje pabrėžiamos laisvės atėmimo sąlygų ir tarpusavio pripažinimo priemonių, sąsajos. Padėtis valstybėse narėse labai skiriasi ir dažnai kelia susirūpinimą, visų pirma kalbant apie asmenų, kuriems taikomas kardomasis įkalinimas, skaičių, užpildymo lygį ir perpildymą, įkalinimų asmenų skaičių bei kalinių, kurie nėra valstybės piliečiai, skaičių“.

Kaip matyti iš šiame tyrime atliktos Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos valstybių situacijos kriminalinių bausmių vykdymo srityje analizės, Lietuva pagal kalinių skaičių 100000 gyventojų ES užima trečią vietą. Ir šis skaičius linkęs didėti.

2011 m. gruodžio 15 d. priimta Europos Parlamento rezoliucija dėl kalinimo sąlygų ES (2011/2897(RSP))²⁹, kurioje teigiama, kad ES turi remti valstybių narių pastangas siekiant užtikrinti, kad jų įstatymai ir politika atitiktų aukščiausius šios srities standartus ir ragina valstybes nares numatyti pakankamai išteklių, skirtų kalinimo įstaigoms restruktūrizuoti ir atnaujinti, apsaugoti sulaikytųjų teises, sėkmingai perauklėti ir paruošti kalinius išėjimui į laisvę ir socialinei integracijai.

Valstybės ilgalaikės raidos strategija³⁰ iki 2015 m. Teisėkūros procese numatė, kad būtų sudarytos sąlygos vykdyti kriminalines bausmes, atitinkančias Lietuvos Respublikos įstatymų ir tarptautinių sutarčių reikalavimus, organizuotas bausmių vykdymo, įstatymų nustatytų auklėjimo priemonių taikymas nuteistiesiems, kad nuteistųjų ir kalinamųjų laikymo laisvės atėmimo ir kardomojo kalinimo įstaigose sąlygos būtų suderintos su tarptautiniais standartais, būtina

²⁷ Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija šalims narėms Nr. R (2006)2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“. [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą:

<http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/EPR/EPR_Lithuanian.pdf>

²⁸ Įkalinimo sąlygos ES. Europos Parlamento svetainė. [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą:

<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=OQ&reference=O-2011-000284&language=LT>>

²⁹ 2011 m. gruodžio 15 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl kalinimo sąlygų ES (2011/2897(RSP)). Europos Parlamento svetainė. [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą:

<<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2011-0585&language=LT>>

³⁰ Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. IX-1187 „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“ (Žin., 2002, Nr. 113-5029)

įgyvendinti atitinkamas priemonės. Per 10 metų laikotarpį (iki 2012 m.) įvykdyta nemaža dalis strategijoje numatytų priemonių, tačiau dalis jų davė tik trumpalaikį efektą. Bausmių vykdymo sistemos reforma (2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus naujiems Baudžiamajam, Baudžiamojo proceso ir Bausmių vykdymo kodeksams) sumažino įkalinimo įstaigose laikomų asmenų skaičių, tačiau nuo 2008 m. jis vėl pradėjo didėti, vidutiniškai po 6% per metus. Nesukurtas lygtinio bausmės vykdymo atidėjimo ir lygtinio paleidimo iš laisvės atėmimo įstaigos (probacijos) modelis, kuris atitiktų tarptautinių teisės aktų nustatytus reikalavimus. Taip pat nepilnai įvykdyta priemonė: derinant kardomojo kalinimo ir bausmės vykdymo sistemą su tarptautinių organizacijų teisės aktuose nustatytais reikalavimais bei atsižvelgiant į užsienio valstybių pažangią patirtį, sudaryti suimtiesiems ir nuteistiesiems įstatymų nustatytas buities sąlygas. Priemonės „apmokyti personalą teikti būtiną socialinę pagalbą įkalintiems asmenims“ vykdymas taip pat kelia abejonių, nes dauguma mokymų, seminarų, skirtų Socialinės rehabilitacijos skyrių darbuotojams susiję su bendrų kompetencijų ugdymu, o apmokymui teikti socialinę pagalbą pakankamas dėmesys neskiriamas.

Kitas ne mažiau svarbus politinis aspektas yra strateginių priemonių tęstinumo problemos, keičiantis Vyriausybėms. Bausmių vykdymo sistemoje tai gana aktuali problema, nes 2008 metais pavasarį Lietuvos Respublikos Vyriausybei patvirtinus³¹ bausmių vykdymo sistemos ilgalaikę strategiją (iki 2033 metų), 2008 m. pabaigoje pasikeitus politinei valdžiai, jau 2009 m. rudenį panaikinamas minėtas strateginis dokumentas ir patvirtinamas naujas³². Be to, minėtina, kad keičiantis politinėms valdžioms, valstybės požiūris į kalėjimus ir juose laikomus asmenis taip pat keitėsi ne vieną kartą. Atsižvelgiant į tai, galima teigti, kad nėra jokios tvirto pagrindo, kad pasikeitus politinei valdžiai išliks ta pati tęstinė strateginė bausmių vykdymo sistemos modernizavimo kryptis.

Kitas, gana svarbus aspektas, yra bausmių skyrimo politika Lietuvoje. Kaip matyti iš Bausmių vykdymo sistemos veiklos tyrimo, Lietuvoje užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius 2006 – 2011 m. stabilizavosi ir kinta gana nežymiai. Įtariamų (kaltinamų) asmenų, padariusių nusikalstamas veikas, skaičius taip pat išlieka stabilus 2006 – 2011 m. laikotarpiu, o 2011 m., lyginant su 2010 m., tokių asmenų sumažėjo 0,6%. Tačiau, nors ir pastebimas stabilus (nedidėjantis) nusikalstamumo lygis, įkaltintų asmenų skaičius didėja. Vien per 2011 m., lyginant su 2010 m., įkaltintų asmenų padidėjo 8,6%. Kadangi griežtinančių bausmes Baudžiamojo kodekso pakeitimų ar papildymų per šiuos metus priimta nebuvo, galima teigti, kad Lietuvos teismai taiko

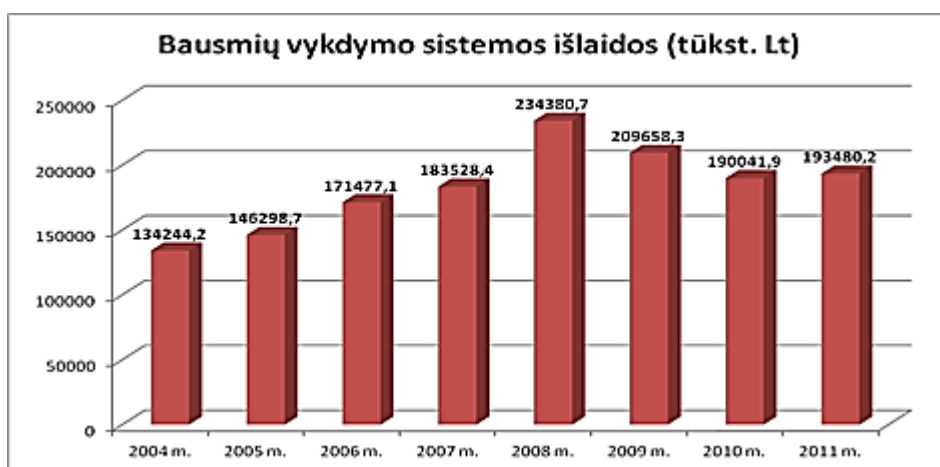
³¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. kovo 26 d. nutarimas Nr. 288 „Dėl Kalėjimų departamentui prie Teisingumo ministerijos pavaldžių įstaigų plėtros strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2008-2033 metų plano patvirtinimo“ (Žin., 2008, Nr. 40-1469)

³² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimas Nr. 1248 „Dėl laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plano patvirtinimo“ (Žin., 2009, Nr. 121-5216)

vis griežtesnes kriminalines bausmes ir vis mažiau taikomos alternatyvios laisvės atėmimui bausmės.

3.1.2. Ekonominiai veiksniai

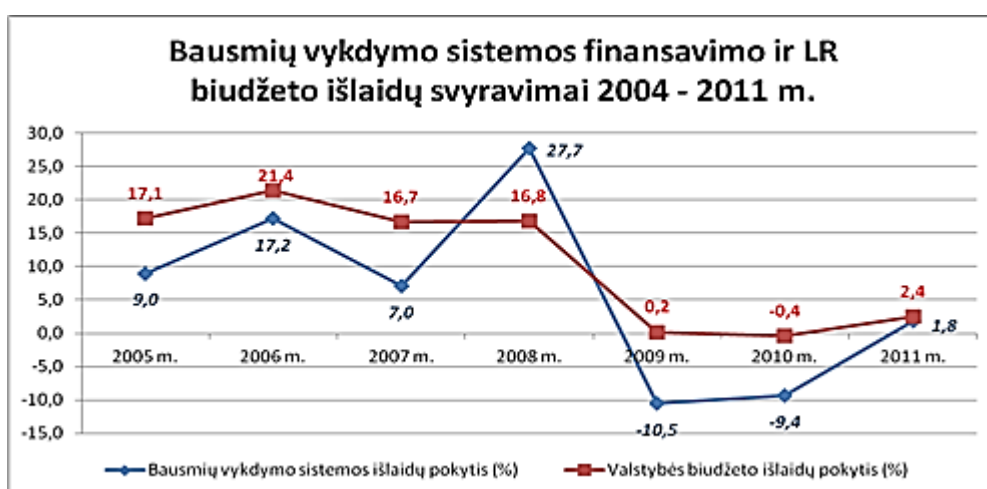
Analizuojant ekonominius veiksnius, pirmiausiai dėmesys atkreiptinas į finansavimą. Kaip pateikiama žemiau esančiame paveiksle, didžiausias finansavimas Bausmių vykdymui buvo skirtas ekonominio pakilimo laikotarpiu (2008 m.), po to, krizės laikotarpiu, finansavimas mažėjo ir stabilizuojantis valstybės biudžetui, 2011 m. finansavimas 2,4%, lyginant su 2010 m., padidėjo. Tačiau, Statistikos departamento duomenimis³³, lyginant 2011 m. sausio iki 2012 m. sausio laikotarpio duomenis, infliacija sudarė 3,4%, todėl, galima teigti, kad *realus Bausmių vykdymo sistemos finansavimas 2011 m. sumažėjo 1%*.

14 pav. Bausmių vykdymo sistemos išlaidos (tūkst. Lt) 2004–2011 m.

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos Respublikos finansų ministerijos duomenis³⁴.

Kaip matyti iš žemiau pateikto paveikslo, Bausmių vykdymo sistema 2004 – 2011 m. buvo finansuojama stabiliau, negu vyko visų biudžeto išlaidų perskirstymo svyravimai.

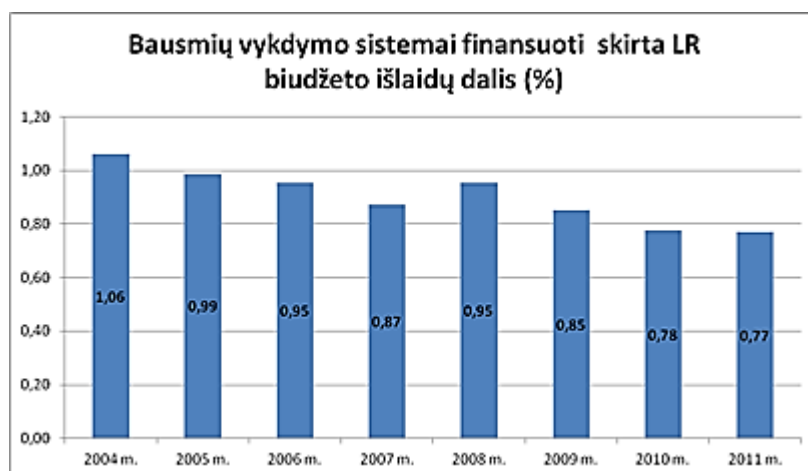
15 pav. Bausmių vykdymo sistemos ir LR biudžeto išlaidų pokyčiai 2004–2011 m.

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos Respublikos finansų ministerijos duomenis³⁵.

³³ Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/>>

³⁴ Valstybės biudžeto vykdymo duomenys. Lietuvos Respublikos finansų ministerija. [žiūrėta 2012-03-06]. Prieiga per internetą:< http://www.finmin.lt/web/finmin/auktualus_duomenys/biudžeto_pajamos/valstybes_biudžetas>

Nors, kaip matyti iš žemiau esančio paveikslėlio, santykinai vis mažesnė valstybės biudžeto dalis skiriama Bausmių vykdymo sistemai finansuoti.

16 pav. Bausmių vykdymo sistemai finansuoti skirta LR biudžeto išlaidų dalis (%) 2004–2011 m.

Šaltinis: sudaryta pagal Lietuvos Respublikos finansų ministerijos duomenis³⁶.

Kaip matyti iš Statistikos departamento pateiktų duomenų, Lietuvoje darbo užmokestis per 2011 m. palapsniui pradėjo didėti, o tai rodo ne tik šalies ūkio rodiklių stabilizavimąsi, bet ir nedidelį augimą.

17 pav. Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis šalies ūkyje 2010 ir 2011 m. ketvirčiais

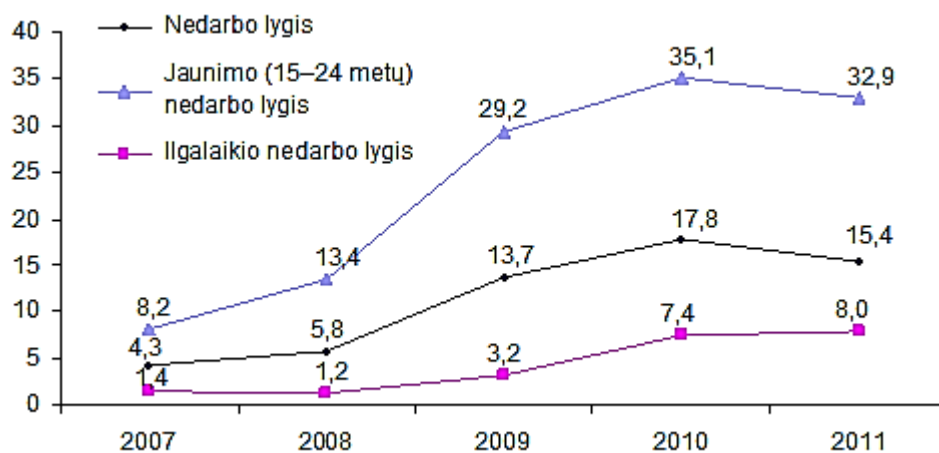
Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas. [žiūrėta 2012-03-06]. Prieiga per internetą:

<<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=10103&PHPSESSID=e96433787ab9a12d827dc74f4eebbea5>>

Kitas svarbus makroekonominis rodiklis – nedarbo lygis, taip pat rodo (žemiau esantis paveikslėlis) teigiamus pokyčius. Nedarbo lygis per 2011 m. sumažėjo 2,2%. Daugelio mokslinių tyrimų metu įrodytas glaudus ryšys tarp nedarbo, skurdo ir nusikalstamumo lygio, todėl tikėtina, kad gerėjanti ekonominė situacija Lietuvoje teigiamą įtaką darys ir bendram visuomenės saugumui.

³⁵ Valstybės biudžeto vykdymo duomenys. Lietuvos Respublikos finansų ministerija. [žiūrėta 2012-03-06]. Prieiga per internetą: <http://www.finmin.lt/web/finmin/auktualus_duomenys/biudžeto_pajamos/valstybes_biudžetas>

³⁶ Valstybės biudžeto vykdymo duomenys. Lietuvos Respublikos finansų ministerija. [žiūrėta 2012-03-06]. Prieiga per internetą: <http://www.finmin.lt/web/finmin/auktualus_duomenys/biudžeto_pajamos/valstybes_biudžetas>

18 pav. Nedarbo lygis (%) 2007–2011 m.

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas. [žiūrėta 2012-03-06]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=10179&PHPSESSID=e96433787ab9a12d827dc74f4eebbea5>>

Lietuvos Statistikos departamento duomenimis, vertinant BVP išlaidų metodu, ketvirtąjį 2011 m. ketvirtį, palyginti su tuo pačiu 2010 m. ketvirčiu, buvo stebimas pagrindinių BVP komponentų augimas. Namų ūkių galutinio vartojimo išlaidos padidėjo 8,1 procento, o valdžios sektoriaus – 1,3 procento. Sparčiai augęs pirmąjį ir antrąjį ketvirtį (atitinkamai 45,7 ir 20,7 proc.), bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas trečiąjį ir ketvirtąjį ketvirtį didėjo lėčiau (atitinkamai 7,9 ir 10,4 procento). Taip pat lėčiau augo prekių ir paslaugų eksportas ir importas (antrąjį ir trečiąjį ketvirčiais augę apie 20 proc.), ketvirtąjį ketvirtį atitinkamai padidėję 4,9 ir 3,3 procento. Tačiau 2011 m. eksporto ir importo apimtis jau viršija laikotarpį prieš krizę (2008 m.) pasiektą lygį³⁷.

Lietuvos Statistikos departamento duomenimis, Lietuvos 2012 m. sausio mėn. metinė infliacija (2012 m. sausio mėn., palyginti su 2011 m. sausio mėn.) sudarė 3,4 procento. Metinių kainų pokytį daugiausia lėmė maisto produktų ir nealkoholinių gėrimų, būsto, vandens, elektros, dujų ir kito kuro grupės prekių ir paslaugų, transporto prekių ir paslaugų, viešbučių, kavinių ir restoranų paslaugų pabrangimas bei drabužių ir avalynės atpigimas.

2012 m. sausio mėn., palyginti su 2011 m. sausio mėn., valstybės ir savivaldybių institucijų reguliuojamos kainos padidėjo 7,3 procento, rinkos – 2,7 procento.

Infliacija gana didelę reikšmę turi ir Bausmių vykdymo sistemos funkcionavimui, nes didėjant prekių ir paslaugų kainoms, didėja ir įkalintų asmenų išlaikymo kaštai.

3.1.3. Socialiniai veiksniai

Pagrindinis socialinis veiksnys, lemiantis beveik visas Lietuvos ūkio socialines, politines, ekonomines charakteristikas bei koreguojantis ateities planus bei perspektyvas yra demografiniai

³⁷ Lietuvos Statistikos departamentas. [žiūrėta 2012-03-06]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view?id=10068&PHPSESSID=e96433787ab9a12d827dc74f4eebbea5>

rodikliai. Pagal Eurostat duomenis³⁸, Lietuva 2011 m. pagal gyventojų skaičių Europoje užėmė 32 vietą (iš 46 valstybių) (pateikta 7 priede „Gyventojų skaičius Europoje (2004 - 2011 m.)“). Tačiau, pagal Eurostat duomenis paskaičiavus demografinius pokyčius, Lietuva per 2004 – 2011 m. iš visos Europos valstybių neteko daugiausiai gyventojų – net 5,975% (pateikta 8 priede „Gyventojų skaičiaus pokytis 2004 – 2011 m. Europoje“), pagal šį rodiklį aplenkdamas kitas Europos valstybes (pagal šį rodiklį toliau rikiuojasi Ukraina, Latvija, Bulgarija ir Baltarusija, kurių gyventojų sumažėjimas 2004 – 2011 m. buvo beveik 4%).

9 lentelė.

Lietuvos gyventojų tarptautinė migracija 2004 – 2011 m.

<i>Rodiklis</i>	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	<i>Iš viso</i>
<i>Emigrantai</i>	15165	15571	12602	13853	17015	21970	83157	53863	233196
<i>Emigrantų skaičius 1000 gyventojų</i>	4,4	4,6	3,7	4,1	5,1	6,6	25,3	16,7	70,5
<i>Imigrantai</i>	5553	6789	7745	8609	9297	6487	5213	15685	65378
<i>Imigrantų skaičius 1000 gyventojų</i>	1,6	2	2,3	2,6	2,8	1,9	1,6	4,9	19,7
<i>Migracijos saldo</i>	-9612	-8782	-4857	-5244	-7718	-15483	-77944	-38178	-167818

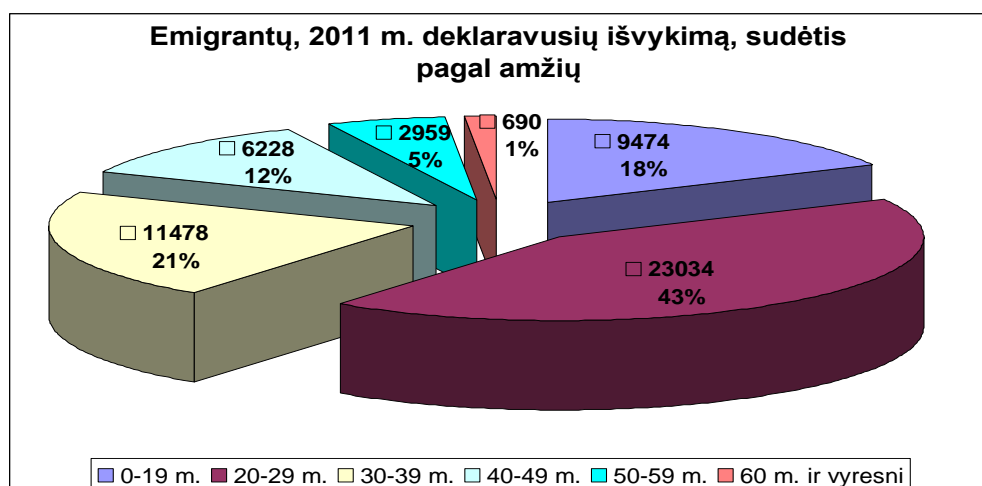
Šaltinis: Sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis³⁹.

Kaip matyti iš lentelės, pagal oficialią statistiką, nuo 2004 iki 2011 m. iš Lietuvos emigravo per 230 tūkst. Gyventojų, neoficialiais duomenimis, skelbiamais žiniasklaidos priemonėse, šis skaičius gali svyruoti nuo 500 iki 600 tūkst. Migracijos saldo Lietuvoje išlieka neigiamas (daugiau gyventojų emigruoja, negu imigruoja). Pagal Statistikos departamento duomenis, 100 Lietuvos gyventojų vidutiniškai tenka 7 – 8 emigrantai. Didžiausia emigracija užfiksuota 2010 - 2011 m., t. y. Pasaulinės finansinės krizės metais, kai Lietuvoje mažėjo darbo užmokestis, didėjo nedarbas bei smuko kiti šalies makroekonominiai rodikliai.

Analizuojant emigracijos statistinius duomenis, matyti, kad 2011 m. iš Lietuvos dažniausiai emigravo darbingo amžiaus žmonės (20 – 49 m.), kuriems lengviau susirasti darbą ir Lietuvoje, negu, pvz. asmenims, sulaukusiems 50 ir daugiau metų. Kaip matyti iš paveikslo, beveik pusę Lietuvos emigrantų sudarė jauni asmenys, kurių amžius nuo 20 iki 29 m.

³⁸ Eurostat. [žiūrėta 2012-03-11]. Prieiga per internetą: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>>

³⁹ Lietuvos Statistikos departamentas. [žiūrėta 2012-03-11]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>

19 pav. **Emigrantų, 2011 m. deklaravusių išvykimą, sudėtis pagal amžių**
Šaltinis: Sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis⁴⁰.

Kaip matyti iš lentelės, natūrali gyventojų kaita Lietuvoje taip pat neigiama. Daugiau žmonių miršta, negu gimsta. Per 2004 – 2011 m. dėl neigiamos natūralios kaitos, gyventojų sumažėjo beveik 80 tūkst. Nors per 2008 – 2011 m. užfiksuotas mažesnė neigiama gyventojų kaita (dėl didesnio gimusiųjų skaičiaus), tačiau, atsižvelgiant į tai, kad didžiausią dalį emigrantų sudaro jauni asmenys, galintys sukurti šeimą ir auginti vaikus, nepasikeitus arba mažai keičiantis emigracijos bei makroekonominių rodiklių (nedarbo, vidutinio darbo užmokesčio ir kt., galinčių sumažinti emigracijos mastus ir sudaryti sąlygas gimstamumo didėjimui) kitimo tendencijoms, tikėtina, kad gyventojų skaičius Lietuvoje mažės ir vis didės santykinis senyvo amžiaus žmonių skaičius.

10 lentelė.

Natūrali gyventojų kaita 2004 – 2011 m.

Rodiklis	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Iš viso
<i>Gimusieji</i>	30419	30541	31265	32346	35065	36682	35626	33902	265846
<i>Mirusieji</i>	41340	43799	44813	45624	43832	42032	42120	40983	344543
<i>Natūrali gyventojų kaita</i>	-10921	-13258	-13548	-13278	-8767	-5350	-6494	-7081	-78697

Šaltinis: Sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis⁴¹.

Socialinis rodiklis, turintis didelę reikšmę nusikalstamumui yra skurdo rizikos rodiklis. Lietuvos Statistikos departamento duomenimis, skurdo rizikoje dažniausiai atsiduria vaikai iki 18 metų. Vaikų iki 18 metų skurdo rizikos lygis 2010 m. buvo 23,3 procento ir, palyginti su 2009 m., sumažėjo 0,4 procentinio punkto. Dėl išaugusio nedarbo ir sumažėjusio darbo užmokesčio 18–64 metų amžiaus asmenų skurdo rizikos lygis, palyginti su ankstesniais metais, padidėjo 3,3% ir 2010

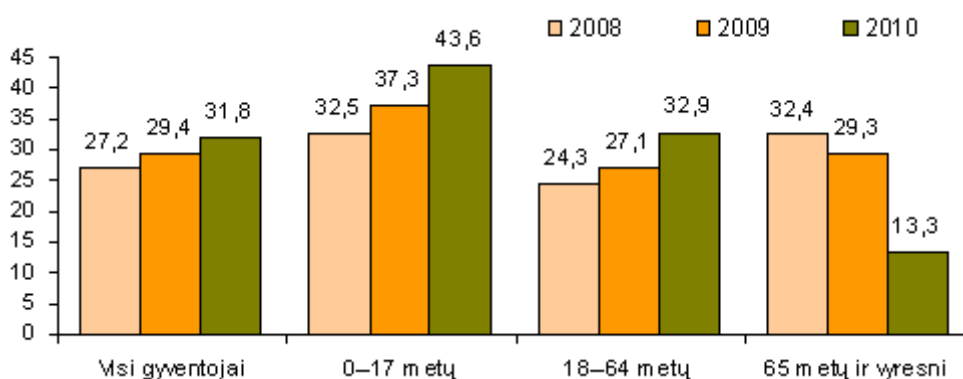
⁴⁰ Lietuvos Statistikos departamentas. [žiūrėta 2012-03-11]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>

⁴¹ Lietuvos Statistikos departamentas. [žiūrėta 2012-03-11]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>

m. siekė 21,8 %. Labai sumažėjo 65 metų ar vyresnio amžiaus asmenų skurdo rizikos lygis, 2010 m. jis sudarė 10,2 procento (2009 m. – 25,2 %). Padidėjus senatvės pensijoms (pensijos buvo didinamos 2008 m. rugpjūtį) ir sumažėjus skurdo rizikos ribai, vidutinė senatvės pensija 2009 m. gerokai viršijo skurdo rizikos ribą. Tai reiškia, kad senatvės pensininkai, gaunantys bent vidutinę ar netgi mažesnę už vidutinę senatvės pensiją, atsidūrė aukščiau skurdo rizikos ribos.

Pagal namų ūkio sudėtį atsidurti skurde dažniausiai rizikuoja asmenys, gyvenantys namų ūkiuose, kuriuos sudaro vienas suaugęs asmuo ir išlaikomi vaikai (skurdo rizikos lygis – 44,4 %), taip pat vieni gyvenantys asmenys (27,6 %) ir du suaugę asmenys su trimis ar daugiau vaikų (23,4 %). Vienų gyvenančių asmenų rizika atsidurti skurde, palyginti su 2009 m., sumažėjo 19,3%. Didelė dalis vienų gyvenančių asmenų – pensinio amžiaus asmenys. Iš dirbančių asmenų žemiau skurdo rizikos ribos buvo 12,3%, bedarbių – 55,8%, senatvės pensininkų – 13,3% asmenų. Palyginti su 2009 m., bedarbių skurdo rizikos lygis padidėjo 1,3%, dirbančių asmenų – 1,9%, o senatvės pensininkų – sumažėjo 14,3%. Disponuojamąsias pajamas, mažesnes už skurdo rizikos ribą, mieste gavo 16,2 procento, kaime – 28,4 procento gyventojų. Palyginti su 2009 m., skurdo rizikos lygis mieste padidėjo 1,5%, kaime – sumažėjo 4,3%.

Kaip matyti iš pateiktų rodiklių (paveiksle), skurdo rizikos lygis Lietuvoje, ypač mieste, didėja, ir 2010 m. beveik kas trečias Lietuvos gyventojas buvo ant skurdo arba žemiau skurdo ribos.

20 pav. **Skurdo rizikos lygis iki socialinių išmokų, išskyrus pensijas, pagal amžių 2008–2010 m. (pajamas įskaitytos senatvės ir našlių pensijos, bet neįskaitytos kitos socialinės išmokos) %**
Šaltinis. Lietuvos Statistikos departamentas. [žiūrėta 2012-03-11]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=8882>>

Kitas, ne mažiau svarbus socialinės atskirties rodiklis yra vis didėjantis gyventojų skaičius nakvynės namuose (lentelėje). Didžiąją dalį nakvynės namų klientų sudaro iš įkalinimo įstaigų paleisti asmenys. Nors nakvynės namai ir suteikia laikiną prieglobstį, atlikus laisvės atėmimo bausmę, tačiau vien tik tai, kad buvusius nuteistuosius atsisako apgyvendinti artimieji ar kiti asmenys, su kuriais jie gyveno prieš bausmės atlikimą, liudija, kad mažėja Lietuvos gyventojų tolerancija atlikusių bausmę asmenų atžvilgiu.

Gyventojai nakvynės namuose 2004-2010 m.

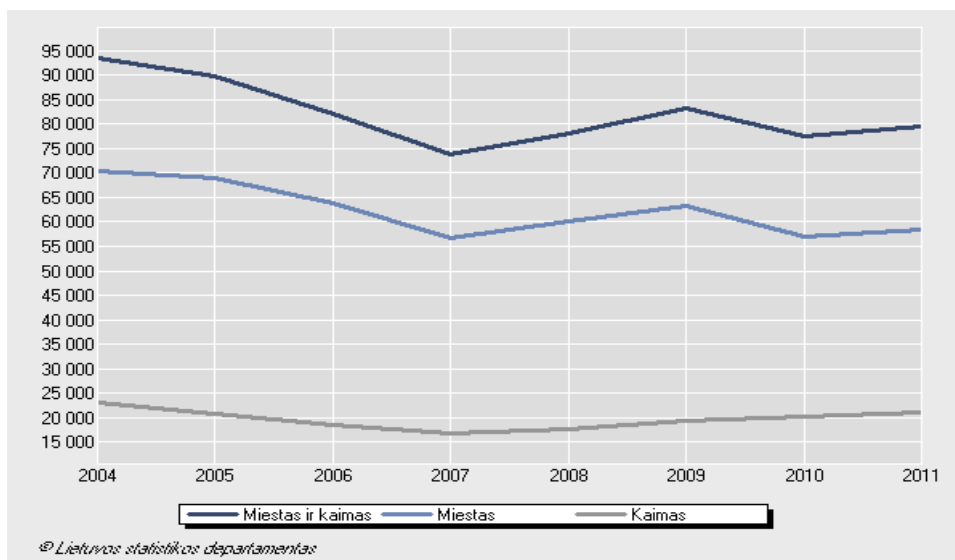
Rodiklis	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Savivaldybių nakvynės namai	1700	1758	1745	1619	1735	1781	1843
Visuomeninių organizacijų ir parapijų nakvynės namai	62	219	207	200	155	187	299

Šaltinis. Lietuvos Statistikos departamentas. [žiūrėta 2012-03-11]. Prieiga per internetą:

<<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>

Bene pats svarbiausias socialinis rodiklis, įtakojantis bausmių vykdymo sistemos veiklą yra nusikalstamumas.

Kaip minėta anksčiau iš Bausmių vykdymo sistemos veiklos tyrimo, nusikalstamumo rodikliai Lietuvoje stabilizavosi ir nuo 2007 m. išlieka palyginus pastovūs, su nedideliais svyravimais, vidutiniškai per metus Lietuvoje užfiksuojama apie 80 tūkst. nusikaltimų. Pastebima, kad nusikalstamumas labiau didėja kaime, negu mieste (paveiksle).

21 pav. Užregistruoti nusikaltimai Lietuvoje 2004-2011 m.

Šaltinis. Lietuvos Statistikos departamentas. [žiūrėta 2012-03-11]. Prieiga per internetą:

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/Graphics/MakeGraph.asp?gr_type=0&gr_width=600&gr_height=400&gr_fontsize=11&menu=y&PLanguage=0&pxfile=2012311166239545538M3170101.px&wonload=600&honload=400&rotate=&gr_header=false>

Kaip matyti iš lentelės, Lietuvoje, nors nusikalstamumo rodikliai ir stabilizavosi, pastebima nuo 2009 m. *didėja padaromų sunkių ir labai sunkių nusikaltimų skaičius* (pagal LR Baudžiamąjį kodeksą⁴² sunkus nusikaltimas - tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme numatyta didžiausia bausmė viršija šešerius metus laisvės atėmimo, bet neviršija dešimties metų laisvės atėmimo, o labai sunkus nusikaltimas - tyčinis nusikaltimas, už kurį baudžiamajame įstatyme

⁴² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 89-2741; 2002, Nr. 112-4973)

numatyta didžiausia bausmė viršija dešimt metų laisvės atėmimo). Per 4 metus (nuo 2008 iki 2011 m.) santykinis sunkių ir labai sunkių nusikaltimų skaičius Lietuvoje išaugo 1,19%.

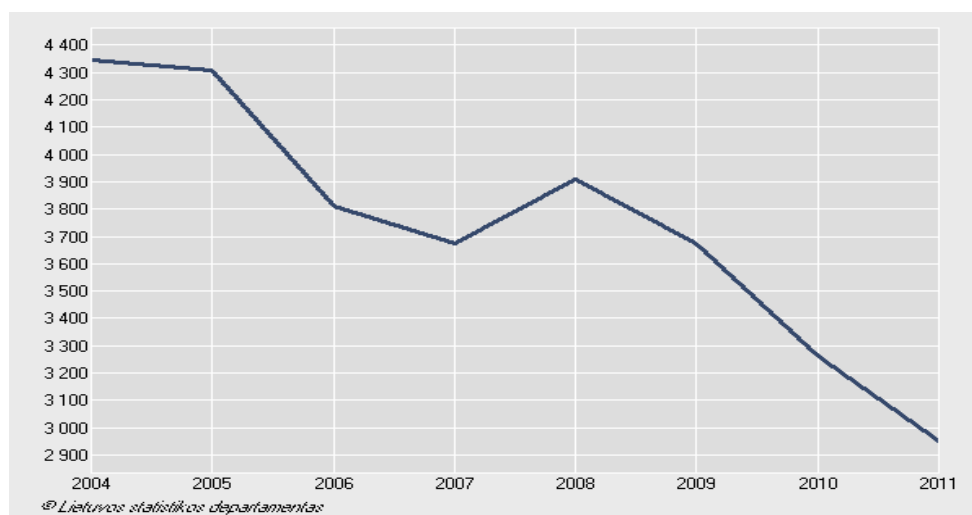
12 lentelė.

Sunkių nusikaltimų santykis su visais padarytais nusikaltimais (2004-2011 m.)

<i>Rodiklis</i>	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Nusikaltimai iš viso</i>	84136	82074	75474	67990	71972	76291	70618	72086
<i>Sunkūs ir labai sunkūs nusikaltimai</i>	4317	4571	3776	3713	3498	4253	4199	4364
<i>Sunkūs ir labai sunkūs nusikaltimai sudaro % nuo visų nusikaltimų skaičiaus</i>	5,13	5,57	5,00	5,46	4,86	5,57	5,95	6,05

Šaltinis: Sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis⁴³.

Nors nusikalstamumų pobūdis ir sunkėja, tačiau, kaip matyti iš pateikto paveikslo, pastebimas nepilnamečių asmenų nusikalstamumo mažėjimas. Per laikotarpį nuo 2004 iki 2011 m. nepilnamečių nusikalstamumas sumažėjo net 32,1% (nuo 4346 (2004 m.) iki 2951 (2011 m.)).

22 pav. Nepilnamečių nusikalstamumas.

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas. [žiūrėta 2012-03-11]. Prieiga per internetą:

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/Graphics/MakeGraph.asp?gr_type=0&gr_width=600&gr_height=400&gr_fontsize=11&menu=y&PLanguage=0&pxfile=2012311163739545538M3170201.px&wonload=600&honload=400&rotate=&gr_header=false>

2011 m. lapkričio - gruodžio mėn. atlikus viktimologijos tyrimą (9 priedas) pagal oficialius Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos statistinių ataskaitų duomenis⁴⁴ ir Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „VILMORUS“ atliktus viktimologijos tyrimų duomenis⁴⁵, nustatyta, kad:

⁴³ Lietuvos Statistikos departamentas. [žiūrėta 2012-03-11]. Prieiga per internetą:

<<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>

⁴⁴ Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos statistinės ataskaitos.

[žiūrėta 2011-11-20]. Prieiga per internetą:

<http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=10&metai=2011&menu=10®ionas=0&id3=1&idAta=1#Atasbazės>

⁴⁵ Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „VILMORUS“. Viktimologijos tyrimai. [žiūrėta 2011-11-20]. Prieiga per internetą: <http://www.nplc.lt/lit/tyr/_tyrimai.aspx>

1. Nuo 2004 m. tolygiai mažėja nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų asmenų (pagal oficialiąją statistiką).

2. Su ekonominiu pakilimu (2008 m.) žymai padaugėjo nukentėjusių juridinių asmenų (pagal oficialiąją statistiką).

3. Dažniausiai nuo nusikalstamų veikų nukenčia nedirbantys asmenys (pagal oficialiąją statistiką – jie sudaro 25,59% visų nukentėjusių asmenų).

4. Dažniausiai asmenys nukenčia nuo neapžįstamojo, antroje vietoje pagal nukentėjusių skaičių – nuo tėvų ar patėvių (pagal oficialiąją statistiką).

5. Dažniausiai asmenys patiria turtinę žalą (apie 59% visų atvejų, pagal oficialiąją statistiką), kiek rečiau fizinį smurtą – apie 11,5% atvejų.

6. Apklausose vyrai rečiau pripažįsta nukentėję nuo nusikalstamų veikų, negu moterys, nors oficiali statistika rodo, kad nukenčia vyrai dažniau.

7. Apklausose nurodoma, kad nuo nusikalstamų veikų dažniau nukenčia vyresnio amžiaus (daugiau kaip 60 m.), negu jaunesnio (iki 30 m.), tačiau oficiali statistika rodo, kad priešingą rezultatą, todėl galima daryti išvadą, kad apklausose jaunesnio amžiaus žmonės nenoriai pripažįsta nukentėjusiais.

8. Dažniausiai nuo nusikalstamų veikų nukenčia vidutinio amžiaus (nuo 30 iki 60 m.) asmenys. Šie duomenys sutapo (ir oficialios statistikos ir apklausos metu pareikštos nuomonės).

9. Dažniausiai asmenys nukenčia nuo vagysčių. Nuo šios nusikalstamos veikos nukenčia daugiau kaip 60% visų nukentėjusių. Tai rodo ir oficiali statistika ir apklausų rezultatai.

10. Labiausiai skiriasi pateikti oficialūs ir apklausų metu gauti duomenys apie nukentėjusius dėl sveikatos sutrikdymo (skirtumas net 5,72%) ir nukentėjusieji nuo sukčiavimo (skirtumas 2,26%). Apklausos metu respondentai nurodė žymiai didesnius rezultatus, negu pateikiama oficialioje statistikoje. Tai leidžia manyti, kad labai dažnai dėl sveikatos sutrikdymo ir sukčiavimo asmenys ne visada kreipiasi į teisėsaugos institucijas.

Išanalizavus šio tyrimo duomenis, ir įvertinus juos, kaip socialinius veiksnius, įtakančius bausmių vykdymo sistemos darbą, galima teigti, kad mažėja nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų asmenų, nuo nusikalstamų veikų dažniausiai nukenčia socialinės rizikos grupėse esantys asmenys (n nedirbantys asmenys, vyresnio amžiaus žmonės).

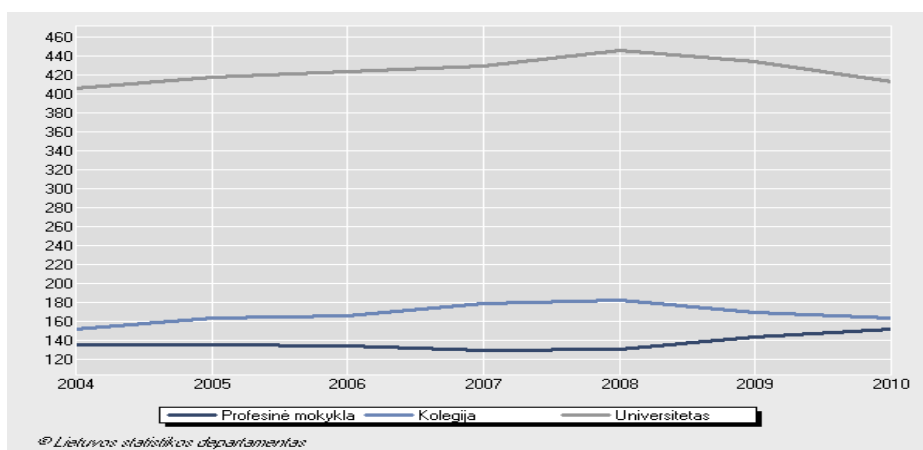
Kaip matyti iš lentelės, Lietuvos Respublikos I-osios instancijos teismų apkrovimas baudžiamosiomis bylomis 2004 – 2011 m. skiriasi nežymiai. Išnagrinėtų teismuose bylų skaičius (%) įvairiais laikotarpiais sudaro nuo 102,3 (2005 m., tikriausiai tais metais dalį išnagrinėtų bylų skaičiaus sudarė dar gautos 2004 m. bylos) iki 96% 2009 m. Tačiau, pažvelgus į baigtų nagrinėtų bylų skaičiaus kitimo tendencijas, matyti, kad į teismus pateikiamų baudžiamųjų bylų skaičius nuo 2007 m. didėja vidutiniškai po 2,3%.

I-osios instancijos teismuose gautos ir nagrinėtos baudžiamosios bylos (2004-2010m.)

<i>Rodiklis</i>	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
<i>Gautos nagrinėti bylos</i>	17592	16835	17245	16218	16476	17534	18014
<i>Baigtos nagrinėti bylos</i>	17364	17221	17225	16066	16082	16832	17669
<i>Išnagrinėta bylų %</i>	98,7	102,3	99,9	99,1	97,6	96,0	98,1

Šaltinis: Sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis⁴⁶.

Kitas ne mažiau svarbus socialinis rodiklis yra visuomenės išsilavinimas. Asmenys, baigę aukštąjį mokslą, retai patenka į įkalinimo įstaigas ir nusikalstamumo statistikoje sudaro gana nežymią dalį, lyginant su tokio išsilavinimo neturinčiais asmenimis.

23 pav. Besimokančių po bendrojo lavinimo mokyklos baigimo asmenų skaičius (2004-2010 m.), tenkantis 10 tūkst. Lietuvos gyventojų

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas. [žiūrėta 2012-03-11]. Prieiga per internetą:

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/Graphics/MakeGraph.asp?gr_type=0&gr_width=600&gr_height=400&gr_fontsize=11&menu=y&PLanguage=0&pxfile=2012311174499545858M3110109p1p1.px&wonload=600&hload=400&rotate=&gr_header=false>

Aukščiau esančiame paveiksle pateikiama baigusiu bendrojo lavinimo mokyklas ir toliau besimokančių asmenų statistika. Kaip matyti, per visą 2004 – 2010 m. laikotarpį, aukštojo mokslo universitetuose nuolat siekė virš 4% visų Lietuvos gyventojų ir kolegijose - virš 1,7 % Lietuvos gyventojų. Įvertinus anksčiau išdėstytą, galima teigti, kad išsimokslinimo lygio didėjimas Lietuvoje netolimoje ateityje darys teigiamą įtaką tiek ir nusikalstamumo tiek ir sunkių ir labai sunkių nusikaltimų mažėjimui. Taip pat paminėtina, kad kai kurie nuteistieji įkalinimo įstaigose taip pat siekia aukštojo mokslo.

Kaip teigiama Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime „Dėl valstybinės ŽIV/AIDS ir lytiškai plintančių infekcijų profilaktikos ir kontrolės 2010–2012 metų programos patvirtinimo“⁴⁷, laisvės atėmimo vietose susibūrę su ŽIV plitimu susijusios rizikingos elgsenos asmenys, dėl to čia didesnė infekcijų plitimo tikimybė. 2002 metais kilo ŽIV protrūkis Alytaus pataisos namuose, kai

⁴⁶ Lietuvos Statistikos departamentas. [žiūrėta 2012-03-11]. Prieiga per internetą:

<<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>

⁴⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 7 d. nutarimas Nr. 1012 „Dėl valstybinės ŽIV/AIDS ir lytiškai plintančių infekcijų profilaktikos ir kontrolės 2010–2012 metų programos patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 85-4464).

užsikrėtė 299 nuteistieji. Laisvės atėmimo vietose kasmet bausmę atlieka vidutiniškai apie 200 ŽIV užsikrėtusių asmenų, daugelis iš jų – švirksčiamųjų narkotinių ir psichotropinių medžiagų (opiatų) vartotojai, taigi čia būtina plėsti švietimą ŽIV klausimais ir sveikatos apsaugos paslaugas. Laisvės atėmimo vietose kasmet daugėja asmenų, priklausomų nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų. Nors mažėja švirksčiamųjų opiatų, bet daugėja stimuliatorių (amfetamino, ekstazio) vartotojų, o tai, esant rizikingai elgsenai, keičia ŽIV ir kitų infekcijų plitimo būdą ir profilaktikos prioritetus.

Kaip matyti iš lentelės, kai kurie rodikliai, susiję su ŽIV/AIDS įkalinimo įstaigose stabilizavosi. Dauguma Lietuvoje šia liga sergančių (nešiotojų) yra įkalinimo įstaigų klientai. Tačiau nerimą kelią didėjantis nustatytų ŽIV atvejų skaičius įkalinimo įstaigose. Šio skaičiaus didėjimas, rodo, kad ŽIV/AIDS prevencijai įkalinimo įstaigose vis dar skiriamas per mažas dėmesys.

14 lentelė.

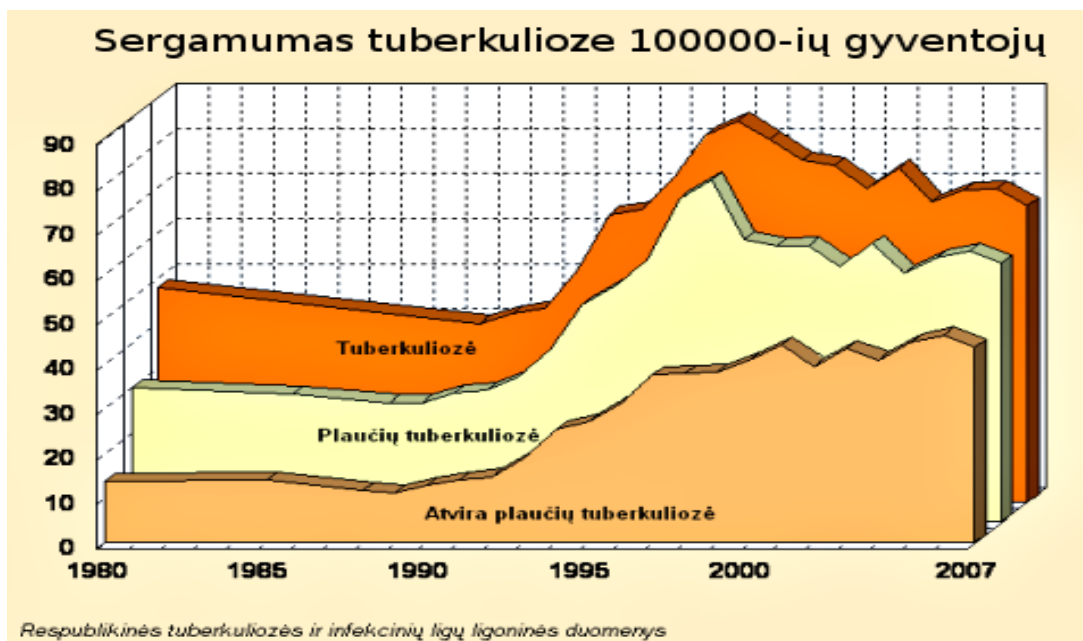
ŽIV/AIDS sergamumas 2006-2010 m.

<i>Rodiklis</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>
<i>Naujai susirgusių AIDS skaičius</i>	27	28	55	37	33
<i>Iš jų įkalinimo įstaigose</i>	4	8	10	7	4
<i>Iš jų įkalinimo įstaigose (%)</i>	14,81	28,57	18,18	18,92	12,12
<i>Sergančių AIDS skaičius metų pabaigoje</i>	68	81	117	135	156
<i>Iš jų įkalinimo įstaigose</i>	5	9	18	21	21
<i>Iš jų įkalinimo įstaigose (%)</i>	7,35	11,11	15,38	15,56	13,46
<i>Naujai nustatyti ŽIV nešiotojai</i>	100	106	95	180	153
<i>Iš jų įkalinimo įstaigose</i>	6	13	5	13	32
<i>Iš jų įkalinimo įstaigose (%)</i>	6,00	12,26	5,26	7,22	20,92
<i>ŽIV nešiotojų skaičius metų pabaigoje</i>	1087	1174	1242	1393	1526
<i>Iš jų įkalinimo įstaigose</i>	366	375	375	380	407
<i>Iš jų įkalinimo įstaigose (%)</i>	33,67	31,94	30,19	27,28	26,67

Šaltinis: Sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis⁴⁸.

Kitas, ne mažiau su sveikatos apsauga įkalinimo įstaigose susijęs rodiklis yra sergamumas tuberkulioze. Įkalinimo įstaigose, kur vienoje vietoje laikoma daug asmenų, yra pakankamai geros sąlygos plisti tuberkuliozei. Kaip matyti iš paveikslo, 2000 - 2007 m. fiksuojamas gana didelis gyventojų sergamumas tuberkulioze. Ypač didelį nerimą kelia atviroji plaučių tuberkuliozė. Laisvės atėmimo vietų ligoninėje šia ligos forma sergantys įkalinti asmenys laikomi ir gydomi atskirai nuo kitų, tačiau praeina tam tikras laiko tarpas, kol ši liga diagnozuojama. Todėl ne visą laiką asmuo, sergantis atvirąja plaučių tuberkulioze iš karto izoliuojamas, o praleista bent viena diena tarp kitų asmenų didina šios pavojingos labai užkrečiamos ligos išplitimo riziką.

⁴⁸ Lietuvos Statistikos departamentas. [žiūrėta 2012-03-11]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>

24 pav. **Sergamumas tuberkulioze 100 tūkst. gyventojų (1980 – 2007 m.)**

Šaltinis: Respublikinės tuberkuliozės ir infekcinių ligų ligoninės duomenys. [žiūrėta 2012-03-11]. Prieiga per internetą: <http://www.sos03.lt/Idomybes/Statistika/Sergamumas_tuberkulioze>

Tačiau šiai ligai kontroliuoti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. gruodžio 3 d. įsakymu Nr. V-1033 patvirtinta ir įgyvendinama Tuberkuliozės profilaktikos ir kontrolės 2011–2014 metų programa⁴⁹, kurią įgyvendinant dalyvauja Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos.

Kita problema su virusiniais hepatitais. Programos, pagal kurias įkalinimo įstaigose buvo vykdomos šių ligų prevencinės priemonės, pasibaigė ir naujų prevencinių priemonių nepatvirtinta ir lėšos joms neskirtos, todėl netolimoje ateityje galimas įkalintų asmenų skaičiaus, sergančių virusiniais hepatitais padidėjimas. Statistinių duomenų apie sergamumą virusiniais hepatitais Statistikos departamentas bei Sveikatos apsaugos ministerija viešai neskelbia.

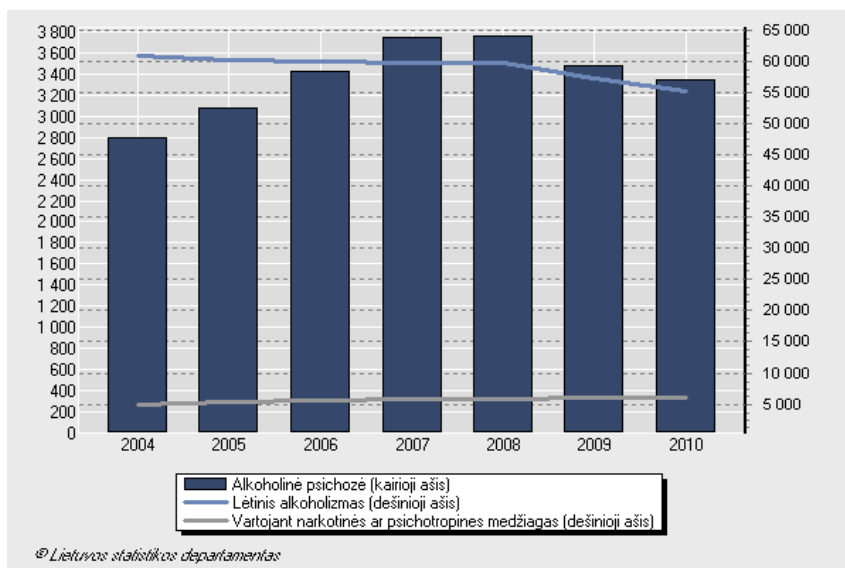
Kaip teigiama Lietuvos Respublikos Seimo nutarime „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010-2016 metų programos patvirtinimo“⁵⁰, Lietuvoje, kaip ir kitose valstybėse, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimas laisvės atėmimo vietose yra gerokai didesnis negu apskritai šalyje. 2008 m. laisvės atėmimo vietose narkotines ar psichotropines medžiagas neteisėtai vartojo 20,1 proc. (2009 m. – 19 proc.) nuteistųjų, iš jų apie 79,5 proc. neteisėtai vartojo švirksčiamąsias narkotines ir psichotropines medžiagas. 2009 m. Lietuvoje 126 nuteistiesiems buvo skirtas teismo įpareigojimas gydytis nuo alkoholizmo, narkomanijos, toksikomanijos ar venerinės ligos, kai nuteistasis sutinka, o 2008 m. toks įpareigojimas buvo skirtas 87 nuteistiesiems. Siekiant užtikrinti narkomanijos kontrolę Lietuvoje (o taip pat ir įkalinimo

⁴⁹ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. gruodžio 3 d. įsakymas Nr. V-1033 „Dėl Tuberkuliozės profilaktikos ir kontrolės 2011–2014 metų programos patvirtinimo“. (Žin., 2010, Nr. 144-7386)

⁵⁰ Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. lapkričio 4 d. nutarimas Nr. XI-1078 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010-2016 metų programos patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 132-6720)

įstaigose), vadovaujantis minėto Seimo nutarimo pagrindu, Vyriausybė patvirtino narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos planą 2011-2013 metams⁵¹, kuriame numatyti konkretūs su narkomanijos prevencija Lietuvoje susijusių institucijų (tarp jų ir Kalėjimų departamento) veiksmai.

Valstybės lygmeniu vykdomos narkomanijos prevencijos priemonės.

25 pav. **Sergamumo priklausomybės ligomis (besigydančių asmenų skaičius) statistika (2004-2010 m.)**

Šaltinis: Lietuvos Statistikos departamentas. [žiūrėta 2012-03-11]. Prieiga per internetą:

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/Graphics/MakeGraph.asp?gr_type=30&gr_width=600&gr_height=400&gr_fontsize=11&menu=y&PLanguage=0&pxfile=2012311198379546455M3140310.px&wload=600&hload=400&rotate=>

Paveiksle pateikiama sergamumo priklausomybės ligomis (besigydančių asmenų skaičius) Lietuvoje statistika. 2008-2010 m. pastebimas alkoholinės priklausomybės ligomis sergančiųjų skaičius, tačiau gana nežymiai didėja asmenų, turinčių priklausomybę narkotinėms ir psichotropinėms medžiagoms skaičius.

Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija 2012 – 2014 m. strateginiame veiklos plane⁵² numatė visą eilę priemonių, švelninančių socialinių veiksnių grėsmes: skatinti baudžiamosios atsakomybės realizavimo (bausmės vykdymo atidėjimo, lygtinio atleidimo nuo laisvės atėmimo bausmės prieš terminą ir lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų) formą, taikomą nusikaltimą padariusiam asmeniui kaip lygtinio pobūdžio alternatyva paskirtai laisvės atėmimo bausmei ir vykdoma taikant nuteistojo priežiūrą ir teikiant jam socialinę paramą siekiant plačiau taikyti su laisvės atėmimu nesusijusias su laisvės atėmimu ir lygtinį atleidimą nuo bausmės; vykdyti

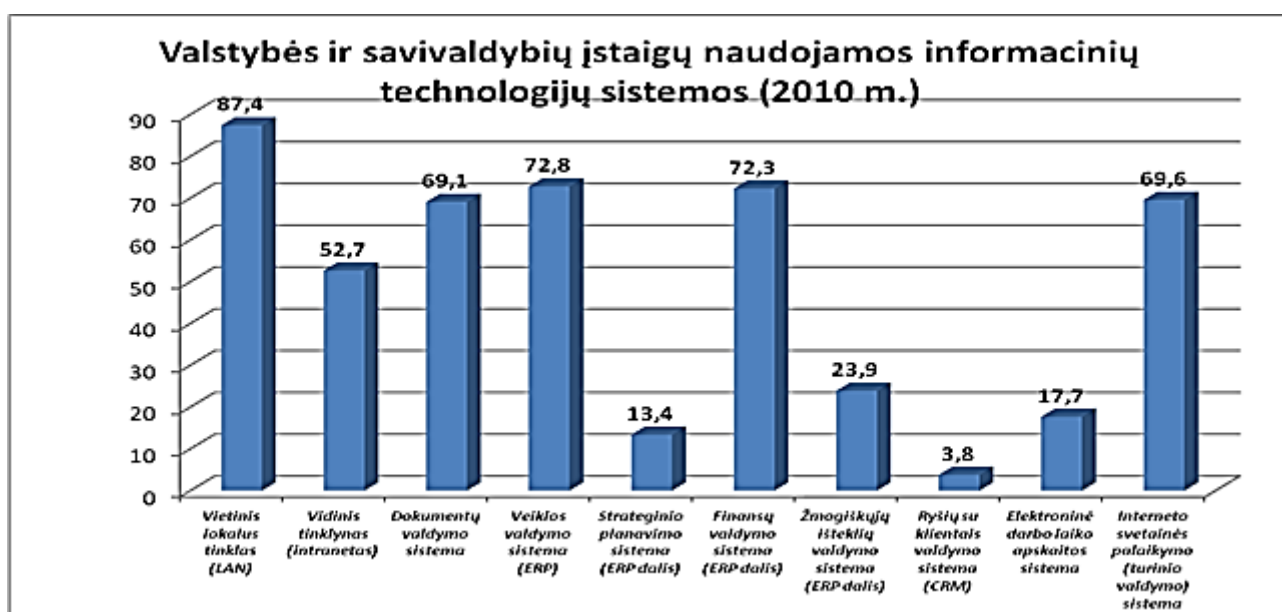
⁵¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. spalio 27 d. nutarimas Nr. 1278 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010-2016 metų programos įgyvendinimo 2011-2013 metų tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“ (Žin. 2011, Nr. 134-6359)

⁵² Lietuvos Respublikos teisingumo ministro valdymo sričių 2012–2014 metų strateginis veiklos planas Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2011 m. gruodžio 13 d. įsakymu Nr. 1R-291. [žiūrėta 2012-03-12]. Prieiga per internetą: <[http://www.tm.lt/dok/TM_STRATEGINIS_VEIKLOS_PLANAS_2012-2014\(1\).pdf](http://www.tm.lt/dok/TM_STRATEGINIS_VEIKLOS_PLANAS_2012-2014(1).pdf)>

ŽIV/AIDS, lytiškai plintančių infekcijų ir kitų užkrečiamųjų ligų prevenciją, profilaktiką ir gydymą ir pan.

3.1.4. Technologiniai veiksniai

Europos Sąjungos strategija 2020⁵³ orientuota į technologinę pažangą. Visi iškelti prioritetai: Pažangus audimas, Tvarus augimas, Integracinis augimas ir Ekonomikos valdymas glaudžiai susiję su informacinių ir kitų pažangių technologijų plėtra. Vienas iš pagrindinių šios Strategijos tikslų yra „Moksliniai tyrimai ir technologijų plėtra (MTTP) bei inovacijos“. Pagal šį tikslą, Europos Sąjunga planuoja mokslinių tyrimų ir technologijų plėtrai bei inovacijoms 2014 - 2020 m. laikotarpiu skirti 2,65-2,72% BVP, o Lietuva – 1,9% viso BVP⁵⁴. Tai gana didelė suma, kuri paskatins modernizuoti ir bausmių vykdymo sistemą, panaudojant naujas technologijas.

26 pav. Valstybės ir savivaldybių įstaigų naudojamos informacinių technologijų sistemos (2010 m.) (%)

Šaltinis. Sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis⁵⁵.

Paveiksle pateikta informacinių technologijų naudojimo statistika viešajame sektoriuje 2010 m. Informacinės technologijos Lietuvos viešajame sektoriuje 2010 m. naudotos gana plačiai: didžioji dauguma įstaigų turėjo sukūrę vietinius ir vidinius tinklus, naudojosi dokumentų valdymo, veiklos valdymo ir finansų valdymo sistemomis.

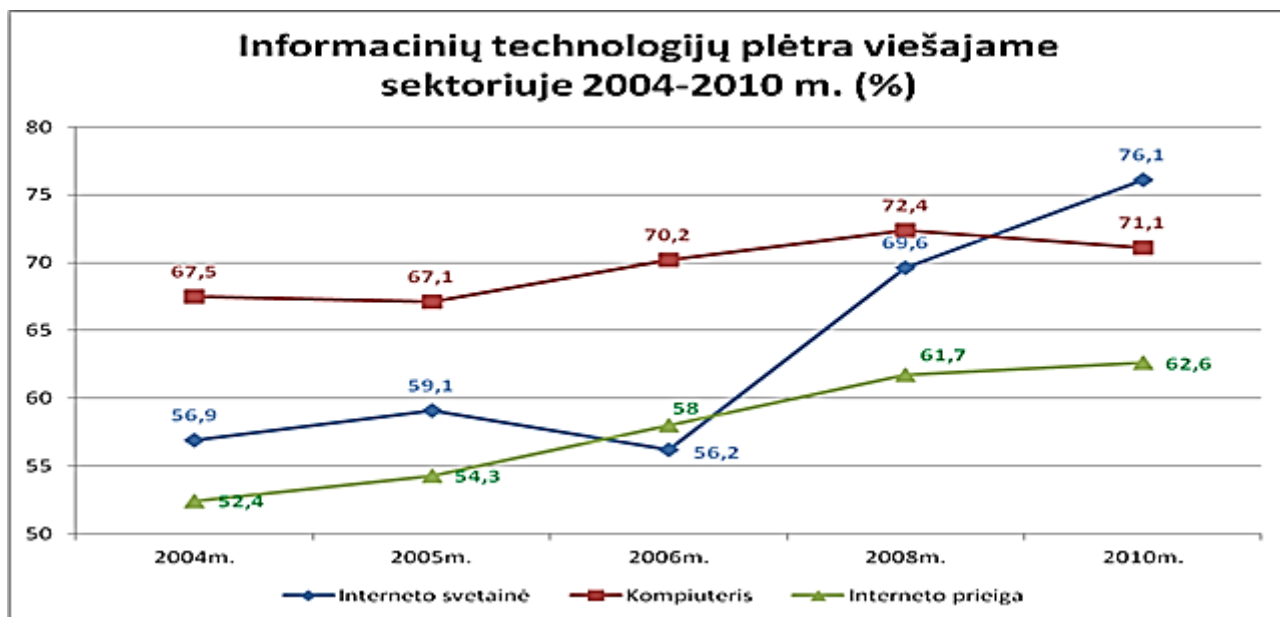
⁵³ Strategijos „Europa 2020“ tikslai. Europos Komisijos svetainė. [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/europe2020/reaching-the-goals/targets/index_lt.htm>

⁵⁴ Europa 2020 tikslai“, [žiūrėta 2012-03-12]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/targets_lt.pdf>

⁵⁵ Lietuvos Statistikos departamentas. [žiūrėta 2012-03-11]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>

Taip pat kai kurios (manytina, kad didžiosios, centralizuotos įstaigos) turėjo ir strateginio valdymo, žmogiškųjų išteklių valdymo, ryšių su klientais ir elektroninės darbo apskaitos sistemas. Lietuvos valstybiniame sektoriuje informacinių technologijų panaudojimas taikomas gana plačiai.

Kaip matyti iš žemiau esančio paveikslo, valstybiniame sektoriuje vis daugiau darbo atliekama naudojantis informacinėmis technologijomis. 2010 m. beveik ¾ visų viešojo sektoriaus darbuotojų darbo vietoje naudojami kompiuteriai, daugiau kaip ¾ visų valstybinių įstaigų turėjo savo internetines svetaines ir daugiau negu ½ visų naudojamų kompiuterių buvo prijungti prie interneto.

27 pav. Informacinių technologijų plėtra viešajame sektoriuje 2004 – 2010 m. (%)

Šaltinis. Sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis⁵⁶.

Lentelėje palyginimui pateikiama visų valstybių įstaigų ir įkalinimo įstaigų kompiuterizavimo rodikliai. Kaip matyti iš pateiktų duomenų, net 86,7% įkalinimo įstaigų 2010 m. turėjo interneto svetaines, ir 93,3% vidinius lokalius tinklus, kas viršija bendrus visų valstybinių įstaigų rodiklius, tačiau pagal kitus duomenis, įkalinimo įstaigos dar ženkliai atsilieka kompiuteriais darbe 2010 m. naudojami tik apie 1/3 visų įkalinimo įstaigų darbuotojų, taip pat ženkliai atsiliekama ir informacinių sistemų naudojimo srityje. Apibendrinus, galima teigti, kad informacinių technologijų panaudojimo srityje įkalinimo įstaigos ženkliai atsilieka nuo kitų valstybinio sektoriaus įstaigų.

15 lentelė.

Valstybinių įstaigų ir įkalinimo įstaigų kompiuterizavimo rodikliai (2004-2010 m.) (%)

Rodiklis	Įstaiga	2004m.	2005m.	2006m.	2008m.	2010m.
<i>Interneto svetainė</i>	Visos įstaigos	56,9	59,1	56,2	69,6	76,1
	Įkalinimo įstaigos	18,2	18,8	18,8	88,2	86,7
<i>Kompiuteris</i>	Visos įstaigos	67,5	67,1	70,2	72,4	71,1

⁵⁶ Lietuvos Statistikos departamentas. [žiūrėta 2012-03-11]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>

<i>Rodiklis</i>	<i>Įstaiga</i>	<i>2004m.</i>	<i>2005m.</i>	<i>2006m.</i>	<i>2008m.</i>	<i>2010m.</i>
	Įkalinimo įstaigos	15,1	25,3	25,2	33,1	34,1
<i>Interneto prieiga</i>	Visos įstaigos	52,4	54,3	58	61,7	62,6
	Įkalinimo įstaigos	10,3	17,8	21,3	28	29,2
<i>Vietinis lokalus tinklas (LAN)</i>	Visos įstaigos	88,4	81,2	86,9	90,5	87,4
	Įkalinimo įstaigos	81,8	68,8	87,5	100	93,3
<i>Vidinis tinklynas (intranetas)</i>	Visos įstaigos	49,1	49,5	49,9	49,4	52,7
	Įkalinimo įstaigos	18,2	18,8	18,8	17,6	6,7
<i>Dokumentų valdymo sistema</i>	Visos įstaigos	69,1
	Įkalinimo įstaigos	53,3
<i>Veiklos valdymo sistema (ERP)</i>	Visos įstaigos	72,8
	Įkalinimo įstaigos	66,7
<i>Strateginio planavimo sistema (ERP dalis)</i>	Visos įstaigos	13,4
	Įkalinimo įstaigos	0
<i>Finansų valdymo sistema (ERP dalis)</i>	Visos įstaigos	72,3
	Įkalinimo įstaigos	66,7
<i>Žmogiškųjų išteklių valdymo sistema (ERP dalis)</i>	Visos įstaigos	23,9
	Įkalinimo įstaigos	20
<i>Ryšių su klientais valdymo sistema (CRM)</i>	Visos įstaigos	3,8
	Įkalinimo įstaigos	0
<i>Elektroninė darbo laiko apskaitos sistema</i>	Visos įstaigos	17,7
	Įkalinimo įstaigos	6,7
<i>Interneto svetainės palaikymo (turinio valdymo) sistema</i>	Visos įstaigos	69,6
	Įkalinimo įstaigos	40

Šaltinis. Sudaryta pagal Lietuvos Statistikos departamento duomenis⁵⁷.

Tačiau teigiamų pokyčių pastebima ir šioje srityje. Jau keletą metų Kalėjimų departamentas kuria bendrą, centralizuotą visoms įkalinimo įstaigoms ir pataisos inspekcijoms informacinę sistemą. 2006 m. patvirtinti informacinės sistemos KADIS nuostatai, pagal ją sudaro tokie posistemiai:

1. Įskaitos tarnybų posistemis.
2. Sveikatos priežiūros tarnybų posistemis.
3. Pataisos inspekcijų posistemis.
4. Finansų valdymo posistemis.
5. Gamybos ir verslo valdymo posistemis.
6. Vidaus tyrimų tarnybų ir apsaugos ir priežiūros tarnybų posistemis.
7. Personalo tarnybų posistemis.
8. Viešųjų pirkimų valdymo posistemis.

Dalis šios sistemos jau įdiegta ir pilnai veikia Kalėjimų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose, kita dalis sistemos pradės veikti artimiausiu metu.

⁵⁷ Lietuvos Statistikos departamentas. [žiūrėta 2012-03-11]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>

Kaip teigiama Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijoje⁵⁸, viena iš didžiausių silpnųjų yra tai, kad Laisvės atėmimo vietos neturi modernių techninių apsaugos priemonių. Dėl šios priežasties negalima užtikrinti tinkamos įkalintųjų priežiūros, nusikaltimų ir draudžiamų daiktų patekimo į įkalinimo įstaigas prevencijos. Taip pat panaudojant technologijas, galima būtų atsisakyti kai kurių žmogaus atliekamų funkcijų, kaip pvz. ginkluotos įstaigos perimetro apsaugos.

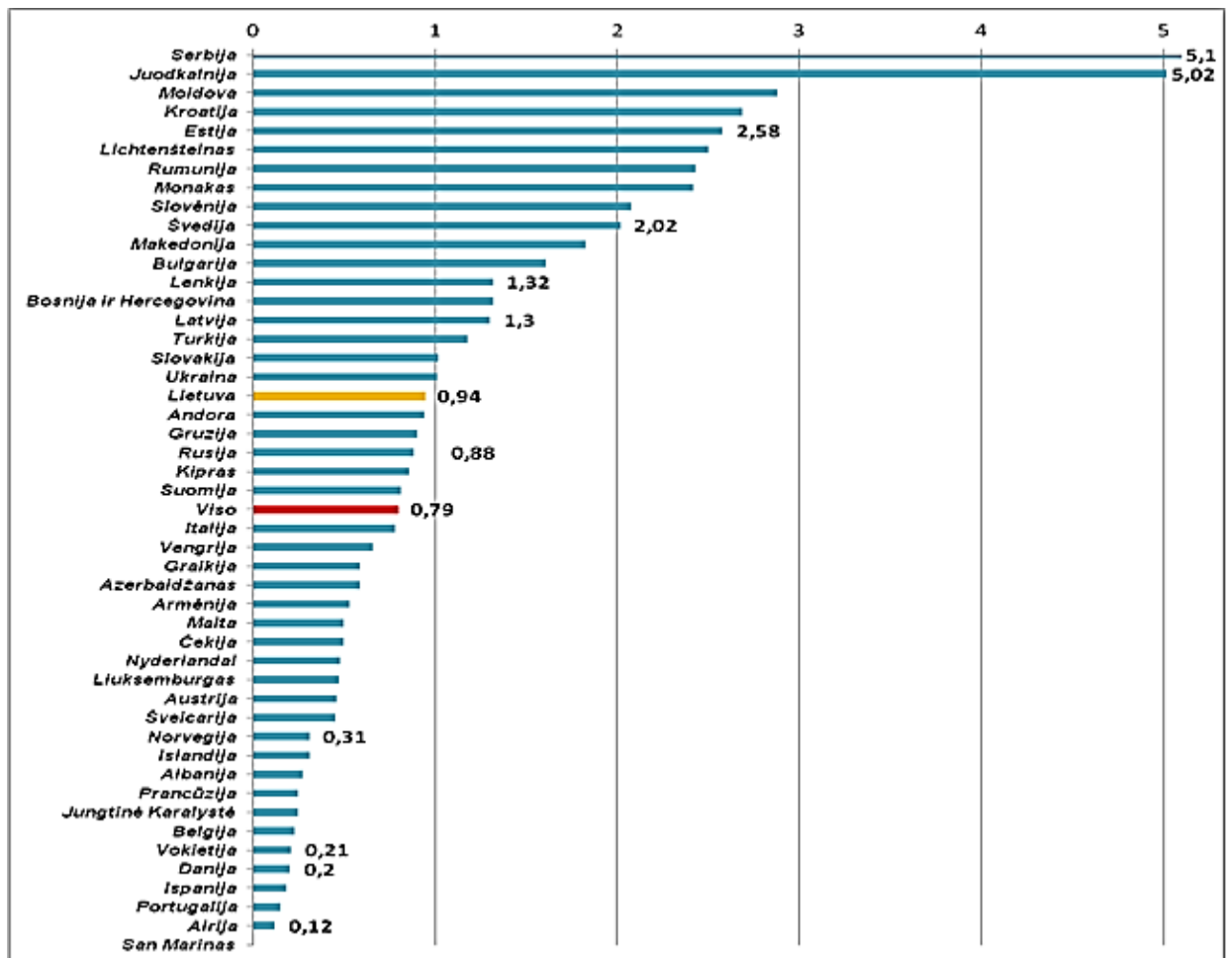
3.2. Vidinių veiksmų analizė

3.2.1. Teisinė bazė

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (Žin., 2000, Nr. 96-3016) numato pagrindines žmogaus teises ir laisves. Konvencija draudžiamos fizinės baismės, nežmoniškas elgesys ir orumą žeminančios baismės, numatyti atvejai, kuriais gali žmogui būti apribota laisvė (Teisė į laisvę ir saugumą), kaltinamojo teisė į teisingą bylos nagrinėjimą ir kiti fundamentalūs pagrindinių žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių klausimai. Konvencijoje taip pat numatytos pagrindinės Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) nuostatos: steigimas, teisėjų skaičius, teisėjų kadencijos, jurisdikcija ir t. t. EŽTT savo atstovą turi ir Lietuva (Danutė Jočienė). EŽTT interneto svetainė: <http://www.echr.coe.int/ECHR/homepage_en>. Prie Konvencijos Lietuvos Respublikos prisijungė 1993-05-03, pasirašė 1993-05-14 ir ratifikavo 1995-04-27. Dauguma šioje Konvencijoje pateiktų žmogaus teisių ir laisvių yra analogiškos numatytoms Lietuvos Respublikos Konstitucijoje.

Pagal skundų skaičių EŽTT, tenkančių 10 tūkst. gyventojų, Lietuva 2011 m. Europoje tarp 47 valstybių užėmė 29 vietą (paveikslas). 2008 m. iš Lietuvos EŽTT gavo 255 skundus, 2009 m. – 261, 2010 m. – 242 ir 2011 m. – 305. 2008 - 2010 m. Lietuvos piliečių skundų skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų atitiko Europos vidurkį, tačiau 2011 m. padidėjus skundų skaičiui, šis vidurkis buvo viršytas. Iš kaimyninių valstybių – Latvijos, Lenkijos ir Estijos gautų skundų skaičius EŽTT, tenkantis 10 tūkst. gyventojų, viršija Lietuvos rodiklius. Tačiau daugelio kitų buvusių SSSR ir Socialistinės sandraugos šalių (Rusija, Vengrija, Azerbaidžanas, Čekija, Gruzija) skundų, tenkančių 10 tūkst. gyventojų, skaičius mažesnis negu Lietuvos. Labai nevienodai pasiskirstę kitų mūsų kaimynų – skandinavų- skundų skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų: Danijos ir Norvegijos rodikliai vieni iš žemiausių, Suomijos truputį didesnis už Europos vidurkį, o Švedijos gyventojų skundų skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų, daugiau kaip 2 kartus didesnis už Lietuvos, nors ten socialinės ir ekonominės bei teisinės sąlygos ženkliai geresnės negu Lietuvos Respublikoje.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimas Nr. 1248 „Dėl laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plano patvirtinimo“. (Žin., 2009, Nr. 121-5216)

28 pav. Skundų, pateiktų EŽTT, skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų

Šaltinis: sudaryta pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 metų ataskaitą. [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/11CE0BB3-9386-48DC-B012-AB2C046FEC7C/0/STATS_EN_2011.PDF

Apibendrinus galima teigti, kad skundų skaičius EŽTT ne visada priklauso nuo valstybės socialinės, ekonominės ir teisinės aplinkos sąlygų. Lietuvos gyventojų skundų EŽTT vidurkis praktiškai atitinka Europos valstybių vidurkį.

Lietuvai 2011 m. EŽTT pateikė 10 sprendimų dėl žmogaus teisių pažeidimų⁵⁹: 9 sprendimai, kuriuose nurodyti žmogaus teisių pažeidimai ir 1 nurodytas, kaip kitas sprendimas (Latvijai atitinkamai pateikti 12 sprendimų ir Estijai – 3). 1 atveju sprendimas pateiktas dėl žiauraus ir žeminančio gydymo, 1 – dėl efektyvaus (reikalingo) tyrimo trūkumo (neatlikimo), 3 – dėl teisės į teisingą teismą, 5 – dėl bylos trukmės ir 1 dėl teisės į laisvus rinkimus (12 priedas). 2011 m. 80% visų Lietuvai nenaudingų EŽTT sprendimų pateikė dėl nekokybiško teisinės sistemos darbo.

Europos konvencija prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (Žin., 1998, Nr. 86-2393) Lietuvos Respublikos pasirašyta 1995-09-14, ratifikuota 1998-10-02, įsigalioja nuo 1999-03-01. Ši Konvencija numato Europos komiteto prieš kankinimą ir kitokį

⁵⁹ Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai pagal pažeidimus ir valstybes. [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/596C7B5C-3FFB-4874-85D8-F12E8F67C136/0/TABLEAU_VIOLATIONS_EN_2011.pdf

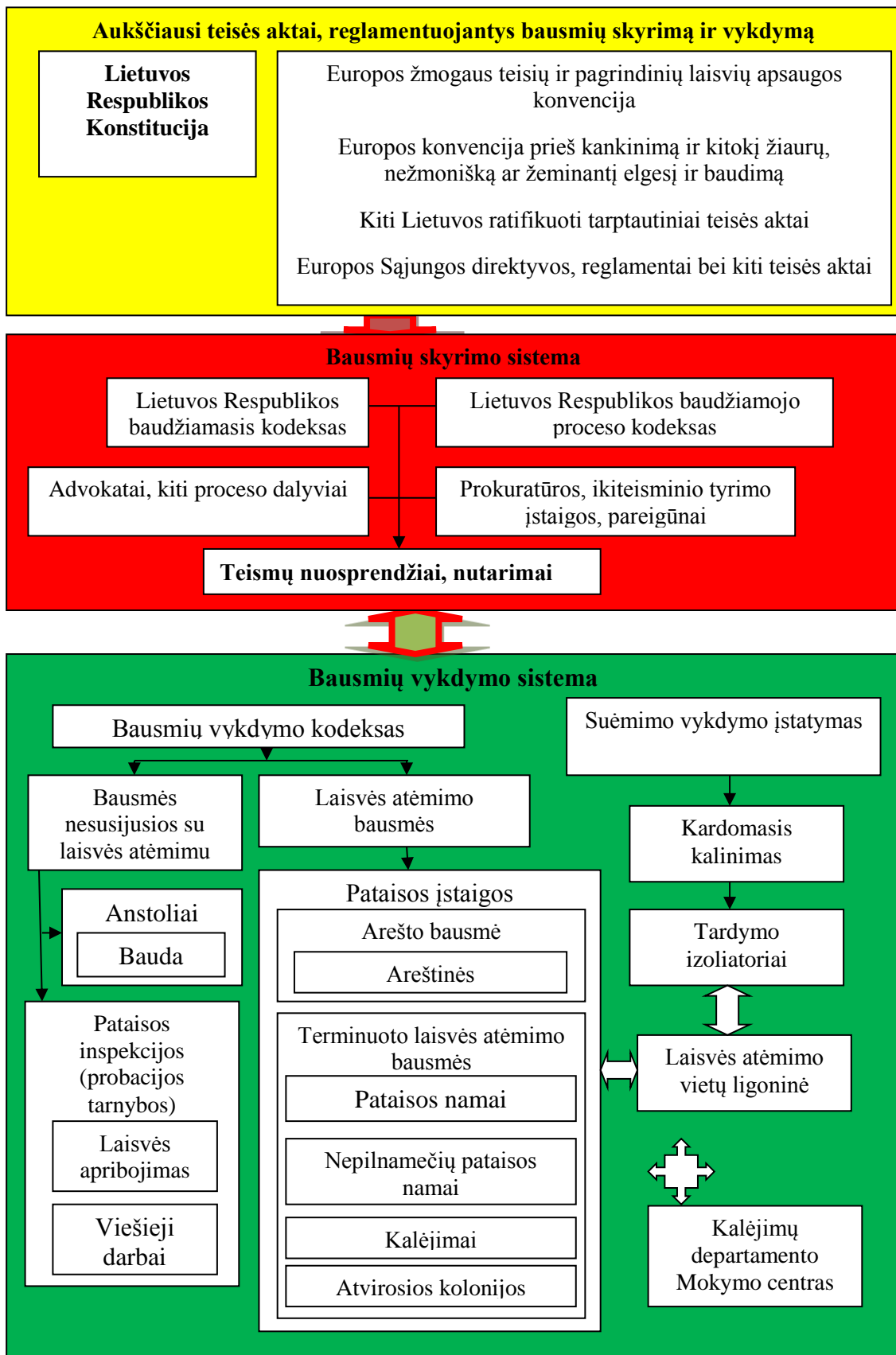
žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT) steigimą, Komiteto funkcijas, narių privilegijas ir imunitetus. Komitete savo atstovą turi ir Lietuvos Respublika (Vytautas Raškauskas). CPT nustatytu periodiškumu tikrina laisvės atėmimo vietas visose valstybėse dalyvėse. Interneto svetainėje <<http://www.cpt.coe.int/lituanien.htm>> skelbiama informacija apie Komitetą, pateikiami patikrinimų visose valstybėse dalyvėse rezultatai.

Lietuvą CPT inspektavo 2000 m. nuo vasario 14 iki 23 d., 2004 m. nuo vasario 17 d. iki – vasario 24 d., 21/04/2008 m. nuo balandžio 21 d. iki 30 d. ir 2010 m. nuo birželio 14 iki 18 d. Patikrinimų metu daugiausia pastabų Lietuvai pareikšta dėl blogų buitinių įkalinimo sąlygų ir įstaigų perpildymo.

Pagrindiniai įstatymai, reglamentuojantys bausmių vykdymą Lietuvoje yra Bausmių vykdymo kodeksas ir Suėmimo vykdymo įstatymas.

Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas⁶⁰ nustato bausmių vykdymo ir atlikimo tvarką, sąlygas ir principus. Jo paskirtis – nustatyti tokią bausmės vykdymo tvarką, kad atlikęs bausmę nuteistasis savo gyvenimo tikslų siektų teisėtais būdais ir priemonėmis. Bausmių vykdymo institucijų ir įstaigų pareigūnų teises, pareigas ir atsakomybę nustato Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo įstatymai ir kiti teisės aktai. Įstatyme įvardinti bausmių vykdymo principai: teisėtumo, nuteistųjų lygybės taikant bausmių vykdymo įstatymus, humanizmo, bausmių vykdymo individualizavimo ir visuomenės dalyvavimo nuteistųjų pataisos procese, teisingo ir progresyvaus bausmių atlikimo.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (Žin., 2002, Nr. 73-3084)

29 pav. Bausmių skyrimo ir vykdymo sistema

Paveiksle pateikiama bausmių skyrimo ir vykdymo sistema, kurią sudaro 3 blokai: aukščiausi teisės aktai, reglamentuojantys bausmių skyrimą ir vykdymą, bausmių skyrimo sistema

(jos plačiau šiame darbe nenagrinėsime, kadangi tai nesusiję su tyrimu) ir bausmių vykdymo sistema.

Bausmių vykdymo kodeksas (toliau – BVK) reguliuoja nuteistųjų teisinę padėtį, apibrėžia bausmių vykdymo institucijas, numato bausmių atlikimo tvarką ir sąlygas jose. Didžioji dalis kodekso reglamentuoja laisvės atėmimo bausmių atlikimą. Kodekse reglamentuojama ne vien nuteistųjų teisinė padėtis, bet ir socialinės rehabilitacijos priemonių vykdymas, bendrasis lavinimas ir mokymas, lygtinis paleidimas iš įkalinimo įstaigų, atleidimas nuo bausmės atlikimo, personalo veiksmai ypatingų įvykių metu (šaunamojo ginklo, specialiųjų priemonių panaudojimo ir t. t. atvejai). Didžioji dalis poįstatyminių teisės aktų bausmių vykdymo srityje remiasi būtent šiuo Kodeksu ir leidžiami vadovaujantis jo nuostatomis.

Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklės⁶¹ reglamentuoja BVK nustatytos terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmių vykdymo ir atlikimo tvarkos, sąlygų ir principų įgyvendinimą, taip pat Lietuvos Respublikos įstatymuose numatytų asmenų, nuteistų terminuoto laisvės atėmimo bausme, ir asmenų, nuteistų laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausme, teisių ir laisvių apribojimo bei pareigų realizavimo tvarką. Taisyklės detalizuoja ir konkretizuoja BVK nustatytą terminuoto laisvės atėmimo vykdymo tvarką.

Areštinių vidaus tvarkos taisyklės⁶² reglamentuoja asmenų, nuteistų areštu, laikymo areštinėse tvarką ir sąlygas, šių asmenų teisių bei laisvių, taip pat pareigų, kurias nustato Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas, užtikrinimo ir realizavimo tvarką. Taisyklės detalizuoja ir konkretizuoja BVK nustatytą arešto bausmės vykdymo tvarką.

Suėmimo vykdymo įstatymas⁶³ pakeitė buvusį Kardomojo kalinimo įstatymą. Įstatymo paskirtis – nustatyti kardomąją priemonę – suėmimą vykdančias įstaigas, suėmimo vykdymo tvarką ir sąlygas, taip pat asmenų, laikomų suėmimą vykdančiose įstaigose, teisinę padėtį. Suėmimas vykdomas tardymo izoliatoriuose. Tardymo izoliatoriuose laikomi asmenys, kuriems paskirtas suėmimas ir šiame įstatyme įvardinti nuteistieji, kurie dėl tam tikrų priežasčių perkelti į tardymo izoliatorių arba atlieka bausmę jame. Įstatymas numato asmenų suėmimo, pristatymo ir priėmimo į tardymo izoliatorius pagrindus, reguliuoja suėmimo vykdymo tvarką ir asmenų laikymo tardymo izoliatoriuose sąlygas, reglamentuoja šiose įstaigose laikomų asmenų teisinę padėtį, suimtiesiems skiriamas nuobaudas, paskatinimus, materialinė atsakomybę, numato suimtųjų užimtumą ir socialinių poreikių tenkinimą, paleidimą iš tardymo izoliatorių, administracijos veiksmų apskundimą ir kitus su kardomuoju kalinimu susijusius klausimus.

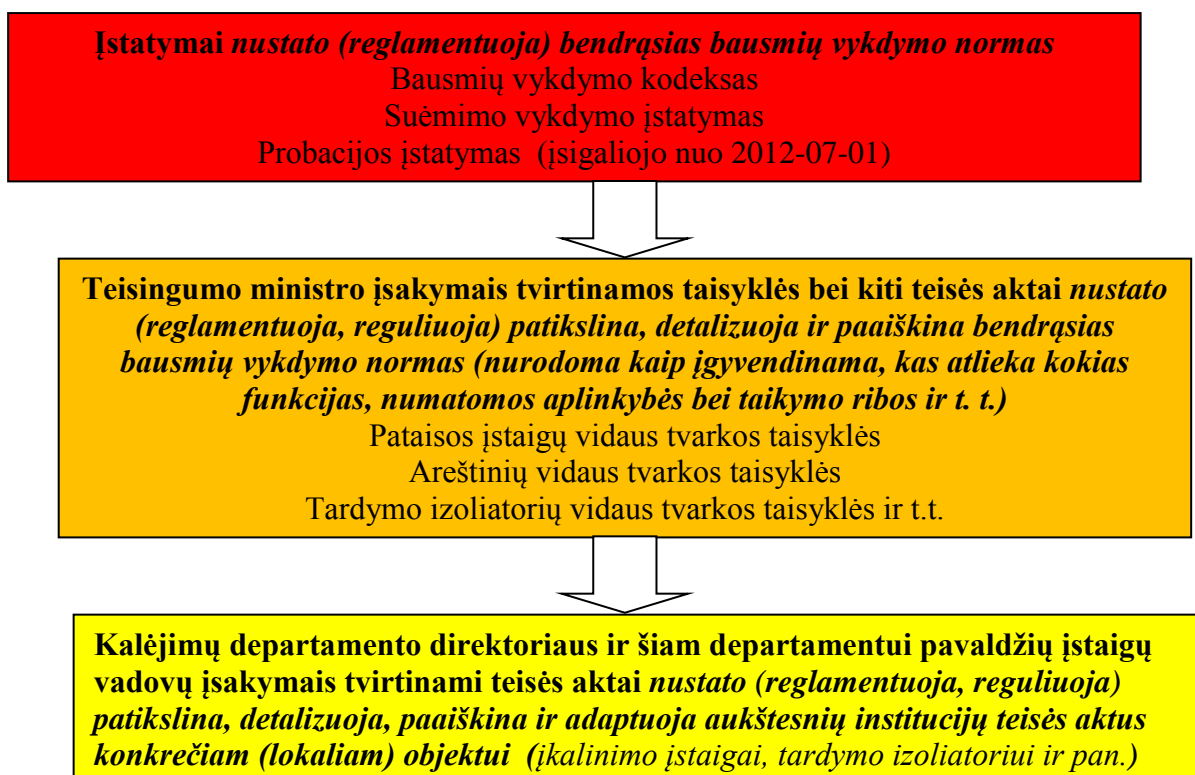
⁶¹ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. liepos 2 d. įsakymas Nr. 194 „Dėl pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 76-3498 su vėlesniais pakeitimais ir papildymais)

⁶² Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. birželio 18 d. įsakymas Nr. 182 „Dėl areštinių vidaus tvarkos taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 68-3095 su vėlesniais pakeitimais ir papildymais)

⁶³ Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymas (Žin., 1996, Nr. 12-313; 2008, Nr. 81-3172)

Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklės⁶⁴ reglamentuoja Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatyme nustatytos kardomosios priemonės – suėmimo (kardomojo kalinimo) (toliau vadinama – suėmimas) vykdymo tvarkos ir sąlygų įgyvendinimą, taip pat suimtujų teisių ir laisvių apribojimo bei pareigų realizavimo tvarką.

Bausmių vykdymo sistemos veiklą reglamentuojantys teisės aktai turi griežtai hierarchišką struktūrą. Žemesni teisės aktai rengiami vadovaujantis aukštesnių teisės aktų normomis ir negali joms prieštarauti. Tai ypač taikytina su įkalintų asmenų teisėmis ir pareigomis susijusiems teisės aktams: žemesni teisės aktai negali suvaržyti teisių arba apibrėžti daugiau pareigų įkalintiems asmenims, negu numatyta įstatymuose.

30 pav. Bausmių vykdymo sistemos teisės aktų hierarchija

Be minėtų pagrindinių teisės aktų, dalį bausmių vykdymo sistemos reglamentuojančių aktų, kiek leidžia įstatymai ir, atsižvelgiant į kompetencijas, leidžia Teisingumo ministras, Kalėjimų departamentas bei pasitvirtina pačios įstaigos, atsižvelgiant į darbo ir problemų specifiką.

Taip pat vienais ar kitais klausimais bausmių vykdymo sistemos veiklą reglamentuoja ir kiti įstatymai, kitų valstybinių institucijų teisės aktai, kaip pvz. Lietuvos higienos norma HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“⁶⁵ nustato laisvės atėmimo vietų įrengimo ir priežiūros sveikatos saugos reikalavimus ir sveikatos priežiūros

⁶⁴ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2009 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. 1R-172 „Dėl Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2009, Nr. 68-2782 su vėlesniais pakeitimais ir papildymais)

⁶⁵ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymas Nr. V-241 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 41-1999)

organizavimą ir t. t., visus su bausmių vykdymo sistemos veikla susijusius teisės aktus sunku išvardinti ir šio sąrašo (bent jau dalinai baigtinio) nepateikia nė viena teisėsaugos institucija.

Lietuvos teisinė bazė bausmių vykdymo srityje formuojama atsižvelgiant į Europos Sąjungos teisinę bazę: reglamentus, rekomendacijas (pvz. Europos kalėjimų taisykles) ir kt. teisės aktus. Nors dauguma ES teisės normų bausmių vykdymo srityje yra perkeltos į nacionalinę teisę, tačiau reali padėtis žmogaus teisių užtikrinimo srityje Lietuvoje dar ženkliai neatitinka padėties ES senbuovėse narėse.

Bene sudėtingiausias ir didžiausias problemų sukeliantis yra įkalinimo įstaigų perpildymo klausimas. Europos Kalėjimų taisyklių 18.1 punktą numato, kad „Kalinams skirtų patalpų, ypač miegamųjų, būklė turi užtikrinti pagarbą žmogaus orumui ir, kiek įmanoma, privatumui, bei atitikti sveikatos ir higienos reikalavimus, turi būti skiriamas tinkamas dėmesys klimato sąlygoms, ypač gyvenamos patalpos plotui, kubinei oro talpai, apšvietimui, šildymui ir ventiliacijai“, tačiau nenumato konkretaus minimalios ploto normos, tenkančios 1 įkalintam asmeniui. Teisingumo ministerijos pateiktoje studijos analizėje „Dėl laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos“ teigiama, kad „Minimalus tinkamas plotas yra 4 kvadratiniai metrai asmeniui dvivietėse bei daugiavietėse kamerose ir 6 kvadratiniai metrai vienutėse“⁶⁶. Areštinių vidaus tvarkos taisyklių 20 punktą numato, kad „kamos ploto norma vienam nuteistajam yra ne mažiau kaip 5 kvadratiniai metrai“. Bausmių vykdymo kodeksas, Suėmimo vykdymo įstatymas, Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklės ir Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklės konkrečios gyvenamojo ploto normos nenustato. Higienos norma HN 76:1999 „Laisvės atėmimo ir kardomojo kalinimo įstaigos. Įrengimas, eksploatavimo taisyklės, sveikatos priežiūra“⁶⁷ numatė konkrečias gyvenamojo ploto normas suimtiesiems ir nuteistiesiems, tačiau ją panaikinus ir patvirtinus naują Lietuvos higienos normą HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“⁶⁸, konkretizuotos gyvenamojo ploto normos neliko.

Kalėjimų departamento direktoriaus įsakymu⁶⁹ nustatyta suimtiesiems ir nuteistiesiems gyvenamojo ploto norma yra 3,6 kv. m 1 asmeniui (suaugusiems) ir 4,1 kv. m nepilnamečiams (panaikintoje Higienos normoje 1 asmeniui buvo numatyta nuo 3 iki 7 kv. m). Tuo pačiu įsakymu numatytas ir didžiausias konkrečiose įkalinimo įstaigose leistinas laikyti asmenų skaičius. Tačiau

⁶⁶ Teisingumo ministerijos studijos analizė „Dėl laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos“. [žiūrėta 2012-03-25]. Prieiga per internetą

:<http://www.tm.lt/dok/Stud_analiz_kiti/Laisves_atemimo_vietu_modernizavimo_strategija.pdf>

⁶⁷ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1999 m. spalio 22 d. įsakymą Nr. 461 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 76:1999 „Laisvės atėmimo ir kardomojo kalinimo įstaigos. Įrengimas, eksploatavimo taisyklės, sveikatos priežiūra“ tvirtinimo“ (Žin., 1999, Nr. 90-2668)

⁶⁸ Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymas Nr. V-241 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 41-1999)

⁶⁹ Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymas Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ (Žin., 2010, Nr. 55-2731)

kai kuriose įstaigose (ypač tardymo izoliatoriuose) užtikrinti gyvenamojo ploto normos nepavyksta. Kaip pavyzdį galima panagrinti Šiaulių tardymo izoliatoriaus atvejį. Pagal minėtą Kalėjimų departamento direktoriaus įsakymą, Šiaulių tardymo izoliatoriuje vienu metu galima laikyti ne daugiau kaip 435 suimtuosius ir nuteistuosius ir 17 nuteistųjų arešto bausmė, t. y. didžiausias galimas laikomų asmenų skaičius yra 452 asmenys, tačiau vien 2011 m. įstaigoje laikomų asmenų vidurkis buvo 607, t. y. įstaiga buvo perpildyta 34,3%.

Lentelėje pateikiamas įkalinimo įstaigų užpildymas, statistinius duomenis lyginant su numatytais norminiuose teisės aktuose.

16 lentelė.

Įkalinimo įstaigų užpildymas 2011 metais

Rodiklis	Bendras	Alytaus PN	Kybartų PN	Marijampolės PN	Panevėžio PN	AK	Pravieniškųjų PN	Vilniaus PN	Kauno NTI-PN	LAVL	Kauno TI	Lukiškių TI-K	Šiaulių TI
Vidutinis asmenų skaičius	9450	138 4	416	124 4	318	293 4	608	193	350	370	102 6	607	
Didžiausias leistinas skaičius	9249	1460	410	1263	458	2763	610	163	380	336	954	452	
Užpildymas (%)	102,2	94,8	101,5	98,5	69,4	106,2	99,7	118,4	92,1	110,1	107,5	134,3	

Šaltinis: Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statistiniai duomenys. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1>

Kaip matyti iš lentelės iš 11 įkalinimo įstaigų net 6 yra perpildytos. Labiausiai perpildyti tardymo izoliatoriai: Šiaulių tardymo izoliatorius, Kauno nepilnamečių tardymo izoliatorius – pataisos namai, Kauno tardymo izoliatorius ir Lukiškių tardymo izoliatorius – kalėjimas.

Iki Suėmimo vykdymo įstatymo galiojusiame Kardomojo kalinimo įstatyme⁷⁰ 18 straipsnio 1 dalyje buvo numatyta, kad „Gyvenamojo ploto norma vienam kalinamajam negali būti mažesnė kaip trys kvadratiniai metrai“, tačiau nuo pat šio įstatymo įsigaliojimo iki jo panaikinimo šios normos užtikrinti nepavyko nei Šiaulių tardymo izoliatoriui nei Lukiškių tardymo izoliatoriui – kalėjimui.

Atsižvelgiant į šio įstatymo nuostatas, Vytautas Karalevičius⁷¹ (buvęs Šiaulių tardymo izoliatoriaus kalinamasis) kreipėsi į Europos Žmogaus Teisių Teismą su skundu dėl kalinimo sąlygų Šiaulių tardymo izoliatoriuje, kuriame buvo akcentuojamas įstatyme numatyto gyvenamojo ploto neužtikrinimas jo kalinimo metu. EŽTT konstatavo, kad Šiaulių tardymo izoliatorius, nesuteikdamas įkalintajam Vytautui Karalevičiui tinkamų gyvenimo sąlygų pažeidė Žmogaus teisių

⁷⁰ Lietuvos Respublikos kardomojo kalinimo įstatymas (Žin., 1996, Nr. 12-313)

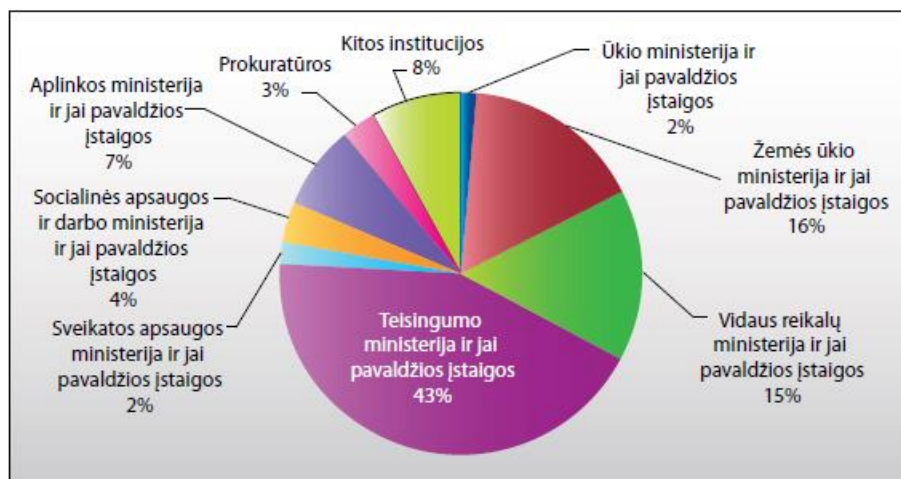
⁷¹ Byla Karalevičius prieš Lietuvą. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2005 m. balandžio 7 d. [žiūrėta 201203-25]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/Karalevicius_pries_Lietuva_spr.pdf>

ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnį, kuriame numatyta: „Niekas negali būti kankinamas, patirti nežmoniška ar žeminanti jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas“ ir priteisė Vytautui Karalevičiui iš Lietuvos bendrą 12000 EUR kompensaciją neturtinės žalos, atsiradusios dėl nustatytų Konvencijos pažeidimų, atlyginimui ir 1000 EUR bylinėjimosi kaštams padengti.

Dėl nacionalinėje teisėje įteisintų ir neužtikrinamų kalinimo sąlygų vien tik Karalevičiaus atžvilgiu Lietuva patyrė 13 tūkst. EUR nuostolį. Tokių atvejų būta ir daugiau. O kiek panašių bylų nepasiekė EŽTT arba buvo atmesti dėl techninių dalykų (netinkamo įforminimo ir pan.).

Atsižvelgus į minėtą atvejį, į įkalinimo įstaigų perpildymą ir realių teisės aktais patvirtintų gyvenamojo ploto normų neatitikimą realiai padėčiai įkalinimo įstaigose, Lietuva ir toliau nevykdo įsipareigojimų dėl įkalinimo sąlygų, nustatytų nacionaliniuose teisės aktuose.

Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigoje 2011 m. iš visų Seimo kontrolieriaus Romo Valentukevičiaus nagrinėtų skundų 43% sudarė iš įkalinimo įstaigose laikomų asmenų gauti skundai⁷².

31 pav. Seimo kontrolieriaus Romo Valentukevičiaus nagrinėtų skundų 2011 m. grupavimas
Šaltinis: Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių 2011 metų veiklos ataskaita. [žiūrėta 2012-03-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrski.lt/files/462.pdf>>

Įkalinami asmenys 2011 m. į šią įstaigą kreipėsi dėl netinkamo gydymo, specialiųjų kalinamųjų ir nuteistųjų teisių, nuobaudų skyrimo tvarkos, materialinio ir buitinio aprūpinimo, specialiųjų priemonių panaudojimo ir socialinės rehabilitacijos.

Kaip teigiama minėtoje ataskaitoje, Seimo kontrolierius, apibendrinęs Seimo kontrolierių įstaigoje gaunamų kalinamųjų ir nuteistųjų asmenų skundus bei vizitų pataisos namuose ir Lukiškių tardymo izoliatoriuje - kalėjime metu surinktą informaciją ir vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 7 ir 8 punktais, teisingumo ministrui Remigijui

⁷² Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių 2011 metų veiklos ataskaita. [žiūrėta 2012-03-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrski.lt/files/462.pdf>>

Šimašiui pateikė 17 siūlymų dėl teisės aktų (Bausmių vykdymo kodekso, Suėmimo vykdymo įstatymo, Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių bei pataisos namų vidaus tvarkos taisyklių pakeitimo ar papildymo) tobulinimo. Visiems Seimo kontrolieriaus siūlymams iš esmės buvo pritarta, kai kurie iš jų jau yra įgyvendinti, dėl kitų vyksta diskusijos bei rengiami teisės aktų pakeitimo ar papildymo projektai.

Apibendrinus Seimo kontrolierių įstaigos pateiktą informaciją, galima teigti, kad teisėkūros srityje lanksčiai kreguojama į išsiaiškintas įkalinimo įstaigų problemas ir bandoma jas spręsti bent jau teisinėmis priemonėmis.

3.2.2. *Organizacinė struktūra*

Palyginamoji Kalėjimų departamento valdymo schema pateikta 13 priede. Nuo 2012 m. liepos 1 d. Kalėjimo departamento struktūra gana stipriai keičiasi. Išlieka tik maža dalis iki šios datos gyvavusių padalinių. Taip pat keičiasi departamento vadovybės sudėtis: iš 3 direktoriaus pavaduotojų lieka 2, tačiau papildomai įsteigiami dar 2 direktoriaus patarėjų etatai. Pagal iki 2012 m. liepos 1 d. galiojusią valdymo struktūrą, direktoriaus patarėjas turėjo pavaldžių padalinių, tačiau nuo minėtos datos, direktoriaus patarėjai pavaldžių kuruojamų padalinių neturės.

Naujai, 2012 m. patvirtintuose Kalėjimų departamento nuostatuose⁷³, pakeitusiuose anksčiau galiojusius, ženkliai sumažinamos Kalėjimų departamento galios, kaip kontroliuojančios, koordinuojančios ir vadovaujančios bausmių vykdymo sistemos įstaigų darbą. Nauji nuostatai įsigalioja 2012 m. liepos 1 d. Senuosiuose nuostatuose⁷⁴ pagrindinis akcentas skiriamas Kalėjimo departamentui pavaldžių įstaigų veiklos organizavimui ir kontrolei, o pagal naujus, organizavimui skiriamas žymiai mažesnis dėmesys, o pagrindinė Kalėjimų departamento veikla tampa metodinis vadovavimas pavaldžioms įstaigoms ir jų veiklos kontrolė. Naujuose nuostatuose didelis dėmesys skiriamas pavaldžių įstaigų veiklos efektyvumo vertinimui ir užsienio valstybių praktikos bausmių vykdymo srityje taikymui, ko nebuvo senuosiuose nuostatuose. Kadangi nuo 2012 m. įsigalioja nauji Kalėjimo departamento nuostatai, kuriuose dalinai keičiasi šios institucijos paskirtis, atitinkamai koreguojama ir kalėjimų departamento struktūra.

Pagal iki 2012 m. galiojančią Kalėjimo departamento valdymo struktūrą⁷⁵. Kalėjimų departamentui vadovauja direktorius, turintis 3 pavaduotojus ir patarėją.

⁷³ Teisingumo ministro 2012 m. vasario 28 d. įsakymas Nr. 1R-58 „Dėl Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2012, Nr. 27-1246)

⁷⁴ Teisingumo ministro 2000 m. rugsėjo 1 d. įsakymas Nr. 184 „Dėl Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2000, Nr. 76-2310) *negalioja*

⁷⁵ Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos struktūra, patvirtinta Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2011 m. liepos 8 d. įsakymu Nr. V-186 „Dėl Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos struktūros patvirtinimo“ [žiūrėta 2012-04-15]. Prieiga per internetą: < http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=sk_strukt&lang=1 >

Visų struktūrinių padalinių veikla reglamentuojama padalinių nuostatuose. Darbuotojų funkcijos ir atsakomybė apibrėžta jų pareigybių aprašymuose. Padalinių nuostatai ir darbuotojų funkcijos skelbiamos viešai Kalėjimų departamento internetinėje svetainėje, adresu: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/>

Kiekvienam pavaduotojui ir patarėjui priskirtos kuruojamos veiklos sritys ir pagal jas paskirstyta struktūrinių padalinių veiklos kontrolė ir organizavimas. Atitinkamai jų pareigybių aprašymuose numatytos funkcijos, susijusios su šių padalinių darbo koordinavimu, kontrole ir kitomis funkcijomis aukštesniame lygyje, negu numatytą minėtų skyrių vadovų pareigybių aprašymuose. Šio lygio vadovas yra tarpininkas tarp direktoriaus ir keleto struktūrinių padalinių, padedantis direktoriui vykdyti efektyvesnį valdymą ir užtikrinti geresnę darbo kontrolę bei veiksmų tarp atskirų padalinių, o taip pat ir pavaldžių įstaigų pagal atitinkamas veiklos sritis veiksmų koordinavimą.

Kiekviena Kalėjimo departamentui pavaldi įstaiga, atsižvelgiant į veiklos specifiką, laikomų asmenų kiekį ir kt. rodiklius, turi savo struktūrinę schemą. Pagal specifiką panašių įstaigų (pvz. pataisos namų) struktūrinės schemas beveik identiškos. Iki 2012 m. galiojanti Kalėjimų departamento struktūra dalinai atspindi pavaldžių įstaigų struktūras (dauguma padalinių, esančių Kalėjimų departamentui pavaldžiose įstaigose, turi analogus Kalėjimų departamente). Tačiau nuo 2012-07-01 padėtis pasikeis, nes Kalėjimų departamente neliks dalies padalinių, kurie turi analogus pavaldžios įstaigose (pvz. Apsaugos ir priežiūros skyriaus, kurie yra visose įkalinimo įstaigose ir juose dirba didžioji dalis darbuotojų). Dėl šios priežasties, bent pirminiu laikotarpiu, gali kilti problemų derinant ir koordinuojant veiksmus, atsiskaitomybės, planavimo bei kontrolės klausimus tarp Kalėjimo departamento ir jam pavaldžių įstaigų.

3.2.3. Žmogiškieji ištekliai

Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir jam pavaldžiose įstaigose dirba 3 kategorijų (pagal teisinį statusą) darbuotojai: statutiniai pareigūnai (toliau – pareigūnai), karjeros valstybės tarnautojai ir darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis.

Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų pareigūnų darbo santykius reglamentuoja Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statutas⁷⁶. Pareigūnai skirstomi į jaunesnius pareigūnus, pareigūnus, vyresnius pareigūnus ir vyriausius pareigūnus. Pareigūnų tarnyba Kalėjimų departamente bei jam pavaldžiose įstaigose ir valstybės įmonėse organizuojama statutinės drausmės pagrindais ir reglamentuojama įstatymais, šiuo statutu bei kitais teisės aktais. Kalėjimų departamento bei jam pavaldžių įstaigų pareigūnams

⁷⁶ Tarnybos Kalėjimų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statutas (Žin. 2000, Nr. 39-1088; 2008, Nr. 135-5230 su vėlesniais pakeitimais ir papildymais)

Valstybės tarnybos įstatymo⁷⁷ nuostatos taikomos tiek, kiek jų statuso nereglamentuoja šis statutas. Jame numatoma pareigūnų ir kitų valstybės tarnautojų atranka (10 str.), priėmimo apribojimai (11 str.), skyrimas į pareigas (12 str.), rengimas (14 str.), atestavimas (15 str.), pareiginiai laipsniai (16-17 str.), pareigūnų teisinė padėtis (5 skirsn.), specialiosios teisės (6 skirsn.), skatinimas ir drausminė atsakomybė (7 skirsn.), nušalinimas nuo tarnybos (8 skirsn.), atleidimas iš tarnybos (9 skirsn.), perkėlimas ir gražinimas į ankstesnes pareigas (10-11 skirsn.), darbo užmokestis (12 skirsn.), socialinės garantijos (13 skirsn.) ir kt. Pareigūnams taip pat taikomos ir Lietuvos Respublikos darbo kodekso⁷⁸ nuostatos tiek, kiek to nereglamentuoja minėtas Statutas ir Valstybės tarnybos įstatymas.

Atitinkamai karjeros valstybės tarnybos darbuotojų darbo santykius bei teisinę padėtį reglamentuoja Valstybės tarnybos įstatymas, o darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis – Darbo kodeksas.

Didžioji dauguma statutinių pareigūnų dirba darbą, tiesiogiai susijusį su betarpišku bendravimu su įkalintais asmenimis. Karjeros valstybės tarnautojai dažniausia dirba administracinį darbą (buhalteriai, teisininkai ir pan.).

Dar 1998 metais Teisinės reformos sistemos metmenų, patvirtintų LR Seimo nutarimu⁷⁹ IV skyriuje „Bausmių vykdymo sistemos kūrimas“ numatyta, kad Kalėjimų departamentas tampa civiline įstaiga; jos kompetencija ir funkcijos plečiamos sudarant realias galimybes daryti įtaką bausmių vykdymo politikai.

Atsižvelgiant į tai Teisingumo ministras Remigijus Šimašius 2012-02-09 išplatino pranešimą⁸⁰, kuriame teigiama, kad Kalėjimų sistemoje palaipsniui bus išstatutinamos pareigybės, t. y. „Statutiniaisi pareigūnais Kalėjimų sistemoje turi būti tie asmenys, kurių darbas yra tiesiogiai susijęs su nuteistaisiais, kardomųjų priemonių taikymu, saugumo užtikrinimu naudojant fizinę jėgą“. Kalėjimų departamento skaičiavimais, ši pertvarka palies apie 470 pareigybių (pradiniu laikotarpiu). Visoms Kalėjimų departamentui pavaldžioms įstaigoms Teisingumo ministerija pateikė raštą, pagal kurį statutiniaisi pareigūnais liks tik Apsaugos ir priežiūros ir Vidaus tyrimų skyriaus pareigūnai, o kitų padalinių statutinių pareigūnų pareigos palaipsniui bus keičiamos į karjeros valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis (duomenys iš vidinių Šiaulių tardymo izoliatoriaus susirašinėjimo dokumentų). Pradiniame etape bus išstatutinamos atsilaisvinančios ir naujai kuriamos pareigybės. Dėl šios priežasties statutinių pareigūnų ir kitų

⁷⁷ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 66-2130; 2002, Nr. 45-1708 su vėlesniais pakeitimais ir papildymais)

⁷⁸ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (Žin., 2002, Nr. 64-2569 su vėlesniais pakeitimais ir papildymais)

⁷⁹ Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. birželio 25 d. nutarimas Nr. VIII-810 „Dėl Teisinės sistemos reformos metmenų (nauja redakcija) ir jų įgyvendinimo“ (Žin., 1998, Nr. 61-1736; 2002, Nr. 113-5030)

⁸⁰ Kalėjimų sistemoje išstatutinamos pareigybės. Teisingumo ministerijos pranešimas. [žiūrėta 2012-03-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.tm.lt/naujienos/pranesimasspaudai/1736>>

kategorijų darbuotojų santykis keisis, mažinant statutinių pareigūnų pareigybių skaičių ir didinant kitų kategorijų darbuotojų skaičių.

Kalėjimų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose 2011 m. dirbo 3632 darbuotojai (2011-12-31 duomenimis).

Kaip pateikta lentelėje, statutiniai pareigūnai padalinti į 3 kategorijas:

Vyriausieji, vyresnieji pareigūnai – tai pagal pareigas dažniausiai įvairių lygių vadovai.

Pareigūnai – specialistai, instruktoriai, inspektorai, būrių viršininkai ir kt. vidurinėsios grandies specialistai.

Jaunesnieji pareigūnai – jiems priskiriami prižiūrėtojai ir kiti žemiausio rango pareigūnai.

17 lentelė.

Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų personalo duomenys 2011 m.

<i>Eil. Nr.</i>	<i>Duomenų pavadinimas</i>	<i>Vyriausieji, vyresnieji pareigūnai</i>	<i>Pareigūnai</i>	<i>Jaunesnieji pareigūnai</i>	<i>Karjeros valstybės tarnautojai</i>	<i>Dirbantys pagal darbo sutartis</i>	<i>Iš viso</i>
1	Faktiškai dirbantys	330	677	1751	12	862	3632
2	Darbuotojai, kurie mokėsi ar kėlė kvalifikaciją	315	585	906	12	268	2086
2.1	KD Mokymo centre	206	471	453	8	129	1267
2.1.1	įvadiniame mokyme	0	0	166	0	0	166
2.2	užsienio šalyse	36	24	0	3	5	68
3	Darbuotojai, kurie mokosi aukštosiose mokymo įstaigose	10	35	125	0	23	193
4	Priimta į tarnybą (darbą)	10	45	157	2	101	315
4.1	viešo konkurso būdu	4	3	14	1	0	22
5	Atleista iš tarnybos (darbo)	36	55	149	4	110	354
6	Paskatinta	73	217	285	4	181	760
7	Nubausta	11	18	95	0	29	153

Šaltinis: Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. [žiūrėta 2012-03-28].

Prieiga per internetą: < http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1 >

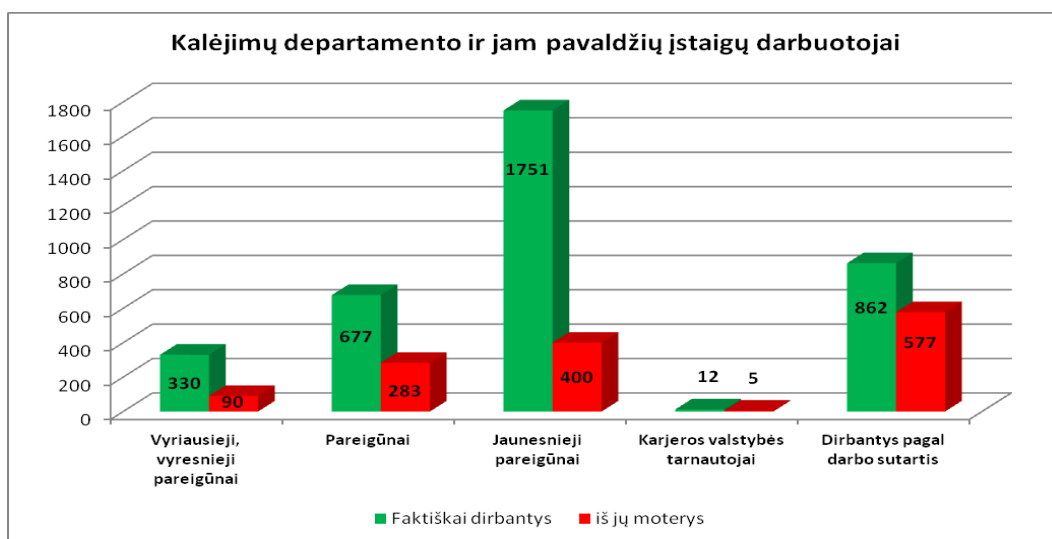
Beveik pusė visų Kalėjimo departamento ir jam pavaldžių įstaigų personalo sudaro jaunesnieji pareigūnai. Kadangi šios pareigūnų kategorijos pareigybės nebus išstatutinamos, tai manoma, kad ir ateityje šios kategorijos darbuotojų skaičius labai nesikeis.

Kalėjimų departamentas turi Mokymo centrą, kuriame vyksta įvairūs kvalifikaciniai renginiai bei įvadiniai naujų pareigūnų mokymai. 2011 m. šioje įstaigoje kvalifikaciją kėlė 35% visų Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų pareigūnų, visi į darbą priimti nauji jaunesnieji pareigūnai dalyvavo įvadinio mokymo kursuose, trunkančiuose 3 mėnesius. Net 68 darbuotojai

2011 m. kvalifikaciją kėlė užsienio valstybėse. Daugiau kaip 5% visų Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų darbuotojų savo iniciatyva mokosi aukštosiose mokymo įstaigose. Išanalizavus Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų darbuotojų kvalifikacijos kėlimo ir savarankiško mokymosi duomenis, galima teigti, kad Kalėjimų departamento vadovybė suvokia kvalifikacijos kėlimo ir mokymosi reikšmę ir personalo mokymui skiria pakankamai dėmesio.

Tačiau, kaip matyti iš lentelės, darbuotojų kaita Kalėjimų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose gana didelė, per 2011 m. pasikeitė beveik 10% darbuotojų (priimti 315, atleisti 354 darbuotojai). Didžiausia kaita užfiksuota tarp karjeros valstybės tarnautojų (per 2011 m. priimta 16,7%, atleista 33,3% visų šios kategorijos darbuotojų), taip pat nemaža kaita ir skaitlingiausioje darbuotojų kategorijoje – jaunesniųjų pareigūnų (per 2011 m. priimta 9,0%, atleista 8,5% visų šios kategorijos darbuotojų). Gerėjant Lietuvos ekonominei padėčiai, pareigūnų kaitos rodikliai dar gali pablogėti, nes analogiška padėtis buvo susiklosčiusi ekonominio pakilimo metais (2005 – 2008 m.), kai įkalinimo įstaigoms sunkiai sekėsi prisivilioti ne tik mažiausiai apmokamus jaunesnius pareigūnus, bet ir vidurinėsios grandies pareigūnus. Jų trūko kone visose įkalinimo įstaigose. Išanalizavus personalo kaitą, galima teigti, kad Kalėjimų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose darbuotojams nesudaromos pakankamos motyvacinės sąlygos savo darbą ir ateitį susieti su darbu bausmių vykdymo sistemoje.

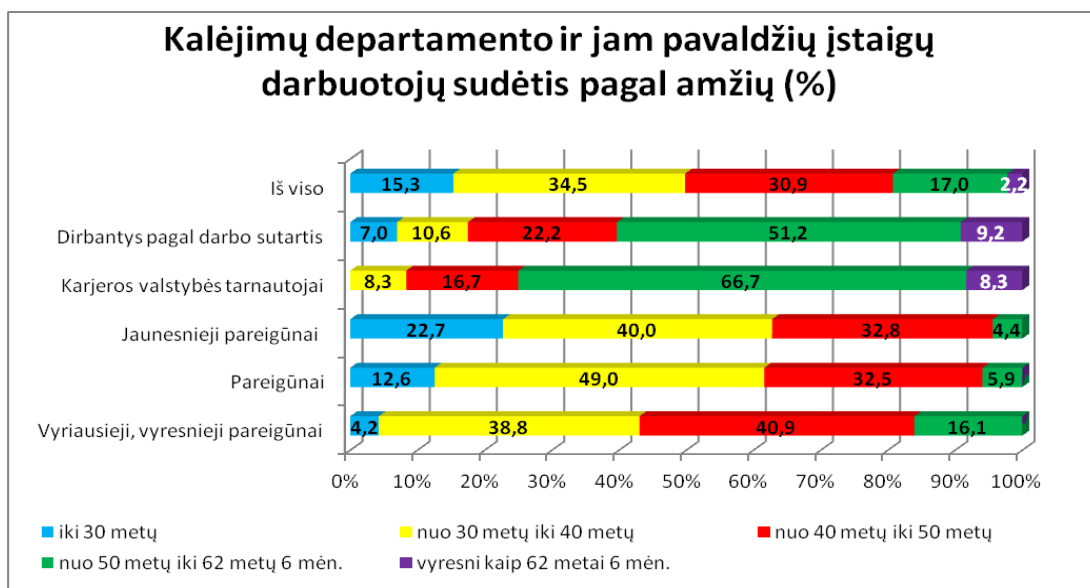
2011 m. Kalėjimų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose už gerus darbo rezultatus buvo skatintas kas 4 darbuotojas (20,9%), už klaidas bei kitus neigiamus rezultatus – vidutiniškai buvo nubaustas kas 25 darbuotojas (4,2%). Apibendrinus drausminę praktiką ir įvertinus pakankamai didelį paskatinimų ir nuobaudų skaičių, galima teigti, kad Kalėjimų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose personalo motyvacinė praktika vykdoma standartinėmis priemonėmis – skatinimu ir baudimu.

32 pav. Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų darbuotojų sudėtis

Šaltinis. Sudaryta pagal Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos duomenis. [žiūrėta 2012-03-28]. Prieiga per internetą: < http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1 >

Kaip matyti iš paveikslo, didžiąją Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų darbuotojų dalį sudaro vyrai (išskyrus darbuotojus, dirbančius pagal darbo sutartis). Moterys sudaro 37,3% visų darbuotojų (Kalėjimų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose dirba 1355 moterys). Mažiausia santykinai moterų dirba jaunesniųjų pareigūnų grupėje (sudaro 22,8% visų jaunesniųjų pareigūnų skaičiaus arba šias pareigas užima 400 moterų), tačiau, kadangi didžioji dalis įkalintų asmenų yra vyrai, šis santykis gana suprantamas. Jaunesniesiems pareigūnams tenka betarpiškai bendrauti su įkalintais asmenimis, ypatingais atvejais netgi tenka panaudoti jėgą, todėl šiose pareigose dirbanti moteris (įstaigoje, kuriose laikomi vyrai) ne visada pajėgi pilnai atlikti patikėtas pareigas. Santykinai daugiausiai moterų dirba darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis grupėje (net 66,9% šios kategorijos darbuotojų sudaro moterys). Didžioji dauguma darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, dirba įstaigų dokumentų valdymo srityje, tvarko suimtųjų ir nuteistųjų asmens bylas, rengia dokumentaciją, susijusią su įkalintų asmenų konvojavimu ir t. t., t. y. dažniausiai dalyvauja pagalbinių Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų procesų vykdyme. Tarp vadovaujančio personalo moterys sudaro tik 27,3% (90 moterų priskiriama vyresniųjų ir vyriausiųjų pareigūnų kategorijai iš 330 šios kategorijos pareigūnų).

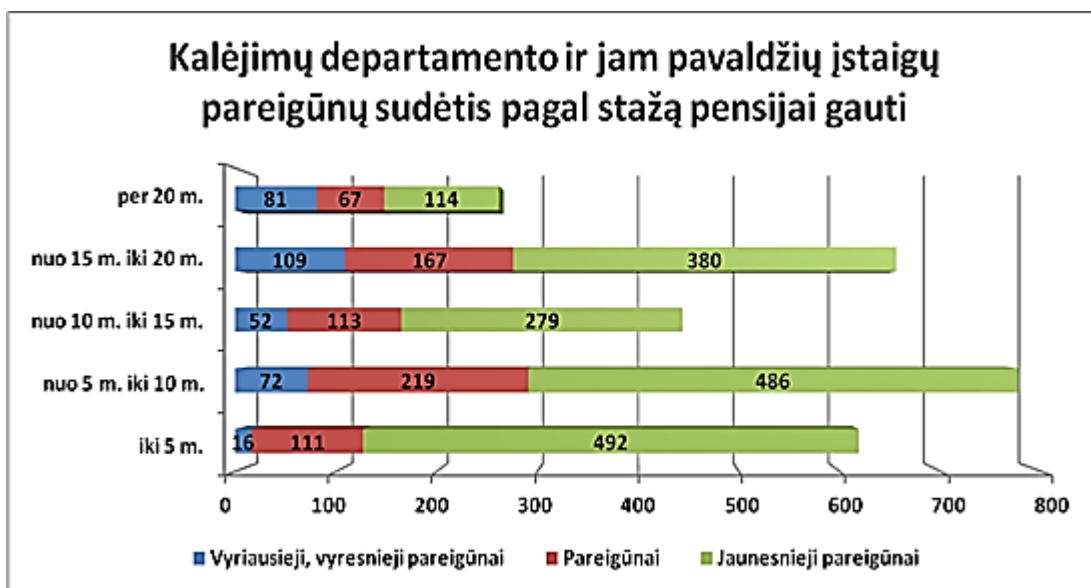

33 pav. **Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų darbuotojų sudėtis pagal amžių (%)**
Šaltinis. Sudaryta pagal Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos duomenis. [žiūrėta 2012-03-28]. Prieiga per internetą: < http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1 >

Kalėjimų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose 2011-12-30 dirbo 3632 darbuotojai, iš jų: 557 darbuotojai buvo iki 30 m. amžiaus (15,3% visų darbuotojų), 1253 darbuotojų amžius buvo nuo 30 iki 40 m. (34,5%), 1123 darbuotojų amžius buvo nuo 40 iki 50 m. (30,9%), 619 darbuotojų amžius buvo nuo 50 iki 62,5 m. (17%) ir 80 darbuotojų buvo pensijinio amžiaus (mažius, kai mokama senatvės pensija) (2,2% visų darbuotojų). Kaip matyti iš pateikto paveikslo, didžiausią

personalo dalį sudaro darbuotojai, kurių amžius nuo 30 iki 50 m. Vyriausi pagal mažųjų darbuotojai dirba pagal darbo sutartis ir karjeros valstybės tarnautojais. Daugiausia jaunų darbuotojų (ir pagal skaičių ir pagal santykį) dirba jaunesniaisiais pareigūnais. Tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statute numatytas pareigūnų amžiaus cenzas (50 m.), kuriam suėjus, pareigūno tarnyba gali būti pratęsta tik šiame Statute numatytais pagrindais. Didžiąsą dalį statutinių pareigūnų su pratęstu tarnybos laiku sudaro vadovaujantys darbuotojai (vyriausi ir vyresnieji pareigūnai). Taip pat nemažą dalį (vidutiniškai 35% visų kategorijų pareigūnų) sudaro pareigūnai, kurie po keleto metų gali išeiti į pareigūno pensiją dėl amžiaus (pareigūnai nuo 40 iki 50 m. amžiaus).

Vadovaujantis Pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymo⁸¹ 3 straipsnio nuostatomis, Kalėjų departamento pareigūnams, išstarnavusiems 20 ir daugiau metų ir išėjusiems iš tarnybos skiriama ir išmokama Pareigūnų ir karių valstybinė pensija. Pensijos dydis, jos skyrimas ir kiti aspektai, reglamentuoti minėtame įstatyme ir, kadangi tai nėra tiesiogiai susiję šio darbo tema, plačiau tai nebus nagrinėjama.

34 pav. Kalėjų departamento ir jam pavaldžių pareigūnų sudėtis pagal stažą pensijai gauti
Šaltinis. Sudaryta pagal Kalėjų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos duomenis. [žiūrėta 2012-03-28]. Prieiga per internetą: < http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1 >

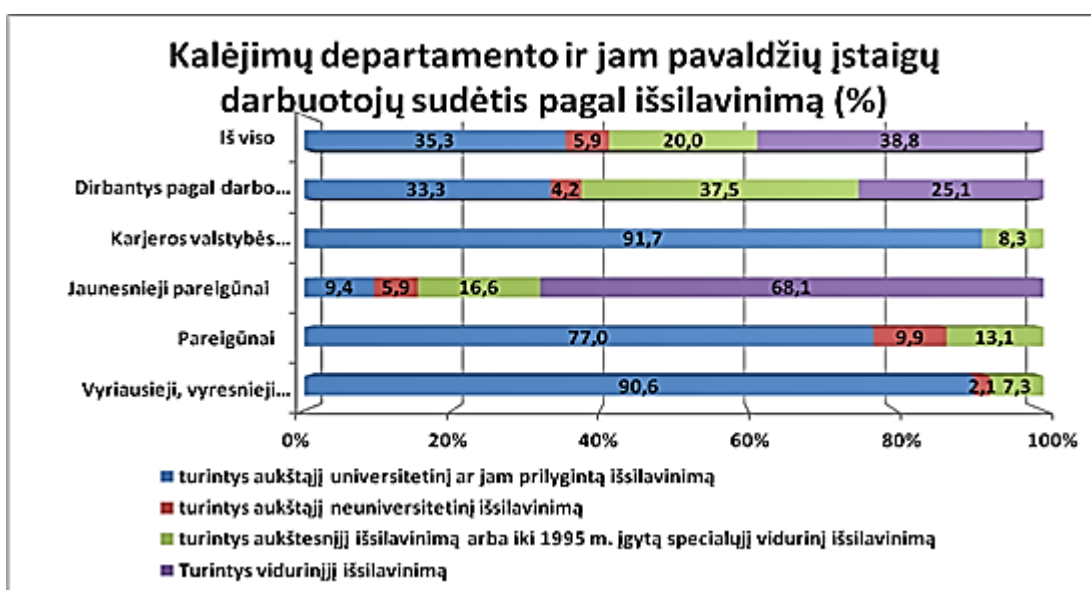
Pareigūnai, kurių tarnybos stažas per 20 m. bet kada gali išeiti iš tarnybos ir gauti pensiją. Tokie pareigūnai Kalėjų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose sudaro 9,5% visų pareigūnų skaičiaus, t. y beveik kas 10 pareigūnas gali išeiti į pensiją pagal stažą. Taip pat nemažas skaičius ir pareigūnų, kurie artimiausiu metu įgis teisę į Pareigūno pensiją (23,8% visų pareigūnų). Tuo tarpu į

⁸¹ Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymas (Žin. 1994, Nr. 99-1958 su vėlesniais papildymais ir pakeitimais)

pensiją išeinančius pareigūnus pakeisti galinčių (turinčių pakankamą darbo patirtį – daugiau kaip 10 metų stažo) skaičius nėra itin didelis.

Kaip matyti iš paveikslo, didžiausią dalį (28,2%) pareigūnų Kalėjimų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose sudaro turintys nedidelį darbo stažą (nuo 5 iki 10 m.), kita skaitlingiausia kategorija yra netolimoje ateityje galintys gauti Pareigūno pensiją – tokie pareigūnai sudaro 23,8% visų pareigūnų skaičiaus. Stabiliausia grandis (turintys pakankamą patirtį ir motyvaciją dar bent 5 ir daugiau metų dirbti pareigūnais ir per didelį stažą, kad galėtų atsisakyti pareigūno statuso ir išeiti dirbti kitur) šiuo metu sudaro mažumą (16,1% visų pareigūnų). Didžiausia pareigūnų kaita (išėjusių iš darbo skaičius) yra tarp turinčių didelį darbo stažą (per 20 m.) ir mažą darbo stažą (iki 10 m.).

Apibendrinus galima teigti, kad Kalėjimų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose neužtikrinama pakankama stabili pareigūnų kaita, užtikrinanti sukauptos darbo patirties perdavimą.

35 pav. Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų darbuotojų sudėtis pagal išsilavinimą (%)

Šaltinis. Sudaryta pagal Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos duomenis. [žiūrėta 2012-03-28]. Prieiga per internetą: < http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1 >

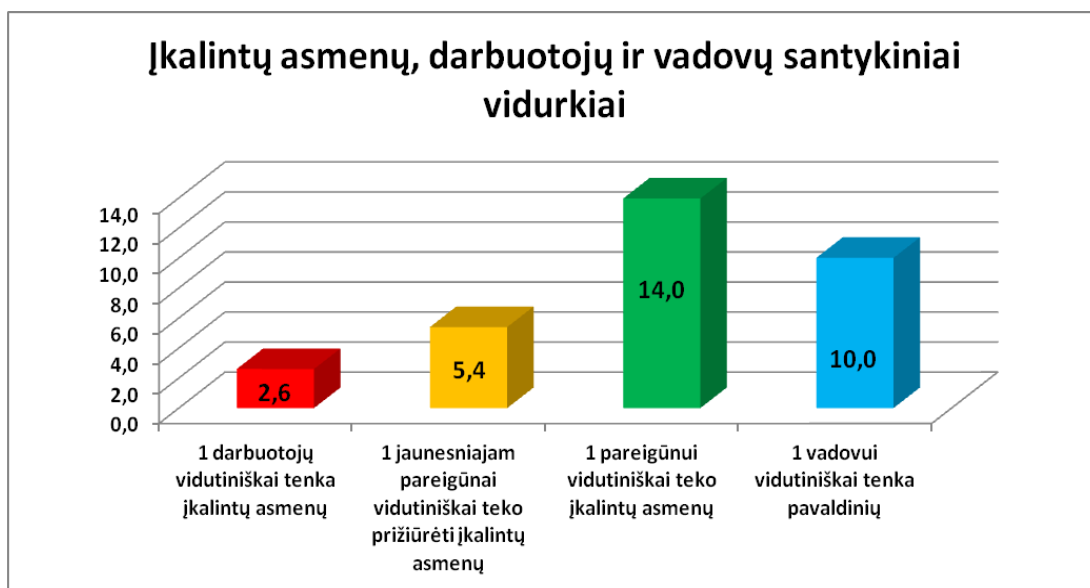
Kaip matyti pagal iš paveikslo, Kalėjimų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose pagal bendrą darbuotojų skaičių, darbuotojų, turinčių aukštąjį universitetinį išsilavinimą (turintys šį išsilavinimą sudaro 35,3% (dirbo 1283 darbuotojai, turintys aukštąjį universitetinį išsilavinimą)) ir turinčių vidurinįjį išsilavinimą (turintys šį išsilavinimą sudaro 38,8% (dirbo 1408 darbuotojai, turintys vidurinįjį išsilavinimą)) skaičius skiriasi nežymiai. Įvertinus tai, kad daugiau, kaip 5% darbuotojų mokosi aukštosiose mokyklose, turinčių aukštąjį universitetinį išsilavinimą skaičius artimiausiu metu gali didėti.

Pagal darbuotojų kategorijas, žemiausius išsilavinimo rodiklius turi jaunesniųjų pareigūnų grupei priskiriami darbuotojai. Kaip jau minėta, šias pareigas užimantys darbuotojai dažniausiai

dirba prižiūrėtojais, kurių, pagal pareigybės aprašymus ir Valstybės tarnybos įstatymo 3 priede, pagal Suvienodintų pareigybių sąrašą, pareigybės priskiriamos C lygiui (reikalauja šią pareigybę užimančiam asmeniui turėti tik vidurinį išsilavinimą). Tačiau, nors jaunesniesiems pareigūnams taikomi išsilavinimo reikalavimai ir minimalūs, tačiau net 31,9% šios kategorijos darbuotojų išsilavinimo lygis viršija reglamentuotą teisės aktais.

Didžioji dalis aukštesnes pareigas užimančių pareigūnų (pareigūnų ir vyresnių bei vyriausiųjų pareigūnų kategorijos) turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Daugumai vyresniųjų ir vyriausiųjų pareigūnų pagal Suvienodintų pareigybių sąrašą (pagal atskiras konkrečias pareigybes, pvz. direktoriaus pavaduotojas) privaloma turėti aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Tačiau visai kita padėtis pareigūnų kategorijoje, kur kone visoms pareigėms minimalus išsilavinimas yra aukštesnysis arba aukštasis neuniversitetinis. Tačiau, kaip matyti iš paveikslo, net 77% šios kategorijos turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą, t. y. labiau išsimokslinę, negu reikalauja įstatymas.

Apibendrinus personalo išsilavinimo rodiklius, galima teigti, kad Kalėjų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose viduriniąją specialistų grandį sudaro išsilavinę, kvalifikuoti darbuotojai. Daugumos bausmių vykdymo sistemos darbuotojų išsilavinimo lygis viršija apibrėžtą įstatymais.

36 pav. Įkalintų asmenų, darbuotojų ir vadovų santykiniai vidurkiai

Šaltinis. Sudaryta pagal Kalėjų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos duomenis. [žiūrėta 2012-03-28]. Prieiga per internetą: < http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1 >

Kaip matyti iš paveikslo, pagal Kalėjų departamento duomenis, įvertinus santykinus suimtųjų ir nuteistųjų, įkalinimo įstaigų personalo bei vadovujančių asmenų statistinius duomenis, matyti, kad 1 darbuotojui vidutiniškai tenka apie 2,6 įkalinto asmens (Skandinavijos valstybėse šis rodiklis lygus 1:1 arba darbuotojų daugiau negu įkalintų asmenų).

1 jaunesniajam pareigūnui (prižiūrėtojui) vidutiniškai teko prižiūrėti po 5,4 suimtojo ir nuteistojo. Tačiau, norint nustatyti realesnius duomenis, šį skaičių reikėtų dauginti iš 4, nes priežiūra vykdoma visą parą pamainomis ir tuo pačiu metu įkalinimo įstaigose dirba (budi) tik ¼ visų prižiūrėtojų, taigi, galima teigti, kad vienas prižiūrėtojas vidutiniškai prižiūri po 21,6 suimtąjį ir nuteistąjį.

1 pareigūnui (vertinant tik pareigūnų kategoriją) vidutiniškai teko po 14 įkalinimų asmenų, tačiau įvertinus, kad ne visi pareigūnai tiesiogiai dirba su nuteistaisiais ir suimtaisiais (pvz. pačiame Kalėjimų departamente tarnaujantys pareigūnai tiesiogiai su įkalinimais asmenimis nedirba, taip pat su įkalinimais asmenimis tiesiogiai nedirba ir dalis įkalinimo įstaigose tarnaujančių pareigūnų), galima teigti, kad vienam pareigūnui (pvz. Socialinę reabilitaciją vykdančiam pareigūnui ir kt. tiesiogiai dirbančiam su įkalinimais asmenimis, pareigūnui) tenka ne mažiau kaip 20 įkalinimų asmenų.

Įvertinus vyresniųjų bei vyriausiųjų pareigūnų santykį su kitais darbuotojais, matyti, kad vienam vadovui Kalėjimų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose vidutiniškai tenka po 10 pavaldinių. Šį rodiklį lemia tai, kad organizacija statutinė, turinti griežtą hierarchinę struktūrą.

Apibendrinus, galima teigti, kad Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų darbuotojų santykinis skaičius, lyginant su šiose įstaigose laikomų asmenų skaičiumi, nėra per didelis, tačiau neaišku ar pakankamas, užtikrinti kokybišką, atitinkančią senbuvių ES valstybių standartus, įkalinimų asmenų priežiūrą, socialinę reabilitaciją, reintegraciją į visuomenę ir kt. klausimus. Kalėjimų departamentui tampant civiline įstaiga, būtina mažinti pavaldžių grandžių ir vadovų skaičių, plačiau remiantis vadybos tradicijomis, o ne griežtu teisiniu reglamentavimu paremtais santykiais.

3.2.4. Planavimo sistema

Kaip skelbiama nuostatuose, Kalėjimų departamento veikla organizuojama vadovaujantis teisingumo ministro tvirtinamu metiniu veiklos planu. Kalėjimų departamento metinis veiklos planas rengiamas vadovaujantis Strateginio planavimo metodika ir skelbiamas Kalėjimų departamento interneto tinklalapyje. Kaip vykdomas Kalėjimų departamento metinis veiklos planas, vertina Teisingumo ministerijos Centralizuotas vidaus audito skyrius.

Kalėjimų departamento metinis veiklos planas sudaromas vadovaujantis Teisingumo ministerijos strateginiu veiklos planu. Be šio plano Kalėjimų departamente yra sudaromi einamųjų metų pagrindinių priemonių pusmečio planai. Struktūriniai padaliniai rengia ir, pagal pavaldumą, teikia tvirtinti direktoriaus pavaduotojui arba direktoriaus patarėjui ketvirtinius metinius planus (kaip teigiama Kalėjimų departamento svetainėje skelbiamuose padalinių nuostatuose).

Be šių planų gali būti sudaromi įvairūs tiksliniai planai (pvz. 2010 m. ir 2011 m. Kalėjimų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose buvo vykdomi Lėšų taupymo planai).

Už metinių, tikslinių ir kitų planų rezultatus, vykdomas Vyriausybės programas ir kitų planavimo dokumentų vykdymą (išskyrus padalinių veiklos planavimą) pavaldžios įstaigos centralizuotai atsiskaito Kalėjimo departamentui. Tai pat, nustatytu periodiškumu Kalėjimo departamentui pavaldžios įstaigos nuolat teikia įstaigos veiklos rezultatus (pvz. įkalintų asmenų, jiems taikytų nuobaudų skaičių ir t. t.).

Kaip įsipareigojimus, pagal svarbą galima prilyginti planams ir internetinėje Kalėjimų departamento svetainėje skalbiamus, kartu su pareigybės aprašymu atskirų pareigūnų (Vadovybės) Pagrindinius metų veiklos uždavinius. Taip pat, vadovaujantis Strateginio planavimo metodikos 42 punktu, kiekvienam darbuotojui yra nustatomi siektini rezultatai, tačiau jų skelbti internetinėje svetainėje neprivaloma, todėl ši informacija saugoma Kalėjimų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose. Tačiau, kaip matyti iš patvirtintų teisės aktų, nenustatyta siektinų rezultatų atsiskaitomybės, apibendrinimo, analizavimo ir pateikimo tvarka.

3.2.5. *Finansiniai ištekliai ir apskaita*

Kalėjimų departamentas yra biudžetinė įstaiga, išlaikoma iš valstybės biudžeto asignavimų ir kitų valstybės pinigų fondų lėšų.

Lentelėje pateikiama 2008 – 2011 m. Kalėjimų departamento biudžeto vykdymo suvestinė. Kaip matyti, Kalėjimų departamento, be pavaldžių įstaigų, išlaidos per 2008 - 2010 m. sumažėjo net 80,4%. Mažinant departamento darbuotojų skaičių, keičiant departamento struktūrą ir atsisakant kai kurių funkcijų, darbo užmokesčio fondą pavyko sumažinti beveik 80%. Atitinkamai mažėjo ir kitos su Kalėjimo departamento valdymo optimizavimu susiję išlaidos.

18 lentelė.

Kalėjimų departamento biudžeto suvestinė

<i>Eil.Nr.</i>	<i>Kalėjimų departamento asignavimai/išlaidos</i>	<i>2008 m. faktiškai</i>	<i>2009 m. faktiškai</i>	<i>2010 m. faktiškai</i>	<i>2008-2011 m. pokytis (%)</i>
1.	Tik Kalėjimų departamento išlaidos:	5805,4	5211,0	1136,3	-80,4
1.1.	Darbo užmokesčio fondas	4332,9	3999,6	870,8	-79,9
1.1.1.	Iš jų priedai ir priemokos	1635,2	1612,7	244,5	-85,0
1.2.	Socialinio draudimo įmokos	1186,7	1089,2	236,5	-80,1
1.3.	Transporto išlaidos	146,6	100,0	18,4	-87,4
1.4.	Reprezentacinės išlaidos	7,9	0,7	0	-100,0

Šaltinis: Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos biudžeto suvestinė. [žiūrėta 2012-04-15]. Prieiga per internetą:

<http://www.kalejimudepartamentas.lt/IxSitesUpload/Upload_KDEP.LT/File/Biudžeto%20suvestine%202011-11-10.pdf>

Kaip teigiama internetinėje svetainėje pateiktose ataskaitose⁸², 2011 metais Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir jam pavaldžios biudžetinės įstaigos vykdė šias programas:

03.001 Bausmių sistema (valstybės biudžeto lėšos);

03.401 Bausmių sistema (asignavimų valdytojų lėšos).

Per 2011 metus Kalėjimų departamentui ir jam pavaldžioms įstaigoms aukščiau išvardintoms programoms vykdyti iš valstybės biudžeto skirta 195066,5 tūkst. Lt, perduota asignavimų ir atlikta kasinių išlaidų 194980,6 tūkst. litų sumai. Numatytos programos iš esmės įvykdytos, valstybės biudžeto asignavimai įsisavinti.

Kreditiniai įsipareigojimai biudžeto lėšomis, lyginant juos su ankstesniųjų finansinių metų analogiška data, yra padidėję 2422,6 tūkst. Lt.

Kreditiniai įsipareigojimai ženkliausiai padidėjo straipsniuose: socialinis draudimas - 1022,9 tūkst. Lt; mityba - 292,8 tūkst. Lt ir komunalinės paslaugos - 690,0 tūkst. Lt.

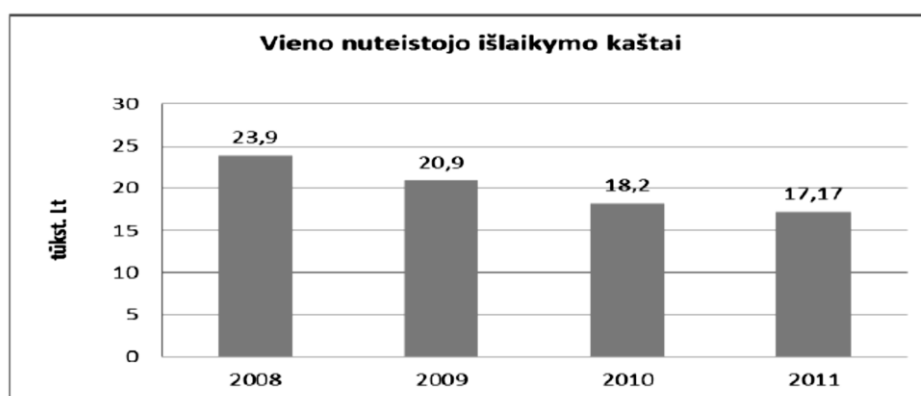
Kreditinių įsipareigojimų didėjimą lėmė:

1. Nuo 2011 m. sausio 1 d. 3 % padidėjo statutinių valstybės tarnautojų socialinio draudimo įmokos dydis.

2. Per 2011 metus suimtųjų ir nuteistųjų asmenų skaičius išaugo 8,5 %. Nuo 2008 metų vidutinis metinis suimtųjų ir nuteistųjų skaičius išaugo 21 %.

3. Komunalinių paslaugų kainos 2011 metais palyginti su 2010 metais padidėjo 8 %. Taip pat maisto prekių, kurias įsigyja įkalinimo įstaigos kainos padidėjo vidutiniškai apie 11% .

Optimizavus įkalinimo įstaigų veiklą, mažėjo ir vieno nuteistojo išlaikymo kaštai (paveiksle). 2008 – 2011 m. laikotarpiu 1 nuteistojo išlaikymas sumažėjo 28%.

37 pav. 1 nuteistojo išlaikymo kaštai

Šaltinis. Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų 2011 m. veiklos ataskaita. [žiūrėta 2012-04-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.kalejimudepartamentas.lt/getfile.aspx?dokid=1157A67D-EA6D-4CC9-955D-2DD40B1B8A13>>

⁸² Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos biudžeto lėšų 2011 metų biudžeto išlaidų sąmatų vykdymo ataskaitų rinkinys. [žiūrėta 2012-04-15]. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/IxSitesUpload/Upload_KDEP.LT/File/Biudžeto%20vykdymo%20formu%20rinkinys.pdf>

Programos „Bausmių vykdymo sistema“ 2011 m. asignavimų panaudojimas

Asignavimai	Patvirtinti (patikslinti) asignavimai, tūkst. Lt	Panaudoti asignavimai, tūkst. Lt	Asignavimų panaudojimo procentas
Iš viso asignavimų programai (1+2)	195066,5	194980,5	99,96
Iš jų pagal finansavimo šaltinius:			
1. Lietuvos Respublikos valstybės biudžetas	195066,5	194980,5	99,96
iš jo:			
1.1. bendrojo finansavimo lėšos			
1.2. Europos Sąjungos ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšos			
1.3. tikslinės paskirties lėšos ir pajamų įmokos	1533,5	1500,4	97,8
2. Kiti šaltiniai (Europos Sąjungos finansinė parama projektams įgyvendinti ir kitos teisėtai gautos lėšos)		5123,5	

Šaltinis. Kalėjų departamento ir jam pavaldžių įstaigų 2011 m. veiklos ataskaita. [žiūrėta 2012-04-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.kalejimudepartamentas.lt/getfile.aspx?dokid=1157A67D-EA6D-4CC9-955D-2DD40B1B8A13>>

Kaip matyti iš lentelės, 2011 m. panaudoti beveik visi gauti asignavimai. Be valstybės biudžeto asignavimų, Kalėjų departamentas turėjo ir kitų asignavimų: iš tikslinės paskirties fondų ir ES paramos. Nors jie sudarė tik mažąją dalį visų Kalėjų departamento ir jam pavaldžių įstaigų išlaidų, tačiau tai padėjo gerinti įkalintų asmenų laikymo sąlygas, vykdyti personalo mokymą bei investuoti į informacines technologijas.

Kalėjų departamento ir jam pavaldžių įstaigų buhalterinė apskaita vykdoma vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisės aktais. Apskaitai vykdyti naudojamos centralizuotos apskaitos sistemos LABBIS ir BONUS. Visi apskaitos duomenys iš Kalėjų departamento ir jam pavaldžių įstaigų saugomi ir apdorojami centralizuotai Kalėjų departamente esančiuose serveriuose.

3.2.6. Ryšių sistema, informacinės ir komunikavimo sistemos

Kalėjų departamentas ir kiekviena jam pavaldi įstaiga turi internetines, teisės aktus atitinkančias, internetines svetaines⁸³, kuriose ne tik skelbiama visa būtina informacija, bet ir visi norintys anonimiškai elektroniniu paštu gali pareikšti savo nuomonę arba tiesiogiai paskambinti oficialiais svetainėse skelbiamais telefono numeriais reikiamam pareigūnui.

⁸³Kalėjų departamentui pavaldžių įstaigų kontaktai: [žiūrėta 2012-04-15]. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=sk_pavald&lang=1>

Siekiant efektyvinti Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų veiklą, gerinti jos kokybę, 2008 m. pasirašyta *PRISONIS*⁸⁴ projekto paramos sutartis Norvegijos finansinio mechanizmo paramai gauti.

PRISONIS apima dalį KADIS informacinės sistemos ir ją sudaro šie posistemiai:

1. Įskaitos tarnybų posistemis.
2. Sveikatos priežiūros tarnybų posistemis.
3. Pataisos inspekcijų posistemis.

*PRISONIS*⁸⁵ sistemoje be vidinių duomenų įvedimo, apdorojimo ir saugojimo, siekiant apsikeisti turima informacija, numatytas prisijungimas prie išorinių Kriminalinių tyrimų centro, Informatikos ir ryšių departamento ir Teismų administracijos duomenų bazių.

2010 m. KD ir Europos socialinio fondo agentūra pasirašė projekto „Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų vidaus administravimo tobulinimas ir veiklos efektyvumo didinimas, diegiant šiuolaikines technologijas personalo, materialinių ir finansinių išteklių bei dokumentų valdyme“ finansavimo ir administravimo sutartį (pagal 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioriteto „Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“ VP1-4.2-VRM-03-V priemonę „Viešojo administravimo subjektų sistemos tobulinimas“). Naujas projektas pavadintas KADIS-1⁸⁶ ir jį sudaro šie posistemiai:

1. Dokumentų valdymo posistemis.
2. Personalo valdymo posistemis.
3. Finansinių išteklių valdymo posistemis.
4. Materialinių išteklių ir strateginio planavimo posistemis.

Šiuo metu jau įdiegti ir veikia Personalo valdymo ir Finansinių išteklių valdymo posistemiai.

Kalėjimų departamentas pasirašęs oficialias bendradarbiavimo sutartis⁸⁷ su Vytauto didžiojo universitetu, Vilniaus pedagoginiu universitetu, Vilniaus universiteto Teisės fakultetu, Lietuvos kalinių globos draugija, Viešojo saugumo tarnyba prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakultetu.

⁸⁴ Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos svetainė. [žiūrėta 2012-03-12]. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vpr_kpfondai&lang=1>

⁸⁵ *PRISONIS* informacinės sistemos techninė specifikacija. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos vidaus dokumentas.

⁸⁶ Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos svetainė. [žiūrėta 2012-03-12]. Prieiga per internetą: <http://www.kaldep.lt/IxSitesUpload/Upload_KDEP.LT/File/Informacinis%20pranesimas%20Nr%2048.pdf>

⁸⁷ Kalėjimų departamento tarpžinybiniai susitarimai. [žiūrėta 2012-04-15]. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=ta_ts&lang=1>

2007 m. Kalėjų departamentas pasirašė bendradarbiavimo sutartį su Lenkijos Respublikos Kalėjų tarnybos Centrine valdyba⁸⁸. 2008 m. kovo mėn. Kalėjų departamentas įstojo į Tarptautinę kalėjų ir pataisos asociaciją⁸⁹ (International Corrections and Prison Association, toliau - ICPA). ICPA – vienintelė tokio pobūdžio organizacija pasaulyje, vienijanti bausmių vykdymo sistemos administratorius, pareigūnus ir darbuotojus.

2010 m. pasirašyta Kalėjų ir teismų sistemos apsaugos korpuso (Slovakijos Respublika) ir Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos bendradarbiavimo sutartis⁹⁰.

Be oficialių susitarimų ir sutarčių Kalėjų departamentas ir jam pavaldžios įstaigos glaudžiai bendradarbiauja su visomis teisėsaugos institucijomis, resocializacijos ir integracijos bei socialinės rehabilitacijos klausimais nuolat bendradarbiaujama su įvairiomis religinėmis, visuomeninėmis ir kitomis organizacijomis. Taip pat, pagal naujus Kalėjų departamento nuostatus, tarptautinės patirties perkėlimui į nacionalinę bausmių vykdymo sistemą skiriamas ypatingas dėmesys, todėl turėtų ypač padidėti tarptautinio bendradarbiavimo atvejų.

3.2.7. Vidaus kontrolės sistema

Nors pagal Lietuvos Respublikos vidaus kontrolės ir audito įstatymo⁹¹ 6 straipsnio 2 dalies nuostatas vidaus audito tarnyba turi būti įsteigta, jeigu juose patvirtinta ne mažiau kaip 200 pareigybių (etatų), įskaitant jiems pavaldžių arba jų valdymo sričiai priskirtų viešųjų juridinių asmenų patvirtintas pareigybes (etatus), tačiau Kalėjų departamentas tokios tarnybos neturi. Prieš 2011 m. reformas, kuriomis buvo sumažintas Kalėjų departamento etatų skaičius ir pakeista struktūra, Kalėjų departamentas turėjo Vidaus audito tarnybą, kuri pagal sudarytus planus nuolat audituodavo Kalėjų departamentą ir jam pavaldžias įstaigas.

Kalėjų departamento ir jam pavaldžių įstaigų veiklos ir finansinį auditus atlieka Teisingumo ministerijos Centralizuotas vidaus audito skyrius. Tačiau, Teisingumo ministerijos veikla apima labai plačią sritį ir jos pavaldume yra gana didelis įvairių įstaigų skaičius, todėl atlikti efektyvų, visapusišką ir savalaikį auditą šiai tarnybai praktiškai neįmanoma. Vien tik Kalėjų departamentą sudaro 20 įstaigų ir valstybės įmonių.

⁸⁸ Lenkijos Respublikos Kalėjų tarnybos Centrinės valdybos ir Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos bendradarbiavimo susitarimas. [žiūrėta 2012-04-15]. Prieiga per internetą:

<<http://www.kalejimudepartamentas.lt/getfile.aspx?dokid=C6CB887E-F280-447E-8CCB-5FCACD3B3077>>

⁸⁹ Tarptautinis bendradarbiavimas. [žiūrėta 2012-04-15]. Prieiga per internetą:

<http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=ta_tts&id=3736>

⁹⁰ Kalėjų ir teismų sistemos apsaugos korpuso ir Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos bendradarbiavimo sutartis. [žiūrėta 2012-04-15]. Prieiga per internetą:

<<http://www.kalejimudepartamentas.lt/getfile.aspx?dokid=9A864831-4E50-43F7-958F-43EEC82F4EF7>>

⁹¹ Lietuvos Respublikos vidaus kontrolės ir audito įstatymas. (Žin., 2002, Nr. 123-5540).

Išorinį Kalėjų departamento auditą periodiškai atlieka Valstybės kontrolė. Tačiau jinai dažniausiai atlieka finansinį auditą, o veiklos efektyvumo ir rezultatyvumo nevertina.

Prieš keletą metų Kalėjų departamentas atlikdavo suplanuotus kompleksinius patikrinimus, per kuriuos visapusiškai būdavo patikrinama ir įvertinama pavaldžių įstaigų veikla, tačiau šiuo metu tokie patikrinimai nevykdomi, o ir sumažinus Kalėjų departamento etatų skaičių, dėl padidėjusių kasdieninės veiklos darbo krūvių, tokius patikrinimus atlikti praktiškai būtų gana sudėtinga.

Pagrindinę Kalėjų departamento ir jam pavaldžių įstaigų veiklos vidaus kontrolę atlieka įvairios sudarytos vienkartinės ar pastovios komisijos, sudarytos iš tų pačių įstaigose dirbančių darbuotojų. Kaip pavyzdį galima pateikti visose įstaigose veikiančią finansų kontrolės komisiją, kurią privalo turėti kiekviena įstaiga pagal Vidaus kontrolės ir audito įstatymą.

Atskirais veiklos klausimais pavaldžias įstaigas Kalėjų departamentas kontroliuoja analizuodamas ataskaitas: atskiri Kalėjų departamento padaliniai pavaldžiose įstaigose analogiškų padalinių veiklą kontroliuoja per pateikiamas ataskaitas ir kitus vykdomuosius raštus. Kalėjų departamento ir jam pavaldžių įstaigų vadovai už savo veiklą tiesiogiai atsiskaito Teisingumo ministrui.

3.3. Kalėjų departamento stiprybės, silpnybės galimybės, grėsmės (SSGG)

3.3.1. Stiprybės

Išanalizavus teisinę bazę (3.2.1. Teisinė bazė) galima išskirti šias Kalėjų departamento stiprybes:

1. Tyrimo metu paaiškėjo, kad dauguma ES teisės normų bausmių vykdymo srityje yra perkeltos į nacionalinę teisę, kas leidžia supaprastinti ir palengvinti Europos Sąjungos valstybėse taikomų bausmių vykdymo standartų taikymą Lietuvoje.

2. Lietuvoje sukurta nuosekli, aiškiai reglamentuota bausmių vykdymo sistemos darbą reguliuojanti teisinė bazė leidžia vykdyti aiškia, teisiškai sureguliuotą, užtikrinančią žmogaus teises bausmių vykdymą.

3. Teisėkūros srityje lanksčiai reaguojama į išsiaiškintas įkalinimo įstaigų problemas ir bandoma jas spręsti bent jau teisinėmis priemonėmis, todėl galima teigti, kad bausmių vykdymo srityje vyksta būtini, veiklos modernizavimą užtikrinantys ir skatinantys pokyčiai.

Išanalizavus organizacinę struktūrą (3.2.2. Organizacinė struktūra) galima išskirti šias Kalėjų departamento stiprybes:

4. Įsigaliojus naujai Kalėjų departamento struktūrai Kalėjų departamentui pavaldžioms įstaigoms suteikiama daugiau savarankiškumo ir veiklos galimybių, tai leidžia

daugumą lokalių problemų spręsti žymiai greičiau ir efektyviau, kadangi eliminuojama iš sprendimų priėmimo visa eilė hierarchinių struktūrų.

5. Naujuose Kalėjų departamento nuostatuose didelis dėmesys skiriamas jo ir jam pavaldžių įstaigų veiklos efektyvumo kontrolei, tai suteikia žymiai daugiau galimybių pažvelgti ir vykdyti bausmių vykdymą ne vien iš teisinės pusės, bet ir panaudoti vadybinę patirtį, taikyti modernius valdymo metodus ir pertvarkyti bausmių vykdymo sistemą pagal kitų ES valstybių senbuvių pavyzdžius.

Išanalizavus žmogiškuosius išteklius (3.2.3. Žmogiškieji ištekliai) galima išskirti šias Kalėjų departamento stiprybes:

6. Vadovybė suvokia kvalifikacijos kėlimo ir mokymosi reikšmę ir personalo mokymui skiria pakankamai dėmesio, tai suteikia galimybių turėti pakankamai išsilavinusį, motyvuotą personalą, kuris perims ES šalių bausmių vykdymo srityje patirtį ir ją adaptuos Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje.

7. Viduriniąją specialistų grandį sudaro išsilavinę, kvalifikuoti darbuotojai. Daugumos bausmių vykdymo sistemos darbuotojų išsilavinimo lygis viršija apibrėžtą įstatymais. Tai rodo, kad vidurinioji personalo grandis yra pakankamai kvalifikuota atlikti žymiai sudėtingesnes užduotis, negu numatyta jų pareigybių aprašymuose, tik reikia tinkamai šiuos sugebėjimus panaudoti.

8. Vykdoma aktyvi personalo motyvacijos politika. Tik motyvuotas personalas gali užtikrinti kokybišką bausmių vykdymo sistemos reformavimą.

Išanalizavus planavimo sistemą (3.2.4. Planavimo sistema) galima išskirti šią Kalėjų departamento stiprybę:

9. Kalėjų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose veikia efektyvi centralizuota, hierarchiška planavimo ir atskaitomybės sistema, kas užtikrina savalaikį užduočių vykdymą ir jų vykdymo kontrolę.

Išanalizavus finansinius išteklius ir apskaitos sistemą (3.2.5. Finansiniai ištekliai ir apskaita) galima išskirti šias Kalėjų departamento stiprybes:

10. Optimizavus Kalėjų departamento ir jam pavaldžių įstaigų darbą, sumažėjo 1 nuteistojo išlaikymo išlaidos, kas krizės metu gana aktualu, nes mažinamas viso biudžetinio sektoriaus finansavimas. Tačiau ir pokriziniu laikotarpiu labai svarbu, kad valstybės lėšos būtų naudojamos efektyviai. Sutaupytas lėšas galima bus panaudoti kitoms bausmių vykdymo sistemos modernizavimo reikmėms.

11. Be valstybės biudžeto asignavimų, Kalėjų departamento veiklai panaudojami ir tarptautiniai asignavimai: tikslinės paskirties fondų ir ES paramos, kas leidžia vykdyti efektyvias personalo mokymo, informacinių technologijų diegimo, socialinės reabilitacijos ir kitas priemones, kurioms finansuoti Lietuvos Respublikos biudžetas lėšų neskiria.

12. Kalėjimo departamento ir jam pavaldžių įstaigų apskaita vykdoma centralizuotai, naudojant ne tik bendrus standartus, bet ir bendras duomenų bazes, kas sumažina buhalterinės apskaitos vykdymo kaštus, standartizuoja visos bausmių vykdymo sistemos buhalterinę apskaitą ir suteikia galimybę centralizuotai vykdyti biudžeto planavimo, vykdymo, atskaitomybės ir kontrolės funkcijas iš karto visoje bausmių vykdymo sistemoje.

Išanalizavus ryšių sistemą (3.2.6. Ryšių sistema. Informacinės ir komunikavimo sistemos) galima išskirti šias Kalėjimų departamento stiprybes:

13. Panaudojant ES ir Norvegijos paramą kuriama efektyvi, šiuolaikiška, sujungta su kitomis centrinėmis duomenų bazėmis centralizuota įkalinimo įstaigų informacinė sistema, kuri padės automatizuoti kai kuriuos rutininius procesus, pagerins vykdomų darbų kokybę, eliminuos kai kurias žmogiškojo faktoriaus klaidas ir t. t., t. y. suteiks galimybes atlikti daugumą darbų greičiau, kokybiškiau ir efektyviau.

14. Kalėjimų departamentas ir jam pavaldžios įstaigos bendradarbiauja su kitomis valstybinėmis ir nevalstybinėmis įstaigomis, kas leidžia pasinaudoti kitų įstaigų specialistų patirtimi, sugebėjimais, materialine baze ir kitomis priemonėmis užtikrinant bausmių sistemos veiklą, suimtųjų ir nuteistųjų socialinės rehabilitacijos, reintegravimo į visuomenę, nusikalstamumo prevencijos ir kitų progresyvių priemonių vykdymą.

15. Naujuose Kalėjimo departamento nuostatuose skatinamas tarptautinis bendradarbiavimas, o tai labai naudinga, nes leis bausmių vykdymo sistemą reformuoti greičiau ir efektyviau, pritaikant kitose valstybėse sukauptą geriausią bausmių vykdymų sistemų patirtį.

Išanalizavus vidaus kontrolės sistemą (3.2.7. vidaus kontrolės sistema) galima išskirti šią Kalėjimų departamento stiprybę:

16. Kalėjimų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose veikia vidaus kontrolės sistemos, kas yra būtina užtikrinant kokybišką, teisiškai pagrįstą bausmių vykdymą.

3.3.2. Silpnybės

Išanalizavus teisinę bazę (3.2.1. Teisinė bazė) galima išskirti šias Kalėjimų departamento silpnybes:

1. 2011 m. 80% visų Lietuvai nenaudingų EŽTT sprendimų pateikė dėl nekokybiško teisinės sistemos darbo, kas liudija, kad ne visada vykdamas bausmių vykdymą, užtikrinami įstatymuose ir kituose teisės aktuose keliami reikalavimai.

2. Reali padėtis žmogaus teisių užtikrinimo srityje Lietuvoje dar ženkliai neatitinka padėties ES senbuvėse narėse. Lietuva ir toliau nevykdo įsipareigojimų dėl įkalinimų sąlygų, nustatytų nacionaliniuose teisės aktuose. Net šešių (iš 11) įkalinimo įstaigų gyventojai kreipėsi į

EŽTT galėtų laimėti bylas dėl Konvencijos 3 straipsnio nuostatų pažeidimo, o tai – apie 5546 (2011 m. duomenimis) suimtieji ir nuteistieji arba 58,7% visų įkalintų asmenų.

Išanalizavus organizacinę struktūrą (3.2.2. Organizacinė struktūra) galima išskirti šią Kalėjimų departamento silpnybę:

3. Dėl struktūrinių schemų skirtumo gali kilti problemų derinant ir koordinuojant veiksmus, atsiskaitomybės, planavimo bei kontrolės klausimus tarp Kalėjimo departamento ir jam pavaldžių įstaigų.

Išanalizavus žmogiškuosius išteklius (3.2.3. Žmogiškieji ištekliai) galima išskirti šias Kalėjimų departamento silpnybes:

4. Darbuotojams nesudaromos pakankamos motyvacinės sąlygos savo darbą ir ateitį susieti su darbu bausmių vykdymo sistemoje, tai liudija dažnai besikeičiančios į blogąją pusę personalo socialinės garantijos.

5. Neužtikrinama pakankama stabili pareigūnų kaita, užtikrinanti sukauptos darbo patirties perdavimą, kas trukdo vykti reformai, nes vietoje efektyvaus profesionalaus darbo vis dažniau „eksperimentuojama“, kadangi nežinoma jau pasitvirtinusi praktikoje patirtis.

6. Darbuotojų santykinis skaičius, lyginant su šiose įstaigose laikomų asmenų skaičiumi, nėra per didelis, tačiau neaišku ar pakankamas, užtikrinti kokybę, atitinkančią senbuvį ES valstybių standartus. Tai leidžia manyti, kad atskiram individui (suimtajam, nuteistajam) skiriama vis mažiau tiesioginio dėmesio.

7. Kalėjimų departamentui tampant civiline įstaiga, būtina mažinti pavaldžių grandžių ir vadovų skaičių, plačiau remiantis vadybos tradicijomis, o ne griežtu teisiniu reglamentavimu paremtais santykiais.

Išanalizavus planavimo sistemą (3.2.4. Planavimo sistema) galima išskirti šią Kalėjimų departamento silpnybę:

8. Nenustatyta atskirų darbuotojų siektinų rezultatų atsiskaitomybės, apibendrinimo, analizavimo ir pateikimo tvarka, kas gali padidinti bereikalingos biurokratinės naštos dydį (įvairių nestandartizuotų ataskaitų ir pan. kiekį).

Išanalizavus finansinius išteklius ir apskaitos sistemą (3.2.5. Finansiniai ištekliai ir apskaita) galima išskirti šią Kalėjimų departamento silpnybę:

9. Kylant prekių ir paslaugų kainoms, didėja Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų įsiskolinimai už socialinį draudimą, įkalintų asmenų maitinimą ir komunalines paslaugas.

Išanalizavus ryšių sistemą (3.2.6. Ryšių sistema. Informacinės ir komunikavimo sistemos) galima išskirti šią Kalėjimų departamento silpnybę:

10. Dar per mažai užmegzta bendradarbiavimo ryšių su kitų valstybių bausmių vykdymo sistemomis, kas sudaro kliūtis teigiamos užsienio patirties taikyme Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje.

Išanalizavus vidaus kontrolės sistemą (3.2.7. vidaus kontrolės sistema) galima išskirti šią Kalėjimų departamento stiprybę:

11. Kalėjimų departamente ir jam pavaldžiose įstaigose nėra vidaus audito tarnybų, todėl nėra pakankamos išsamios išorinės kontrolės ir šių įstaigų efektyvumo įvertinimo bei veiklos atskiruose sektoriuose kokybės analizės.

3.3.3. Galimybės

Išanalizavus politinius veiksnius (3.1.1. Politiniai veiksniai) galima išskirti šias Kalėjimo departamento veiklos galimybes:

1. Europos Sąjungos 2020 m. strategija. Socialinės įtraukties tikslo Europos kovos su skurdu ir socialine atskirtimi platforma ir per ją gaunama ES struktūrinių fondų parama padės ne tik mažinti nusikalstamumą, bet ir padės integruoti buvusius kalinius į visuomenę, darbo rinką

2. Lietuvos Pažangos Strategija 2030. Didinant valstybės valdymo efektyvumą bei įsisavinant ES fondų paramą, atsiranda galimybių ir bausmių vykdymo sistemos modernizavimui bei priartinimui prie daugiausiai šioje srityje pasiekusių ES valstybių standartų.

3. Valstybės ilgalaikės raidos strategija iki 2015 m. Teisėkūros procese numatė visą eilę priemonių, kurių didžioji dalis iki 2012 m. įgyvendinta ir davė teigiamų rezultatų.

Išanalizavus ekonominius veiksnius (3.1.2. Ekonominiai veiksniai) galima išskirti šias Kalėjimo departamento veiklos galimybes:

4. Gerėjantys Lietuvos makroekonominiai rodikliai: didėjantis BVP, vidutinis darbo užmokestis, mažėjantis nedarbas, netiesiogiai teigiamai paveiks nusikalstamumo rodiklius ir įkalinimo įstaigų finansavimą.

5. Bausmių vykdymo sistemos finansavimas mažai priklausomas nuo valstybės biudžeto pokyčių, kas leidžia iš bausmių vykdymo eliminuoti išorinius ekonominius rinkų pokyčius bei kitus neigiamus ekonominius padarinius.

Išanalizavus socialinius veiksnius (3.1.3. Socialiniai veiksniai) galima išskirti šias Kalėjimo departamento veiklos galimybes:

6. Mažėja nepilnamečių asmenų nusikalstamumas leidžia prognozuoti nusikalstamumo mažėjimą netolimoje ateityje.

7. Lietuvoje didėja išsimokslinusių asmenų, kas netolimoje ateityje darys teigiamą įtaką tiek ir nusikalstamumo tiek ir sunkių ir labai sunkių nusikaltimų mažėjimui.

8. Patvirtinta ir įgyvendinama Tuberkuliozės profilaktikos ir kontrolės 2011–2014 metų programa leis sumažinti šios infekcijos plitimą įkalinimo įstaigose.

9. Mažėja alkoholinės priklausomybės ligomis sergančių asmenų skaičius, kas netiesiogiai mažina nusikalstamumą, ypač smurtinėmis veikomis.

10. Vykdoma valstybinė ŽIV/AIDS ir lytiškai plintančių infekcijų profilaktikos ir kontrolės 2010–2012 metų programa.

11. Valstybės lygmeniu vykdomos narkomanijos prevencijos priemonės duos teigiamą rezultatą narkomanijos prevencijai įkalinimo įstaigose.

12. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija 2012 – 2014 m. strateginiame veiklos plane numatė visą eilę priemonių, švelninančių socialinių veiksnių grėsmes.

13. Mažėja nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų asmenų, kas rodo, kad visuomenė vis daugiau dėmesio skiria asmeniniam saugumui, o tai padės sumažinti kai kurių rūšių nusikalstamų veikų didėjimą (pvz. nuo sukčiavimo ir pan.).

Išanalizavus technologinius veiksnius (3.1.4. Technologiniai veiksniai) galima išskirti šias Kalėjimo departamento veiklos galimybes:

14. Europos Sąjungos strategija 2020 orientuota į technologinę pažangą, kas leis, pasinaudojant ES parama, technologiškai modernizuoti ir bausmių vykdymo sistemą (IT, apsaugos, vaizdo stebėjimo ir kt. sistemos).

15. Informacinės technologijos Lietuvos viešajame sektoriuje naudojamos gana plačiai: vis daugiau darbo atliekama naudojant IT, tai leidžia vis daugiau informacijos tvarkyti greičiau, pigiau ir kokybiškiau.

3.3.4. Grėsmės

Išanalizavus politinius veiksnius (3.1.1. Politiniai veiksniai) galima išskirti šias Kalėjimo departamento veiklai kylančias grėsmes:

1. Lietuva pagal kalinių skaičių 100 000 gyventojų ES užima trečią vietą. Ir šis skaičius linkęs didėti.

2. Netinkamai vykdomos ES ir nacionalinės teisės aktų nuostatos, susijusios su buitinių kalinimo sąlygų užtikrinimu. Lietuva dažnai pralaimi bylas EŽTT ir Lietuvos teismuose, taip pat ir kiekvieno CPT inspektavimo metu Lietuvai pateikiamos pastabos dėl netinkamų kalinimo sąlygų sudarymo.

3. Valstybės ilgalaikės raidos strategija iki 2015 m. Dar neperkelta gera užsienio patirtis, nepakankamai parengtas personalas teikti socialinę pagalbą.

4. Strateginių priemonių tęstinumo problemos, keičiantis Vyriausybėms. Taip iki galo neįgyvendinamos suplanuotos priemonės, švaistomos valstybės lėšos, demotyvuojamas personalas ir pan.

5. Lietuvos teismai taiko vis griežtesnes kriminalines bausmes ir vis mažiau taikomos alternatyvios laisvės atėmimui bausmės. Kaip rodo užsienio šalių patirtis bei daugybė mokslinių tyrimų, tai neatneša nei ekonominės nei socialinės naudos, tik didina įkalinimo įstaigų perpildymą.

Išanalizavus ekonominius veiksnius (3.1.2. Ekonominiai veiksniai) galima išskirti šias Kalėjimo departamento veiklai kylančias grėsmes:

6. Didėjanti infliacija kelia grėsmę ir įkalinimo įstaigų reikmių tenkinimo užtikrinimui.

7. Vis mažesnė valstybės biudžeto dalis skiriama Bausmių vykdymo sistemai finansuoti atitinkamai negatyviai veikia ir įkalinimų asmenų laikymo sąlygas.

Išanalizavus socialinius veiksnius (3.1.3. Socialiniai veiksniai) galima išskirti šias Kalėjimo departamento veiklai kylančias grėsmes:

8. Neigiama Lietuvos gyventojų demografinė situacija. Lietuva per 2004 – 2011 m. iš visos Europos valstybių neteko daugiausiai gyventojų – net 5,975%. Migracijos saldo Lietuvoje išlieka neigiamas. Iš Lietuvos dažniausiai emigravo darbingo amžiaus žmonės. Tikėtina, kad gyventojų skaičius Lietuvoje mažės ir vis didės santykinis senyvo amžiaus žmonių skaičius. Negatyvi demografinė situacija taip pat neigiamai veikia ir bausmių vykdymo sistemą: gali padidėti nusikaltimų prieš apsiginti negalinčius asmenis (senyvo amžiaus, kurių procentinis vidurkis vis didėja), gali pritrūkti naujų perspektyvių darbuotojų įkalinimo įstaigose, vis didesnė biudžeto dalis skiriama socialinėms išmokoms ir pan.

9. Skurdo rizikos lygis Lietuvoje, ypač mieste, didėja. Mažėja Lietuvos gyventojų tolerancija atlikusių bausmę asmenų atžvilgiu. Įkalinėti asmenys vis dažniau patenka į skurdo rizikos grupes, jiems atsakoma suteikti darbą ir pan.

10. Didėja padaromų sunkių ir labai sunkių nusikaltimų skaičius. Į teismus pateikiamų baudžiamųjų bylų skaičius nuo 2007 m. didėja.

11. ŽIV/AIDS prevencijai įkalinimo įstaigose vis dar skiriamas per mažas dėmesys.

12. Dėl prevencinių priemonių nebuvimo galimas įkalinimų asmenų skaičiaus, sergančių virusiniais hepatitais padidėjimas.

13. Didėja asmenų, turinčių priklausomybę narkotinėms ir psichotropinėms medžiagoms skaičius. Šie asmenys vis dažniau padaro nusikaltimus ir tampa įkalinimo įstaigų klientais.

Išanalizavus technologinius veiksnius (3.1.4. Technologiniai veiksniai) galima išskirti šias Kalėjimo departamento veiklai kylančias grėsmes:

14. Informacinių technologijų panaudojimo srityje įkalinimo įstaigos ženkliai atsilieka nuo kitų valstybinio sektoriaus įstaigų, kas trukdo efektyvinti veiklą, atsisakyti kai kurių „popierinių“ dokumentų ir pan.

15. Laisvės atėmimo vietos neturi modernių techninių apsaugos priemonių, o tai kelia grėsmę visuomenės saugumui, nes neužtikrinama reikiama įkaltintų asmenų priežiūra, apsauga, pasitaiko, kad įkalinimo įstaigose bausmę atliekantys asmenys per ryšio priemones daro naujus nusikaltimus ir pan.

3.4. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos strateginių kryptių formavimas bausmių vykdymo srityje

3.4.1. Misija, vizija, filosofija

Vizija iki 2020 metų

Kalėjimų departamentas – tai socialiai visuomenei atsakinga institucija, kuri vykdo efektyvų, ne žemesnio lygio kaip kitose ES valstybėse, kardomąjį kalinimą bei kitų kriminalinių bausmių vykdymą, visapusiškai siekianti nusikaltusių asmenų kaip lygiaverčių piliečių grąžinimo į visuomenę.

Misija

Užtikrinti progresyvios, teisingos ir veiksmingos bausmių vykdymo sistemos veiklą.

Filosofija

Kalėjimų departamentas savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymais, kitais Seimo priimtais teisės aktais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, Lietuvos Respublikos Prezidento dekretais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, Teisingumo ministro, kitais teisės aktais pagal įstaigos kompetenciją ir nuostatais. Kalėjimų departamento ir pavaldžių įstaigų darbuotojų veikla remiasi šiais principais: Pagarbos žmogui ir valstybei, Teisingumo, Nesavanaudiškumo, Pavyzdingumo, Viešumo, Atsakomybės, Nešališkumo ir Padorumo.

3.4.2. Strateginis tikslas

Užtikrinti teisėtą, humanišką ir saugų bausmių vykdymą ir kardomąjį kalinimą.

3.4.3. Programa, jos įgyvendinimo tikslai, uždaviniai, priemonės ir lėšos

Bausmių sistema (užtikrinamas vykdymas pagal Teisingumo ministerijos strateginį veiklos planą).

Šiai programai įgyvendinti keliamas tikslas:

Kurti modernią bausmių vykdymo sistemą.

Šiam tikslui įgyvendinti keliami uždaviniai ir priemonės, numatyti Teisingumo ministerijos strateginiuose veiklos planuose⁹²:

1. ***Uždavinys: Vykdyti veiksmingą nuteistųjų socializaciją ir reabilitaciją.*** Uždaviniui įgyvendinti numatomos priemonės:

1.1. Teikti nuteistiesiems socialinę ir psichologinę pagalbą.

1.2. Užtikrinti teisėsaugos ir kitų kompetentingų valstybės institucijų, atliekančių narkotinių ir psichotropinių medžiagų bei jų pirmtakų (prikursorių) apyvartos kontrolės ir kitas su tuo susijusias funkcijas, finansinį, materialinį techninį aprūpinimą.

1.3. Plėtoti bendrąją, atrankinę ir tikslinę narkomanijos prevenciją laisvės atėmimo vietose

1.4. Plėtoti specialistų, įgyvendinančių narkotinių ir psichotropinių medžiagų bei jų pirmtakų (prikursorių) paklausos mažinimo priemones, rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo sistemą.

1.5. Mokyti laisvės atėmimo vietų pareigūnus įveikti stresą, patiriamą darbe.

1.6. Didinti nuteistųjų užimtumą darbine ir kitomis pozityviomis veiklomis.

1.7. Organizuoti mokymus laisvės atėmimo vietose nuteistiesiems, siekiantiems įgyti paklausią profesiją Organizuoti prevencinę priemonę „Teistų asmenų priežiūra“.

2. ***Uždavinys: Užtikrinti laisvės atėmimo vietų optimalią veiklą bei modernizuoti jų infrastruktūrą ir veiklos metodus.*** Uždaviniui įgyvendinti numatomos priemonės:

2.1. Vykdyti saugų ir veiksmingą laisvės atėmimo vietų valdymą.

2.2. Vykdyti laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų išlaikymą, priežiūrą ir materialinį aprūpinimą.

2.3. Vykdyti laisvės atėmimo vietose tuberkuliozės prevenciją.

2.4. Vykdyti ŽIV/AIDS, lytiškai plintančių infekcijų ir kitų užkrečiamųjų ligų prevenciją, profilaktiką ir gydymą.

2.5. Teikti teisės aktų nustatytas mokamas paslaugas nuteistiesiems ir komunalines paslaugas Pravieniškių gyvenvietei.

2.6. Stiprinti bausmių vykdymo sistemos personalo administracinius gebėjimus

2.7. Koordinuoti laisvės atėmimo vietų veiklą, kontroliuoti bausmių vykdymo sistemos teisinės bazės nuostatų įgyvendinimą.

2.8. Vykdyti laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategiją.

2.9. Apskaičiuoti ir išmokėti Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų ir valstybės įmonių pareigūnams, išėjusiems į pensiją, paskirtas valstybines pensijas.

⁹²Teisingumo ministerijos strateginiai veiklos planai, skelbiami oficialioje ministerijos svetainėje: <http://www.tm.lt/tm/strplanai/>

Lėšos priemonėms įgyvendinti skiriamos iš valstybės biudžeto lėšų ir Norvegijos finansinės paramos lėšos.

Teisingumo ministerijos strateginiai veiklos planai numato tik gana plačias, apimančias dideles pagrindinės veiklos sritis, vykdant Vyriausybės programas ir įsisavinant Norvegijos finansinę paramą bei vykdant Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plane numatytas priemones. Tačiau juose nenumatomi kai kurios veiklos priemonės, planingai padėsiančios įgyvendinti strateginį tikslą siekiant vizijos, nes strateginiuose planuose numatomas laikotarpis yra 3 metai, tačiau pagrindinis dėmesys skiriamas einamiesiems metams.

Kalėjimų departamentui rengiant Strategiją bausmių vykdymo srityje būtina planuoti detalesnes priemones, susijusias su ilgalaikėmis perspektyvomis, siekiant ilgalaikių tikslų, tačiau sutampančias su Teisingumo ministerijos strateginiu veiklos planu. Taip galima siekti palaispnių, nuolat gerėjančių rezultatų, eliminuojant grėsmes ir pasinaudojant galimybėmis bei stiprybėmis.

Kitas labai svarbus aspektas, atsiskaitomybes už Strategijos vykdymą ir Teisingumo ministerijos strateginio plano vykdymą galima būtų apjungti (kadangi dalis Strategijos sutaptų su tuo metu vykdomu Teisingumo ministerijos strateginiu veiklos planu), tai sumažinant besidubliuojančių atskaitomybės dokumentų kiekį.

Rengiant Kalėjimų departamento strategiją bausmių vykdymo klausimais, pagrindinis dėmesys turi būti skiriamas išnaudoti galimybes ir stiprybes bei išvengiant grėsmių.

Rengiant Strategiją, būtina atsižvelgti į grėsmes. Uždaviniams, kurių įgyvendinimui grėsmės įtakos neturi arba turi labai mažą įtaką, veiksmingiausia būtų nustatyti metodologija, o tam tikrų sričių reformoms įgyvendinti (kai jos priklauso nuo politinių įvykių ar kt. grėsmių) geriau taikyti plėtotinę metodologiją.

Strategijos rengimui palankiausia taikyti Konfigūracijos įtakos mokyklą, pagal kurią Strategija yra kaip transformacijos procesas. Kuriama strategija yra reliatyviai stabili, į ją kartais įterpiami pokyčiai, kurie priverčia keistis. Pagal šią mokyklą, didelis dėmesys skiriamas analizei bei sugebėjimų derinimui.

3.4.4. Stebėseną

Strategijos vykdymą kontroliuoja Kalėjimų departamento direktoriaus įsakymu sudaryta komisija. Atitinkamos komisijos sudaromos ir pavaldžiose laisvės atėmimo vietose.

Už atskirų priemonių vykdymą atsakingi asmenys, kas ketvirtį strategijos stebėsenos komisijai pateikia rašytines ataskaitas apie šių priemonių vykdymą, su šiomis priemonėmis susijusius statistinius rodiklius bei palyginamąją analizę su praėjusiu ataskaitiniu laikotarpiu.

Strategijos stebėsenos komisija, kiekvieną ketvirtį apibendrina pateiktas vykdymo ataskaitas, apvarsto rezultatus, įvertina ar vykdomos priemonės buvo efektyvios ir pateikia tvirtinti komisijos pirmininkui rašytines vykdymo analizes. Strategijos stebėsenos metu išaiškėjus, kad taikoma priemonė neefektyvi, atitinkamai patikslinama strategija. Strategija taip pat gali būti koreguojama išaiškėjus naujoms aplinkybėms, įdiegus naują pažangią technologiją bei atsiradus kitoms, įstaigos veiklos strategijai turinčioms įtakos aplinkybėms.

3.4.5. Kalėjimų departamento veiklos strateginės kryptys

Reformuojant kriminalinių bausmių, susijusių su laisvės atėmimu, vykdymo sistemą, Kalėjimų departamentui, siekiant išnaudoti galimybes ir stiprybes bei išvengiant grėsmių, pagrindinis dėmesys turi būti skirtas bausmių vykdymo sistemos priartinimui prie ES ir Skandinavijos šalių situacijos. Šiam tikslui pasiekti būtina sukonzentruoti dėmesį į šias strategines veiklos kryptis:

1. Efektyvų Europos Sąjungos Strategijos 2020 lėšų, skirtų socialinės atskirties mažinimui, panaudojimą.
2. Žmogiškųjų išteklių panaudojimo efektyvumo (didelis išsilavinusių darbuotojų skaičius) didinimą, personalo kvalifikavimą, mokymą ir motyvavimą.
3. Veiklos efektyvumo didinimą ir administracinės naštos mažinimą diegiant efektyvias informacines technologijas.
4. Kokybės vadybos sistemų diegimą Kalėjimų departamente ir pavaldžiose įstaigose.
5. Tolygų suimtųjų ir nuteistųjų laikymo, socialinės rehabilitacijos, integracijos į visuomenę bei kitų su kriminalinių bausmių vykdymu susijusių bausmių vykdymu sąlygų ir rodiklių gerinimą, siekiant per trumpiausią galimą laiką priartėti prie ES senbuvių narių lygio.

IŠVADOS

1. Kalėjimų departamentui rengiant strategiją geriausia pereiti prie Konfigūracijos įtakos strategijos rengimo mokyklos (kai didesnė valdžios dalis perduodama profesionalams), tačiau reikia tai daryti palaipsniui, siekiant eliminuoti neigiamų pasekmių dėl staigaus decentralizavimo. Kalėjimų departamentui labiausiai tiktų analitinis strategijos formavimo modelis, veiklai planuoti veiksmingiausia būtų nustatytinė metodologija, o tam tikrų sričių reformomis įgyvendinti geriau taikyti plėtotinę metodologiją, pagal kurią galima geriau prisitaikyti prie besikeičiančių aplinkos sąlygų.

2. Mokslininkų akcentuojamas bendros baudžiamosios politikos Lietuvoje nebuvimas bei bendradarbiavimo tarp skirtingų teisėsaugos institucijų baudžiamosios politikos formavimo srityje trūkumas, dėl ko situacija bausmių vykdymo srityje, kitų Europos Sąjungos valstybių atžvilgiu, gana bloga.

3. Lietuvos Respublika užima trečia vietą Tarp ES valstybių pagal kalinių skaičių, tenkanti 100 tūkst. gyventojų. Kaip ir kitose Pabaltijo valstybėse, Lietuvoje per dažnai skiriama laisvės atėmimo bausmė, nėra susiklosčiusios ilgalaikės bausmių skyrimo politikos strategijos, vykdoma bausmių skyrimo ir vykdymo politika palaipsniui didina įkalintų asmenų skaičių. Bausmių skyrimo ir vykdymo sistemos reformavimui reikalinga tvirta, aiški ir ilgalaikė sisteminė valstybės pozicija, kuri garantuotų Lietuvos priartėjimą žmogaus teisių ir laisvių užtikrinimo srityje prie kitų ES valstybių.

4. Išanalizavus Kalėjimų departamento veiklą veikiančius išorinius ir vidaus faktorius, nustatyta, kad savo veiklai gerinti ši kontroliuojanti valstybės valdymo institucija turi gana didelį potencialą (stiprybės, galimybės), tačiau viena iš pagrindinių kliūčių, su kuriomis susiduriama, gana didelė priklausomybė nuo besikeičiančių politinių srovių, kas neleidžia tęsti pradėtų darbų, besikeičiant Vyriausybės pradėtus vykdyti nutraukia ir vis kelia naujus uždavinius, taip neekonomiškai panaudojami biudžeto asignavimai ir neigiamai veikiama visa bausmių vykdymo sistema.

5. Kalėjimų departamentui rengiant Strategiją bausmių vykdymo srityje būtina planuoti detalesnes priemones (negu numatomos Teisingumo ministerijos strateginiame veiklos plane), susijusias su ilgalaikėmis perspektyvomis, siekiant ilgalaikių tikslų, tačiau sutampančias su Teisingumo ministerijos strateginiu veiklos planu.

6. Kalėjimų departamentui, siekiant išnaudoti galimybes ir stiprybes bei išvengiant grėsmių, pagrindinis dėmesys turi būti skirtas bausmių vykdymo sistemos priartinimui prie ES ir Skandinavijos šalių situacijos. Šiam tikslui pasiekti būtina sukonzentruoti dėmesį į šias strategines veiklos kryptis: ES 2020 lėšų įsisavinimą, žmogiškųjų išteklių panaudojimo efektyvumui didinimą, modernių informacinių technologijų, techninių priemonių diegimą bei kokybės vadybos sistemų

diegimą ir tolygų suimtųjų ir nuteistųjų laikymo, socialinės rehabilitacijos, integracijos į visuomenę bei kitų su kriminalinių bausmių vykdymu susijusių bausmių vykdymu sąlygų ir rodiklių gerinimą, siekiant per trumpiausią galimą laiką priartėti prie ES senbuvių narių lygio.

7. Ginamasis teiginys, kad „Kalėjimų departamentas, siekdamas užtikrinti Pataisos įstaigų reformų tęstinumą ir savalaikį Vyriausybės planų įgyvendinimą, privalo vykdyti kryptingą, paremtą ilgalaikiu planavimu, veiklą, kurios pagrindinės vadybinės veiklos kryptys orientuotos į valdymo efektyvumo didinimą“ pasitvirtino.

REKOMENDACIJA

Kalėjimų departamentui būtina parengti savo ilgalaikę veiklos strategiją (mažiausiai 7 metams) ir suderinti ją aukščiausiu lygiu (su LR Vyriausybe bei Teisingumo ministerija), kurioje nebūtų įvardinti konkretūs atliekami investiciniai darbai pagal kitas Vyriausybės ar Teisingumo ministerijos programas bei kitus planavimo dokumentus (kaip pvz. naujų kalėjimų statyba ir pan., kadangi jie dažnai priklausomi nuo besikeičiančių politinių srovių, išsipareigojimų rinkėjams, ideologijos, ekonominės situacijos bei kitų išorinių veiksnių, neretai tampančių grėsmėmis ir yra vykdomi nepriklausomai nuo Kalėjimų departamento valios), tačiau būtų numatyta siekiami rezultatai, veiklos kryptys, orientacija į nuolatinį tikslo siekimą, nuolatinį veiklos tobulinimą, kokybės gerinimą ir, svarbiausia, veiklos tęstinumą, gerinant veiklos rezultatus, siekiant pavyzdinių naujausių viešojo sektoriaus vadybos rezultatų.

LITERATŪRA

Mokslinė literatūra

1. Acur N., Englyst L. (2006). Assessment of strategy formulation: how to ensure quality in process and outcome. *International Journal of Operations & Production Management* Vol. 26 No. 1. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. kovo 20 d.]. Prieiga per EMERALD duomenų bazę.
2. Andriuščenka J. (2008). Strateginės vadybos metodologijos plėtotė: dabarties vertinimas ir tendencijos. Prieiga per Ebsco duomenų bazę: <<http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=4&hid=105&sid=b0895027-fe3d-4a6b-9543-8ac12170ab8c%40sessionmgr111>>
3. Ansari, M. E; Labbaf, H.; Masoudi, M. (2011). The Impact of the Emotional Intelligence on Dimensions of Learning Organization: The Case of Isfahan university. *Interdisciplinary journal of contemporary research in business*. [interaktyvus], Vol 3, No 5. [žiūrėta 2012-04-18]. Prieiga per duomenų bazę EBSCO Publishing.
4. Arimavičiūtė, M. (2005). Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas. Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas.
5. Arimavičiūtė, M. (2007). Funkcinių veiklų strateginis valdymas viešojo sektoriaus institucijose. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 20, p. 81 - 89.
6. Arimavičiūtė, M. (2007). Savivaldos institucijų strateginės analizės metodiniai aspektai. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 22, p. 11 - 16.
7. Arimavičiūtė, M. (2009). Strateginiai pokyčiai Lietuvos savivaldybėse. *Ekonomika ir vadyba*, 1(14).
8. Arimavičiūtė, M. (2010). Strateginiai personalo veiksniai gerinant gyvenimo kokybę Lietuvos savivaldybėse. *Socialinių mokslų studijos*, Nr. 4(8), p.109 – 124.
9. Arimavičiūtė, M. (2011). Savivaldybių strateginės plėtros planavimas užsienio šalių pavyzdžiu. *Socialinių mokslų studijos*, Nr. 3(1), p. 59 – 76.
10. Arlauskas, S. (2007). Kriminalinės baudmės tikslų aporija ir baudžiamoji politika Lietuvoje. *Jurisprudencija*, 2007, Nr. 5(95), p. 14-24.
11. Astrauskas, A., Česonis, G. (2008). Strateginio planavimo principų diegimo Lietuvos vietos savivaldybėse etapai. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 26, p. 81 - 89.
12. Balkytė, A., Tvaronavičienė, M. (2010). Pasirengimas Europos Sąjungos strategijai „ES 2020“: Lietuvos patirtis. *Socialinių mokslų studijos*, Nr. 2(6), p. 23 – 51.
13. Ben E., Oghojafor A., Olayemi O. O., Okonji P.S. (2011). Enhancing Organization's Performance Through Effective Vision and Mission. University of Lagos, Akoka Yaba-Lagos, Nigeria.
14. Bivainis, J. (2011). *Vadyba studentams*. Vilnius: Technika, p.162.
15. Bivainis, J., Tunčikienė, Ž. Viešojo sektoriaus institucijų strateginio planavimo metodai: teorinis potencialas ir perspektyvos. *Verslas: teorija ir praktika*. 2006, Nr. 2, p. 114 – 127.
16. Boyne, G.A., Walker, R.M. (2010). Strategic Management and Public Service Performance: The Way Ahead. *Public Administration Review*. EBSCOHOST [interaktyvus] [žiūrėta 2012-02-20]. Prieiga per internetą: <<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?hid=18&sid=e78cfc0f-9d7d-44b0-ab5a-9d277a3c911c%40sessionmgr15&vid=1&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=bth&AN=55595223>>.
17. Bull, R. C. (2010). *Moving from project management to project leadership: A practical guide to learning groups*. CRC Press.
18. Coyle, A. (2002). *Managing prisons in a time of change*. London: International Centre for Prison Studies. (Kalėjimų vadybos vadovėlis)
19. Černiauskienė, N. (2011). Sisteminis viešojo sektoriaus institucijų veiklos valdymo tobulinimas taikant kokybės vadybos metodus. *Management theory and studies for rural business and infrastructure development*. 2011. Nr. 3 (27) p. 48-57. <http://baitas.lzuu.lt/~mazylis/julram/27/27.pdf#page=49>

5e878bd2645c%40sessionmgr15&bdata=JnNpdGU9ZWwhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=e000xww&AN=327124>

39. Jokubauskas, M. (2006). Tarptautinių teisiųjų laisvės atėmimo baudmės režimo standartų įgyvendinimas Lietuvos Respublikos įstatymuose. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 6(84), p. 70-77.

40. Jonaitis, R. (2011). Mokslo, studijų ir verslo integracijos strateginiai prioritetai: Šiaulių regiono atvejis. Šiauliai: Šiaulių universitetas. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-03-10]. Prieiga per internetą: <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2011~D_20110804_093905-81945/DS.005.0.02.ETD>

41. Kačerauskas, J. (2004). 2000 metų Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įteisintų bausmių, alternatyvių laisvės atėmimui, vertinimas, remiantis baudžiamosios politikos kontekstu. *Jurisprudencija*, 2004, Nr. 57(49), p. 106-117.

42. Kiškis, A. (2006). Nusikalstamumas Lietuvoje: ką pakeitė teisės reforma? *Jurisprudencija. Mokslo darbai*, 2006, Nr. 3(81); 32–39

43. Kotelnikov, V. (2011). Ten Major Strategic Management Schools: A Comparative Analysis. [žiūrėta 2012-03-25]. Prieiga per internetą: <http://www.1000ventures.com/business_guide/mgmt_inex_strategy_10schools.html>

44. Kuginytė-Arlauskienė, I. (2008). Asmenų, grįžusių iš laisvės atėmimo vietų, integravimosi į visuomenę galimybės [žiūrėta 2011-12-26]. Prieiga per internetą: <http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2006~ISSN_1392-0340.N_83.PG_181-188/DS.002.0.01.ARTIC>.

45. Kuginytė-Arlauskienė, I., Deksnytė, I. (2007). Nuteistųjų ir įkalinimo įstaigų darbuotojų konfliktai. *Socialinis darbas*, Nr. 6(1), p. 27-34.

46. Kuolaitė, A. (2009). Nedirbančių ir nesimokančių asmenų nusikalstamumo kriminologinės apibrėžties problema. *Socialinių mokslų studijos*, Nr. 4(4), p. 317-338.

47. Lasagni, A. (2012). How Can External Relationships Enhance Innovation in SMEs? New Evidence for Europe. *Journal of Small Business Management*; Apr2012, Vol. 50 Issue 2, p310-339. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-04-12]. Prieiga per EBSCO duomenų bazę: <<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bth&AN=73362969&site=bsi-live>>.

48. Laurentiu, B. (2010). New concepts in the change management within public organizations. *Young Economists Journal / Revista Tinerilor Economisti*. [interaktyvus], vol. 8 Issue 14, p. 93-97. [žiūrėta 2011-12-02]. Prieiga per duomenų bazę EBSCO Publishing.

49. Laurinavičius, A. (2002). Karjeros procesų statutinėje valstybės tarnyboje valdymas. *Viešoji politika ir administravimas*, Nr. 3, p. 99-108.

50. Laurinavičius, A., Žukauskienė, R., Čėsnienė, I. (2011). Psichopatijos klausimyno atrankos versijos (PCL:SV): psichometriniai rodikliai Lietuvos nuteistųjų imtyje. *Socialinis darbas*, Nr. 10(1), p. 138-146.

51. Lewis, M. O. (2011). An Integrated Approach to Teaching the Capstone Strategic Management Course: A Left- and Right-Brained Approach. *Business Education Innovation Journal*. Vol. 3, Nr. 2. 66-72.

52. Lyle, E. R. (2012). Learning organisation [a] learning. *International Journal of Business and Social Science*. [interaktyvus], Vol. 3 No. 6. [žiūrėta 2012-04-18]. Prieiga per duomenų bazę EBSCO Publishing.

53. Mackevičius, T. (2010) Viešieji darbai: teisiniai ir socialiniai aspektai. *Jurisprudencija*, 2005, t. 70(62); 81–88.

54. Mackevičius, T. (2011). Lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų instituto įgyvendinimas. *Socialinis darbas*, Nr. 10(1), p. 71-77.

55. Mackevičius, T., Rakštelis, M. (2010). Laisvės apribojimo baudmės realizacija. *Jurisprudencija*. 2010, Nr. 4(122): 261–277.

56. Makštutis, A. (2006). Strateginis planavimas globalizacijos lygomis: Mokomoji knyga. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.

57. Marquardt, M. J. (2011). Building the learning organization. Nicholas Brealey Publishing. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-04-10]. Prieiga per Books Google: <<http://books.google.lt/books?id=iSghPdu71XUC&printsec=frontcover&dq=learning+organization&hl=l>>

t&sa=X&ei=VVGET-

aIOsWg4gS8nIjeBw&redir_esc=y#v=onepage&q=learning%20organization&f=false>.

58. Martin, G. (2006). *Managing people and organizations in changing contexts*. United Kingdom.

59. Melnikas, B., Smaliukienė, R. (2007). *Strateginis valdymas*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

60. Mesonienė, S. (2009). „Penitencinės sistemos teisinės raidos perspektyvos Lietuvoje“. *Jurisprudencija*, 2009. Nr. 3(117), p. 197-216.

61. Mezger, S., Violani, M. (2011). Seven basic strategic missteps and how to avoid them. *Strategy & Leadership*, Vol. 39 Iss: 6, pp.19 – 26. Prieiga per internetą: <http://emeraldinsight.com/journals.htm?issn=1087-8572&volume=39&issue=6&articleid=1959446&show=html>. [žiūrėta: 2012-02-17].

62. Mintzberg, H., Ahlstrand, B., Lampel, J.(1998). *Strategy Safari: a guided tour through the wilds of strategic management*. London: Prentice Hall.

63. Mohd Noor K., B. (2008). Case study: a strategic research methodology. *American journal of applied sciences*. Nr. 5 (11). [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://docsdrive.com/pdfs/sciencepublications/ajassp/2008/1602-1604.pdf>>

64. Mura, L. (2011). Performance of human resource management in an internationally operating company. *Serbian Journal of Management* 7 (1) (2011) 115 – 129. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-13-15]. Prieiga per EBSCO duomenų bazę.

65. Murphy, R. M. (2003) *Managing Strategic Change: an executive overview*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-11-26]. Prieiga per internetą: <www.au.af.mil/au/awc/...usawc/murphymgttext.pdf>.

66. Nakrošis, V., Černiūtė, R. (2010). Kokybės vadyba Lietuvos viešajame administravime: svarbiausios iniciatyvos ir jų taikymas. *Viešoji politika ir administravimas*. Nr.31, p. 63-76.

67. Navaitis, G. (2002) Psichosocialinės paramos nuteistųjų šeimoms galimybės. *Socialinis darbas*, Nr. 1(1), p. 98-105. http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/sd/archyvas/dwn.php?id=274982

68. Navaitis, G., Stonienė, L., Pileckaitė-Markovienė, M. (2006). ŽIV infekcija užsikrėtusių nuteistųjų šeiminiai ryšiai. *Socialinis darbas*, Nr. 5(1), p. 132-138.

69. Nevera, A. (2006). Nusikalstamų veikų idealios bei realios sutapties atribojimo ir bausmių skyrimo problemos. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 7(85), p. 24-29.

70. Odden, A. (2011). Manage “Human Capital” Strategically [interaktyvus] [žiūrėta 2012- 02-24]. Prieiga internete: <kappanmagazine.org>.

71. Peschl, M., Fundneider, T. (2012). Spaces enabling gamechanging and sustaining innovations: Why space matters for knowledge creation and innovation. *Journal of Organisational Transformation & Social Change*; Apr2012, Vol. 9 Issue 1, p41-61. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-04-09]. Prieiga per EBSCO duomenų bazę: <<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bth&AN=73987117&site=bsi-live>>.

72. Petrakos, G. (2012). Integration, spatial Dynamics and regional policy dilemmas in the European Union. *Discussion paper series* 18 (2), p. 27-40. Prieiga per EBSCO duomenų bazę.

73. Petschnig, S. (2011). Identification of changes in small and medium-sized enterprises in Austria - a qualitative research. *International journal of management cases*. [interaktyvus], vol. 13 issue 3, p. 105-111, [žiūrėta 2011-12-02]. Prieiga per duomenų bazę EBSCO Publishing.

74. Piesliakas, V. (2008). Bausmės individualizavimas ir teisingumo principo įgyvendinimas skiriant bausmes. *Jurisprudencija*, Nr. 11(113), p. 7-15.

75. Porter C., Rees W. D. (2006). Corporate strategy development and related management development: the case for the incremental approach, part 1 – the development of strategy. *Industrial and commercial training*. Vol. 38. No. 5. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per EMERALD duomenų bazę.

76. Postružnik, N., Moretti, M. (2012). Innovation and communication as dimensions of the marketing culture: their influence if financial performance in Slovenia’s insurance and construction industries. *Our Economy (Nase Gospodarstvo)*; 2012, Vol. 58 Issue 1/2, p35-47. [interaktyvus]. [žiūrėta

- 2012-04-11]. Prieiga per EBSCO duomenų bazę: <<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=bth&AN=73957324&site=bsi-live>>.
77. Pranulis, V., Pajuodis A., Urbonavicius S., Virvilaitė R. (2000). Marketingas. Vilnius: The Baltic Press.
78. Prieto, B. (2009). Strategic Program Management: Key to “giga” Program Delivery. PM World Today. Vol XI, Issue VII, p. 1-10.
79. Puškorius, S. (2002). Viešojo sektoriaus institucijų administravimas. Monografija. Vilnius: LTU.
80. Rickard, S. (2006). The economics of organizations and strategy. London: McGraw-Hill, p. 251.
81. Ruževičius, J. (2007). Studijų kokybės vadybos sistemų tyrimas. Ekonomika Nr. 80, p. 51-69. <http://www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Ekonomika/80/51-69.pdf>
82. Sakalauskas, G. (2007). Įkalinimas Lietuvoje: praktika ir prasmė. Sociologija. Mintis ir veiksmai, Nr. 2(20), p. 122-134.
83. Sakalauskas, G. (2010). Lygtinio paleidimo sistema ir korupcijos rizika. Vilnius: Teisės institutas.
84. Sakalauskas, G., Bikelis, S., Kalpokas, V., Pocienė, A. (2012). Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai. Mokslinis tyrimas. Teisės institutas. Vilnius: 2012.
85. Segalovičienė, I. (2006). Viešojo administravimo stebėsenos ir vertinimo sistemos indikatorių charakteristikų apžvalga. *Viešoji politika ir administravimas*. Nr.18, p. 86-98. http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/z18/Nr18_9_Segalovicienne.pdf
86. Shawn, M. C.; Dennis, A. G.; Ketchen, Jr., David J.; James, B. T. (2010). Transitional Identity as a Facilitator of Organizational Identity Change during a Merger.
87. Smilga, E., Laurėnas, V. Strateginio efekto problemos Lietuvoje. 2005, Nr. 4.
88. Soriano R. L., et al. (2010). Methodology for sustainability strategic planning and management. *Industrial Management & Data Systems* . Vol. 110 No. 2. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012 m. kovo 20 d.]. Prieiga per EMERALD duomenų bazę.
89. Staniulienė, S. (2008). Hierarchijos organizacijose: argumentai, alternatyvos, perspektyvos. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, Nr. 47, p. 123-140.
90. Stankevičienė A., Lobanova L., Personalo vadyba organizacijos sistemoje, V.: Technika, 2006.
91. Staponkienė, J. (2004). Strateginis valdymas privataus ir viešojo sektoriaus organizacijose: panašumai ir skirtumai. *Socialiniai tyrimai 2004* 1(4), p. 85–92.
92. Stoner J. A., Freeman R. E., Gilbert D. R. (1999). Vadyba. Kaunas: Poligrafija ir informatika. 262 p.
93. Stoškus, S., Beržinskienė, D. (2005) *Pokyčių valdymas*. Šiauliai: ŠU Leidykla
94. Šalčius, A., Šarkiūnaitė, I. (2011). *Žmoniškųjų išteklių valdymas*. Mokomoji knyga. Vilnius: Vilniaus universitetas.
95. Šalčius, M. (2010). Kardomosios priemonės – namų arešto samprata, skyrimo pagrindai bei vykdymo kontrolė. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka (4): mokslinių straipsnių rinkinys* (p. 224-237). Kaunas: Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakultetas.
96. Thompson A.A., Strickland A. J. (1990). *Strategic management: concepts and cases*. Homewood, Boston, Mass: Irvin.
97. Usik, D. (2010). Tarptautinių baudžiamosios justicijos standartų realizavimo aspektai vykdant laisvės atėmimą. *Socialinių mokslų studijos*, 2010, Nr. 4(8)
98. Ustinavičiūtė, L., Žukauskienė, R., Laurinavičius, A. (2009). Lietuvos nuteistųjų pakartotinio nusikalstamumo rizikos veiksniai: OASys metodikos diskriminantinio validumo analizė. *Socialinių mokslų studijos*, Nr. 4(4), p. 339-356.
99. Vaitkevičius, S., Jucevičius R., Kriaučionienė M. (2005). Inovatyvumo siekis organizacijose kaip pokyčių ir juos remiančių socialinių tyrimų metodologijų kūrimo prielaida. Strateginės analizės instrumentų taksonomijos modelis. [žiūrėta 2012-03-17]. Prieiga per internetą: <[http://info.smf.ktu.lt/Edukin/zurnalas/lt/2005-3_\(49\)/santrauka.html](http://info.smf.ktu.lt/Edukin/zurnalas/lt/2005-3_(49)/santrauka.html)>.

100. Vasiliauskas, A. (2001). Firmų strateginis valdymas. Vilnius: vadybos kolegija, p. 17
101. Vasiliauskas, A. (2005). Strateginis valdymas. Kaunas: Technologija.
102. Volberda, H. W. et al (2011). Strategic management : competitiveness and globalization : concepts and mases. Andover : South-Western Cengage Learning, p. 7.
103. Walther-Thomas, Ch., Korinek, L., McLaughlin, V. L., Williams, B. T. (2000). Collaboration for Inclusive Education: Developing Successful Programs. Allyn and Bacon.
104. Windrum, P., Koch, P. (2008). Innovation in Public Sector Services: Entrepreneurship, Creativity and Management. UK: Cheltenham. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-04-11]. Prieiga per internetą: <http://books.google.lt/books?id=LhpHU90oztcC&printsec=frontcover&dq=innovation&hl=en&sa=X&ei=zD2HT7e0Kq6K4gSZ3pzUBw&redir_esc=y#v=onepage&q=innovation&f=false>.
105. А.В. Ильдяков (2011). К вопросу инновационной стратегии предприятия. Проблемы Экономики и менеджмента. Научно-практический журнал. № 4.
106. Баязитов, Т. (2002). Стратегия: отдельные аспекты формулировки и применения. [Internet]. Корпоративный менеджмент. Žiūrėta [2012-03-01]. Prieiga per internetą: <http://www.cfin.ru/management/strategy/what_is_strategy.shtml>.
107. Зуб, А. Т. (2002). Стратегический менеджмент: теория и практика. Москва: аспект пресс
108. Родионова Е.В. (2011), Инновационные стратегии предприятий. Наука и Экономика. № 3(7). Стр. 36-38.
109. Старовойтов М. К., Фомин П. А. (2002). Практический инструментарий организации управления промышленным предприятием. – Москва: Высшая школа.
110. Федоров Г. М., Корнеевец В. С. (2009). Трансграничные регионы в иерархической системе регионов: системный подход. Балтийский регион: 2009, Nr. 2, p. 32-41

Teisės aktai

111. 2011 m. gruodžio 15 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl kalinimo sąlygų ES (2011/2897(RSP). Europos Parlamento svetainė. [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2011-0585&language=LT>
112. Byla Karalevičius prieš Lietuvą. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. balandžio 7 d. sprendimas. [žiūrėta 2012-03-25]. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/Karalevicius_pries_Lietuva_spr.pdf>
113. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R(99)22 dėl kalėjimų perpildymo ir kalėjimų populiacijos padidėjimo. Interaktyvus. Prieiga per internetą: <[http://www.coe.int/T/E/Legal_affairs/Legal_co-operation/Prisons_and_alternatives/Legal_instruments/Rec.R\(99\)22.asp](http://www.coe.int/T/E/Legal_affairs/Legal_co-operation/Prisons_and_alternatives/Legal_instruments/Rec.R(99)22.asp)>.
114. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija šalims narėms Nr. R (2006)2 „Dėl Europos kalėjimų taisyklių“. [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/t/DGHL/STANDARDSETTING/PRISONS/EPR/EPR_Lithuanian.pdf>
115. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2010 m. gegužės 11 d. įsakymas Nr. V-124 „Dėl didžiausio tardymo izoliatoriuje ir areštinėje leidžiamų laikyti asmenų skaičiaus ir minimalaus ploto, tenkančio vienam asmeniui, tardymo izoliatoriaus ir areštinės kameroje nustatymo“ (Žin., 2010, Nr. 55-2731)
116. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos struktūra, patvirtinta Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2011 m. liepos 8 d. įsakymu Nr. V-186 „Dėl Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos struktūros patvirtinimo“ [žiūrėta 2012-04-15]. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=sk_strukt&lang=1>
117. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. kovo 26 d. nutarimas Nr. 288 „Dėl Kalėjimų departamentui prie Teisingumo ministerijos pavaldžių įstaigų plėtros strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2008-2033 metų plano patvirtinimo“ (Žin., 2008, Nr. 40-1469)

118. Lietuvos Pažangos Strategijos 2030 projektas. [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.lietuva2030.lt/>>
119. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
120. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas. Valstybės žinios. 2002, Nr. 73-3084.
121. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (Žin., 2002, Nr. 64-2569 su vėlesniais pakeitimais ir papildymais)
122. Lietuvos Respublikos kardomojo kalinimo įstatymas (Žin., 1996, Nr. 12-313)
123. Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko tarnyba (2009). Užsienio šalių ir Lietuvos institucijų veiklos rezultatų stebėsenos sistemų įgyvendinimo gerosios praktikos apžvalga. Klaipėda: UAB „Klaipėdos banga“
124. Lietuvos Respublikos pareigūnų ir karių valstybinių pensijų įstatymas (Žin. 1994, Nr. 99-1958 su vėlesniais papildymais ir pakeitimais)
125. Lietuvos Respublikos pataisos darbų kodeksas. Valstybės žinios. Žin., 1971, Nr. 20-142.
126. Lietuvos Respublikos Seimas. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija. (Žin., 2003, Nr.89-4029). Aktuali redakcija: 2011-04-08.
127. Lietuvos Respublikos Seimo 1998 m. birželio 25 d. nutarimas Nr. VIII-810 „Dėl teisinės sistemos reformos metmenų (nauja redakcija) ir jų įgyvendinimo“. Valstybės žinios. 1998, Nr.: 61-1736.
128. Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. IX-1187 „Dėl valstybės ilgalaikės raidos strategijos“ (Žin., 2002, Nr. 113-5029)
129. Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. lapkričio 4 d. nutarimas Nr. XI-1078 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010-2016 metų programos patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 132-6720)
130. Lietuvos Respublikos suėmimo vykdymo įstatymas (Žin., 1996, Nr. 12-313; 2008, Nr. 81-3172)
131. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 1999 m. spalio 22 d. įsakymą Nr. 461 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 76:1999 „Laisvės atėmimo ir kardomojo kalinimo įstaigos. Įrengimas, eksploatavimo taisyklės, sveikatos priežiūra“ tvirtinimo“ (Žin., 1999, Nr. 90-2668)
132. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 30 d. įsakymas Nr. V-241 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 76:2010 „Laisvės atėmimo vietos: bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 41-1999)
133. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. birželio 18 d. įsakymas Nr. 182 „Dėl areštinių vidaus tvarkos taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 68-3095 su vėlesniais pakeitimais ir papildymais)
134. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. liepos 2 d. įsakymas Nr. 194 „Dėl pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2003, Nr. 76-3498 su vėlesniais pakeitimais ir papildymais)
135. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2009 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. 1R-172 „Dėl Tardymo izoliatorių vidaus tvarkos taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2009, Nr. 68-2782 su vėlesniais pakeitimais ir papildymais)
136. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro valdymo sričių 2012–2014 metų strateginis veiklos planas Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2011 m. gruodžio 13 d. įsakymu Nr. 1R-291 [žiūrėta 2012-03-12]. Prieiga per internetą: <[http://www.tm.lt/dok/TM_STRATEGINIS_VEIKLOS_PLANAS_2012-2014\(1\).pdf](http://www.tm.lt/dok/TM_STRATEGINIS_VEIKLOS_PLANAS_2012-2014(1).pdf)>
137. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas (Žin., 1999, Nr. 66-2130; 2002, Nr. 45-1708 su vėlesniais pakeitimais ir papildymais)
138. Lietuvos Respublikos vidaus kontrolės ir audito įstatymas. (Žin., 2002, Nr. 123-5540).
139. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimas Nr. 827 „Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“. (Žin., 2002, Nr. 57-2312; 2010, Nr. 102-5279).
140. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. kovo 26 d. nutarimas Nr. 288 „Dėl Kalėjimų departamentui prie Teisingumo ministerijos pavaldžių įstaigų plėtros strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2008–2033 metų plano patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2008, Nr. 40-1469.

141. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimas Nr. 1248 „Dėl Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2009-2017 metų plano patvirtinimo“. Valstybės žinios. 2009, Nr. 121-5216.

142. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 7 d. nutarimas Nr. 1012 „Dėl valstybinės ŽIV/AIDS ir lytiškai plintančių infekcijų profilaktikos ir kontrolės 2010–2012 metų programos patvirtinimo“ (Žin., 2010, Nr. 85-4464)

143. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. spalio 27 d. nutarimas Nr. 1278 „Dėl nacionalinės narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos 2010-2016 metų programos įgyvendinimo 2011-2013 metų tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“ (Žin. 2011, Nr. 134-6359)

144. Strategijos „Europa 2020“ tikslai. Europos Komisijos svetainė. [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/europe2020/reaching-the-goals/targets/index_lt.htm>

145. Tarnybos Kalėjų departamente prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statusas (Žin. 2000, Nr. 39-1088; 2008, Nr. 135-5230 su vėlesniais pakeitimais ir papildymais)

146. Teisingumo ministerijos studijos analizė „Dėl laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos“. [žiūrėta 2012-03-25]. Prieiga per internetą : <http://www.tm.lt/dok/Stud_analiz_kiti/Laisves_atemimo_vietu_modernizavimo_strategija.pdf>

147. Teisingumo ministro 2000 m. rugsėjo 1 d. įsakymas Nr. 184 „Dėl Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2000, Nr. 76-2310) negalioja

148. Teisingumo ministro 2012 m. vasario 28 d. įsakymas Nr. 1R-58 „Dėl Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuostatų patvirtinimo“ (Žin., 2012, Nr. 27-1246)

Statistinė bei kita informacija internete

149. „Europa 2020 tikslai“, [žiūrėta 2012-03-12]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/targets_lt.pdf>

150. Baltijos jūros valstybių taryba (BJVT). Prieiga per internetą: <<https://www.urm.lt/index.php?1831863737>. Žiūrėta 2012-09-23

151. CPT 2000 m. vizito į Lietuvos Respubliką ataskaita. Interaktyvus. Prieiga per internetą: <<http://www.cpt.coe.int/documents/ltu/2001-22-inf-eng.htm>>. Žiūrėta 2012-10-25.

152. Diskusija dėl Nacionalinės pažangos programos prioritetų. Prieiga per internetą: <<http://www.esparama.lt/2014-2020-laikotarpis/diskusijos>>. Žiūrėta 2012-10-21

153. ES 2020 strateginių dokumentų sąsaja. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/ES_paramos_ateitis/110517_3_Strateginiu_dokumentu_sasaja.pdf>

154. EU Cohesion Policy 2014-2020 [interaktyvus] [žiūrėta 2012- 10-01]. Prieiga internete: <<http://www.euractiv.com/regional-policy/eu-cohesion-policy-2014-2020-links dossier-501653>>.

155. EU Cohesion Policy 2014-2020 [interaktyvus] [žiūrėta 2012- 10-01]. Prieiga internete: <<http://www.euractiv.com/regional-policy/eu-cohesion-policy-2014-2020-links dossier-501653>>.

156. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 metų ataskaitą. [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/11CE0BB3-9386-48DC-B012-AB2C046FEC7C/0/STATS_EN_2011.PDF>

157. Eurostat. [žiūrėta 2012-03-05] Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Prison_population_rate_per_100_000_population,_average_per_year,_2007-2009.PNG&filetimestamp=20120126130312>

158. Eurostat. Interaktyvus. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database>.

159. Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos statistinės ataskaitos. [žiūrėta 2011-11-20]. Prieiga per internetą: <http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=10&metai=2011&menuo=10®ionas=0&id3=1&idAta=1#Atasbazės>

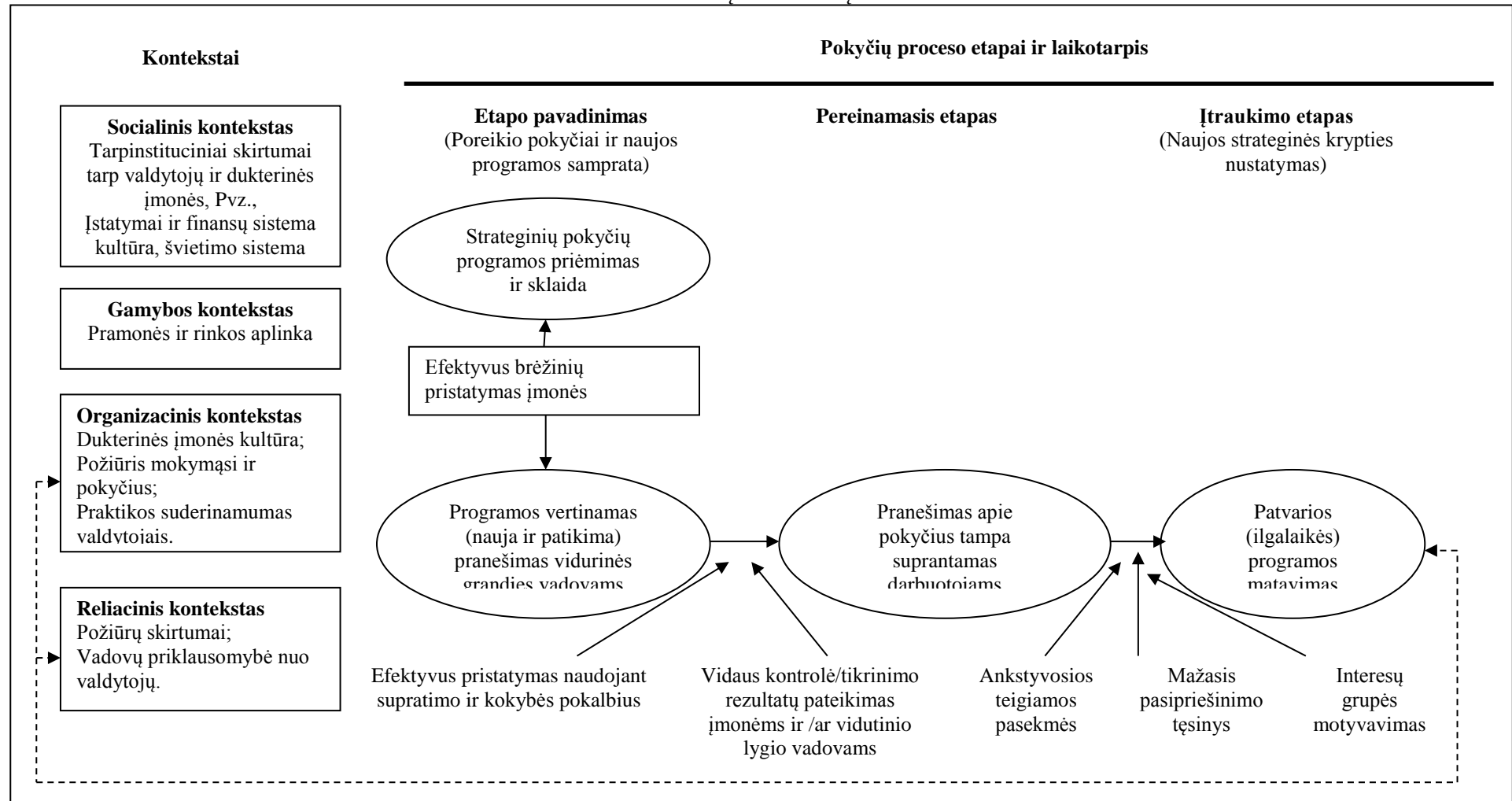
160. Įkalinimo sąlygos ES. Europos Parlamento svetainė. [žiūrėta 2012-03-05]. Prieiga per internetą: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=OQ&reference=O-2011-000284&language=LT>>
161. Johanesburgo darnaus vystymosi deklaracija (2002). Prieiga per internetą: <<http://www.am.lt/LSP/files/Agenda21.pdf>>.
162. Jungtinių Tautų Europos Ekonomikos Komisijos Darnaus vystymosi švietimo strategija ir jos įgyvendinimo Vilniaus gairės. Prieiga per internetą: <<http://www.am.lt/VI/index.php#a/4674>>.
163. Kalėjimų departamentas prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos. [žiūrėta 2012-03-28]. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1>
164. Kalėjimų departamento ir jam pavaldžių įstaigų 2011 m. veiklos ataskaita. [žiūrėta 2012-04-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.kalejimudepartamentas.lt/getfile.aspx?dokid=1157A67D-EA6D-4CC9-955D-2DD40B1B8A13>>
165. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos biudžeto suvestinė. [žiūrėta 2012-04-15]. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/IxSitesUpload/Upload_KDEP.LT/File/Biudzeto%20suvestine%202011-11-10.pdf>
166. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos svetainė. [žiūrėta 2012-03-12]. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vpr_kpfondai&lang=1>
167. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos svetainė. [žiūrėta 2012-03-12]. Prieiga per internetą: <http://www.kaldep.lt/IxSitesUpload/Upload_KDEP.LT/File/Informacinis%20pranesimas%20Nr%202048.pdf>
168. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statistiniai duomenys. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_at_mt&lang=1>
169. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos biudžeto lėtų 2011 metų biudžeto išlaidų sąmatų vykdymo ataskaitų rinkinys. [žiūrėta 2012-04-15]. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/IxSitesUpload/Upload_KDEP.LT/File/Biudzeto%20vykdymo%20formu%20rinkinys.pdf>
170. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos istorija. Interaktyvus. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vkl_ist&lang=1>. Žiūrėta 2012-10-20.
171. Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2011 m. veiklos ataskaita. (interaktyvus). Žiūrėta 2012-12-10. Prieiga per internetą: <<http://www.kalejimudepartamentas.lt/getfile.aspx?dokid=3F3936A7-DAF9-4A00-91AC-2321AF820979>>
172. Kalėjimų departamento tarpžinybiniai susitarimai. [žiūrėta 2012-04-15]. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=ta_ts&lang=1>
173. Kalėjimų departamento vykdomi projektai. ES parama. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=vpr_stat&lang=1>. Žiūrėta 2012-10-15
174. Kalėjimų departamentui pavaldžių įstaigų kontaktai: [žiūrėta 2012-04-15]. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/?item=sk_pavald&lang=1>
175. Kalėjimų ir teismų sistemos apsaugos korpuso ir Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos bendradarbiavimo sutartis. [žiūrėta 2012-04-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.kalejimudepartamentas.lt/getfile.aspx?dokid=9A864831-4E50-43F7-958F-43EEC82F4EF7>>
176. Kalėjimų sistemoje išstatutinamos pareigybės. Teisingumo ministerijos pranešimas. [žiūrėta 2012-03-29]. Prieiga per internetą: <<http://www.tm.lt/naujienos/pranesimasspaudai/1736>>
177. Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos įgyvendinimo ataskaita. (interaktyvus). Žiūrėta 2012-12-10. Prieiga per internetą: <http://www.tm.lt/dok/TM_strategijos_igyvendinimas.ppt>

178. Laisvoji enciklopedija. [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-04-05]. Prieiga per internetą: <<http://lt.wikipedia.org/wiki/Sinergija>>
179. Lenkijos Respublikos Kalėjų tarnybos Centrinės valdybos ir Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos bendradarbiavimo susitarimas. [žiūrėta 2012-04-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.kalejimudepartamentas.lt/getfile.aspx?dokid=C6CB887E-F280-447E-8CCB-5FCACD3B3077>>
180. Lietuvos kelias į Europos Sąjungą. Interaktyvus. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/lietuva/abc_of_the_eu/kelias_i_es/kelias_i_lt.htm>. Žiūrėta 2012-10-25.
181. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių 2011 metų veiklos ataskaita. [žiūrėta 2012-03-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrski.lt/files/462.pdf>>
182. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. gruodžio 3 d. įsakymas Nr. V-1033 „Dėl Tuberkuliozės profilaktikos ir kontrolės 2011–2014 metų programos patvirtinimo“. (Žin., 2010, Nr. 144-7386)
183. Lietuvos statistikos departamentas. Interaktyvus. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1311>>.
184. PRISONIS informacinės sistemos techninė specifikacija. Kalėjų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos vidaus dokumentas.
185. Respublikinės tuberkuliozės ir infekcinių ligų ligoninės duomenys. [žiūrėta 2012-03-11]. Prieiga per internetą: <http://www.sos03.lt/Idomybes/Statistika/Sergamumas_tuberkulioze>
186. Skandinavijos šalių baudžiamoji teisė ir procesas. Šaltinis. Mykolo Riomerio universiteto tinklapyje skelbiama medžiaga. [interaktyvus] [žiūrėta 2013-05-15]. Prieiga per internetą: <https://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=43&ved=0CDUQFjACOCg&url=http%3A%2F%2Fwww.mruni.eu%2Fmru_lt_dokumentai%2Fkatedros%2Fbaudziamosios_teises_katedra%2Fpaskaitos%2Fskandinavijos_bt.doc&ei=-ZWYUbnUO4yv4QSD44DoBA&usg=AFQjCNEhjkrGHTIohqk1sgvD_HRHyywvRTw>
187. Strateginė metodika Lietuvoje [žiūrėta 2012-04-16]. Prieiga per internetą: <<http://dgudel.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2008/05/strategine-metodika-lietuvoje3gr.ppt>>.
188. Strateginio planavimo sistema ir savivaldybės plėtros strategijos rengimas [žiūrėta 2012-04-16]. Prieiga per internetą: <<http://malvina.home.mruni.eu/wp-content/uploads/2008/11/strateginio-planavimo-sistema-viesojo-sektoriaus-institucijose.ppt>>.
189. Strateginis planavimas ir strategijos įgyvendinimo kontrolė viešajame sektoriuje [žiūrėta 2012-04-16]. Prieiga per internetą: <<http://www.cognos.lt/portal/veiklos-valdymas/vv-verslo-problematika/73-strateginis-planavimas-ir-strategijos-gyvendinimo-kontrol-vieajame-sektoriuje.>>.
190. Strateginių planų rengimo savivaldybėse tobulinimo rekomendacijos [žiūrėta 2012-04-16]. Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/url?sa=t&source=web&ct=res&cd=8&ved=0CBsQFjAH&url=http%3A%2F%2Fwww.vrm.lt%2Fuploads%2Fmedia%2FVRM_leidinys_1_pakoreguotas.2008.08.25.pdf&rct=j&q=praktiniai+patarimai+rengiantiems+savivaldybi%C5%B3+pl%C4%97tros+ir+savivaldybi%C5%B3+veiklos+planus&ei=g7bNS4iZINSmsAbX3PHQDQ&usg=AFQjCNFwOn9BfH3mBoJz3n1vodJw_HHnXg>.
191. Strateginių planų rengimo savivaldybėse tobulinimo rekomendacijos [žiūrėta 2012-04-16]. Prieiga per internetą: <http://www.google.lt/url?sa=t&source=web&ct=res&cd=8&ved=0CBsQFjAH&url=http%3A%2F%2Fwww.vrm.lt%2Fuploads%2Fmedia%2FVRM_leidinys_1_pakoreguotas.2008.08.25.pdf&rct=j&q=praktiniai+patarimai+rengiantiems+savivaldybi%C5%B3+pl%C4%97tros+ir+savivaldybi%C5%B3+veiklos+planus&ei=g7bNS4iZINSmsAbX3PHQDQ&usg=AFQjCNFwOn9BfH3mBoJz3n1vodJw_HHnXg>.
192. Šaltinis: Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai pagal pažeidimus ir valstybes. [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/596C7B5C-3FFB-4874-85D8-F12E8F67C136/0/TABLEAU_VIOLATIONS_EN_2011.pdf>
193. Šiaulių tardymo izoliatoriaus veiklos ir Europos Tarybos ekspertų rekomendacijų vykdymo pažyma. 1999 m. Šiaulių tardymo izoliatoriaus dokumentų archyvas.
194. Tarptautinis bendradarbiavimas. [žiūrėta 2012-04-15]. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=ta_tts&id=3736>

195. Teisingumo ministerija skelbia bausmių vykdymo sistemos modernizavimo pradžia. [interaktyvus] [žiūrėta 2013-05-15]. Prieiga per internetą: <http://www.kalejimudepartamentas.lt/default.aspx?item=akt_news&id=4250>
196. Trakų rajono subalansuotos plėtros strategija. Prieiga per internetą: <http://www.trakai.lt/index.php?-1342885827#_Toc36023847>.
197. Valstybės biudžeto vykdymo duomenys. Lietuvos Respublikos finansų ministerija. [žiūrėta 2012-03-06]. Prieiga per internetą: <http://www.finmin.lt/web/finmin//auktualus_duomenys/biudzeto_pajamos/valstybes_biudzetas>
198. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „VILMORUS“. Viktimologijos tyrimai. [žiūrėta 2011-11-20]. Prieiga per internetą: <http://www.nplc.lt/lit/tyr/_tyrimai.aspx>
199. What is an indicator of sustainability? [interaktyvus, žiūrėta: 2012-02-21]. Prieiga per internetą: <<http://www.sustainablemeasures.com/Indicators/WhatIs.html>>.

PRIEDAI

STRATEGINIŲ POKYČIŲ MODELIS

Šaltinis: Martin, G. (2006). Managing people and organizations in changing contexts. United Kingdom.

2 priedas

**MOKYMOSI IR KONFIGŪRACIJOS STRATEGIJOS RENGIMO MOKYKLŲ
PALYGINIMAS**

<i>Eil. Nr.</i>	<i>Rodiklis</i>	<i>Strategijos rengimo mokyklos</i>	
		<i>Mokymosi</i>	<i>Konfigūracijos įtakos</i>
1.	Strategijos rengimo supratimas	kaip besiplėtojantis procesas – strategija plėtojama, kai žmonės susipažįsta su situacija ir su organizacijos vidiniais resursais	kaip transformacijos procesas. Kuriama strategija reliatyviai stabili, į ją kartais įterpiami pokyčiai, kurie priverčia keistis
2.	Pagrindinė savybė	išsiaiškina kokie sprendimai ir veiksmai veikia ir kokie neveikia laikui bėgant. „Išmoktas pamokas“ inkorporuoja į bendrą veiksmų planą. Ši mokykla daro prielaidą, kad strateguotojas nuolatos mokosi laikui bėgant	vykstant greitiems aplinkos pokyčiams galima strateginė revoliucija, kai reikia keisti daugelį elementų. Organizacijos ši šuolį atlieka vadovaudamosi naujais strategijų, struktūrų, kultūros principais, t. y. nauja konfigūracija
3.	Pagrindiniai teiginiai	strategijos atsiranda tada, kai žmonės (kartais veikdami individualiai, o dažniausiai kolektyviai) išnagrinėja esamą padėtį ir numato organizacijos galimybes bei nustato veiksmingiausias elgesio schemas ⁹³	<ul style="list-style-type: none"> • didžiąją dalį savo veiklos laiko organizacija gali būti aprašoma kaip jos sudėtinių dalių konfigūracija • pastovūs laikotarpiai pertraukiami transformacijos – „šوليو“ į kitą konfigūraciją • laikotarpių kaita yra nuosekli • iškilus transformacijos būtinybei, perėjimo procesas turi būti kontroliuojamas užtikrinant, kad būtų išsaugoti organizacijos sugebėjimai strategijos kūrimo procesas – formalusis planavimas, sisteminė analizė, reagavimas į išorinės aplinkos poveikį⁹⁴

⁹³ Mintzberg, H., Ahlstrand, B., Lampel, J.(1998). *Strategy Safari: a guided tour through the wilds of strategic management*. London: Prentice Hall ,406 p.

⁹⁴ Arimavičiūtė, M. (2005). *Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas*. Vilnius

<i>Eil. Nr.</i>	<i>Rodiklis</i>	<i>Strategijos rengimo mokyklos</i>	
		<i>Mokymosi</i>	<i>Konfigūracijos įtakos</i>
4.	Privalumai	<ul style="list-style-type: none"> • pripažįsta, jog strategija privalo būti harmonijoje su organizacinės elgsenos ištakomis pripažįsta, kad organizacijos strategija keičiasi ir vystosi laikui bėgant⁹⁵ 	linkusi viską apibendrinti, paremti sintezės metodais. Organizacija veiksmingai funkcionuoja tik tada, kai moka derinti visus savo sugebėjimus ir juos atnaujinti ⁹⁶
5.	Trūkumai ⁹⁷	<ul style="list-style-type: none"> • trūksta koordinacijos, gali atsirasti technologijų ir sistemų mišrainė, kuri duos neigiamą sinergetinį efektą. Krizės atveju nebelieka laiko mokytis, nes reikia veikti. Laipsniškas žygiavimas nuveda į visiškai neperspektyvias sritis • mokyklos supratimu „tinka bet kas“ – jokios strategijos ar klaidinga strategija – vienodai tinkama, pavojus slypi ten, jog tokioje organizacijoje gali dominuoti greitos reakcijos ar disciplinos trūkumas ir iš esmės gali niekas nesikeisti 	vykstant greitiems aplinkos pokyčiams organizacijos konfigūracijos parametrai ima labai atsilikti nuo adekvačių pasikeitusiai aplinkai. Tuomet galima strateginė revoliucija, kai reikia keisti daugelį elementų

Šaltinis: sudaryta pagal M. Arimavičiūtės (2005), R. Vogeliaus (2004), A. Boso (2004), R. Jucevičiaus (1998) ir R. Vogeliaus (2004) šaltinius.

⁹⁵ Vogelius., R. (2004). Organizacinė strategija II. *Marketingo idėjos*. Nr. 9

⁹⁶ Arimavičiūtė, M. (2005). *Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas*. Vilnius.

⁹⁷ Bosas, A. (2004). *Strateginis valdymas: nuo korporacijos iki valstybės: monografija*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla., Jucevičius, R. (1998). *Strateginis organizacijų vystymasis*. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras. Vogelius., R. (2004). Organizacinė strategija II. *Marketingo idėjos*. Nr. 9

NUSTATYTINĖS METODOLOGIJOS PRIVALUMAI IR TRŪKUMAI

<i>Eil. Nr.</i>	<i>Privalumai</i>	<i>Trūkumai</i>
1.	Strategija kompleksiskai apima visą organizaciją ir jos svarbiausias problemas. Strategijoje kompleksiskai apimant visą organizaciją, gaunamas visuminis efektas yra didesnis už atskirų veiklos sričių efektų sumą. Šis papildomas efektas, kai bendrasis rezultatas viršija dalinių rezultatų sumą, yra vadinamas sinergijos efektu.	Metodologija remiasi prielaida, kad ateitį galima prognozuoti pakankamai tiksliai. Tačiau ne visos prognozės ir prielaidos, padarytos formuojant preskriptyvinę strategiją, pasitvirtina praktikoje.
2.	Preskriptyvinė metodologija yra logiška, nuosekli ir išbaigta. Formaliai apibrėžti grįžtamieji ryšiai tarp atskirų proceso stadijų leidžia nuosekliai realizuoti tarpinius ciklus strateginiame procese.	Ne visuomet praktiškai yra galimybės griežtai atsieti strategijos įgyvendinimo stadiją nuo jos formavimo stadijos.
3.	Šioje metodologijoje strategijos formavimo startiniu momentu yra organizacijos tikslinės orientacijos formulavimas. Turint iš anksto apibrėžtus tikslus, galima sutinkamai su jais vertinti ir lyginti tarpusavyje strateginių sprendimų alternatyvas. Vieninga vertinimo ir lyginimo bazė leidžia analizuoti platesnę alternatyvų ratą.	Dėl didelio išorinės aplinkos turbulentiškumo dažnai sunku (arba apskritai neįmanoma) iš anksto išbaigčiai apibrėžti strategiją.
4.	Organizacija gali kompleksiskai kontroliuoti strategijos įgyvendinimą ir jos atitikimą kintančiai aplinkos situacijai. Kad pernelyg didelio elementų skaičiaus kontroliavimas nepadarytų rezultatinės kontrolės informacijos labai gremėzdiška, kontrolės procese koncentruojamasi į pagrindinius organizacijos veiklos rodiklius, svarbiausius	Sunku nustatyti strategijos tikslinę orientaciją ir parinkti geriausius (optimalius) strateginius sprendimus. Vyraujančios daugumoje organizacijų “viršus – apačia” procedūros sprendimų priėmimo neleidžia efektyviai reaguoti į greitus aplinkos pokyčius.

<i>Eil. Nr.</i>	<i>Privalumai</i>	<i>Trūkumai</i>
	sėkmės faktorius ir reikšmingiausias pokyčius išorinėje aplinkoje.	
5.	Sukauptas didelis patyrimas preskriptyvinių strategijų rengimo ir įgyvendinimo srityje stambiausiose kompanijose.	Ne visoms organizacijoms priimtina formalizuota strateginio planavimo sistema, sudaranti preskriptyvinės metodologijos realizavimo pagrindą.
6.		Kartais tikslinga atsisakyti ilgalaikių strateginių privalumų ir gauti didesnę naudą išnaudojant trumpalaikes galimybes.

Šaltinis: sudaryta pagal Webster, M. (2010). *Strategic Information Systems Planning: Approaches to Strategic Management*. [žiūrėta 2012-03-25]. Prieiga per internetą: <<http://martinwebster.eu/2010/09/17/approaches-to-strategic-management/>> ir Carpenter, M. (2010). *How Do Strategies Emerge?* [žiūrėta 2012-03-25]. Prieiga per internetą: <<http://www.web-books.com/eLibrary/ON/B0/B58/031MB58.html>>

ORGANIZACIJAI SVARBŪS VIDINIAI VEIKSNIAI

A. Makštutis	A. Bosas	A. Thompson, A.J. Stricland	L. Chen, Sh. Mohamed
Personalas, pagrindiniai fondai, veiklos priemonės; materialiniai ištekliai, finansai, produkto kūrimas ir realizavimas (veikla arba darbas). ⁹⁸	Žmonės, informacija, medžiaginiai ir finansiniai ištekliai, kultūra. ⁹⁹	Organizacijos stiprybės, trūkumai ir konkurencinė rinkos pozicija, personalo ambicijos, verslo filosofija ir etiniai vadovų principai, bendrosios vertybės ir kompanijos kultūra. ¹⁰⁰	Organizacinė kultūra: vertybės ir principai. Organizacinį klimatas: taisyklės, politika, procedūros, struktūra, skatinimo sistemos ir kt. ¹⁰¹

⁹⁸ Makštutis, A., (2001). *Strateginio valdymo principai*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla

⁹⁹ Bosas, A., (2002). *Korporacijų strategijos ir konkurencinis potencialas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla

¹⁰⁰ Thompson, A., Stricland, A.J. (1990). *Strategic management*. United States

¹⁰¹ Chen, L., Mohamed Sh., (2008). *Impact of the internal business environment on knowledge management within construction organisations*. Construction Innovation. Vol. 8. No 1. [žiūrėta 2012-04-14]. Prieiga per internetą:

<<http://www.emeraldinsight.com/Insight/ViewContentServlet?contentType=Article&Filename=Published/EmeraldFullTextArticle/Articles/3330080104.html>>

5 priedas

**ŠIAULIŲ TARDYMO IZOLIATORIUJE VYKDOMŲ SOCIALINĖS REABILITACIJOS
PROGRAMŲ APRAŠYMAS**

Šiaulių tardymo izoliatoriuje ūkio aptarnavimo būrio nuteistiesiems 2011 metais buvo vykdomos 5 programos:

1. Nuteistųjų socialinės adaptacijos programa.
2. Nuteistųjų pataisos programa.
3. Nuteistųjų integracijos į visuomenę programa.
4. Asmenų, kuriuos rengiamasi paleisti iš laisvės atėmimo vietų, teisinio ir socialinio švietimo programa.
5. Nuteistųjų laisvalaikio užimtumo programa.

1. Nuteistųjų socialinės adaptacijos programa padeda sėkmingiau tardymo izoliatoriuje paliktiems nuteistiesiems prisitaikyti prie naujos socialinės aplinkos. Laisvės atėmimo vietose asmens adaptacija vyksta palaipsniui, todėl skirtingos trys socialinės adaptacijos fazės: 1-oji orientacijos fazė, 2-oji išskirtinumo ar niveliacijos fazė ir 3-oji adaptacijos pilnatvės fazė.

Adaptacijos programoje 2011 metais dalyvavo 49 ūkio aptarnavimo būrio nuteistieji.

2. Pataisos programa - tai nuteistųjų dorovinis auklėjimas, kuriuo siekiama, kad nuteistieji elgtųsi pagal visuomenei priimtinas elgesio taisykles; teisinis švietimas, kuriuo siekiama, kad nuteistieji savo gyvenimo tikslų siektų teisėtais būdais ir priemonėmis; kultūrinis auklėjimas; fizinis lavinimas; saviaukla ir kitos priemonės.

Šiaulių tardymo izoliatoriuje pataisos programa ruošiamą kiekvienam nuteistajam individualiai, atsižvelgiant į pastarojo asmenines savybes, intelektą, pasaulėžiūrą, daromas išvadas iš praeities, kuriamus ateities planus, socialines bei kultūrinės reikmes it t.t.

2011 metais nuteistųjų pataisos programoje dalyvavo 58 ūkio būrio nuteistieji.

3. Nuteistųjų integracijos į visuomenę programa.

Pagrindinis šios programos tikslas – padėti grįžtančiam iš įkalinimo vietos asmeniui palaipsniui įsijungti į gyvenimą laivėje, tapti pilnaverčiu visuomenės nariu ir nenusikalsti pakartotinai.

Integracijos į visuomenę programoje 2011 metais dalyvavo 19 ūkio aptarnavimo būrio nuteistųjų.

4. Asmenų, kuriuos rengiamasi paleisti iš laisvės atėmimo vietų, teisinio ir socialinio švietimo programa suteikia asmenims, kuriuos rengiamasi paleisti iš laisvės atėmimo vietų, teisinių ir socialinių žinių, kad jie galėtų adaptuotis nuolat kintančioje visuomenėje ir sugebėtų teisėtais būdais tenkinti savo socialinius poreikius. Vykdam šią programą, siekiama ugdyti joje dalyvaujančių nuteistųjų gyvenimo įgūdžius - gebėjimą prisitaikyti visuomenėje ir pozityviai elgtis,

suteikti asmeniui brandaus savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam tobulinti pozityvius gebėjimus visą gyvenimą.

Asmenų, kuriuos rengiamasi paleisti iš laisvės atėmimo vietų, teisinio ir socialinio švietimo programoje 2011 metais dalyvavo 19 ūkio aptarnavimo būrio nuteistųjų.

5. Nuteistųjų laisvalaikio užimtumo programa.

Šios programos tikslas – mažinti recidyvinio nusikalstamumo riziką sudarant sąlygas nuteistiesiems realizuoti savo gebėjimus ir sumanymus, ugdant jų savarankiškumą, asmenines vertybes, gerinant bendrą išsilavinimą, mažinant vidinę įtampą pataisos įstaigose.

Nuteistųjų laisvalaikio užimtumo programoje 2011 metais dalyvavo 51 ūkio aptarnavimo būrio nuteistasis.

Suimtiesiems vykdomos dvi programos:

6) Alkoholio, rūkymo ir narkomanijos prevencijos programa.

7) Suimtųjų (nuteistųjų) fizinio aktyvumo skatinimo programa.

6. Alkoholio vartojimo, rūkymo ir narkomanijos prevencijos programa.

Vykiant alkoholio vartojimo, rūkymo ir narkomanijos prevencijos programą, suimtiesiems nepilnamečiams prarastos paskaitos „Alkoholio daroma žala?“, „Kas tie narkotikai“, „venerinės ligos“. Paskaitas išklausė 22 nepilnamečiai (protokolai: 2011-03-31 Nr. 61/04-302, 2011-06-03 Nr. 61/04-533; 2011-09-26 Nr. 66/01-192; 2011-12-16 Nr. 66/01-295). Bendradarbiaujant su Psichologine tarnyba taip pat prarastos paskaitos nepilnamečiams ir suimtosioms moterims „Mokymas valdyti pyktį“, „Emocijos ir kasdieninis gyvenimas“ ir „Ar gali susikurti naujos emocijos?“. Paskaitas išklausė 13 nepilnamečių ir 24 suimtosios moterys (protokolai: 2011-05-23 Nr.66/01-96; 2011-05-23 Nr. 66/01-97; 2011-08-31 Nr. 66/01-171; 2011-11-25 Nr. 66/01-268).

Dar prarasta paskaita-diskusija apie alkoholį ir narkotikus su prevencinio filmo „Tavo pasirinkimas“ demonstravimu. Dalyvavo 8 nepilnamečiai (protokolas 2011-12-14, Nr. 61/04-1369).

Iš viso šiuose renginiuose dalyvavo 67 suimtieji.

7. Suimtųjų (nuteistųjų) fizinio aktyvumo skatinimo programa.

2011 m. kovo 31 d. Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktoriaus įsakymu Nr. 1/01-88 patvirtinta „**Suimtųjų laisvalaikio užimtumo programa**“. Pagal šią programą suimtiesiems (nuteistiesiems) organizuojamos įvairios laisvalaikio užimtumo priemonės, kurios numatomos skyriaus darbo planuose. Kiekvieną mėnesį organizuojama po renginį, kuriame gali dalyvauti visi pageidaujantys suimtieji (nuteistieji), atskirai organizuojami renginiai suimtosioms moterims ir nepilnamečiams. Taip pat suimtieji šiltuoju metų laiku vedami į krepšinio aikštelę, o nuo spalio mėnesio, įrengus teniso salę, suimtieji pagal sudarytus grafikus vedami žaisti stalo teniso.

Įvairiuose sporto renginiuose per 2011 metus dalyvavo 1452 suimtieji (2010 m. - 1368).

Nuteistiesiems arešto bausme vykdomos 4 programos:

8) Nuteistųjų arešto bausme socialinės adaptacijos programa.

9) Nuteistųjų arešto bausme pataisos programa.

10) Rengimo paleidimui iš areštinės programa.

11) Nuteistųjų arešto bausme laisvalaikio užimtumo programa.

8. Nuteistųjų arešto bausme socialinės adaptacijos programa.

Nuteistųjų areštu socialinės adaptacijos programa padeda sėkmingiau nuteistiesiems arešto bausmė prisitaikyti prie naujos socialinės aplinkos. Laisvės atėmimo vietose asmens adaptacija vyksta palaipsniui, todėl skirtinos trys socialinės adaptacijos fazės: orientacijos fazė, išskirtinumo ar niveliacijos fazė ir pilnatvės fazė.

Adaptacijos programoje 2011 metais dalyvavo visi 230 nuteistieji.

9. Nuteistiesiems arešto bausme pataisos programa.

Programos tikslai:

1) Pagrindinis tikslas, kad nuteistieji arešto bausme nuspręstų keisti savo gyvenimą ir elgesį, mokytųsi gyventi kitaip, ir atsisakytų senų mąstymo standartų;

2) Savikontrolės (tai yra, mąstymo iki veiksmo) ugdymas;

3) Socialinė perspektyva (pripažinimas, kad kitų elgesys veikia mus, o mūsų elgesys turi pasekmių kitiems);

4) Mąstymo stiliaus ugdymas (siauros, kategoriškos mąstysenos keitimas, tolerancijos ir asmeninės atsakomybės ugdymas).

Pataisos programoje 2011 metais dalyvavo visi arešto bausmę atliekantys 230 nuteistųjų.

10. Nuteistųjų areštu rengimo paleidimui iš areštinės programa.

Programos tikslai:

1. Parengti nuteistuosius areštu išėjimui iš areštinės, kad jie galėtų sėkmingai integruotis į visuomenę laisvėje ir nenusikalstų pakartotinai.

2. Supažindinti su LR galiojančiais įstatymais ir kitais teisės aktais, aktualiais paleistam iš areštinės asmeniui.

3. Supažindinti su socialinių tarnybų tinklu bei galimybėmis gauti socialinę paramą gyvenamojoje vietoje bei kitą informaciją, reikalingą nuteistojo resocializavimui.

Šioje programoje dalyvavo 216 nuteistųjų, nedalyvavo užsienio piliečiai (2 nuteistieji) ir nuteistieji arešto bausmę atliekantys bausmę pagal susitarimą su Kalėjimų departamentu (12 nuteistųjų).

11. Nuteistųjų arešto bausme laisvalaikio užimtumo programa.

Programos tikslai:

- 1) pagerinti kriminogeninę situaciją Šiaulių tardymo izoliatoriuje;
- 2) sukurti saugesnę aplinką nuteistiesiems arešto bausmė;
- 3) sumažinti nusikaltėlių subkultūros įtaką.

„Šiaulių tardymo izoliatoriaus nuteistųjų arešto bausmė laisvalaikio užimtumo programoje“ dalyvavo 230 nuteistųjų, kadangi užimtumas vykdomas kiekvieną dieną, gavę nors ir trumpą bausmę, jie spėja sudalyvauti rengiamose užsiėmimuose.

Siekiant aiškiai ir tiksliai reglamentuoti nuteistųjų atranką ir palikimą atlikti bausmę Šiaulių tardymo izoliatoriaus ūkio aptarnavimo būryje, Socialinės rehabilitacijos skyrius parengė nuteistųjų priėmimo ir pašalinimo iš ūkio aptarnavimo būrio tvarką. Ji patvirtinta 2011-07-29 Šiaulių tardymo izoliatoriaus direktoriaus įsakymu Nr. 1/01-229.

Suimtųjų užimtumui buvusiame sandėlyje įrengta patalpa stalo tenisui, įstaigoje pagaminti du stalai, nupirktos raketės bei kamuoliukai ir nuo ... suimtieji kasdien vedami žaisti stalo tenisą.

Siekiant įgyvendinti „Laisvės atėmimo vietų patalpų aprūpinimo baldais ir kietuoju inventoriumi normas“ ūkio aptarnavimo būrio gyvenamosiose patalpose atnaujinta virtuvėlė. Jos įrengimui buvo skirta 1305,09 Lt. Nelė Bagdanavičienė ūkio aptarnavimo nuteistiesiems padovanojo rūbų džiovintuvą „AEG“.

Pagrindinė problema vykdant visas socialinės rehabilitacijos priemones su suimtaisiais ir nuteistaisiais yra tai, kad labai trūksta tam tinkamų patalpų. Reikia patalpų sporto renginiams, švietimo ir informavimo užsiėmimams, nuteistųjų mokymui ir panašioms renginiams. Kol kas, sukdamiesi iš esamos padėties, sporto renginius vykdome ir kamerose, ir pasivaikščiojimo kiemeliuose, ir būrių viršininkų kabinetuose, bet yra įvairiausių nepatogumų, nes šios patalpos nepritaikytos sportui, o lauke galime organizuoti tik šiltuoju metų laiku. Susitikimus su nevyriausybinėmis organizacijomis atstovais organizuojame koplyčioje, ūkio aptarnavimo būrio nuteistiesiems, kurie mokosi suaugusiųjų mokykloje, pamokos vyksta įstaigos aktų salėje, kuri yra administraciniame pastate. Šios patalpos nėra pritaikytos tokioms priemonėms vykdyti, nes nėra stalų rašymui, nėra mokyklinės lentos ir t.t.

2011 m. pradėta rengti suimtiesiems kompiuterių klasė. Suremontuota, režiminio korpuso trečiame aukšte esanti patalpa. 2012 m. pradžioje ketinama įsigyti kompiuterių ir tada toje klasėje pradėsime organizuoti įvairias užimtumo priemones suimtiesiems.

SKANDINAVIJOS ŠALIŲ BAUDŽIAMOJI TEISĖ IR PROCESAS

1. Baudžiamųjų įstatymų bendra charakteristika ir BK reformos.

Skandinavijos valstybės – Suomija, Danija, Islandija, Švedija, Norvegija – yra nedidelės valstybės, kuriose gyvena vidutiniškai 5 – 8 milijonai gyventojų. Jos yra labai artimos Lietuvai valstybės.

Skandinavijos valstybės pagal savo teisinę sistemą yra priskiriamos civilinės teisės tradicijos teisei sistemai, kuriai būdinga romėnų teisės įtaka, lemiamas įstatymo vaidmuo, o kodeksai yra svarbiausia teisės sisteminimo priemonė. Tačiau šiaurės šalių vystymuisi romėnų teisė turėjo žymiai mažesnę įtaką negu, pavyzdžiui, Vokietijos teisei. Net ir dabar šiose šalyse nėra kodeksų, panašių į Prancūzijos ar Vokietijos. Visų valstybių teisinės sistemos labai panašios, tai lėmė nuo seno Skandinavijos šalims būdingas politinis ir kultūrinis bendradarbiavimas. Istoriskai šalys viena su kita sudarydavo unijas, taip pat užkariaudavo (pvz., Švedija 13-14 a. buvo užkariavusi Suomiją ir valdė ją iki 19a., o po 1809 m. iki 1917 m. ji buvo Rusijos autonomija. Norvegija ir Islandija – nuo 14a. 400 metų buvo valdomos Danijos, o 1814 m. Norvegija atiteko Švedijai ir 1905 m. tapo nepriklausoma. Tuo tarpu Islandija tapo nepriklausoma 1918 m., bet buvo personalinė unija su Danijos karalyste. Istorinis, kultūrinis Skandinavijos Šalių bendrumas, transporto, prekybos ryšiai sąlygojo 19 a. pabaigoje ir bendradarbiavimą įstatymleidystės srityje. Dar 1872 m. vyko Skandinavijos juristų suvažiavimas, kurio tikslas buvo teisės unifikavimas. Jau 1880 metais buvo parengtas Vieningas vekselių kodeksas. Integravimasis, teisės unifikavimas vyksta ir dabar. 1952 metais sudaryta Šiaurės Taryba, kurios tikslas – bendradarbiavimas ekonomikos, socialiniais, politikos, prekybos, kultūros klausimais.

Skandinavijos šalių teisei sistemai ryški Rusijos teisinės sistemos įtaka. Būdingas toks pat valdymas ir vadovavimas kriminalinės justicijos sistemai. Pavyzdžiui, Suomijoje taip pat yra dvi ministerijos – VRM ir Teisingumo ministerija. Švedijoje, Danijoje ir Norvegijoje – kitaip. Ten taip pat yra VRM, tačiau ji savo kompetencija daugiau panaši į mūsų Savivaldybių reikalų ministeriją. Teisingumą čia valdo Teisingumo ministerija – policija, teismus, kalėjimus, kaltinimo tarnybą.

Visose valstybėse baudžiamoji teisė yra kodifikuota, t.y. jos turi baudžiamuosius kodeksus. Baudžiamieji kodeksai priimti gana seniai, tačiau baudžiamoji teisė jose yra reformuojama. Suomijoje teoriškai galioja 1889 m. baudžiamasis kodeksas, bet nuo 1978 m. pradėtos gana gilios reformos, kurių tikslas sukurti naują kodeksą. Dabartiniu metu Suomijoje galioja faktiškai naujas kodeksas, nes 1990 – 1995 m. 2 įstatymais senasis BK praktiškai pakeistas. Švedija taip pat turi faktiškai naują BK, kuris priimtas 1965m. Danijoje galioja 1930 m. BK, Norvegijoje – 1902m., tačiau reformos vyksta ir šiose šalyse. Reformų vienas iš pagrindinių tikslų yra suderinti baudžiamuosius įstatymus su galiojančiais minimaliais tarptautiniais standartais.

Būdinga tai, kad baudžiamosios teisės normų yra ir kituose įstatymuose, ne tik BK. Pavyzdžiui, Suomijoje yra dar du svarbūs įstatymai – Eismo saugumo įstatymas ir alkoholio įstatymas. Skandinavijos baudžiamoji teisė suprantama plačiai negu pas mus – baudžiamosios teisės dalykas yra visos tos veikos už kurias yra baudžiama. Taip yra dėl to, kad čia nėra tokio kaip Administracinių pažeidimų kodekso. Be to, daugumą klausimų, kuriuos pas mus reguliuoja BK (tokie kaip lygtinis paleidimas nuo bausmės prieš terminą ar bausmės pakeitimas švelnesne bausme) yra reguliuojami ne BK, o pataisos darbų teisėje.

2. Įstatymų bendra charakteristika ir BK reformos.

Kadangi Skandinavijos šalių teisinė sistema yra labai panaši, todėl toliau kaip pavyzdį nagrinėsime Suomijos valstybės baudžiamąją teisę ir procesą.

Suomijos teisės sistema savo pagrindą formavo daugelį amžių, kai ji dar buvo Švedijos dalis. Jos teisės sistema turi daugelį šiaurės šalių bruožų. Pagrindinis teisės šaltinis yra konstitucija ir Parlamento aktai, žemiau yra Prezidento priimti dekretai. Pagrindinis baudžiamasis įstatymas yra

BK priimtas 1889 m., nors ie labai stipriai pakeistas dabartiniu metu. 1976 m. pradėtas reformuoti ir dabartiniu metu po 1990 ir 1995 metų reformų Suomijoje faktiškai galioja naujas kodeksas.

Jį sudaro dvi dalys: bendroji dalis ir ypatingoji. Visos normos BK yra talpinamos į atskirus skirsnius, kuriuos sudaro skyriai, o savo ruožtu gali būti skirstomi į smulkesnes dalis. Bendrąją dalį sudaro 9 skirsniai. Joje yra nuostatos apie įstatymo galiojimą erdvėje, bausmes, baudžiamosios atsakomybės amžių, aplinkybes šalinančias veikos priešingumą teisei, parengtinę nusikalstamą veiką, bendrininkavimą, bausmės skyrimą, juridinių asmenų baudžiamąją atsakomybę ir kt. Be to, bendrųjų baudžiamosios teisės nuostatų yra ir kituose įstatymuose, pvz. Baudžiamojo kodekso įsigaliojimo akte(1889m.), Jaunų pažeidėjų akte (1940 m.), Pavojingų recidyvistų akte (1953 m.), Lygtinio nuteisimo akte (1976 m.). Specialiojoje dalyje yra atskirų nusikalstamų veikų apibrėžimai ir sankcijos, skiriamos už jų padarymą. SD normų taip pat yra ir kituose įstatymuose, iš kurių pagrindiniai yra mano jau minėti Kelių eismo aktas ir Alkoholio aktas.

1889 m. priimtas BK buvo klasikinės baudžiamosios teisės mokyklos produktas. Bausmė pagal jį pirmiausia buvo atpildas nusikaltėliui. Tačiau šis požiūris vėliau pakito. Dabartiniu metu Suomijoje kaip visose Skandinavijos šalyse vyrauja nuostata, kad bausmė pirmiausia turi turėti bendrą prevencinį poveikį. Šis poveikis yra susijęs su bausmės neišvengiamumu ir bausmės griežtumu. Suomijoje yra akcentuojamas bausmės neišvengiamumas.

3. Kriminalinės justicijos sistema, policijos vieta ikiteisminiame tyrime.

Nagrinėjant kriminalinės justicijos sistemą galima išskirti policija, teismus, kaltinimo tarnyba, advokatūra, kalėjimus ir kt. institucijas. Kaip jau esu minėjusi Suomijoje yra VRM ir TM – vadovaujančios institucijos.

Pagrindinis įstatymas reguliuojantis policijos veiklą yra 1992 m. policijos administravimo aktas, kuris nustato policijos organizavimą, funkcijas, teises ir pareigas. Policijos organizaciją sudaro nacionalinės policijos pajėgos, kurioms vadovauja VRM. Yra trys organizacijos lygiai: 1) nacionalinė administracija, 2) regioninė administracija visuose kraštuose, 3) vietinė administracija policijos rajonuose. Yra policijos Departamentas, kuris yra VRM dalis. Nacionalinis PD vadas yra visų policijos pajėgų vadas: Kiekvienas regionas yra vadovaujamas provincijos policijos komisaro, vietos policijos rajonuose vadovauja policijos vyresnieji. Uniformuota policija atsakinga už viešąją tvarką, patruliavimą, eismo saugumą. Kriminalinė policija atlieka nusikaltimą tyrimą. Sunkius nusikaltimus tiria Nacionalinis tyrimų biuras, kuris gali bendradarbiauti su vietos policija. Kriminalinė policija atlieka tyrimą iki atidavimo teismui, toliau bylą perima kaltintojas.

Kaltintojai yra prie teismų. Žemiausiuose teismuose yra miesto kaltintojas ir ne miesto regione – rajono policijos vyresnieji. Kalėjimams vadovauja Kalėjimų departamentas prie TM. Teisinę pagalbą tiek nukentėjusiajam, tiek kaltinamajam suteikia teisininkai. Jie gali būti arba advokatai arba šiaip teisininkai. Skiriasi jų kompetencija. Advokatas turi priklausyti The Bar Association of Finland, kurią specialiai kuruoja Teisingumo kancleris. Teismams taip pat vadovauja TM.

Ikiteisminis bylų tyrimas daugelyje Europos valstybių vyksta labai panašiai. Tyrimas pradedamas gavus informaciją apie padarytą nusikalstamą veiką. Daugumą tyrimo veiksmų atlieka prokuroro vadovaujama ir kontroliuojama kriminalinė policija. Jeigu yra pagrindo atiduoti kaltinamąjį teismui, tyrimas baigiamas prokuroro surašomu kaltinamuoju aktu.

Suomijoje taip pat ikiteisminį baudžiamosios bylos tyrimą vykdo policija, (Dar gali vykdyti muitinės pareigūnas) tardymo padalinių nėra. Ikiteisminio tyrimo taisyklės yra specialiaame ikiteisminio tyrimo akte (1987m.), ir Prievartos priemonių akte (1987 m.). Baudžiamojo proceso kodeksas Suomijoje, kaip ir Švedijoje, apima ir baudžiamąjį, ir civilinį procesą ir vadinamas Juridinio proceso kodeksu. Jis yra 1734 metų, tačiau smarkiai reformuotas. Be to, tas teismo proceso kodeksas reguliuoja tik teismo tyrimo procesą.

Suomijoje taip pat yra sutrumpintas procesas, kuris vykdomas vadovaujantis Summary Penal Judgment Act (1993m.). Jo metu visą tyrimą atlieka policija ir gali paskirti dienos baudą. Kaltintojas turi patvirtinti baudos įsakymą.

Danijoje irgi baudžiamojo įsakymo procesas yra grynai policijos kompetencijoje. Prokuroro dalyvavimas šiame procese nėra būtinas. Taip stengiamasi sumažinti prokurorų darbo krūvius. Jeigu byloje yra užfiksuotas prisipažinimas, pati policija be prokuroro, net ir tuo atveju, kai yra padarytas sunkus nusikaltimas gali siųsti bylą, kuri turi būti nagrinėjama summarinio proceso tvarka į teismą. Pirmosios instancijos teismuose policija dažnai palaiko valstybinį kaltinimą.

Pagal Suomijos įstatymus kiekvienas kaltinamasis, o taip pat ir nukentėjęs turi teisę į teisinę pagalbą ir gynybą. Jeigu kaltinamasis negali užsimokėti už gynybą, valstybė jį visais atvejais aprūpina gynėju. Nukentėjęs tokiu atveju gali prašyti, kad teisinė pagalba jam būtų suteikta nemokamai. Teisinę pagalbą teikia teisininkai, tačiau tam tikrais atvejais tai turi būti tik advokatas kuris turi praklaudyti savo nacionalinei profesinei Asociacijai.

Suomijoje daug dėmesio skiriama poveikio priemonėms kaltinamajam. Yra skiriamos prievartos priemonės ir kardomosios priemonės. Iš naujesnių prievartos priemonių yra tokios taikomos – telefoninių pokalbių pasiklausymas, slaptas sekimas, stebėjimas techninių priemonių pagalba, privačių pokalbių klausymasis. Be jų, taip pat yra uždraudimas išvykti iš tam tikros vietovės, konfiskavimas, kūno apieškojimas, patalpų apieškojimas. Suomija jų klausimą sprendžia savotiškai. Joje yra tokios prievartos priemonės, skiriamos įtariamajam ir kaltinamajam:

1. Įtariamojo sulaikymas,
2. Areštas,
3. Kardomasis kalinimas.

Sulaikymas – tai asmens atvedinimas į policiją apklausai ir kitokioms veikos padarymo aplinkybėms išsiaiškinti. Sulaikyti asmenį gali bet koks pilietis, juo labiau policijos pareigūnas. Sulaikymas apklausai negali tęstis ilgiau nei 24 valandas. Po to asmuo turi būti arba paleistas, arba areštuotas. Areštas – sulaikius asmenį, po apklausos, jeigu yra pagrindas, jis gali būti areštuotas. Pagrindas yra tai, kad yra nustatyti nusikaltimo požymiai, taip pat yra įtarimo, kad jis gali pabėgti, tįsti nusikalstamą veiklą ar paslėpti nusikaltimo pėdsakus. Areštui sankciją duoda kaltintojas. Asmuo turi būti areštuojamas pateisinamam laikotarpiui, kol gaunama teisėjo sankcija kardomajam kalinimui. Arešto terminas nenustatomas, bet jis negali tęstis ilgiau nei 4 paras. Po to teismas turi nuspręsti, ar iki teisme paskirti kardomąjį kalinimą. Kardomojo kalinimo terminai nenustatomi iki tada, kol baigsis tyrimas, o tyrimas turi baigtis kuo greičiau. Teismas nustato pradinį tyrimo laiką. Po to tą sankciją pratęsia 2 savaitėm, po to dar dviem savaitėm ir t.t.

Visos baudžiamosios bylos yra dviejų rūšių:

1. Viešo kaltinimo ir
2. Privataus kaltinimo.

Iki 1990 m. beveik visos baudžiamosios bylos buvo viešo kaltinimo. Dabartiniu metu daug dėmesio skiriama **tikslingumo principui**, t.y. kai pats kaltintojas gali nutraukti bylą net ir nesant jai jokios procesinės kliūties, kada tyrimą byloje tęsti netikslinga dėl nedidelio nusikaltimo sunkumo ir per didelio tyrimo sudėtingumo. Jis leidžia pareigūnus atsilaisvinti nuo smulkių veikų tyrimo ir daugiau dėmesio skirti didelėm, sudėtingom bylom. (**teisėtumo principas**). Suomijoje vis daugiau nuožiūros suteikiama policijai ir kaltinimui, kurie turi teisę nutraukti tyrimą dėl veikos mažareikšmiškumo, dėl to, kad neverta tęsti kaltinimo. Be to dabartiniu metu plečiamas nusikaltimų sąrašas, dėl kurių bylos keliamos tik pagal nukentėjusiojo skundą.

Daug dėmesio skiriama **kaltininko ir nukentėjusiojo sutaikinimui**. Šio instituto tikslas – surasti būdą, kaip sureguliuoti konfliktą paprasčiau, už teismo sienų. Pirmoji sutaikinimo koncepcija pradėta buvo 1983 m. ir labai išplito. Suomijoje net yra specialūs pareigūnai – talkintojai. Tai savanoriai asmenys, kurie tam specialiai ruošiami. Pradėti sutaikinimo procedūrą turi sutikti abi šalys, daugiausia yra taikomasi dėl vagysčių, smulkių vagysčių, užpuolimų, žalos turtui padarymo.

Nukentėjusiojo teisinė padėtis Suomijoje yra labai stipri. Jis visada turi teisę į teisminį procesą, tačiau kaltinimo teisę gali perduoti ir kaltintojui. Suomijoje taip pat yra priimtas **Nukentėjusiojo įstatymas**, pagal kurį nukentėjusiam nuo bet kokio nusikaltimo valstybė išmoka kompensaciją nepriklausomai nuo to, ar kaltininkas surastas, sulaikytas, nuteistas, atlygino ar ne

žalą. Darbdavys taip pat turi teisę gauti kompensaciją už visas išmokas sumokėtas sužalotam darbuotojui – nusikaltimo aukai, kol jis buvo nedarbingas.

4. Baudžiamosios atsakomybės pagrindai pagal Skandinavijos šalių baudžiamąją teisę.

Teritorinis baudžiamųjų įstatymų galiojimas. Suomijos teismai gali bausti už nusikaltimus, padarytus Suomijos teritorijoje, nusikaltimus padarytus Suomijos oro ir vandens laivuose, taip pat užsienyje padarytus nusikaltimus prieš Suomijos piliečius, prieš Suomijos interesus arba užsienio piliečius, nuolat gyvenančius Suomijoje. Čia taip pat taikomas universalusis baudžiamųjų įstatymų galiojimo erdvėje principas.

Baudžiamųjų įstatymų galiojimas erdvėje nėra nustatomas BK, o įstatyme dėl BK įsigaliojimo, kuris priimtas 1889 ir pakeistas 1990 m. Pagrindinė nuostata yra ta, kad įstatymas turi galioti, kai nusikaltimas bus padarytas. Jeigu įstatymas buvo pakeistas, tai naujas įstatymas galioja, jeigu jis švelnina bausmę.

Suomijos BK nurodo, kad jeigu baudžiamą veiką padaro vaikas, jaunesnis negu 15 metų amžiaus, jis nebaudžiamas. Jam taikomos priemonės, numatytos Vaiko apsaugos akte (Child Protection Act). Jeigu nusikaltimą padaro asmuo, kuriam yra 15 metų, bet ne daugiau 18 metų, tai jis yra baudžiamas tada, kai už padarytą nusikaltimą gali būti skiriama laisvės atėmimas iki gyvos galvos arba laisvės atėmimas nuo 2 iki 12 metų. Jeigu numatomas terminuotas laisvės atėmimas arba bauda, tai tokiam asmeniui negali būti paskirta daugiau kaip 3/4 didžiausios jos ribos.

Švedijos BK taip pat numato, kad minimalus baudžiamosios atsakomybės amžius yra 15 metų. Jeigu nusikaltimą padarė asmuo, kuriam nėra 15 – kos metų, tai sankcija jam netaikoma, bet taikomos socialinės rūpybos priemonės. Pilna baudžiamoji atsakomybė nėra taikoma taip pat ir asmenims, kurie nusikaltimo padarymo metu buvo nuo 15 iki 21 metų amžiaus. Jie nusikaltimo subjektais gali būti tik specialiai nurodytais atvejais. Suomijoje galioja Jaunų pažeidėjų aktas (1940 m.), pagal kurį asmenys, nusikaltimo padarymo metu buvę nuo 15 iki 21 metų yra subjektai šio teisės akto. Asmenims nuo 15 iki 18 metų amžiaus laisvės atėmimas gali būti taikomas tik trimis atvejais, o nuo 18 iki 21 metų irgi laisvės atėmimas taikomas tik išimtiniais atvejais.

Be fizinių asmenų Suomijoje baudžiamoji atsakomybė yra numatyta ir juridiniams asmenims (nuo 1995 m.). Jiems gali būti paskirta bausmė – bauda (corporate fine) ir atsako jie už tokias veikas kaip nusikaltimai aplinkos apsaugai, pinigų plovimas. Baudžiamoji atsakomybė numatyta tik už tyčines veikas, o už veikas, padarytas dėl neatsargumo tik įstatymo numatytais atvejais.

Suomijos KB yra riboto pakaltinamumo institutas. Asmuo padaręs nusikaltimą riboto pakaltinamumo būsenoje (nevisiškai galėjęs disponuoti savo protiniais sugebėjimais, bet negalintis būti pripažintas nepakaltinamu, baudžiamas taip pat kaip ir nepilnametis.

Suomijos BK numato tris nusikaltimo padarymo **stadijas**: rengimąsi, pasikėsinimą padaryti nusikaltimą ir baigtą nusikaltimą, tačiau įstatyme nėra šių stadijų apibrėžimų.. Pasikėsinimas padaryti nusikaltimą pagal Suomijos BK yra baudžiamas tik įstatymo specialiai numatytais atvejais. Ir bausmė skiriama pagal tas pačias taisykles kaip ir asmenims padariusiems nusikaltimus, kol jiems buvo nuo 15 iki 18 metų amžiaus. Rengimasis taip pat baudžiamas tik tada, kai tai specialiai numatyta įstatymo.

Bendrininkavimas. Suomijos BK yra numatyta trys bendrininkų rūšys – kurstytojas, (padėjęjas) organizatorius? ir vykdytojas. Tačiau bendrininkavimo formos BK BD nėra įvardijamos.

5. Bausmių skyrimo principai. Kriminalinė bausmė ir jų rūšys.

Bausmių skyrimas Suomijoje yra sąlyginai suvienodintas. Ypatingai po to, kai buvo priimtas Įstatyminis bausmių skyrimo vadovas. Jis pažymėjo, kad teismai turi vadovautis vienisgom taisyklėm priimdami nuosprendžius ir nurodė specifinius faktorius, sunkinančius ir lengvinančius atsakomybę. Bausmę didina tokios aplinkybės:

1. Laipsnis, kai nusikalstama veikla buvo suplanuota,
2. Jeigu asmuo nusikaltimą padarė kaip grupės susiorganizavusios sunkiam nusikaltimui narys.

3. Jei nusikaltimas buvo padarytas už atlyginimą,
4. Kriminalinė nusikaltusiojo praeitis, jei padaryti nusikaltimai rodo, kad jis nekreipia dėmesio į taikomas teisines priemones ir nenori taisyti.

Bausmę mažinantys faktoriai yra:

1. Konkreti prievarta ar kitoks spaudimas padaryti nusikaltimą
2. Stiprus afektinis susijaudinimas, dėl kurio buvo padarytas nusikaltimas ir kuris asmens padariusio kaltę
3. Savanoriškos kaltininko pastangos užkirsti kelią ar pašalinti nusikaltimo pasekmes, ar vėlesnės pastangos išaiškinti nusikaltimą.

Pagrindinės bausmės Suomijoje yra:

1. Švelni bauda (petty fine)
2. Dienos bauda
3. Laisvės atėmimas.

Kaip eksperimentas buvo įvesta viešieji darbai. **Petty fine** buvo įvesta 1983 m., ji taikoma pagal Kelių eismo aktą ir daugiausia už eismo pažeidimus. Ji negali būti pakeista į laisvės atėmimą. **Dienos baudos** sistema Suomijoje buvo įvesta 1921 m. ir tapo dienpinigių sistemos pradžia. Tokia sistema užtikrina socialinį teisingumą. Ji skiriama nuo 1 iki 120 dienų. Tai tam tikra pinigų suma kiekvienai dienai, kurios dydis priklauso nuo asmens vidutinių mėnesio pajamų. Jeigu negali sumokėti laiku, gali būti pratęstas mokėjimo terminas, jai negali sumokėti, tada keičiama į laisvės atėmimą (nuo 4 iki 90 dienų). Suomijoje tai labai populiarus bausmė.

Viešieji darbai įvesti 1990 m. specialiais įstatymais kaip eksperimentas 12 – koje rajonų ir 6 miestuose. 1994 m. eksperimentas išplėstas visoje Suomijoje ir pratęstas iki 1996 12 31 d.

Tai bausmė skiriama vietoj lygtinio nuteisimo laisvės atėmimu ir susideda iš tam tikro kiekio reguliarių nemokamų darbų, atliekamų prižiūrint tam tikram pareigūnui. Nuo 20 iki 200 valandų. Jiems paskirti reikia teisiąmojo sutikimo, be to, turi pagrindo manyti, kad tesiamasis atliks bausmę. Viešuosius darbus prižiūri tam tikra probacijos tarnyba. Ji gali įspėti nuteistąjį ir turi pranešti kaltintojui, jeigu pažeistos rimtos sąlygos. Kaltintojas gali kreiptis į teismą, kad viešieji darbai būtų pakeisti laisvės atėmimu.

Terminuoto laisvės atėmimo minimumas yra 14 dienų, maksimumas – 12 metų, už kelis nusikaltimus – 15 metų. Laisvės atėmimas iki gyvos galvos gali būti paskirtas už tyčinį nužudymą. Mirties bausmė Suomijoje nevykdoma Taikos metu jau virš 150 metų, o 1972 m. ji panaikinta net ir karo metu.

Civiliams tarnautojams (pareigūnams), gali būti paskirta specialios bausmės. Jiems gali būti skiriama pagrindinės bausmės – laisvės atėmimas arba bauda ir specialios bausmės – pašalinimas iš tarnybos ir įspėjimas.

Taip pat yra specialios sankcijos kariniams pareigūnams. Tai areštas, laikymas kareivinėse, drausminė bauda ir įspėjimas.

Pagal specialias taisykles yra skiriamos bausmės daugiau kaip už vieną nusikaltimą. Minimali bausmė negali būti mažesnė nei minimumas iš visų minimumų tų nusikaltimų, už kuriuos asmuo yra baudžiamas. Maksimumas negali būti didesnis nei visų nusikaltimų sankcijų maksimumų suma, bet ne daugiau 15 metų laisvės atėmimo. Be to, dar taikomi specialus ribojimai.

Jeigu yra sudedamos baudos tai bendra bauda neturi būti didesnė nei 240 dienos baudų.

6. Kalėjimų sistema.

Kalėjimų sistemų sistema priklauso Kalėjimų departamentui prie Teisingumo ministerijos. Yra du pagrindiniai tipai kalėjimų:

1. Taip vadinami **uždari kalėjimai**,

2. Ir **atviros institucijos**. Pastarosiose yra $\frac{1}{4}$ visų kalėjimuose esančių asmenų. Tokios institucijos yra laikinai įsteigti atviri kalėjimai(3), atviros atskiros sekcijos prie uždarų kalėjimų(8), darbo kolonijos(10). Šios institucijos laikinai sukuriama atlikti tam tikrus darbus. Režimas tokiose institucijose yra daugiau laisvas. Kaliniai gauna atlyginimu, kurie yra beveik lygiaverčiai gaunamiems laisvėje, iš kurių turi sumokėti mokesčius už kambarius ir patarnavimus.

Uždari kalėjimai yra

1. Centriniai kalėjimai(7),

2. Krašto kalėjimai(8).

Taip pat yra Jaunimo kalėjimas, Kalėjimas – psichiatrinė ligoninė, kalėjimas ligoninė ir dvi naujos įstaigos, kurios skirtos reabilitacinei veiklai. Jaunimo kalėjimo veikla yra grindžiama Jaunųjų pažeidėjų aktu. Jaunasis pažeidėjas pagal šį aktą yra asmuo, kuris nusikaltimo padarymo metu buvo nuo 15 iki 21 m. amžiaus.

Asmenys, kuriems paskirta kardomoji priemonė kardomasis kalinimas, o taip pat asmenys, kurių nuosprendis apskūstas apeliacine tvarka yra laikomi taip pat kalėjime, tačiau turi visai kitą statusą. Jie neprivalo dirbti, mokytis, ar užsiimti kitokia veikla.

7. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir bausmės sistema.

Atleidimas nuo bausmės pagal BKBD (senatis ir t.t.)

Nuosprendis iki 2 m. laisvės atėmimo gali būti priimamas lygtinai (Suspended sentence). Nuosprendis sustabdymo periodas – nuo 1 iki 3 metų. Jeigu per jį padaro naują nusikaltimą, tai atidėtas nuosprendis gali būti visas ar iš dalies pridėtas prie naujai paskirtos bausmės. $\frac{2}{3}$ visų laisvės atėmimo nuosprendžių yra atidedami.

Asmuo kalėjime išbuvęs du mėnesius turi teisę į lygtinį paleidimą iš kalėjimo. Taip įgyja teisę ir esant specialioms aplinkybėms, pavyzdžiui sunki artimųjų liga. Paleidžiant yra nustatomos tam tikros sąlygos. Apie 90% paleistų tokiu būdu asmenų nustatytų sąlygų nepažeidė.

Kalinys, išbuvęs kalėjime 14 dienų, gali būti paleistas pagal pasižadėjimą. Pirmą kartą teisti paprastai paleidžiami jiems atbuvus $\frac{1}{2}$ bausmės, jauni pažeidėjai – $\frac{1}{3}$ bausmės laiko, o recidyvistai paleidžiami jiems atbuvus $\frac{2}{3}$ bausmės laiko. Tik nuteistas iki gyvos galvos kalinys gali būti paleistas tik Prezidento malonės tvarka.

Pagal pasižadėjimą paleistas asmuo turi būti atiduotas priežiūrai likusiam bausmų laikui (min. 3 mėn., maks. 3 metai). Priežiūrą atlieka tam tikras pareigūnas, kuris prižiūri, kaip laikosi įpareigojimų, padeda spręsti resocializacijos problemas – darbo suradimo, apsigyvenimo ir t.t. Jei padaro naują nusikaltimą, teismas sprendžia, ar nereikėtų grąžinti likusiai bausmės daliai atlikti į laisvės atėmimo įstaigą, tai pat ir jei nesilaiko režimo.

Pavojingų recidyvistų baudžiamoji atsakomybė yra sprendžiama pagal Pavojingų recidyvistų aktą. Asmuo, padaręs tyčinį smurtinį nusikaltimą, (nužudymas, kvalifikuotas užpuolimas, plėšimas, išžaginimas su kvalifikuotu smurtu) gali būti nuteisiamas prevenciniam sulaikymui (įkalinimui) kaip pavojingas recidyvistas. Kai pagrindinis nuosprendis yra įvykdytas, Nacionalinė kalėjimų organizacija sprendžia, ar nuteistasis vis dar yra pavojingas visuomenei. Jei taip, tai jis lieka prevenciniame sulaikyme. Ši institucija bylą peržiūri kas 6 mėnesiai. Bet parastai po pagrindinio nuosprendžio paleidžia.

8. Baudžiamųjų įstatymų specialiosios dalies sistema ir atskirų nusikaltimų charakteristika.

Suomijos baudžiamosios teisės bendrosios dalies daugumą normų galima rasti Baudžiamojo kodekso skirsniuose nuo 1 iki 8, o Specialiosios dalies dauguma normų yra patalpinta BK skirsniuose nuo 10 iki 46 ir 50 skirsnyje. Baudžiamosios teisės Specialiosios Dalies sistemą sudaro baudžiamieji teisiniai institutai ir normos, kurie apibrėžia sąvokas ir požymius konkrečių nusikaltimų sudėčių, taip pat ir sankcijas už šiuos nusikaltimus. 47 skirsnyje yra nusikaltimai darbo santykių sferoje, 48 skirsnyje – nusikaltimai gamtos aplinkai, 48 skirsnyje – pažeidimai intelektualinės nuosavybės teisių. Šiuose trijuose skirsniuose taip pat aprašomos pažeidimų sudėtys ir už jų padarymą nurodomos sankcijos. Tačiau jų kažkodėl tai nepriskiria prie baudžiamosios teisės SD.

SD pradedama skirsniu nusikaltimais prieš religijos šventumą. 11 skirsnyje yra karo nusikaltimai ir nusikaltimai žmogiškumui. Toliau yra nusikaltimai valstybei – veikos nukreiptos prieš Suomijos suverenitetą, karo kurstymas, valstybės išdavimas, šnipinėjimas ir pan. Yra atskiras skirsnis – grubus išdavimas (High treason). Toliau yra nusikaltimai demokratijai, viešajai valdžiai ir viešajai tvarkai, nusikaltimai teisingumui, nusikaltimai šeimos teisėms, bigamija, seksualiniai nusikaltimai, nusikaltimai asmenims, girtavimas kelių eisme, nusikaltimai žmogaus laisvėms, privatumui, nuosavybės teisėms, klastojimas, nusikaltimai informatikos srityje. Nusikaltimai karinei tarnybai, ir paskutinis skirsnis skirtas nusikaltimams dėl narkotikų.

Skirsniai yra suskirstyti į atskiras dalis (sections) arba jas galima vadinti straipsniai, kurių numeracija nėra ištisinė visame BK SD. Straipsniai gali būti dalijami į punktus. Straipsniuose yra aprašyta pavojinga veika ir sankcija. Jis pradedamas žodžiais “Asmuo, kuris paruošia netikrą dokumentą..., baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki 2 metų.“ Straipsnio pradžioje yra nurodomas nusikaltimo pavadinimas, tačiau ne visada. Sankcijoje yra išvardijamos už tą nusikaltimą galimos paskirti bausmės rūšys ir jų dydis. Bausmės sankcijoje yra išdėstomos griežtėjančia tvarka. Straipsnio pabaigoje po sankcijos taip pat yra nurodoma, kad yra baudžiama ir pasikėsinamas, jeigu pasikėsinimas padaryti tą veiką yra baudžiamas. Skirsnio pabaigoje yra talpinami straipsniai, kuriuose nėra aprašomos pavojingos veikos, tačiau yra kitokio pobūdžio nuostatos, pvz., vartojamų tame skirsnyje terminų išaiškinimai, nurodymai, kad už tam tikras veikas atsako ir juridiniai asmenys, nuostatos, kad tam tikrų veikų dalykas (arba objektas) turi būti konfiskuojamas ir kita.

9. Nusikalstamumo bendra charakteristika, kova su atskirais nusikaltimais.

Socialiniai pasikeitimai Suomijoje per keletą dešimtmečių atsispindėjo ir nusikalstamumo statistikoje. Registruotas nusikalstamumas per 60 – tuosius ir 70 – sius metus išaugo. Tam buvo keletas bendrų priežasčių: pokario karta pasiekę taip vadinamą crime intensiv amžių (kriminalinio aktyvumo amžių); iš šiaurinių Suomijos rajonų, kur daugiau būdinga agrarinė kultūra, kilo migracijos banga į daugiau urbanizuotus šalies pietus. Tuo laikotarpiu nusikalstamumo tempai augo stabiliai, tolygiai, tačiau 1980 –siais metais vyko naitas padidėjimas tam tikros kategorijos nusikaltimų.

Nužudymai – nuo 1970 m. iki 1990 m. bendras metinis registruotų nužudymų ir pasikėsinimų skaičius buvo nuo 100 iki 130, tik 1970 –jų m. viduryje buvo tam tikras pikas (19775 m. registruota 145 nužudymai. Paskutiniais metais žmogžudysčių skaičius buvo apie 3 nužudymai 100 000 gyventojų, kurių amžius nuo 15 m.

Užpuolimai (assaults) – labiausiai jų padaugėjo 1979 m. (išaugo iki 15 %), taip pat pastebėtas augimas nuo 1980 –jų iki 1990 – jų m., tačiau žemesniu lygiu. Šių nusikaltimų skaičius labai priklauso nuo suvartojimo kiekio.

Vagystės: jų žymiai padaugėjo 1970 – jų metų pirmoje pusėje ir tai truko visą dešimtmetį. Nuo 1985 m. vėl smarkiai išaugo jų skaičius. Vagysčių augimo svyravimai yra susiję su tuo, kad 1950 – 1980 m? smarkiai padidėjo ta gyventojų dalis, kuri yra laikoma kriminogeniškai aktyvi, t.y.

vyrai nuo 15 m. iki 1934 m. amžiaus, o taip pat ir dėl to, kad suintensyvėjo vidaus migracija šalyje. Taip pat tai yra susiję ir su visuomenės ekonominiu išsivystymu: išaugo vartojimo prekių produkcija, ir tiesioginio vartojimo prekyba (mažmeninė prekyba, atsirado prekybos centrai), kas sudaro daugiau progų padaryti vagystės nusikaltimą. 1990 m. šiek tiek sumažėjo vagysčių skaičius. Tai siejama su alkoholio vartojimo sumažėjimu ir atsiradusiu ekonominiu sustingimu.

Sukčiavimas: pabaigoje 1980 –jų metų sukčiavimų skaičius padaugėjo per metus maždaug ¼. Tai sąlygojo 1980 m. smarkiai paplitęs kreditinių kortelių naudojimas. 1990 –ais metais kreditinių kortelių garantavimo kontrolė stipriai padidinta ir registruoto sukčiavimo atvejų smarkiai sumažėjo.

Nusikaltimai susiję su mokesčiais ir nusikaltimai ekonomikos srityje: jų skaičius, priklauso nuo kontrolės griežtumo, labai svyruoja. Be to, šių nusikaltimų statistiniai duomenys yra labai santykiniai, kadangi nėra visiškai sutariama dėl jų sampratos (apibrėžimo). Be viso šito, Suomijoje pastebėtas tokių ekonominių nusikaltimų augimas kaip bankroto nusikaltimai, bankiniai nusikaltimai, sukčiavimas ekonomikoje ir sukčiavimas mokesčiniuose reikaluose.

Suomijos nusikalstamumo palyginimas su kitomis užsienio šalimis: Dveji dideli viktimizacijos būklės tyrimai tarptautiniu mastu (1988 ir 1992 m.) parodė, kad Suomijai būdingas santykiniai nedidelis viktimizacijos laipsnis, išskyrus dviračių vagystes ir užpuolimu, kurių viktimizacijos laipsnis Suomijoje yra santykinai aukštesnis negu Vakarų Europoje.

Suomijoje yra mažiausiai padaroma vagysčių negu visose Šiaurės šalyse. Tai sąlygoja skirtumai tarp šių šalių tokiose srityse, kaip patogios veiklai socialinės sąlygos (prosperity – the state of being succesfull), urbanizacijos, gyventojų skaičiaus lygio.

Nusikaltimų išaiškinamumo lygis Suomijoje santykinai yra aukščiausias lyginant su kitomis šalimis. Yra išaiškinama daugiau kaip pusė registruotų vagysčių ir apie 90% smurtinių nusikaltimų. Tačiau išaiškinamumas paskutiniaisiais metais šiek tiek mažėjo.

Iš nuteisiamų asmenų didžiausia dalis yra nuteisiama bauda (apie 93 % - 1991 m.). Iš jų 2/3 už nusikaltimus transporte. Iš jų apie 2/3 bandomis nubaudžiama už kelių eismo nusikaltimus. Per metus apie 14 000 nuteisiama lygtiniam laisvės atėmimui ir apie 10 000 realiam laisvės atėmimui.

Bausmės mediana už vagystės nusikaltimą (theft ir aggravated theft) yra 1950 m. buvo 9,8 mėn., dabar sumažėjo iki 2,9 mėn. Už užpuolimą (assault ir aggravated assault) buvo 8,6 mėn., o dabar apie 4,3 mėn. Pagal visus nuosprendžius laisvės atėmimo bausmės mediana nuo 7,6 mėn. sumažėjo iki 3,0 mėn. 1990 m. 1986 m. kalinių skaičius Suomijoje 100 000 gyventojų buvo 86, o 1993 m. – 67 kaliniai 100 000 gyventojų.

Nors bausmės mediana Suomijoje ir kalėjimų skaičius sumažėjo, tačiau ji vis tiek dar lieka Šiaurės šalimi, dažniausiai paskiriama reali laisvės atėmimo bausmė ir yra dažni ilgiausi nuosprendžiai.

10. Baudžiamojo proceso bendra charakteristika.

Suomijoje teisminis procesas vyksta vadovaujantis Teisinės procedūros kodeksu, kuris yra bendras civiliniam ir baudžiamajam procesui. Šio kodekso pagrindas yra 1734 m. bendras Švedijos kodeksas. Jis išliko galioti, nors ir labai pakeistas, per Rusijos caro autonomijos laikotarpį, ir per Danijos karalystės autonomijos laikotarpį. Kaltinimus nusikaltimo padarymu gali iškelti nukentėjęs ir kaltintojas. Nukentėjusioji šalis gali iškelti kaltinimus dėl kiekvieno nusikaltimo, nepriklausomai nuo kaltintojo sprendimo.

Teismų sistema Suomijoje yra gana paprasta. Yra trijų grandžių teismai.:

1. Pirmos instancijos (vietiniai), pirmos instancijos teismai visiems nusikaltimams, išskyrus nusikaltimus, padarytus aukščiausiųjų Vyriausybės pareigūnų.
2. Apeliaciniai teismai – apeliacinė instancija. Jų yra 6.
3. Aukščiausiasis teismas.

Pas mus Lietuvoje yra keturių grandžių teismų sistema, kuri laikoma labai brangia. Suomijos teismų sistema laikoma paprasta ir pigia. Kiekviena baudžiamoji byla prasideda nuo

pirmos instancijos, kur bylą sprendžia vienas teisėjas (teisėjai yra profesionalai) ir trys ar keturi tarėjai. Kai kurios lengvos bylos sprendžiamos ir vieno teisėjo.

Kariniai nusikaltimai išvardinti BK 45 skirsnyje yra nagrinėjami kariniame teisme, pagal Karinio teismo aktą (1983 m.). Jie yra klausomi teisėjo profesionalo ir dviejų karinių teisėjų. Kaltintoju teisme dalyvauja karinis kaltintojas, tačiau byla nagrinėjama įprasta procedūra.

Skandinavijos valstybėms būdingas **mišraus tipo teisminis procesas**, kuris, kaip teigiam turi visus teigiamus rungtyniškojo ir inkvizicinio procesų bruožus. Toliau šiek tiek daugiau aptarsime Švedijos valstybės baudžiamąjį procesą. Joje 1942 m. buvo priimtas bendras bendras įstatymas (įsigaliojo 1948 m.) dėl baudžiamojo ir civilinio procesų. Šis įstatymas numatė gana plačias galimybes taikyti rungtyniškojo principą, kurio reikšmė buvo dar labiau sustiprinta 1987 m., po padarytų pakeitimų procesiniame įstatyme. Plėtojant rungtyniškojo principo taikymo galimybes Švedijoje buvo ieškoma kompromisinio varianto tarp tiriamojo (akuzatorinio) ir klasikinio rungtyniškojo procesų. Todėl įstatyme buvo nustatyta, kad proceso šalims turi būti garantuojamos lygios galimybės ginti savo interesus, tačiau teisėjas irgi negali likti visiškai pasyvus. Teismas baudžiamosiose bylose yra labiau atsakingas už teisingo sprendimo priėmimą nei civilinėse bylose, todėl baudžiamosiose bylose teismas, nepriklausomai nuo šalių pozicijos, turi teisę pats kviešti į posėdį reikalingus liudytojus bei išreikalauti bylos nagrinėjimui reikalingus dokumentus. Pagal 1987 m. įstatymą numatyta, kad liudytojus ir ekspertus pirmiausia apklausia juos pakvietusi šalis, o po to galimybė užduoti klausimus suteikiama priešingai šaliai. Prireikus teismas taip pat gali užduoti papildomų klausimų.

Teisėjas gali įtakoti ir įrodymų tyrimo apimtį, jis savo iniciatyva gali pareikalauti, kad būtų tiriami papildomi bylai reikšmingi įrodymai. Tai daryti jam leidžia tai, kad kartu su kaltinamąja išvada ir byla į teismą yra atsiunčiama ir tam tikra ataskaita apie policijos atliktus ikiteisminio tyrimo veiksmus. Tačiau praktiškai teisėjas vis labiau darosi pasyvesnis, nes be ypatingo reikalo stengiasi nesikišti į įrodymų tyrimą.

Panašiai teisminis nagrinėjimas vyksta ir Danijoje. Čia taip pat liudytoją pirmiausia apklausia pakvietusioji šalis, po to vyksta liudytojo kryžminė apklausa. Pagal Danijos įstatymą teisėjas taip pat yra įpareigotas nustatyti bylos tiesą, todėl ir privalo reikalui esant įsikišti į teisme vykstantį procesą. Norvegijoje taip pat pagrindinis krūvis apklausiant liudytojus teisme tenka prokurorui ir gynėjui.

Kaltinamojo teisės, o ypač teisė į gynybą, buvo gerokai išplėstos **Švedijos BPK**. Jame yra įtvirtinta viena iš pagrindinių nuostatų, kad **baudžiamasis procesas** yra akuzatorinės struktūros. Akuzatoriškumo, t.y. kaltinimo principas yra laikomas svarbiu baudžiamojo proceso principu daugelyje Europos valstybių. Jis reiškia, kad: 1) tyrimui vadovauti ir kaltinti bei priimti nuosprendį turi skirtingos institucijos, t.y. prokuroro ir teisėjo funkcijos turi būti atskirtos (to nebuvo senoviniame inkviziciniame procese); 2) proceso subjektai turi turėti teisę aktyviai dalyvauti nagrinėjant bylą teisme. Akuzatorinis procesas laikomas pažangiu ir demokratiniu. Rungtyniškojo principas tokiaime procese taip pat veikia, tačiau kur kas mažesne apimtimi nei bendrosios teisės tradicijos valstybėse.

Procesinės prievartos priemonės: Šio šimtmečio pradžioje Europos valstybių baudžiamojo proceso įstatymuose buvo numatyta tradicinės prievartos priemonės, tokios kaip suėmimas, krata, poėmis ir pan. Tobulėjant technologijoms, sudėtingėjant nusikaltimų darymo mechanizmui ir juos tiriant tapo būtina, o dėl mokslo pažangos ir įmanoma, taikyti naujus būdus ir priemones, kartais esmingai suvaržančias žmogaus teisiąs. Jau kelis dešimtmečius Europos valstybių procesiniuose įstatymuose yra numatyta galimybė klausytis telefoninių pokalbių. Nuo 1992 m. Italijos BPK teisėjo leidimu bylose dėl mafijos daromų nusikaltimų leidžiama klausytis pokalbių bute.

Kardomąsias priemones reglamentuojančios normos taip pat intensyviai yra keičiamos. Nuo 1987 m. **Švedijoje** reikalaujama labai aiškiai nurodyti, kad yra pagrindas kardomąjį kalinimą. Pagrindai Švedijoje yra tokie patys kaip ir Lietuvoje: tikimybė, kad asmuo pabėgs, trukdys tirti bylą, darys naujus nusikaltimus. Pagrindas skirti kardomąjį kalinimą turi būti pagrįstas aiškiais

įrodymais ir bylos aplinkybėmis. Tačiau kartais galima rasti tvirtinimų, kad kardomojo kalinimo paskyrimas priklauso ne tik nuo pagrindų jam skirti nustatymo, bet ir nuo kitų aplinkybių. Pavyzdžiui, Danijoje kardomasis kalinimas gali būti paskirtas atsižvelgiant į visuomeninį teisingumo supratimą, kuris apima tuos atvejus, kai ši kardomoji priemonė nėra būtina siekiant užtikrinti normalią proceso, eigą tačiau nepaskyrus kardomojo kalinimo, visuomenei būtų nesuprantama, kodėl nusikaltimo padarymu įtariamasis asmuo yra laisvas. Tokiu pagrindu kardomasis kalinimas gali būti skiriamas net ir nesunkių nusikalstamų veikų, už kurias gali būti baudžiama tik 60 dienų laisvės atėmimo bausme, padarymo atvejais. Tokia praktika yra kritikuojama kaip pažeidžianti nekaltumo prezumpciją, nes kardomasis kalinimas skiriamas nesiekiant procesinių tikslų, o tai reiškia, kad jis tampa bausme, skiriama asmeniui, kurio kaltumas dar neįrodytas. Laikinasis sulaikymas Danijoje negali trukti ilgiau kaip 24 valandas.

Skandinavijos šalių baudžiamoji teisė ir procesas. Šaltinis. Mykolo Riomerio universiteto tinklapyje skelbiama medžiaga. [interaktyvus] [žiūrėta 2013-05-15]. Prieiga per internetą: <https://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=43&ved=0CDUQFjACOCg&url=http%3A%2F%2Fwww.mruni.eu%2Fmru_it_dokumentai%2Fkatedros%2Fbaudziamosios_teises_katedra%2Fpaskaitos%2Fskandina_vijos_bt.doc&ei=-ZWYUbnUO4yv4QSD44DoBA&usg=AFQjCNEhjrgHTIohqk1sgvD_HRHywvRTw>

GYVENTOJŲ SKAIČIUS EUROPOJE (2004 - 2011 M.)

Eil. Nr.	GEO/TIME	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1.	European Union (27 countries)	488797929	491134938	493210397	495291925	497686132	499686575	501104164	502477005
2.	Russia	144168205	143474219	142753551	142220968	142008838	141903979	141914509	142914136
3.	Turkey	70692009	71610009	72519974	69689256	70586256	71517100	72561312	73722988
4.	France	62292241	62772870	63229635	63645065	64007193	64350226	64694497	65048412
5.	United Kingdom	59697037	60038695	60409918	60781346	61191951	61595091	62026962	62435709
6.	Italy	57888245	58462375	58751711	59131287	59619290	60045068	60340328	60626442
7.	Ukraine	47442079	47100462	46749170	46465691	46192309	45963359	45782592	45598179
8.	Spain	42345342	43038035	43758250	44474631	45283259	45828172	45989016	46152926
9.	Poland	38190608	38173835	38157055	38125479	38115641	38135876	38167329	38200037
10.	Romania	21711252	21658528	21610213	21565119	21528627	21498616	21462186	21413815
11.	Netherlands	16258032	16305526	16334210	16357992	16405399	16485787	16574989	16655799
12.	Greece	11040650	11082751	11125179	11171740	11213785	11260402	11305118	11309885
13.	Belgium	10396421	10445852	10511382	10584534	10666866	10753080	10839905	10951665
14.	Portugal	10474685	10529255	10569592	10599095	10617575	10627250	10637713	10636979
15.	Czech Republic	10211455	10220577	10251079	10287189	10381130	10467542	10506813	10532770
16.	Hungary	10116742	10097549	10076581	10066158	10045401	10030975	10014324	9985722
17.	Belarus	9849062	9800073	9750540	9714461	9689770	9671912	9480178	9481193
18.	Sweden	8975670	9011392	9047752	9113257	9182927	9256347	9340682	9415570
19.	Azerbaijan	8265700	8347300	8436400	8532700	8629900	8896900	8997586	9111078
20.	Austria	8142573	8201359	8254298	8282984	8318592	8355260	8375290	8404252
21.	Switzerland	7364148	7415102	7459128	7508739	7593494	7701856	7785806	7866500
22.	Bulgaria	7801273	7761049	7718750	7679290	7640238	7606551	7563710	7504868
23.	Serbia	7470263	7456050	7425487	7397651	7365507	7334937	7306677	7276195
24.	Denmark	5397640	5411405	5427459	5447084	5475791	5511451	5534738	5560628
25.	Slovakia	5380053	5384822	5389180	5393637	5400998	5412254	5424925	5435273
26.	Finland	5219732	5236611	5255580	5276955	5300484	5326314	5351427	5375276
27.	Norway	4577457	4606363	4640219	4681134	4737171	4799252	4858199	4920305
1.	Ireland	4028851	4111672	4208156	4312526	4401335	4450030	4467854	4480858
2.	Croatia	4441733	4443901	4442884	4441238	4436401	4435056	4425747	4412137
3.	Georgia	4315200	4321500	4401292	4394702	4382070	4385429	4436391	4469250

<i>Eil. Nr.</i>	<i>GEO/TIME</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>
4.	Bosnia and Herzegovina	3837414	3842532	3842650	3844017	3843846	3843998	3844046	3843183
5.	Moldova	3607435	3600436	3589936	3581110	3572703	3567512	3563695	3560430
6.	Lithuania	3445857	3425324	3403284	3384879	3366357	3349872	3329039	3244601
7.	Armenia	3212200	3215800	3219234	3222953	3230086	3237976	3249482	3262650
8.	Albania	3119548	3134975	3149143	3152625	3170050	3184701		
9.	Latvia	2319203	2306434	2294590	2281305	2270894	2261294	2248374	2229641
10.	Kosovo (under United Nations Security Council Resolution 1244/99)	2016000	2041000	2100000	2126708	2153139	2180686	2208107	
11.	Slovenia	1996433	1997590	2003358	2010377	2010269	2032362	2046976	2050189
12.	Estonia	1351069	1347510	1344684	1342409	1340935	1340415	1340127	1340194
13.	Cyprus	730367	749175	766414	778684	789269	796875	803147	804435
14.	Montenegro	621258	622978	623576	624896	627508	630142	616411	618197
15.	Luxembourg	454960	461230	469086	476187	483799	493500	502066	511840
16.	Malta	399867	402668	405006	407810	410290	413609	414372	417617
17.	Iceland	290570	293577	299891	307672	315459	319368	317630	318452
18.	Andorra	72320	76875	78549	81222	83137	84484	84082	85015
19.	Liechtenstein	34294	34600	34905	35168	35356	35589	35894	36149
20.	San Marino	29241	29673	29999	30368	32054	31269		

Šaltinis. Eurostat. [žiūrėta 2012-03-11]. Prieiga per internetą: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>>

GYVENTOJŲ SKAIČIAUS POKYTIS EUROPOJE (%) 2004 – 2011 M.

<i>Eil. Nr.</i>	<i>GEO/TIME</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>Iš viso pokytis per 2004-2011 m. (%)</i>
1.	Lithuania	-0,596	-0,643	-0,541	-0,547	-0,490	-0,622	-2,536	-5,975
2.	Ukraine	-0,720	-0,746	-0,606	-0,588	-0,496	-0,393	-0,403	-3,952
3.	Latvia	-0,551	-0,514	-0,579	-0,456	-0,423	-0,571	-0,833	-3,927
4.	Bulgaria	-0,516	-0,545	-0,511	-0,509	-0,441	-0,563	-0,778	-3,862
5.	Belarus	-0,497	-0,505	-0,370	-0,254	-0,184	-1,982	0,011	-3,783
6.	Serbia	-0,190	-0,410	-0,375	-0,435	-0,415	-0,385	-0,417	-2,627
7.	Romania	-0,243	-0,223	-0,209	-0,169	-0,139	-0,169	-0,225	-1,378
8.	Moldova	-0,194	-0,292	-0,246	-0,235	-0,145	-0,107	-0,092	-1,310
9.	Hungary	-0,190	-0,208	-0,103	-0,206	-0,144	-0,166	-0,286	-1,302
10.	Russia	-0,481	-0,502	-0,373	-0,149	-0,074	0,007	0,704	-0,868
11.	Estonia	-0,263	-0,210	-0,169	-0,110	-0,039	-0,021	0,005	-0,807
12.	Croatia	0,049	-0,023	-0,037	-0,109	-0,030	-0,210	-0,308	-0,668
13.	Montenegro	0,277	0,096	0,212	0,418	0,420	-2,179	0,290	-0,467
14.	Poland	-0,044	-0,044	-0,083	-0,026	0,053	0,082	0,086	0,025
15.	Bosnia and Herzegovina	0,133	0,003	0,036	-0,004	0,004	0,001	-0,022	0,150
16.	Slovakia	0,089	0,081	0,083	0,136	0,208	0,234	0,191	1,022
17.	Portugal	0,521	0,383	0,279	0,174	0,091	0,098	-0,007	1,540
18.	Armenia	0,112	0,107	0,116	0,221	0,244	0,355	0,405	1,561
19.	Albania	0,495	0,452	0,111	0,553	0,462			2,072
20.	Greece	0,381	0,383	0,419	0,376	0,416	0,397	0,042	2,414
21.	Netherlands	0,292	0,176	0,146	0,290	0,490	0,541	0,488	2,422
22.	Slovenia	0,058	0,289	0,350	-0,005	1,099	0,719	0,157	2,667
23.	European Union (27 countries)	0,478	0,423	0,422	0,483	0,402	0,284	0,274	2,766
24.	Finland	0,323	0,362	0,407	0,446	0,487	0,471	0,446	2,943
25.	Denmark	0,255	0,297	0,362	0,527	0,651	0,423	0,468	2,982
26.	Czech Republic	0,089	0,298	0,352	0,913	0,832	0,375	0,247	3,108
27.	Austria	0,722	0,645	0,348	0,430	0,441	0,240	0,346	3,171
28.	Georgia	0,146	1,846	-0,150	-0,287	0,077	1,162	0,741	3,535

Eil. Nr.	GEO/TIME	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Iš viso pokytis per 2004-2011 m. (%)
29.	Turkey	1,299	1,271	-3,903	1,287	1,319	1,460	1,601	4,333
30.	France	0,772	0,728	0,657	0,569	0,536	0,535	0,547	4,343
31.	Malta	0,700	0,581	0,692	0,608	0,809	0,184	0,783	4,358
32.	United Kingdom	0,572	0,618	0,615	0,676	0,659	0,701	0,659	4,500
33.	Italy	0,992	0,495	0,646	0,825	0,714	0,492	0,474	4,638
34.	Sweden	0,398	0,403	0,724	0,764	0,800	0,911	0,802	4,802
35.	Belgium	0,475	0,627	0,696	0,778	0,808	0,807	1,031	5,223
36.	Liechtenstein	0,892	0,882	0,753	0,535	0,659	0,857	0,710	5,288
37.	Switzerland	0,692	0,594	0,665	1,129	1,427	1,090	1,036	6,633
38.	San Marino	1,477	1,099	1,230	5,552	-2,449			6,909
39.	Norway	0,631	0,735	0,882	1,197	1,311	1,228	1,278	7,262
40.	Spain	1,636	1,673	1,637	1,818	1,203	0,351	0,356	8,675
41.	Kosovo (under United Nations Security Council Resolution 1244/99)	1,240	2,891	1,272	1,243	1,279	1,257		9,182
42.	Iceland	1,035	2,151	2,595	2,531	1,239	-0,544	0,259	9,265
43.	Cyprus	2,575	2,301	1,601	1,359	0,964	0,787	0,160	9,748
44.	Azerbaijan	0,987	1,067	1,141	1,139	3,094	1,132	1,261	9,822
45.	Ireland	2,056	2,347	2,480	2,059	1,106	0,401	0,291	10,740
46.	Luxembourg	1,378	1,703	1,514	1,599	2,005	1,736	1,947	11,881
47.	Andorra	6,298	2,178	3,403	2,358	1,620	-0,476	1,110	16,491

Šaltinis: apskaičiuota pagal Eurostat duomenis [žiūrėta 2012-03-11]. Prieiga per internetą: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>>

VIKTIMOLOGIJOS TYRIMO ANALIZĖ

Turinys

I skyrius. Oficialiosios statistikos duomenų analizė.....	146
II skyrius. Apklausų duomenų analizė	154
III skyrius. Oficialiųjų statistinių rodiklių ir apklausų duomenų palyginimas	162
IŠVADOS.....	163

I skyrius. Oficialiosios statistikos duomenų analizė

Duomenys analizei (tyrimui) paimti iš Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos statistinių ataskaitų: http://www.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?id=198&idStat=10&metai=2011&menu=10®ionas=0&id3=1&idAta=1#Atasbazės

Analizuojamas (tiriamasis) laikotarpis 2004 - 2010 m.

Statistinė analizė atlikta Microsoft Excel 2007 programa

Nagrinėjama duomenų imtis: nuo nusikalstamų veikų nukentėję asmenys

1 lentelė. Nukentėjusių asmenų sudėtis

Rodiklis	Metai							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Iš viso nukentėjusių asmenų	61467	60337	58026	53358	56728	57075	43377	43120
Nukentėjo fizinių asmenų	53988	52366	49737	44590	46253	46794	36278	35760
Nukentėjo juridinių asmenų	7451	7953	8268	8754	10448	10261	7084	7351
Nukentėjo moterų	21565	20384	19582	16789	17679	18975	14636	14440
Nukentėjo vyrų	32423	31982	30155	27801	28574	27819	21642	21320
Nukentėjo vaikų iki 18 m.	3864	4922	5109	4571	3720	3222	2546	2708
Nukentėjusių asmenybė nenustatyta	28	18	21	14	27	20	15	9

Daugiausiai nuo nusikalstamų veikų nukentėjusių asmenų užfiksuota 2004 m. (61467), mažiausiai – planuojama 2011 m. (43120).

Didžiausias skaičius fizinių asmenų nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų užfiksuotas taip pat 2004 m. (53988), o mažiausias – planuojamas 2011 m. (35760).

Daugiausiai juridinių asmenų nukentėjo nuo nusikalstamų veikų 2008 m. (10448), o mažiausiai – 2010 m. (7084).

Moterų ir vyrų daugiausiai faktine verte nukentėjo nuo nusikalstamų veikų 2004 m. (21565 moterys ir 32423 vyrai), o mažiausiai – planuojama 2011 m. (14440 moterų ir 21320 vyrų).

Daugiausia vaikų iki 18 m. amžiaus nuo nusikalstamų veikų nukentėjo 2006 m. (5109), o mažiausiai 2010 m. (2546).

Daugiausiai nukentėjusių su nenustatyta asmenybe nukentėjo 2004 m. (28), mažiausiai tokių asmenų planuojama užfiksuoti 2011 m. (9).

2 lentelė. Nukentėjusių sudėtis (%) pagal bendrą nukentėjusių skaičių

Rodiklis	Metai							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Nukentėjo fizinių asmenų	87,83	86,79	85,72	83,57	81,53	81,99	83,63	82,93
Nukentėjo juridinių asmenų	12,12	13,18	14,25	16,41	18,42	17,98	16,33	17,05
Nukentėjo moterų	35,08	33,78	33,75	31,46	31,16	33,25	33,74	33,49
Nukentėjo vyrų	52,75	53,01	51,97	52,10	50,37	48,74	49,89	49,44
Nukentėjo vaikų iki 18 m.	6,29	8,16	8,80	8,57	6,56	5,65	5,87	6,28
Nukentėjusių asmenybė nenustatyta	0,05	0,03	0,04	0,03	0,05	0,04	0,03	0,02

Dažniausiai fiziniai asmenys, lyginant su bendru nukentėjusių skaičiumi tais metais, nukentėjo 2004 m. (87,83%), o mažiausiai – 2008 m. (81,53%).

Moterys dažniausiai nuo nusikalstamų veiklų nukentėjo 2004 m. (35,08%), mažiausiai – 2007 m. (31,46%).

Vaikai iki 18 m. amžiaus dažniausiai nuo nusikalstamų veiklų nukentėjo 2006 m. (8,80%), mažiausiai – 2009 m. (5,65%).

Asmenys su nenustatyta tapatybe nuo nusikalstamų veiklų dažniausiai nukentėjo 2004 ir 2008 m. (po 0,05%), rečiausiai – planuojama 2011 m. (0,02%).

3 lentelė. Nukentėjusių asmenų pokytis (%)

Rodiklis	Metai							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
<i>Iš viso nukentėjusių asmenų</i>	-1,8	-3,8	-8,0	6,3	0,6	-24,0	-0,6	
<i>Nukentėjo fizinių asmenų</i>	-3,0	-5,0	-10,3	3,7	1,2	-22,5	-1,4	
<i>Nukentėjo juridinių asmenų</i>	6,7	4,0	5,9	19,4	-1,8	-31,0	3,8	
<i>Nukentėjo moterų</i>	-5,5	-3,9	-14,3	5,3	7,3	-22,9	-1,3	
<i>Nukentėjo vyrų</i>	-1,4	-5,7	-7,8	2,8	-2,6	-22,2	-1,5	
<i>Nukentėjo vaikų iki 18 m.</i>	27,4	3,8	-10,5	-18,6	-13,4	-21,0	6,4	
<i>Nukentėjusių asmenybė nenustatyta</i>	-35,7	16,7	-33,3	92,9	-25,9	-25,0	-40,0	

Didžiausias nukentėjusių asmenų skaičiaus didėjimas užfiksuotas 2008 m. (6,3%), didžiausias mažėjimas – 2010 m. (-24,0%).

Tiek fizinių tiek ir juridinių asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veiklų, didėjimas užfiksuotas 2008 m. (3,7% fizinių ir 19,4% juridinių), didžiausias mažėjimas – 2010 m. (-22,5% fizinių ir -31,0% juridinių).

Didžiausias nukentėjusių moterų didėjimas užfiksuotas 2009 m. (7,3%), didžiausias mažėjimas – kitais, t. y. 2010 m. (-22,9%).

Labiausiai didėjo nukentėjusių vyrų 2008 m. (2,8%), labiausiai mažėjo – 2010 m. (-22,2%).

Nukentėjusių vaikų sparčiausiai didėjo 2005 m. (27,4%), sparčiausiai mažėjo – 2010 m. (-21,0%).

Beveik dvigubai nukentėjusių, kurių asmenybė nenustatyta, didėjo 2008 m. (92,9%), sparčiausias sumažėjimas laukiamas 2011 m. (-40,0%).

4 lentelė. Nukentėjusių asmenų amžius

Rodiklis	Metai							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Nukentėjusių amžius iki</i>	1383	1964	2141	1870	1587	1333	1136	1386

Rodiklis	Metai							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>13 m.</i>								
<i>Nukentėjusių amžius 14-15 m.</i>	999	1311	1295	1131	842	734	563	557
<i>Nukentėjusių amžius 16-17 m.</i>	1482	1647	1673	1570	1291	1155	847	765
<i>Nukentėjusių amžius 18-20 m.</i>	3478	3607	3648	3377	3106	2869	2299	2320
<i>Nukentėjusių amžius 21-24 m.</i>	5011	5162	4819	4735	4999	4640	3461	3244
<i>Nukentėjusių amžius 25-29 m.</i>	5903	5676	5625	4918	5151	5046	3822	3775
<i>Nukentėjusių amžius 30-39 m.</i>	11827	10886	10168	8936	9380	9699	7281	7040
<i>Nukentėjusių amžius 40-59 m.</i>	17126	15785	14473	12932	14117	14604	11406	11280
<i>Nukentėjusių amžius 60 m. ir daugiau</i>	6779	6328	5895	5121	5780	6714	5463	5393

Mažamečių (iki 13 m. amžiaus), nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, didžiausias skaičius užfiksuotas 2006 m. (2141), o mažiausias – 2010 m. (1136).

Nukentėjusių 14-15 m. amžiaus daugiausiai užfiksuota 2005 m. (1311), mažiausias rodiklis prognozuojamas 2011 m. (557).

Nukentėjusių 16-17 m. amžiaus daugiausiai užfiksuota 2006 m. (1673), mažiausias rodiklis prognozuojamas 2011 m. (765).

Nukentėjusių 18-20 m. amžiaus daugiausiai užfiksuota 2006 m. (3648), mažiausias rodiklis - 2010 m. (2299).

Nukentėjusių 21-24 m. amžiaus daugiausiai užfiksuota 2005 m. (5162), mažiausias rodiklis prognozuojamas 2011 m. (3244).

Nukentėjusių 25 ir daugiau metų amžiaus daugiausiai užfiksuota 2004 m. (5903 asmenų 25-29 m. amžiaus, 11827 – 30-39 m. amžiaus, 17126 – 40-59 m. amžiaus ir 6779 – 60 m. ir vyresnio amžiaus), mažiausias rodiklis prognozuojamas 2011 m. (3775 asmenys 25-29 m. amžiaus, 7040– 30-39 m. amžiaus ir 11280 – 40-59 m. amžiaus), išskyrus garbaus amžiaus asmenis, kurių mažiausiai nuo nusikalstamų veikų nukentėjo 2007 m. (5121).

5 lentelė. Nukentėjusių sudėtis (%) pagal amžių pagal bendrą nukentėjusių skaičių

Rodiklis	Metai							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Nukentėjusių amžius iki 13 m.</i>	2,25	3,26	3,69	3,50	2,80	2,34	2,62	3,21
<i>Nukentėjusių amžius 14-15 m.</i>	1,63	2,17	2,23	2,12	1,48	1,29	1,30	1,29
<i>Nukentėjusių amžius 16-17 m.</i>	2,41	2,73	2,88	2,94	2,28	2,02	1,95	1,77
<i>Nukentėjusių amžius 18-20 m.</i>	5,66	5,98	6,29	6,33	5,48	5,03	5,30	5,38
<i>Nukentėjusių amžius 21-24 m.</i>	8,15	8,56	8,30	8,87	8,81	8,13	7,98	7,52
<i>Nukentėjusių amžius 25-29 m.</i>	9,60	9,41	9,69	9,22	9,08	8,84	8,81	8,75
<i>Nukentėjusių amžius</i>	19,24	18,04	17,52	16,75	16,54	16,99	16,79	16,33

Rodiklis	Metai							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>30-39 m.</i>								
<i>Nukentėjusių amžius 40-59 m.</i>	27,86	26,16	24,94	24,24	24,89	25,59	26,30	26,16
<i>Nukentėjusių amžius 60 m. ir daugiau</i>	11,03	10,49	10,16	9,60	10,19	11,76	12,59	12,51

Atsižvelgiant į nukentėjusių amžių, dažniausiai nuo nusikalstamų veikų nukentėjo:

- asmenys iki 13 m. amžiaus - 2006 m. (sudarė 3,69% visų nukentėjusių);
- asmenys 14-15 m. amžiaus – 2006 m. (sudarė 2,23% visų nukentėjusių);
- asmenys 16-17 m. amžiaus – 2007 m. (sudarė 2,94% visų nukentėjusių);
- asmenys 18-20 m. amžiaus – 2007 m. (sudarė 6,33% visų nukentėjusių);
- asmenys 21-24 m. amžiaus – 2008 m. (sudarė 8,81% visų nukentėjusių);
- asmenys 25-29 m. amžiaus – 2004 m. (sudarė 9,60% visų nukentėjusių);
- asmenys 30-39 m. amžiaus – 2004 m. (sudarė 19,24% visų nukentėjusių);
- asmenys 40-59 m. amžiaus – 2004 m. (sudarė 27,86% visų nukentėjusių);
- asmenys 60 m. amžiaus ir vyresni – 2010 m. (sudarė 12,59% visų nukentėjusių).

Atsižvelgiant į nukentėjusių amžių, rečiausiai nuo nusikalstamų veikų nukentėjo:

- asmenys iki 13 m. amžiaus - 2004 m. (sudarė 2,25% visų nukentėjusių);
- asmenys 14-15 m. amžiaus – 2009 m. ir 2011 m. (prognozė) (sudarė 1,29% visų nukentėjusių);
- asmenys 16-17 m. amžiaus – 2011 m. (prognozuojama, kad sudarys 1,77% visų nukentėjusių);
- asmenys 18-20 m. amžiaus – 2009 m. (sudarė 5,03% visų nukentėjusių);
- asmenys 21-24 m. amžiaus – 2011 m. (prognozuojama, kad sudarys 7,52% visų nukentėjusių);
- asmenys 25-29 m. amžiaus – 2010 m. (sudarė 8,81% visų nukentėjusių);
- asmenys 30-39 m. amžiaus – 2011 m. (prognozuojama, kad sudarys 16,33% visų nukentėjusių);
- asmenys 40-59 m. amžiaus – 2007 m. (sudarė 24,24% visų nukentėjusių);
- asmenys 60 m. amžiaus ir vyresni – 2007 m. (sudarė 9,60% visų nukentėjusių).

6 lentelė. Nukentėjusių asmenų pokytis (%) pagal amžių

Rodiklis	Metai						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Nukentėjusių amžius iki 13 m.</i>	42,0	9,0	-12,7	-15,1	-16,0	-14,8	22,0
<i>Nukentėjusių amžius 14-15 m.</i>	31,2	-1,2	-12,7	-25,6	-12,8	-23,3	-1,1
<i>Nukentėjusių amžius 16-17 m.</i>	11,1	1,6	-6,2	-17,8	-10,5	-26,7	-9,7
<i>Nukentėjusių amžius 18-20 m.</i>	3,7	1,1	-7,4	-8,0	-7,6	-19,9	0,9
<i>Nukentėjusių amžius 21-24 m.</i>	3,0	-6,6	-1,7	5,6	-7,2	-25,4	-6,3
<i>Nukentėjusių amžius 25-29 m.</i>	-3,8	-0,9	-12,6	4,7	-2,0	-24,3	-1,2
<i>Nukentėjusių amžius 30-39 m.</i>	-8,0	-6,6	-12,1	5,0	3,4	-24,9	-3,3
<i>Nukentėjusių amžius 40-59 m.</i>	-7,8	-8,3	-10,6	9,2	3,4	-21,9	-1,1
<i>Nukentėjusių amžius 60 m. ir daugiau</i>	-6,7	-6,8	-13,1	12,9	16,2	-18,6	-1,3

2005 m. labiausiai didėjo nukentėjusių asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, iki 13 m. amžiaus (42%), 14-15 m. amžiaus (31,2%), 16-17 m. amžiaus (11,1%) ir 18-20 m., amžiaus (3,7%).

2008 m. labiausiai didėjo asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, 21-24 m. amžiaus (5,6%), 25-29 m. amžiaus (4,7%), 30-39 m. amžiaus (5%) ir 40-59 m. amžiaus (9,2%).

2009 m. mažėjo asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, iki 13 m. amžiaus (-16,0%), bet didėjo 60 m. ir vyresnio amžiaus nukentėjusių skaičius (16,2%).

2010 m. pastebimas daugumos amžiaus grupių asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, skaičius: 14-15 m. amžiaus (-23,3%), 16-17 m. amžiaus (-26,7%), 21-24 m. amžiaus (-25,4%), 25-29 m. amžiaus (-24,3%), 30-39 m. amžiaus (-24,9%), 40-59 m. amžiaus (-21,9%) ir 60 m. bei vyresnio amžiaus asmenų (-18,6%).

7 lentelė. Nukentėjusių asmenų užimtumas

Rodiklis	Metai							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Dirbo</i>	9552	8336	7249	6137	6559	6207	4400	4421
<i>Nedirbo</i>	16405	14814	13265	10919	11486	13954	11877	11034
<i>Mokėsi</i>	6313	7176	7046	6251	5325	5057	4190	4077
<i>Nesimokė</i>	88	93	125	77	64	59	47	21

Daugiausiai dirbančių asmenų nuo nusikalstamų veikų nukentėjo 2004 m. (9552), mažiausiai 2010 m. (4400).

Nedirbančių asmenų daugiausiai nuo nusikalstamų veikų nukentėjo 2004 m. (16405), mažiausiai 2007 m. (10919).

Besimokančių asmenų daugiausiai nukentėjo 2005 m. (7176), mažiausiai – prognozuojama 2011 m. (4077).

Nesimokančių asmenų daugiausiai nukentėjo 2006 m. (125), mažiausiai – prognozuojama 2011 m. (21).

8 lentelė. Nukentėjusių sudėtis (%) pagal užimtumą pagal bendrą nukentėjusių skaičių

Rodiklis	Metai							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Dirbo</i>	15,54	13,82	12,49	11,50	11,56	10,88	10,14	10,25
<i>Nedirbo</i>	26,69	24,55	22,86	20,46	20,25	24,45	27,38	25,59
<i>Mokėsi</i>	10,27	11,89	12,14	11,72	9,39	8,86	9,66	9,46
<i>Nesimokė</i>	0,14	0,15	0,22	0,14	0,11	0,10	0,11	0,05

Dirbantys asmenys dažniausiai nukentėjo 2004 m. (sudarė 15,54% visų nukentėjusių), prognozuojama, kad dirbantys mažiausiai nukentės 2011 m. (sudarys 10,25 visų nukentėjusių).

Nedirbantys asmenys dažniausiai nukentėjo 2004 m. (sudarė 26,69% visų nukentėjusių), rečiausiai – 2008 m. (20,25%).

Besimokantys asmenys dažniausiai nukentėjo 2006 m. (sudarė 12,14% visų nukentėjusių), rečiausiai – 2009 m. (8,86%).

Nesimokantys asmenys dažniausiai nukentėjo 2005 m. (sudarė 0,15% visų nukentėjusių), rečiausiai – 2009 m. (0,1%).

9 lentelė. Nukentėjusių asmenų pokytis (%) pagal užimtumą

Rodiklis	Metai						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Dirbo</i>	-12,7	-13,0	-15,3	6,9	-5,4	-29,1	0,5
<i>Nedirbo</i>	-9,7	-10,5	-17,7	5,2	21,5	-14,9	-7,1
<i>Mokėsi</i>	13,7	-1,8	-11,3	-14,8	-5,0	-17,1	-2,7
<i>Nesimokė</i>	5,7	34,4	-38,4	-16,9	-7,8	-20,3	-55,3

2005 m. labiausiai didėjo besimokančių asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, skaičius (13,7%).

2006 m. labiausiai didėjo nesimokančių asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, skaičius (34,4%).

2007 m. labiausiai mažėjo nedirbančių asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, skaičius (-17,7%).

2008 m. labiausiai didėjo dirbančių asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, skaičius (13,7%).

2009 m. labiausiai didėjo nedirbančių asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, skaičius (21,5%).

2010 m. labiausiai mažėjo dirbančių (-29,1%) ir besimokančių (-17,1%) asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, skaičius.

Prognozuojama, kad 2011 m. labiausiai mažės nesimokančių asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų, skaičius (-55,3%).

10 lentelė. Santykis tarp aukos ir nusikaltėlio

Rodiklis	Metai							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Nukentėjo nuo sutuoktinio</i>	454	364	319	292	258	219	173	205
<i>Nukentėjo nuo sugyventinio</i>	233	187	189	185	162	147	127	153
<i>Nukentėjo nuo partnerio</i>	26	12	16	17	22	21	18	17
<i>Nukentėjo nuo tėvų ar patėvių</i>	345	633	859	743	456	410	385	669
<i>Nukentėjo nuo įtėvių ar globėjų</i>	10	17	20	14	9	12	14	19
<i>Nukentėjo nuo vaikų ar įvaidžių</i>	191	174	168	153	149	150	114	137
<i>Nukentėjo nuo brolio ar sesers</i>	97	115	106	90	92	89	71	74
<i>Nukentėjo nuo senelių ar vaikaičių</i>	30	37	26	33	25	31	31	25
<i>Nukentėjo nuo darbdavio</i>	17	20	26	18	16	22	10	23
<i>Nukentėjo nuo pedagogo</i>	14	16	9	14	5	5	7	16
<i>Nukentėjo nuo nepažįstamojo</i>	12571	13314	13984	15152	17401	17238	11441	10517

Nuo sutuoktinio daugiausiai asmenų nukentėjo 2004 m. (454), mažiausiai – 2010 m. (173).

Nuo sugyventinio daugiausiai asmenų nukentėjo 2004 m. (233), mažiausiai – 2010 (127).

Nuo partnerio daugiausiai asmenų nukentėjo 2004 m. (26), mažiausiai – 2005 m. (12).

Nuo tėvų ar patėvių daugiausiai asmenų nukentėjo 2006 m. (859), mažiausiai – 2004 m. (345).

Nuo įtėvių ar globėjų daugiausiai asmenų nukentėjo 2006 m. (20), mažiausiai – 2008 m. (9).

Nuo vaikų ar įvaidžių daugiausiai asmenų nukentėjo 2004 m. (191), mažiausiai – 2010 m. (114).

Nuo brolio ar sesers daugiausiai asmenų nukentėjo 2005 m. (115), mažiausiai 2010 m. (71).

Nuo senelių ar vaikaičių daugiausiai asmenų nukentėjo 2005 m. (37), mažiausiai - 2008 ir 2011 m. (planuojama) – po 25.

Nuo darbdavių daugiausiai asmenų nukentėjo 2006 m. (26), mažiausiai – 2010 m. (10).

Nuo pedagogų daugiausiai asmenų nukentėjo 2005 ir 2011 m. (planuojama – po 16, mažiausiai 2008 ir 2009 m. – po 5).

Nuo nepažįstamųjų daugiausiai asmenų nukentėjo 2008 m. (17401), planuojama, kad mažiausiai nukentės 2011 m. (10517).

11 lentelė. Santykio tarp aukos ir nusikaltėlio pokytis (%)

Rodiklis	Metai						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011.
<i>Nukentėjo nuo sutuoktinio</i>	-19,8	-12,4	-8,5	-11,6	-15,1	-21,0	18,5
<i>Nukentėjo nuo sugyventinio</i>	-19,7	1,1	-2,1	-12,4	-9,3	-13,6	20,5
<i>Nukentėjo nuo partnerio</i>	-53,8	33,3	6,3	29,4	-4,5	-14,3	-5,6

Rodiklis	Metai						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011.
<i>Nukentėjo nuo tėvų ar patėvių</i>	83,5	35,7	-13,5	-38,6	-10,1	-6,1	73,8
<i>Nukentėjo nuo įtėvių ar globėjų</i>	70,0	17,6	-30,0	-35,7	33,3	16,7	35,7
<i>Nukentėjo nuo vaikų ar įvaikių</i>	-8,9	-3,4	-8,9	-2,6	0,7	-24,0	20,2
<i>Nukentėjo nuo brolio ar sesers</i>	18,6	-7,8	-15,1	2,2	-3,3	-20,2	4,2
<i>Nukentėjo nuo senelių ar vaikaičių</i>	23,3	-29,7	26,9	-24,2	24,0	0,0	-19,4
<i>Nukentėjo nuo darbdavio</i>	17,6	30,0	-30,8	-11,1	37,5	-54,5	130,0
<i>Nukentėjo nuo pedagogo</i>	14,3	-43,8	55,6	-64,3	0,0	40,0	128,6
<i>Nukentėjo nuo nepažįstamojo</i>	5,9	5,0	8,4	14,8	-0,9	-33,6	-8,1

Pastaba:

Nukentėjo mažiausiai asmenų

Nukentėjo daugiausiai asmenų

12 lentelė. Nukentėjusiojo būklė nusikalstamos veikos metu

Rodiklis	Metai							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Nukentėjo dėl savo užimamų pareigų</i>	484	384	413	282	317	259	165	290
<i>Nukentėjo, nes priklausė nuo įtariamą materialiai</i>	208	187	148	61	39	26	30	47
<i>Nukentėjo, nes priklausė nuo įtariamą tarnybiškai</i>	23	22	17	11	11	7	6	11
<i>Nukentėjo, nes buvo neblaivus</i>	1020	818	823	709	591	469	366	383
<i>Nukentėjo, nes buvo apsvaigęs nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų</i>	10	4	5	6	4	2	3	9
<i>Nukentėjo, nes buvo bejėgiškos būklės</i>	167	98	91	69	55	48	42	42

Pastaba:

Nukentėjo mažiausiai asmenų

Nukentėjo daugiausiai asmenų

13 lentelė. Nukentėjusiojo būklės nusikalstamos veikos metu pokytis (%)

Rodiklis	Metai						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Nukentėjo dėl savo užimamų pareigų</i>	-20,7	7,6	-31,7	12,4	-18,3	-36,3	75,8
<i>Nukentėjo, nes priklausė nuo įtariamą materialiai</i>	-10,1	-20,9	-58,8	-36,1	-33,3	15,4	56,7
<i>Nukentėjo, nes priklausė nuo įtariamą tarnybiškai</i>	-4,3	-22,7	-35,3	0,0	-36,4	-14,3	83,3
<i>Nukentėjo, nes buvo neblaivus</i>	-19,8	0,6	-13,9	-16,6	-20,6	-22,0	4,6
<i>Nukentėjo, nes buvo apsvaigęs nuo narkotinių ar psichotropinių medžiagų</i>	-60,0	25,0	20,0	-33,3	-50,0	50,0	200,0
<i>Nukentėjo, nes buvo bejėgiškos būklės</i>	-41,3	-7,1	-24,2	-20,3	-12,7	-12,5	0,0

Pastaba:

Nukentėjo mažiausiai asmenų

Nukentėjo daugiausiai asmenų

14 lentelė. Nukentėjusių asmenų patirta žala

Rodiklis	Metai							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Asmuo patyrė turtinę žalą</i>	40962	38418	34732	30396	33168	34616	26226	24606
<i>Asmuo patyrė fizinį smurtą</i>	6978	7598	7247	6634	6581	6118	4791	4834
<i>Asmuo patyrė seksualinę prievartą</i>	300	280	287	247	219	199	205	223
<i>Asmuo patyrė psichologinę prievartą</i>	584	739	696	606	505	528	439	493
<i>Asmuo patyrė nepriežiūrą</i>	27	20	17	19	26	22	16	42

Pastaba:

Nukentėjo mažiausiai asmenų

Nukentėjo daugiausiai asmenų

15 lentelė. Nukentėjusių asmenų patirtos žalos pokytis (%)

Rodiklis	Metai							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
<i>Asmuo patyrė turtinę žalą</i>	-6,2	-9,6	-12,5	9,1	4,4	-24,2	-6,2	
<i>Asmuo patyrė fizinį smurtą</i>	8,9	-4,6	-8,5	-0,8	-7,0	-21,7	0,9	
<i>Asmuo patyrė seksualinę prievartą</i>	-6,7	2,5	-13,9	-11,3	-9,1	3,0	8,8	
<i>Asmuo patyrė psichologinę prievartą</i>	26,5	-5,8	-12,9	-16,7	4,6	-16,9	12,3	
<i>Asmuo patyrė nepriežiūrą</i>	-25,9	-15,0	11,8	36,8	-15,4	-27,3	162,5	

Pastaba:

Nukentėjo mažiausiai asmenų

Nukentėjo daugiausiai asmenų

16 lentelė. Nusikalstamos veikos, nuo kurių nukentėjo asmenys

Rodiklis	Metai							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Nukentėjęs buvo nužudytas</i>	358	300	327	291	312	273	181	162
<i>Nukentėjo nuo sunkaus sveikatos sutrikdymo</i>	373	226	221	207	152	126	103	98
<i>Nukentėjo nuo nesunkus sveikatos sutrikdymo</i>	2594	2616	3210	2938	2756	2369	1928	1724
<i>Nukentėjusiam buvo sukeltas fizinio skausmas</i>	1061	1021	912	920	839	744	589	697
<i>Nukentėjusiam buvo grąsinima nužudyti, jis terorizuojamas</i>	424	480	453	379	317	399	418	478
<i>Nukentėjęs buvo išžagintas</i>	257	227	215	180	146	107	135	130
<i>Nukentėjęs patyrė seksualinį prievartavimą</i>	78	135	106	96	78	85	75	64
<i>Nukentėjęs buvo šmeižiamas</i>	16	21	28	44	45	55	70	86
<i>Nukentėjo nuo vagystės</i>	40293	37138	33900	30510	35203	36475	27746	26270
<i>Nukentėjo nuo plėšimų</i>	4872	5213	4516	3986	3754	3474	2263	1977
<i>Nukentėjo nuo turto prievartavimo</i>	155	200	128	131	128	135	102	109

Rodiklis	Metai							
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Nukentėjo nuo sukčiavimo</i>	1001	1313	1695	1524	1410	2031	1677	2194
<i>Nukentėjo nuo turto pasisavinimo</i>	202	233	224	197	220	284	181	201
<i>Nukentėjo nuo turto sunaikinimo ar sugadinimo</i>	1528	2540	2680	3143	3837	3936	2732	3005
<i>Nukentėjo nuo KET saugumo pažeidimo</i>	2546	3099	3666	3735	2946	2213	1510	1347

Pastaba:

Nukentėjo mažiausiai asmenų

Nukentėjo daugiausiai asmenų

17 lentelė. Nusikalstamos veikos, nuo kurių nukentėjo asmenys pokytis (%)

Rodiklis	Metai						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Nukentėjęs buvo nužudytas</i>	-16,2	9,0	-11,0	7,2	-12,5	-33,7	-10,5
<i>Nukentėjo nuo sunkaus sveikatos sutrikdymo</i>	-39,4	-2,2	-6,3	-26,6	-17,1	-18,3	-4,9
<i>Nukentėjo nuo nesunkus sveikatos sutrikdymo</i>	0,8	22,7	-8,5	-6,2	-14,0	-18,6	-10,6
<i>Nukentėjusiam buvo sukeltas fizinio skausmas</i>	-3,8	-10,7	0,9	-8,8	-11,3	-20,8	18,3
<i>Nukentėjusiam buvo grąsinama nužudyti, jis terorizuojamas</i>	13,2	-5,6	-16,3	-16,4	25,9	4,8	14,4
<i>Nukentėjęs buvo išžagintas</i>	-11,7	-5,3	-16,3	-18,9	-26,7	26,2	-3,7
<i>Nukentėjęs patyrė seksualinį prievartavimą</i>	73,1	-21,5	-9,4	-18,8	9,0	-11,8	-14,7
<i>Nukentėjęs buvo šmeižiamas</i>	31,3	33,3	57,1	2,3	22,2	27,3	22,9
<i>Nukentėjo nuo vagystės</i>	-7,8	-8,7	-10,0	15,4	3,6	-23,9	-5,3
<i>Nukentėjo nuo plėšimų</i>	7,0	-13,4	-11,7	-5,8	-7,5	-34,9	-12,6
<i>Nukentėjo nuo turto prievartavimo</i>	29,0	-36,0	2,3	-2,3	5,5	-24,4	6,9
<i>Nukentėjo nuo sukčiavimo</i>	31,2	29,1	-10,1	-7,5	44,0	-17,4	30,8
<i>Nukentėjo nuo turto pasisavinimo</i>	15,3	-3,9	-12,1	11,7	29,1	-36,3	11,0
<i>Nukentėjo nuo turto sunaikinimo ar sugadinimo</i>	66,2	5,5	17,3	22,1	2,6	-30,6	10,0
<i>Nukentėjo nuo KET saugumo pažeidimo</i>	21,7	18,3	1,9	-21,1	-24,9	-31,8	-10,8

Pastaba:

Nukentėjo mažiausiai asmenų

Nukentėjo daugiausiai asmenų

II skyrius. Apklausų duomenų analizė

Duomenys analizei (tyrimui) paimti iš Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro užsakymu gyventojų apklausų, kurias atliko Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „VILMORUS“: http://www.nplc.lt/lit/tyr/_tyrimai.aspx.

Analizuojamas (tiriamasis) laikotarpis 2004 - 2007 m.
 Statistinė analizė atlikta Microsoft Excel 2007 programa

Nagrinėjimų duomenų imtis: apklausoje dalyvavę asmenys.

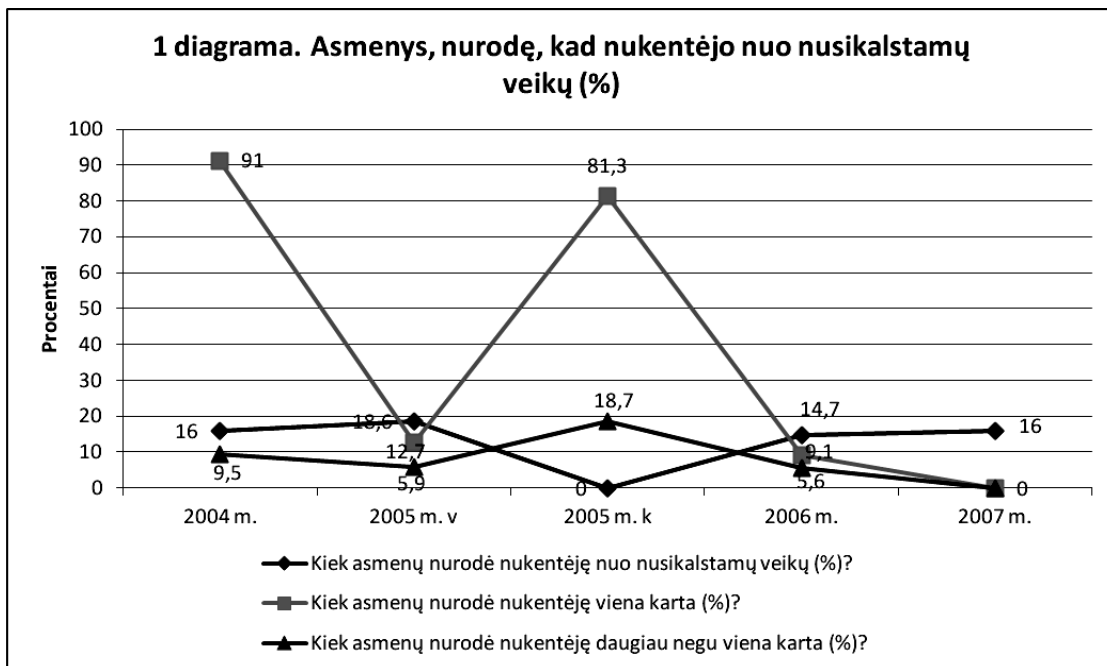
18 lentelė. Viktimizacijos 2004-2007 m. apklausų duomenys

Eil. Nr.	Rodiklis	Metai				
		2004	2005 v	2005 k	2006	2007
1.	Kiek asmenų nurodė nukentėję nuo nusikalstamų veikų (%)?	16	18,6		14,7	16,0
2.	Kiek asmenų nurodė nukentėję viena karta (%)?	91	12,7	81,3	9,1	
3.	Kiek asmenų nurodė nukentėję daugiau negu viena karta (%)?	9,5	5,9	18,7	5,6	
4.	Nukentėję vyrai (%)	46,7	45	44,2	45,1	44,2
5.	Nukentėję moterys (%)	53,3	55	55,8	54,7	55,8
	Nukentėjusių pasiskirstymas pagal amžių (%)					
6.	15-19 m.		9,4	9,0	8,3	8,2
7.	15-25 m	19,3				
8.	20-29 m.		14,0	14,6	13,8	13,1
9.	26-35 m.	19,5				
10.	30-39 m.		15,6	18,1	15,6	17,4
11.	36-45 m.	20,5				
12.	40-49 m.		17,7	22,3	19	17,5
13.	46-55 m.	15,2				
14.	50-59 m.		15,3	13,8	15,9	18,5
15.	56-75 m.	25,4				
16.	60 m. ir daugiau		27,9	22,3	27,2	25,4
	Nukentėjusių pasiskirstymas pagal išsilavinimą					
17.	Aukštasis/nebaigtas aukštasis	11,4	18,1	21,1	19,6	22,6
18.	Vidurinis/spec. vidurinis	65,7	59,7	61,9	60,4	58,9
19.	Nebaigtas vidurinis	20	22,2	17,0	19,8	18,5
	Nukentėjusių pasiskirstymas pagal pajamų dydį, tenkančių 1 asmeniui per mėn. (%)					
20.	Iki 300 Lt	26,1	34,3	31,6	15,4	
21.	301-500 Lt	40,1	39,4	41,8	29,9	29,7
22.	501 Lt ir daugiau	33,8	26,3	26,7	42,1	70,3
	Šeimninė padėtis (%)					
23.	Nevedęs/netekėjusi	21,3	17,4	18,2		
24.	Vedęs/ištekėjusi/gyvena neregistruotoje santuokoje	58,9	60,9	57,0		
25.	Kita	19,8	21,7	24,7		
	Užimtumas (%)					
26.	Aukščiausio, vidutinio lygio vadovas	3,9				
27.	Specialistas, tarnautojas	25,7	22,8	24,8	21,3	28,5
28.	Darbininkas, techninis darbuotojas	23,8	21,9	24,8	23,6	23,5
29.	Smulkus verslininkas	4,3				
30.	Ūkininkas	4,4				
31.	Bedarbis	6,2	8,2	7,0	5,1	5,0
32.	Pensininkas	17	30,9	25,9	28,3	26,7
33.	Studentas, moksleivis	10,7	12,1	12,2	10,5	11,8
34.	Namų šeimininkė	4	4,1	5,4		4,5
	Nukentėjo					
35.	Kiek asmenų nurodė nukentėję nuo vagystės (%)?	88		76,1		40,0

Eil. Nr.	Rodiklis	Metai				
		2004	2005 v	2005 k	2006	2007
36.	Kiek asmenų nurodė nukentėję nuo plėšimo (%)?	5,7		8,5		2,2
37.	Kiek asmenų nurodė nukentėję nuo sukčiavimo (%)?	8,2		4,0		3,8
38.	Kiek asmenų nurodė nukentėję nuo sveikatos sutrikdymo (%)?	8,2		11,5		4,0
39.	Kiek asmenų nurodė nukentėję nuo nusikalstamos seksualinės veiklos (%)?			0,7		0,3
40.	Kiek asmenų nurodė stebėję viešosios tvarkos sutrikdymą (%)?			3,2		48,3
41.	Kiek asmenų nurodė pranešę teisėsaugos institucijoms apie vagystes (%)?	76,3		50,3		55,0
42.	Kiek asmenų nurodė pranešę teisėsaugos institucijoms apie plėšimą (%)?	77,8		45,7		63,6
43.	Kiek asmenų nurodė pranešę teisėsaugos institucijoms apie sukčiavimą (%)?	30,8		19,6		26,3
44.	Kiek asmenų nurodė pranešę teisėsaugos institucijoms apie sveikatos sutrikdymą (%)?	53,8		43,2		45,0
45.	Kiek asmenų nurodė pranešę teisėsaugos institucijoms apie nusikalstamą seksualinę veiklą (%)?			40,0		66,7
46.	Kiek asmenų nurodė pranešę teisėsaugos institucijoms apie viešosios tvarkos sutrikdymą (%)?					15,9
	Ar asmenys jaučiasi saugus Lietuvoje nuo įvairių nusikalstamų veikų?					
47.	Saugus (-i)	4,6	6,6	3,3	6,1	8,0
48.	Greičiau saugus (-i)	16,0	14,4	6,4	13,5	9,0
49.	Nei saugus (-i), nei nesaugus(-i)	37,0	22,9	18,3	21,4	35,1
50.	Greičiau nesaugus(-i)	30,2	33,6	32,1	25,3	26,7
51.	Nesaugus	12,3	22,6	40,0	31,9	21,3
52.	Kas labiausiai įtakoja asmenų saugumo/nesaugumo jausmą?					
53.	Žiniasklaida/įvairūs pranešimai žiniasklaidoje	45,6	43,6	35,0	44,5	
54.	Draugų, pažįstamų, giminaičių patirtis	38,7	38,8	37,2	36,9	
55.	Teisėsaugos darbas	35,2	27,8	33,1	28,6	
56.	Asmeninė patirtis	27,7	44,7	77,9	42,0	
57.	Kita	0,8		0,2	0,9	

2005v – apklausa atlikta 2005 m. vasario mėn.

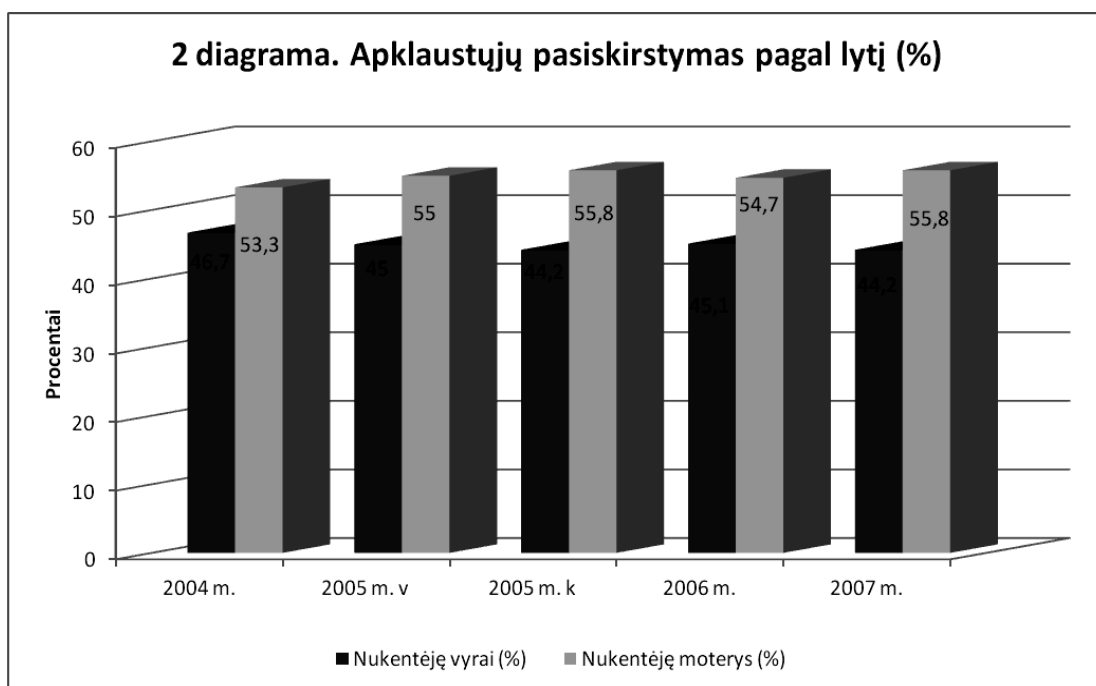
2005k – apklausa atlikta 2005 m. kovo mėn.

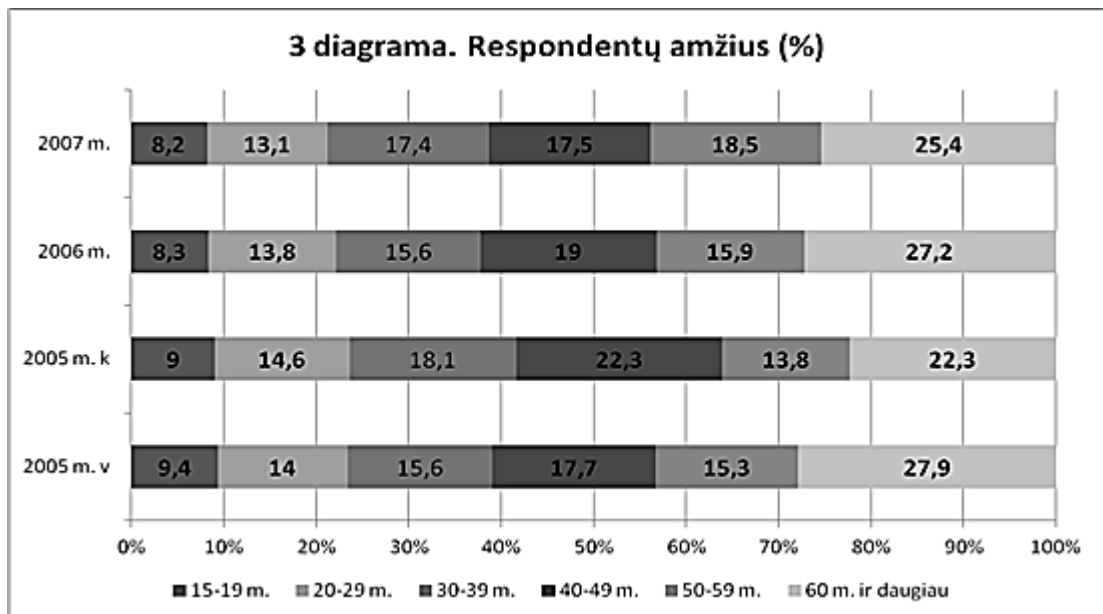
Daugiausiai nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų apklausoje dalyvavo 2005 m. kovo mėn. vykusioje apklausoje (18,6% visų apklaustųjų).

Daugiausiai asmenų, dalyvavusių apklausoje, kurie nuo nusikalstamų veikų nukentėjo daugiau kaip 1 kartą užfiksuota 2005 m. kovo mėn. vykusios apklausos metu (18,7%).

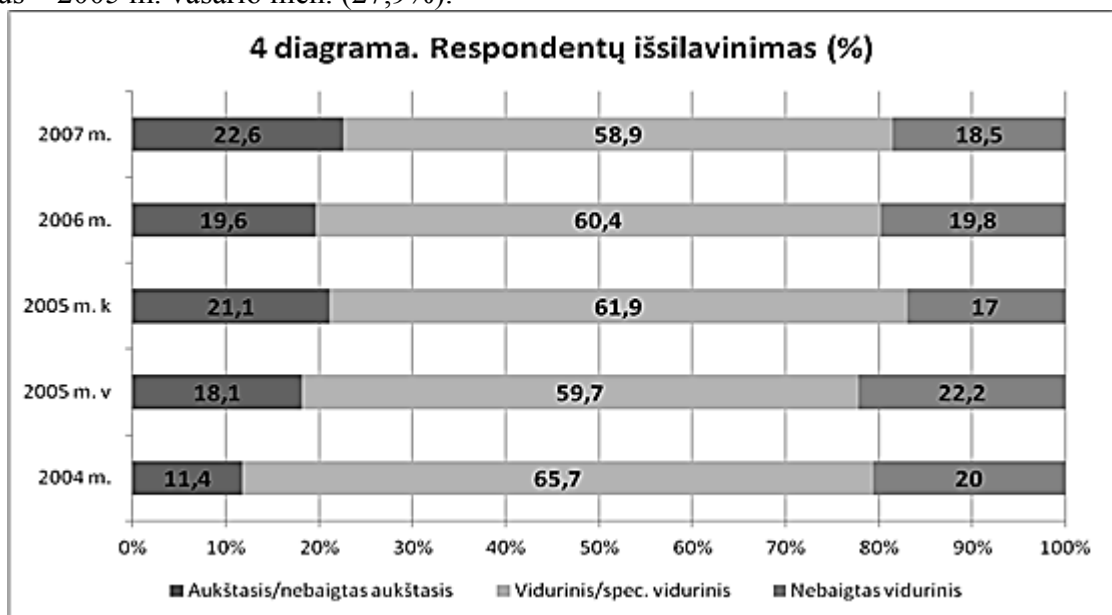
Asmenų, nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų skaičius 1 kartą (%) skiriasi atskirais metais, nes buvo skirtingai pateikiami ir interpretuojami ataskaitos duomenys.

Didžiausias procentas moterų (55,8) dalyvavo apklausoje, vykusioje 2007 m., vyrų – vykusioje 2004 m. (46,7)

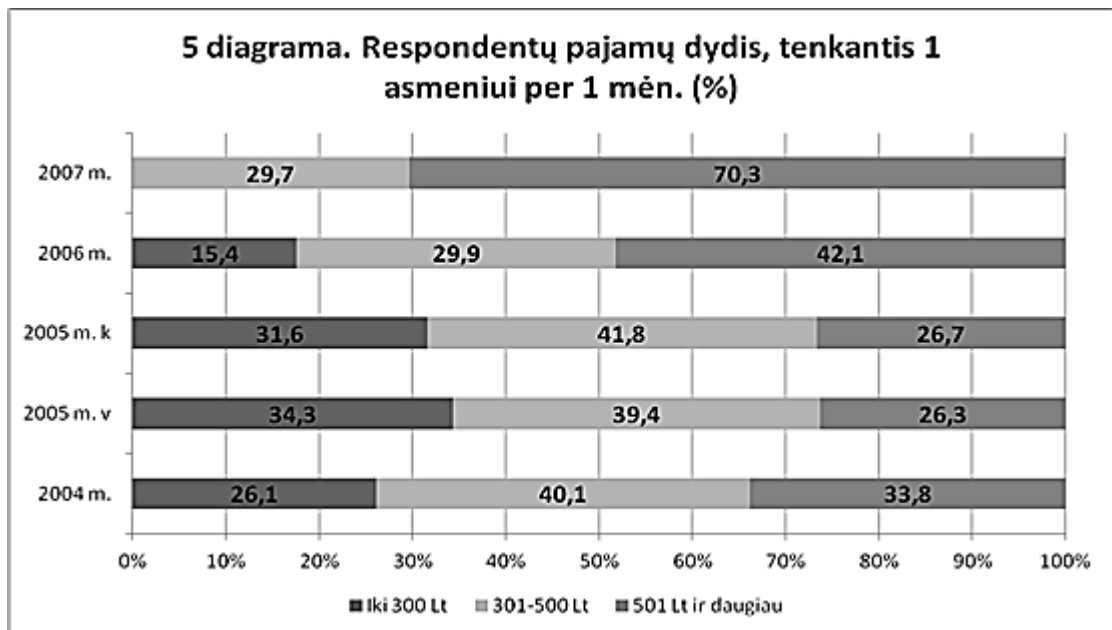

15-19 m. amžiaus respondentų daugiausiai dalyvavo 2005 m. vasario mėn. vykusioje apklausoje (9,4%), 20-29 m. amžiaus – 2005 m. kovo mėn. (14,6%), 30-39 m. - 2005 m. kovo mėn. (18,1%), 40-49 – 2005 m. vasario mėn. (17,7%), 50-59 m. – 2007 m. (18,5%) ir 60 m. ir vyresnio amžiaus – 2005 m. vasario mėn. (27,9%).

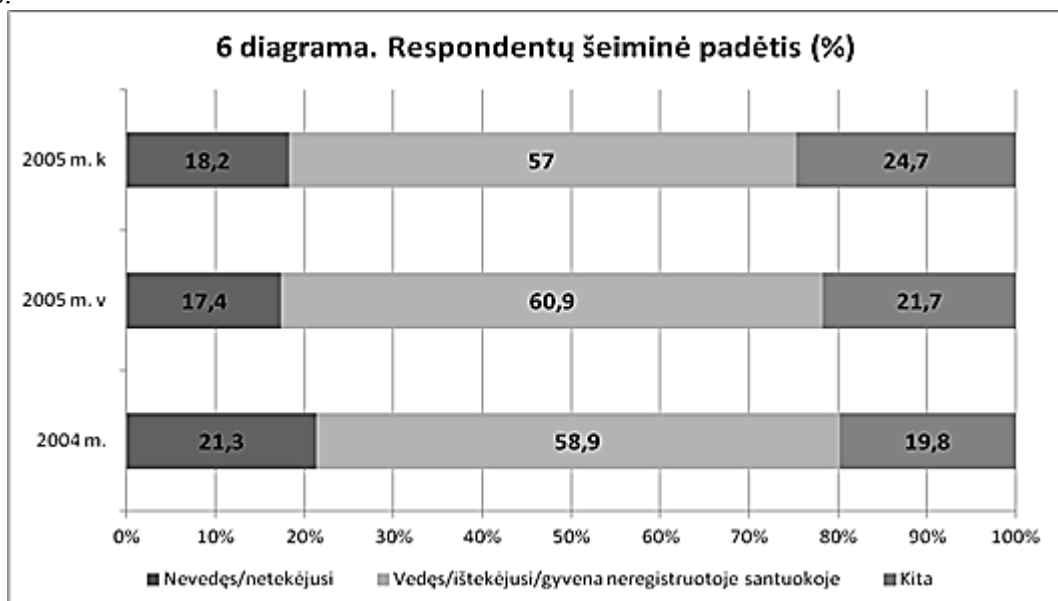

Daugiausiai respondentų, turinčių aukštąjį išsilavinimą (arba nebaigtą aukštąjį išsilavinimą), dalyvavo 2007 m. apklausoje (22,6% visų respondentų).

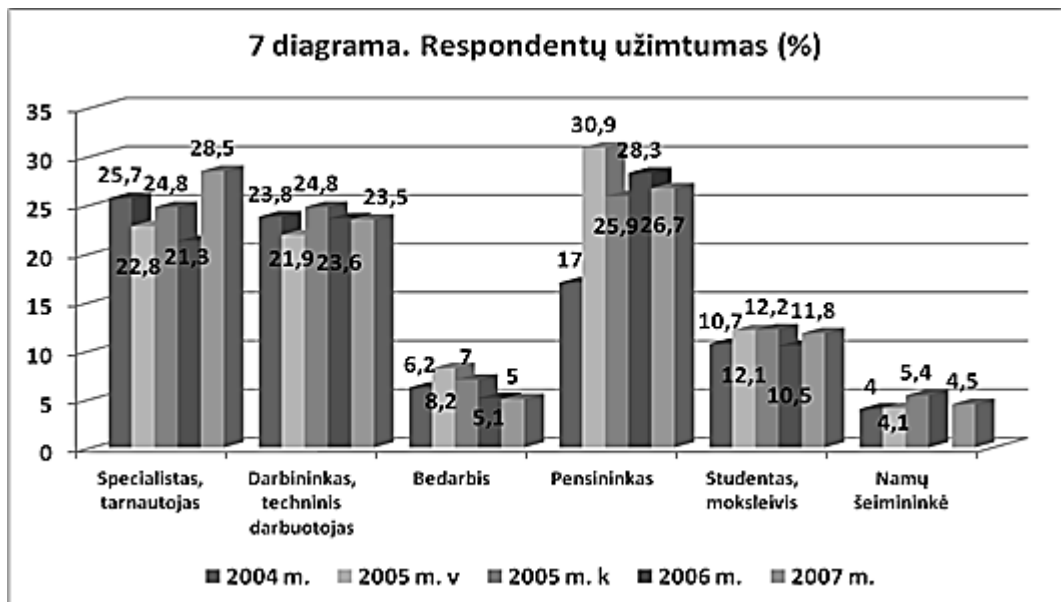
Mažiausią išsilavinimo lygį turėjo 2004 m. apklausoje dalyvavę respondentai, tarp kurių tik 11,4% turėjo aukštąjį (ar nebaigtą) išsilavinimą, o net 65,7% vidurinį/spec. vidurinį ir 20% nebaigtą vidurinį išsilavinimą. Su kiekviena vėlesne apklausa, dalyvavo vis labiau išsimokslinę respondentai.

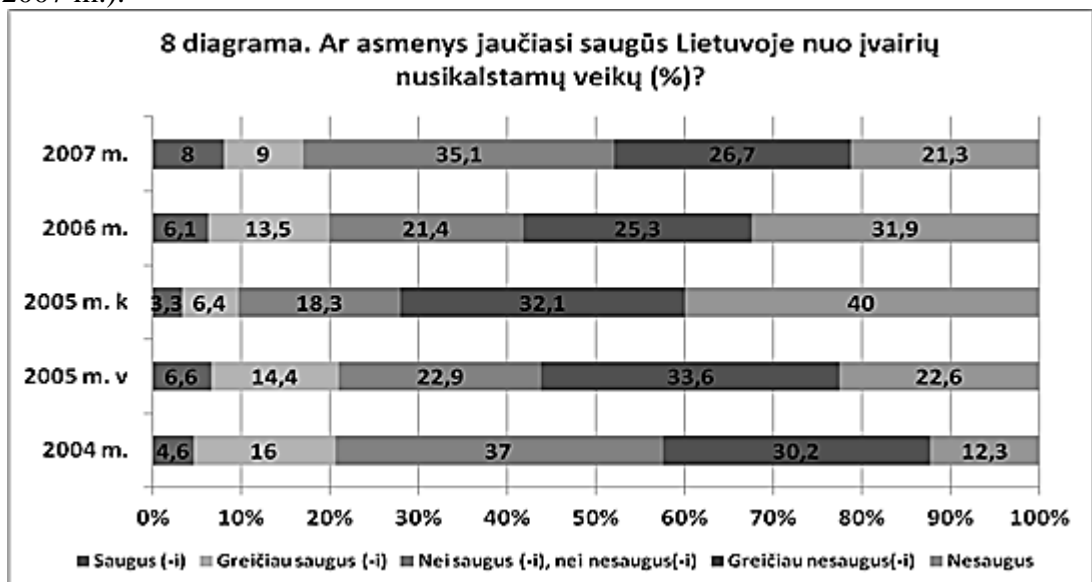
Kaip matyti iš diagramos, su kiekviena vėlesne apklausa augo ir respondentų pajamos. Jeigu 2004 m. respondentų skaičius, kurių pajamos 1 žmogui/mėn. buvo iki 500 Lt, sudarė 66,2%, tai 2007 m. respondentų, turinčių tokias pajamas, apklausoje buvo tik 29,7%. Kitų pajamos buvo didesnės.

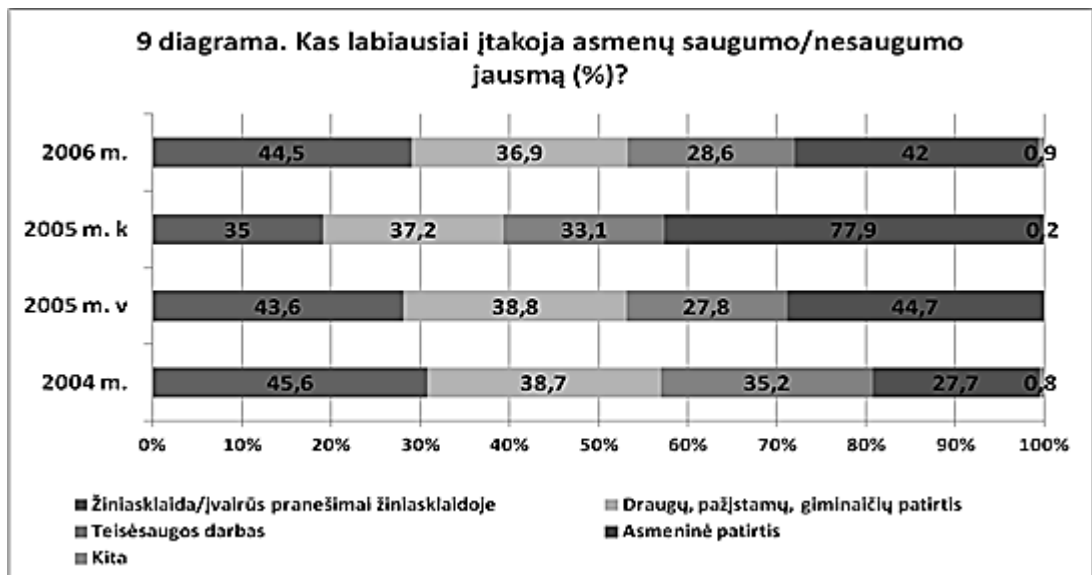
Pagal šeiminių padėčių respondentų sudėtis keitėsi nežymiai. Visose apklausose daugumą sudarė šeimas sukūrę (bei gyvenantys neregistruotose santuokose) asmenys.

Kaip matyti iš diagramos, respondentų užimtumas darbine (ir moksline) veikla 2004-2007 m. laikotarpyje augo. Tai matyti iš sumažėjusio bedarbių skaičiaus (nuo 8,2% 2005 m. vasario mėn. iki 5% 2007 m.).

Kaip matyti iš diagramos, sulig kiekviena apklausa vis mažėjo saugiai besijaučiančių respondentų skaičius. Jeigu 2004 m. net 20,6% respondentų nurodė, kad jaučiasi saugūs (atsakė, kad saugus ar greičiausiai saugus) ir 42,5% nurodė, kad nesaugūs (atsakė nesaugus ar greičiausiai nesaugus), tai 2007 m., kad esa saugūs nurodė tik 17% respondentų, o net 48% nuriodė, kad nesijaučia saugūs.

2004 m., kaip ir 2006 m., respondentai nurodė, kad saugumo/nesaugumo jausmą labiausiai įtakoja žiniasklaida.

2005 m. (tiek vasario tiek ir kovo mėn. apklausose) kaip labiausiai įtakojantį saugumo/nesaugumo jausmą faktorių respondentai įvardijo draugų ir artimiausių giminaičių patirtį.

Analizuojant nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų duomenis, galima konstatuoti, kad dažniausiai asmenys nukenčia nuo vagysčių: 2004 m. apklausoje 88% visų nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų nukentėjo nuo vagysčių, 2005 m. kovo mėn. apklausoje – atitinkamai 76,1. 2007 m. apklausoje atskirai nenurodytas bendras nukentėjusių skaičius, todėl apskaičiuoti duomenys (40%) nėra tikslūs ir negali būti interpretuojami.

Apklausos duomenimis, nuo plėšimo daugiausiai nukentėjusių respondentų užfiksuota 2005 m. kovo mėn. (8,5% visų nukentėjusių), mažiausiai – 2007 m. (2,2%).

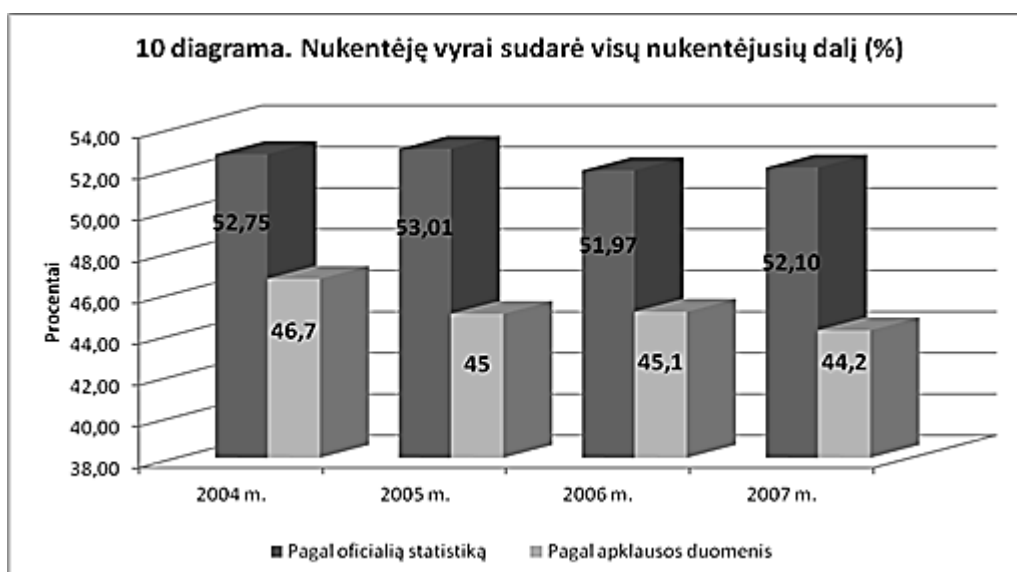
Nuo sukčiavimo nukentėjusių respondentų palaipsniui mažėjo (nuo 8,2% visų nukentėjusių 2004 m. iki 3,8% - 2007 m.).

Respondentai nurodė, kad dažniausiai nukentėjo nuo sveikatos sutrikdymo 2005 m. (kovo mėn. apklausa, nurodė 11,5% visų nukentėjusių), rečiausiai – 2007 m. (4%).

Nuo nusikalstamos seksualinės veiklos dažniausiai respondentai nukentėjo 2005 m. (kovo mėn. apklausos duomenys) (0,7% visų nukentėjusių nuo nusikalstamų veikų respondentų, mažiausiai – 2007 m. (0,3%).

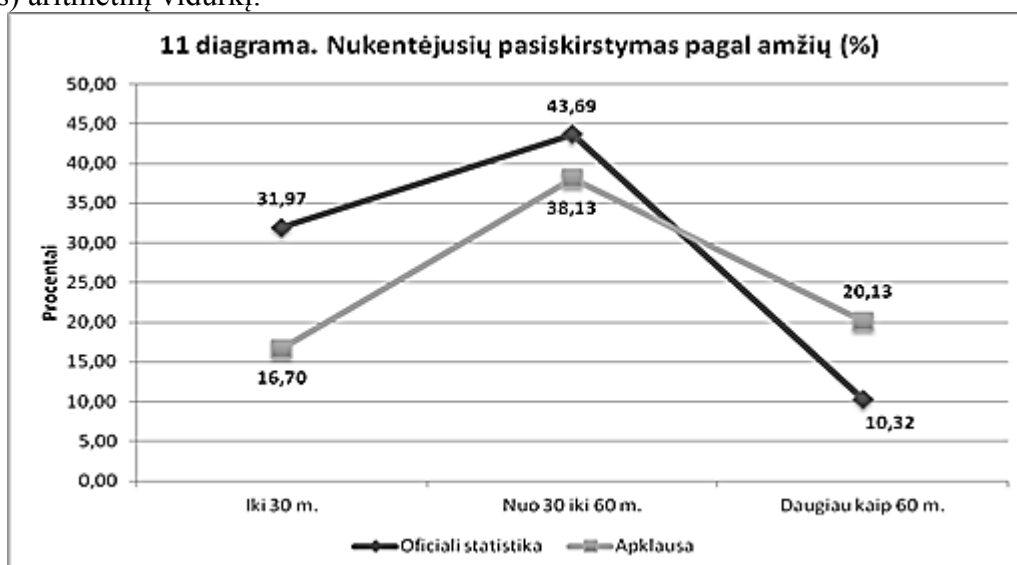
Respondentų, pranešusių teisėsaugos institucijoms apie nusikalstamas veikas, daugiausiai užfiksuota 2004 m., mažiausiai – 2005 m. (apie vagystes 2004 m. pranešė 76,3% , 2005 m. – 50,3, 2007 m. – 55%; apie plėšimus: 2004 m. - 77,8%, 2005 m. – 45,7%, 2007 m. – 63,6%; apie sukčiavimo atvejus: 2004 m. – 30,8%, 2005 m. – 19,6% ir 2007 m. – 26,3%; apie sveikatos sutrikdymą: 2004 m. – 53,8%, 2005 m. – 43,2% ir 2007 m. - 45%). Kaip matyti, rečiausiai pranešama apie sukčiavimo atvejus.

III skyrius. Oficialių statistinių rodiklių ir apklausų duomenų palyginimas

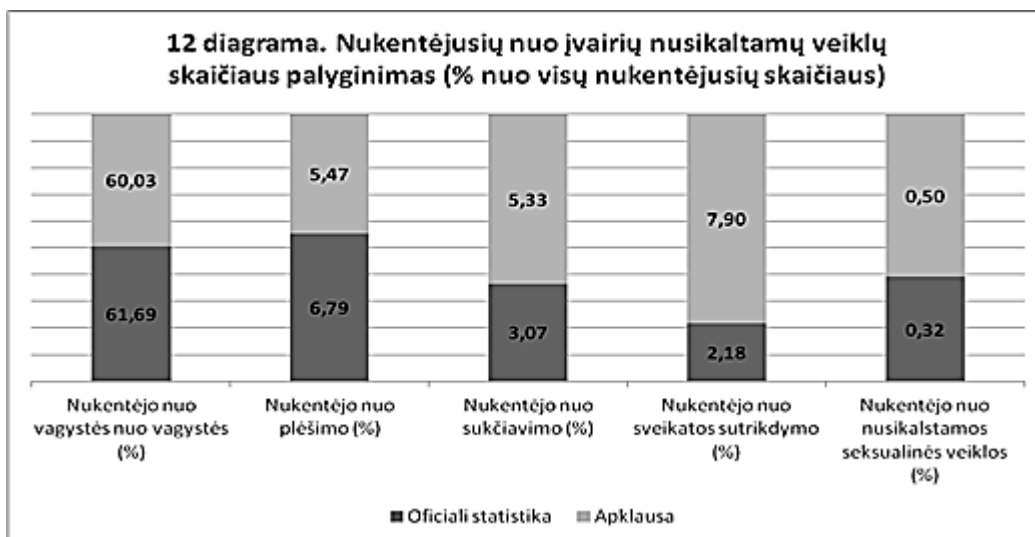
Kaip matyti iš pateiktos diagramos, oficialiosios statistikos ir apklausos rezultatai skiriasi. Pagal oficialiąją statistiką nuo nusikalstamų veikų daugiau nukentėjo vyriškos lyties, negu moteriškos, o pagal apklausos duomenis – nukentėjo daugiau moterų negu vyrų.

Duomenys apskaičiuoti panaudojant visų nagrinėtų metų (kuriais buvo pateikiami duomenys) aritmetinį vidurkį.

Tiek ir pagal oficialiuosius duomenis, tiek ir pagal apklausos rezultatus, dažniausiai nuo nusikalstamų veikų nukentė vidutinio amžiaus (nuo 30 iki 60 m.) asmenys. Tačiau pagal kitas amžiaus grupes duomenys skiriasi: asmenų iki 30 m. amžiaus nuo nusikalstamų veikų daugiau nukentėjo pagal oficialiąją statistiką. Tačiau pagal apklausos duomenis, respondantai nurodė, kad vyresnio amžiaus (daugiau kaip 60 m.) asmenys nukentė nuo nusikalstamų veikų dažniau negu jaunesnio kaip 30 m. amžiaus.

Duomenys apskaičiuoti panaudojant visų nagrinėtų metų (kuriais buvo pateikiami duomenys) aritmetinį vidurkį.

Kaip matyti iš diagramos, labiausiai skiriasi pateikti oficialūs ir apklausos metu gauti duomenys apie nukentėjusius dėl sveikatos sutrikdymo (skirtumas net 5,72%) ir nukentėjusieji nuo sukčiavimo (skirtumas 2,26%).

Duomenys apskaičiuoti panaudojant visų nagrinėtų metų (kuriais buvo pateikiami duomenys) aritmetinį vidurkį. Į sveikatos sutrikdymą (pagal oficialiąją statistiką) įtraukti šie duomenys: nukentėjo nuo sunkaus sveikatos sutrikdymo, nukentėjo nuo nesunkaus sveikatos sutrikdymo ir nukentėjusiam buvo sukeltas fizinio skausmas. Į nukentėjusių nuo seksualinės veiklos (pagal oficialiąją statistiką) įtraukti šie duomenys: nukentėjęs buvo išžagintas ir nukentėjęs patyrė seksualinį prievartavimą.

IŠVADOS

Atlikus oficialių statistinių duomenų ir Vilnius atliktų apklausos duomenų analizę, galima teigti, kad:

11. Nuo 2004 m. tolygiai mažėja nukentėjusių nuo nusikalstamų veiklų asmenų (pagal oficialiąją statistiką).

12. Su ekonominiu pakilimu (2008 m.) žymiai padaugėjo nukentėjusių juridinių asmenų (pagal oficialiąją statistiką).

13. Dažniausiai nuo nusikalstamų veiklų nukenčia nedirbantys asmenys (pagal oficialiąją statistiką – jie sudaro 25,59% visų nukentėjusių asmenų).

14. Dažniausiai asmenys nukenčia nuo neapžįstamojo, antroje vietoje pagal nukentėjusių skaičių – nuo tėvų ar patėvių (pagal oficialiąją statistiką).

15. Dažniausiai asmenys patiria turtinę žalą (apie 59% visų atvejų, pagal oficialiąją statistiką), kiek rečiau fizinį smurtą – apie 11,5% atvejų.

16. Apklausoje vyrai rečiau pripažįsta nukentėję nuo nusikalstamų veiklų, negu moterys, nors oficiali statistika rodo, kad nukenčia vyrai dažniau.

17. Apklausoje nurodoma, kad nuo nusikalstamų veiklų dažniau nukenčia vyresnio amžiaus (daugiau kaip 60 m.), negu jaunesnio (iki 30 m.), tačiau oficiali statistika rodo, kad priešingą rezultatą, todėl galima daryti išvadą, kad apklausoje jaunesnio amžiaus žmonės nenoriai prisipažįsta nukentėjusiais.

18. Dažniausiai nuo nusikalstamų veiklų nukenčia vidutinio amžiaus (nuo 30 iki 60 m.) asmenys. Šie duomenys sutapo (ir oficialios statistikos ir apklausos metu pareikštos nuomonės).

19. Dažniausiai asmenys nukenčia nuo vagysčių. Nuo šios nusikalstamos veiklos nukenčia daugiau kaip 60% visų nukentėjusių. Tai rodo ir oficiali statistika ir apklausų rezultatai.

20. Labiausiai skiriasi pateikti oficialūs ir apklausų metu gauti duomenys apie nukentėjusius dėl sveikatos sutrikdymo (skirtumas net 5,72%) ir nukentėjusieji nuo sukčiavimo (skirtumas 2,26%). Apklausoje respondentai nurodė žymiai didesnius rezultatus, negu

pateikiama oficialioje statistikoje. Tai leidžia manyti, kad labai dažnai dėl sveikatos sutrikdymo ir sukčiavimo asmenys kreipiasi į teisėsaugos institucijas.

Apibendrinus, galima sudaryti tokį tipinį nukentėjusio portretą (atsižvelgiant į dažniausiai pasitaikčiusius oficialios apklausos ir tyrimų rezultatus:

45 - 50 m. amžiaus vedęs nedirbantis vyras (pajamos, tenkančios 1 šeimos nariui per 500 Lt), turintis vidinį išsimokslinimą, nukentėjęs nuo vagystės, kurios metu patyrė turtinę žalą. Šis tipinis asmuo asmeniniame gyvenime nesijaučia labai saugus, jo saugumo jausmą labiausiai formuoja žiniasklaidos priemonės ir artimųjų bei draugų patirtis.

10 priedas

PAREIŠKIMAI EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMUI PAGAL VALSTYBES IR GYVENTOJŲ SKAIČIŲ

Valstybė	Teisme gauti ir perduoti nagrinėti pareiškimai				Gyventojai (1000)				Pareiškimai /10 000 gyventojų			
	2008	2009	2010	2011	2008.01.01	2009.01.01	2010.01.01	2011.01.01	2008	2009	2010	2011
<i>Albanija</i>	75	99	96	85	3170	3169	3185	3185	0.24	0.31	0.30	0.27
<i>Airija</i>	48	62	62	54	4420	4450	4468	4480	0.11	0.14	0.14	0.12
<i>Andora</i>	1	6	8	8	83	87	85	85	0.12	0.69	0.94	0.94
<i>Armėnija</i>	106	125	197	173	3230	3238	3249	3249	0.33	0.39	0.61	0.53
<i>Austrija</i>	373	410	439	386	8332	8357	8375	8404	0.45	0.49	0.52	0.46
<i>Azerbaidžanas</i>	334	361	337	532	8630	8934	8997	8997	0.39	0.40	0.37	0.59
<i>Belgija</i>	166	256	304	256	10670	10741	10840	10918	0.16	0.24	0.28	0.23
<i>Bosnija ir Hercegovina</i>	971	621	658	509	3843	3760	3844	3844	2.53	1.65	1.71	1.32
<i>Bulgarija</i>	890	1194	1348	1206	7640	7602	7564	7505	1.16	1.57	1.78	1.61
<i>Čekija</i>	721	726	606	523	10381	10475	10507	10533	0.69	0.69	0.58	0.50
<i>Danija</i>	73	63	96	111	5476	5519	5529	5561	0.13	0.11	0.17	0.20
<i>Estija</i>	169	204	265	346	1341	1340	1340	1340	1.26	1.52	1.98	2.58
<i>Graikija</i>	416	518	585	668	11215	11263	11305	11330	0.37	0.46	0.52	0.59
<i>Gruzija</i>	1771	2122	375	395	4382	4219	4386	4386	4.04	5.03	0.85	0.90
<i>Islandija</i>	7	10	15	10	314	321	318	318	0.22	0.31	0.47	0.31
<i>Ispanija</i>	393	641	689	808	45283	45853	45989	46153	0.09	0.14	0.15	0.18
<i>Italija</i>	1824	3624	3852	4733	59618	60090	60340	60626	0.31	0.60	0.64	0.78
<i>Jungtinė Karalystė</i>	1253	1133	2766	1553	61186	61612	62027	62436	0.20	0.18	0.45	0.25
<i>Juodkalnija</i>	156	269	305	318	628	626	633	633	2.49	4.30	4.82	5.02
<i>Kipras</i>	66	59	118	69	795	802	803	804	0.83	0.74	1.47	0.86
<i>Kroatija</i>	608	755	992	1192	4435	4432	4426	4426	1.37	1.70	2.24	2.69
<i>Latvija</i>	248	326	271	291	2271	2261	2248	2230	1.09	1.44	1.21	1.30
<i>Lenkija</i>	4369	4986	5777	5035	38116	38130	38167	38200	1.15	1.31	1.51	1.32
<i>Lichtenšteinas</i>	8	14	15	9	35	36	36	36	2.26	3.92	4.17	2.50
<i>Lietuva</i>	255	261	242	305	3366	3350	36	3245	0.76	0.78	0.73	0.94

<i>Valstybė</i>	<i>Teisme gauti ir perduoti nagrinėti pareiškimai</i>				<i>Gyventojai (1000)</i>				<i>Pareiškimai /10 000 gyventojų</i>			
	2008	2009	2010	2011	2008.01.01	2009.01.01	2010.01.01	2011.01.01	2008	2009	2010	2011
<i>Liuksemburgas</i>	35	29	44	24	484	492	502	512	0.72	0.59	0.88	0.47
<i>Makedonija</i>	395	489	422	376	2045	2049	2053	2057	1.93	2.39	2.06	1.83
<i>Malta</i>	12	14	23	21	411	413	414	418	0.29	0.34	0.56	0.50
<i>Moldova</i>	1147	1322	945	1025	3573	3576	3564	3564	3.21	3.70	2.65	2.88
<i>Monakas</i>	5	9	13	8	32	33	33	33	1.56	2.73	3.94	2.42
<i>Norvegija</i>	79	79	86	154	4737	4801	4858	4920	0.17	0.16	0.18	0.31
<i>Nyderlandai</i>	385	500	727	798	16404	16481	16575	16655	0.23	0.30	0.44	0.48
<i>Portugalija</i>	151	152	186	163	10618	10632	10637	10637	0.14	0.14	0.17	0.15
<i>Prancūzija</i>	2724	1589	1619	1600	63753	64105	64716	65075	0.43	0.25	0.25	0.25
<i>Rumunija</i>	5242	5260	5992	5207	21529	21497	21462	21414	2.43	2.45	2.79	2.43
<i>Rusija</i>	10146	13666	14309	12465	142009	141904	141915	141915	0.71	0.96	1.01	0.88
<i>San Marinas</i>	4	2	4	0	31	32	31	31	1.30	0.63	1.29	0.00
<i>Serbija</i>	1067	1576	1566	3730	7374	7335	7307	7307	1.66	2.15	2.14	5.10
<i>Slovakija</i>	488	569	568	553	5401	5411	5425	5435	0.90	1.05	1.05	1.02
<i>Slovėnija</i>	1353	598	837	426	2026	2053	2047	2050	6.68	2.91	4.09	2.08
<i>Suomija</i>	276	489	377	433	5301	5325	5351	5375	0.52	0.92	0.70	0.81
<i>Švedija</i>	317	367	901	1899	9183	9259	9341	9416	0.35	0.40	0.96	2.02
<i>Šveicarija</i>	261	471	368	357	7591	7668	7786	7866	0.34	0.61	0.47	0.45
<i>Turkija</i>	3706	4474	5821	8702	70586	71517	72561	73723	0.53	0.63	0.80	1.18
<i>Ukraina</i>	4770	4693	3962	4621	46373	45964	45783	45783	1.03	1.02	0.87	1.01
<i>Vengrija</i>	425	449	436	656	10045	10030	10014	9986	0.42	0.45	0.44	0.66
<i>Vokietija</i>	1572	1515	1683	1754	82222	82062	81802	81752	0.19	0.18	0.21	0.21
Viso	49861	57157	61307	64547	810587	813306	816167	818848	0.62	0.70	0.75	0.79

Parengta pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo 2011 metų ataskaitą. [žiūrėta 2012-03-20]. Prieiga per internetą: http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/11CE0BB3-9386-48DC-B012-AB2C046FEC7C/0/STATS_EN_2011.PDF>

ŽMOGAUS TEISIŲ PAŽEIDIMAI PAGAL STRAIPSNIUS IR VALSTYBES

2011	Total																	Total										
	Total	Total	Total	Total	Total	2	2	3	3	3	4	5	6	6	6	7	8	9	10	11	12	13	14	P1-1	P1-2	P1-3	P7-4	
Albania	5	4			1							2		3								3		3				
Andorra	0																											
Armenia	5	2	1		2						3						1											
Austria	12	7	4	1									5								1	1	1					
Azerbaijan	9	9									2	7		3											4		1	
Belgium	9	7	1		1	2			6		6	2						1				2						
Bosnia Herzegovina	5	3	2								2			2									1	2				
Bulgaria	62	52	8		2	1	4	1	3	3	10	2	21			5	1	2	3			26	1	7				6
Croatia	25	23	2				2		3	4	5	8	3			4						1	2					1
Cyprus	2	1	1										1															
Czech Republic	22	19	1		2						1	13	2			2						1						
Denmark	6	1	5														1											
Estonia	3	3									1	1										1						
Finland	7	5			2									2			2		1									
France	33	23	9		1		1	1	5		1	11	2			2	1	2				6		1				
Georgia	4	3	1			1	2																					2
Germany	41	31	9		1				1		8		19	1	5	2		1	1			10		1				
Greece	73	69	2		2				10		8	6	50	3		1	1					32	1	4				
Hungary	34	33			1				3		5	4	19			2		2				1	2					1
Iceland	0																											
Ireland	2	2											2									1						
Italy	45	34	3		8	1	1		2		2	7	16	1		2							13		1			1
Latvia	12	10	2								17		1			2												2
Liechtenstein	0																											
Lithuania	10	9		1					1	1			3	5													1	
Luxembourg	3	1	2										1															
Malte	13	9	3		1							3	3					2				1	5					

2011

	Judgments finding at least one violation	Judgments finding no violation	Friendly settlements/Striking out judgments	Other judgments**	Right to life - deprivation of life	Lack of effective investigation	Inhuman or degrading treatment	Prohibition of torture	Lack of effective investigation	Prohibition of slavery / forced labour	Right to liberty and security	Right to a fair trial	Length of proceedings	Non execution	No punishment without law	Right to respect for private and family law	Freedom of thought, conscience and religion	Freedom of expression	Freedom of assembly and association	Right to marry	Right to an effective remedy	Prohibition of discrimination	Protection of property	Right to education	Right to free elections	Right not to be tried or punished twice	Other Articles of the Convention	
	Total	Total	Total	Total	2	2	3	3	3	4	5	6	6	6	7	8	9	10	11	12	13	14	P1-1	P1-2	P1-3	P7-4		
Republic of Moldova	31	29	1	1				8	5		7	7	1	14		4						5	18					
Monaco	0																											
Montenegro	5	5										1	1						2						1			
Netherlands	6	4	2									4	1															
Norway	1	1															1											
Poland	71	54	16	1	1			5			16	14	15	1		8		2							1			
Portugal	31	27	3	1								1	13			2		3				10			8			
Romania	68	58	3	7	3	8		20	6		2	9	10	6		8		1	1		4			10			1	
Russia	133	121	10	2	53	58	6	62	22		68	40	13	18		56		1	2		58	1	26				4	
San Marino	1		1																									
Serbia	12	8	2	2					1			4	3	1		1									1			
Slovakia	21	19	2					1			12	2	5	1		2		1			3	1						
Slovenia	12	11	1					2				1	6			2					7							
Spain	12	9	2	1					1			4	1			2		1										
Sweden	4		4																									
Switzerland	11	3	8													2			1									
The former Yugoslav Republic of Macedonia	6	6										3	2	2														
Turkey	174	159	2	13	6	2	2	36	37		38	30	53	31		9	1	6	4		6			37				
Ukraine	105	105			2	7	3	15	9		42	21	66	2		3		3			9			8			2	
United Kingdom	19	8	9	2		5	2				1	3	1			1		1										
Sub-total		987	122	4	52	70	90	15	183	89	0	261	211	341	89	5	126	5	32	12	0	187	7	155	0	3	1	19
Total				1 157*																								

KALĖJIMŲ DEPARTAMENTO PRIE LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISINGUMO MINISTERIJOS ORGANIZACINĖ VALDYMO SCHEMA

Sutartiniai žymėjimai

Padalinys
Pareigybės ir padaliniai išliksiantys po 2012-07-01

Padalinys
Pareigybės ir padaliniai panaikinami nuo 2012-07-01

Padalinys
Naujos pareigybės ir padaliniai sukuriami nuo 2012-07-01

➔
Pavaldumo ryšiai nuo 2012-07-01

➔
Pavaldumo ryšiai, kurių neliks nuo 2012-07-01

➔
Kuruojami padaliniai nuo 2012-07-01

